

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КУЛЬТУРОЛОГІЇ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**«ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ
ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ»**

Матеріали
Міжнародної науково-практичної конференції
05 листопада 2014 року

Маріуполь 2014

УДК 316.7:004(063)
ББК 73я431

Проблеми формування інформаційної культури особистості: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., Маріуполь, 05 листопада 2014 р. / Маріупольський державний університет; за заг. ред. Г. І. Батичко. – Маріуполь: МДУ, 2014. – 235 с.

Редакційна колегія:

Г. І. Батичко, к. н. з мист., доцент; *І. О. Петрова*, к. і. н., доцент;
Ю. М. Нікольченко, доцент; *Ю. В. Рябуха*, к. і. н., доцент.

Збірник містить матеріали Міжнародної науково-практичної конференції з проблем формування інформаційної культури особистості, яка відбулася 05 листопада 2014 року. До збірника увійшли тези доповідей, присвячених дослідженню інформаційних процесів та формуванню інформаційної культури у суспільстві.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць,
опублікованих у збірнику

Комп'ютерна верстка: Н. В. Стахієва

© Автори тез, 2014
© МДУ, 2014

ВІТАННЯ

учасникам Міжнародної науково-практичної конференції
«Проблеми формування інформаційної культури особистості»

Шановні пані та панове!

Від імені ректорату, викладачів і студентів Маріупольського державного університету та від себе особисто щиро вітаю учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми формування інформаційної культури особистості» – докторів і кандидатів наук, професорів і доцентів, викладачів і студентів вузів, співробітників науково-дослідних центрів, керівників і працівників державних структур з України, Болгарії, Греції, Ізраїлю, Італії, Кіпру, Польщі, Росії.

Нас надихає професійна гордість, що цей авторитетний науковий форум є традиційним у Маріупольському державному університеті – ровеснику незалежної України, символу її цілісності, відданості ідеалам демократії, політичної стабільності і міжнародній співдружності.

Мета конференції, що закладена в Програму її роботи, засвідчує великі можливості по об'єднанню зусиль європейського наукового співтовариства у важливих пошуках щодо вирішення актуальних питань в зміцненні інформатизації суспільних відносин та формуванні інформаційної культури особистості в умовах всебічної глобалізації.

Я переконаний, що в цей складний для нашої країни час науково-практична конференція «Проблеми формування інформаційної культури особистості» зробить вагомий внесок у розвиток творчих і дружніх зв'язків вітчизняних науковців з колегами з інших країн Європи, а результати її роботи позитивно вплинуть на пошук нових прогресивних напрямів інформаційно-аналітичної діяльності та широких шляхів для просування інформаційних технологій в українському суспільстві.

Щиро бажаю учасникам конференції плідної роботи, творчих дискусій і дружнього спілкування!

**З глибокою повагою,
ректор МДУ,
доктор політичних наук,
професор**

К. В. Балабанов

**Уважаемый профессор Балабанов, оргкомитет и участники
конференции!**

Благодарю Вас за проявленное внимание и приглашение принять участие в научной конференции на базе Мариупольского государственного университета.

Конференция «Проблемы формирования информационной культуры личности» является весомым шагом в развитии современной науки, способствует обмену мнениями между молодыми и опытными учёными Украины и зарубежья.

Это важное событие, которое, позволит улучшить понимание культуры личности в информационном пространстве.

Я очень признателен организаторам конференции за предоставленную мне возможность участвовать в данном мероприятии.

Желаю Вам крепкого здоровья, успехов в научно-исследовательской работе и практической деятельности. Всего Вам самого наилучшего!

**С уважением,
Ректор Мессинского университета
професор**

Пьетро Наварра

НАУКОВІ ДОПОВІДІ ТА ВИСТУПИ НА ПЛЕНАРНОМУ ЗАСІДАННІ

УДК 316.77:327.54(043)

И. Г. Онищенко
/г. Киев/

ИНФОРМАЦИЯ: ВОЙНА ВСЕХ ПРОТИВ ВСЕХ

То, что информация всегда была оружием массового поражения (в смысле её влияния на массовое сознание) никто не подвергает сомнениям. А в информационную эпоху и говорить нечего. Мы каждый день сталкиваемся с огромным потоком информации, которая обрушивается на нас с экранов телевизоров и мониторов компьютеров, с мобильных телефонов и радио в автомобилях. Зачастую, она бьёт по нашему сознанию сильнее пули, имея большую поражающую силу. А когда информационная война становится частью государственной политики, необходимо научиться ей противостоять.

Понятия «информационная война», «информационное оружие», «информационная атака» уже стали классикой политологической науки. И вот мы столкнулись с относительно новым термином «информационные войска», который теперь употребляется не столько в переносном, сколько в прямом значении. В мае 2014 года в вооружённых силах России сформированы войска информационных операций. Их главной задачей, как заявил министр обороны РФ Сергей Шойгу – защита российских военных систем управления и связи от кибертерроризма и обеспечение безопасности проходящей по ним информации от вероятного противника. Известно, что в состав войск информационных операций вошли подразделения, укомплектованные математиками, программистами, инженерами, криптографами, связистами и офицерами радиоэлектронной борьбы.

Необходимо отметить, что ещё в 1990-е годы США заявляли о новой военной доктрине сетевых войн, вестись которые будут с помощью компьютерного обеспечения, тесно связанного с глобальной информационной сетью, основу которой составляют телекоммуникационные спутники. Сетевая война — это когда на поле боя все команды должны осуществляться при помощи компьютеров, когда каждый солдат, офицер, каждая единица военной техники включена в единую информационно-командную сеть. Воистину, это иной вид войны. И он предполагает не просто виртуальное управление, но (и это прежде всего) обеспечение гарантированной защиты своих войск от кибератак противника. В России, слава Богу, насыщение войск современной кибернетикой гораздо уступает США. Однако, что касается работы российских СМИ, то судя по последним событиям, она весьма эффективна.

На заседании Совета управляющих по вопросам вещания США во время обсуждения информационно-пропагандистского обеспечения политики США по отношению к событиям в Украине, заместитель госсекретаря Соединённых Штатов по публичной дипломатии Ричард Стенгел попросил специалистов прокомментировать публичные споры об Украине между Вашингтоном и Москвой. И нас не может не беспокоить тот факт, что в ответ он получил утверждение о достаточно умелом и профессиональном отстаивании своих позиций российской стороной. Особое внимание было обращено не столько на информацию в выпусках новостей на главных телевизионных каналах (их качество мы знаем и пониманием уровень цинизма российской пропаганды), сколько на работу социальных сетей.

Такое агрессивное использование коммуникативных инструментов для влияния на Украину при прямом государственном управлении аппаратом международного вещания несёт потенциальную угрозу. Можно сколько угодно опровергать поступившую информацию, заявлять, что «информационные войска несут потери на Украинском фронте», но необходимо признать, что в информационной войне выигрывает всегда тот, кто первым подал информацию. А эту информацию нужно не только сформулировать, но и быстро и эффективно подать.

Информационная война России против нашей страны началась давно. Однако сегодня она уже перерастает в психологическую агрессию, противостоять которой простым отключением российских каналов вряд ли удастся. Следует проводить постоянный мониторинг угроз, а главное, профессионально оценивать возможности противодействия, нейтрализации и предотвращения информационных атак.

Специалисты утверждают, что в Украине достаточно профессионалов, которые могут отслеживая динамику внешнеполитической ситуации, глобальных и локальных противоречий и конфликтов, предложить способы эффективного обеспечения информационной безопасности. Научно-технический прогресс в сфере разработки мероприятий и методов проиникновения в информационные ресурсы и влияние на информационную инфраструктуру противника требует вложения немалых средств. При этом отдельно необходимо говорить и о проблемах, связанных с защитой своей информации и информационных систем стратегических объектов.

К слову сказать, современный танк рассчитан на 4 минуты боя (при этом его стоимость приблизительно 1 млн долларов), поэтому логичнее и экономически более выгодно направлять ресурсы не только на создание и производство современных видов вооружений и военной техники, а и на создание своих информационных войск. Квалификация специалистов и техническое обеспечение информационных войск должны находиться на очень высоком уровне. Производство конкурентноспособного информационного контента — задача, которая должна решаться на государственном уровне. В современном мире информация — важнейший вид наступательных вооружений, которым нужно уметь грамотно распорядиться. Поэтому задачи, которые необходимо решать при подготовке квалифицированных кадров по информационному обеспечению и информационной деятельности — сложны и многогранны. Но они под силу Мариупольскому государственному университету, который с оптимизмом и уверенностью смотрит в будущее.

УДК 316 (045)

M. Zuber

/ Wieszowa, Polska /

PROBLEM PARTYCYPACJI SPOŁECZNEJ OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIĄ SENSORYCZNĄ W KONTEKŚCIE ROZWOJU TECHNOLOGII INFORMACYJNYCH I CYFRYZACJI (NA PRZYKŁADZIE OSÓB Z DYSFUNKCJĄ NARZĄDU WZROKU)

Pojęcie niepełnosprawności wiąże się nierozdzielnie z pojęciem ograniczenia. Ograniczeniu podlega zarówno sprawność organizmu, jak i będąca jego skutkiem funkcjonalna i społeczna partycypacja osób niepełnosprawnych w przestrzeni publicznej. Sytuacja taka powoduje zróżnicowane wykluczenie osób niepełnosprawnych z określonych sfer życia społecznego, a niekiedy także – poważne ograniczenie realizacji w sferze prywatnej. Skutkuje bądź znaczącym zubożeniem życia, bądź uzależnieniem tychże osób od pomocy, niekiedy stałej obecności, osób trzecich – opiekunów, przewodników, tłumaczy (niesłyszący, głuchoniewidomi).

Rewolucje informacyjna i cyfrowa wraz z rozwojem specjalistycznych technologii informatycznych poszerzają znacząco pole samodzielności osób niepełnosprawnych, w szczególności w zakresie pełnienia ról społecznych i realizacji zawodowej. Zagadnienie współczesnych możliwości partycypacji społecznej osób niepełnosprawnych zostanie ukazane na przykładzie sytuacji osób z dysfunkcją narządu wzroku w kontekście dostępu do szeroko pojętej informacji, sfery wiedzy.

Niepełnosprawność sensoryczna zarysowuje się badaczowi w szerokim kontekście epistemologicznym, albowiem ograniczenie (lub brak) dotyka nośników bezpośredniej wiedzy o otaczającym świecie, wiedzy elementarnej – zmysłów. W filozoficznym kontekście tkwi w szczególności zagadnienie wzroku i niepełnosprawności wzrokowej.

Wzrok jest zmysłem dostarczającym w sposób bezpośredni, jak dotyk, adekwatnej wiedzy o świecie. Jest też zmysłem bardzo ergonomicznym, gdyż wiedza ta, o ile wzrok nie jest uszkodzony, dociera do odbiorcy niemal w czasie rzeczywistym. Te cechy wzroku sprawiły, że tak w dyskursie filozoficznym, jak i w powszechnym uzusie językowym sfera widzialności i widzenia była porównywana z poznaniem w ogóle, z wiedzą adekwatną i niewątpliwą lub też służyła za ulubiony rezerwuuar metafor dla opisu tejże. Przy tym zestawienie to możliwe było jedynie za cenę idealnego ujmowania funkcjonowania zmysłu wzroku – w praktyce jedynie bardzo nieliczni myśliciele zwracali uwagę na nieidealne, a realne zróżnicowanie indywidualne funkcjonowania zmysłu wzroku wskutek dysfunkcji narządu wzroku lub dysfunkcji neurologicznych. I odpowiednio – takie pojęcie, jak ślepotą lub ciemność (a więc brak światła niezbędnego w procesie postrzegania) pełnią rolę metafor dla niewiedzy, braku bystrości i tępoty.

Należy zwrócić uwagę, że skrajnie fałszywa jest, wbrew pozorom dość rozpowszechniona, dyferencjacja ludzi na widzących i niewidomych. Jest ona prawdziwa w bardzo ogólnym sensie, sens ten jednak unieważnia szerokie i zróżnicowane spektrum indywidualnych dyspozycji oraz konieczność kompensacji niedostatków widzenia. A wszak osoby słabowidzące stanowią znaczący odsetek społeczeństwa.

Ograniczenia funkcjonalne osób z dysfunkcją narządu wzroku można podzielić na: a) ograniczenia w zakresie samodzielnego poruszania się (mobilności) i b) ograniczenia w samodzielnym dostępie do sfery wiedzy (poznania) – informacji, kultury i nauki – te są przedmiotem mojej refleksji. Nie są to ograniczenia poznawcze, jak w przypadku osób niepełnosprawnych intelektualnie lub, niekiedy, chorych psychicznie, są to ograniczenia w dostępie do sfery poznania ze względu na konieczność zastosowania alternatywnych wobec wzrokowych metod i technik pozyskiwania wiedzy – ekstrapolowanych w środowisko zewnętrzne mechanizmów kompensacyjnych.

Wyróżnia się trzy kamienie milowe w historycznym procesie zdobywania niezależności przez osoby z dysfunkcją narządu wzroku: opracowanie systemu pisma punkowego przez Ludwika Braille'a (połowa XIX w.), powszechny użytek białej laski (połowa XX w.) i wynalazek udźwiękowionego komputera (lata 90. XX wieku) wraz z wciąż rozwijanym oprogramowaniem specjalistycznym (programy lektorskie – np. jeden z najlepszych polski syntezator IVONA Reader umożliwiający obecnie czytanie w kilkunastu językach, screenreadery, udźwiękowane strony internetowe wraz opcjami indywidualnej zmiany ustawień wizualnych – tzw. wersje kontrastowe „beta”, brajl elektroniczny). Uzupełnieniem są udźwiękowane telefony komórkowe, dyktafony, urządzenia nawigacyjne, lupy elektroniczne, cyfrowe czytniki książek, specjalne systemy przetwarzania i nagrywania treści wizualnych na format audio, oprogramowanie OCR i OBR (to drugie konwertujące brajla na dokument tekstowy) itd. Coraz większa powszechność tych instrumentów wśród osób niewidomych i słabowidzących zasadniczo prowadzi do usamodzielnienia się ich w zakresie pozyskiwania wiedzy, np. naukowej – do przetworzenia i przeczytania książki wystarczy posiadanie skanera, programu OCR i oprogramowania lektorskiego. Mimo wielorakich trudności finansowych nie można zaprzeczyć, że sprzęt taki znajduje się w posiadaniu znacznej części osób niewidomych i słabowidzących w Polsce, zarówno wskutek wieloletnich działań Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych dofinansowującego zakup sprzętu specjalistycznego, jak i samorządów lokalnych pozyskujących środki z UE na zakup takiego sprzętu, szkolenia dla jego użytkowników i nieodpłatnie przekazywanego im.

Poszerzają się także zasoby publikacji elektronicznych dostępnych (legalnie i nielegalnie) w Sieci. Dotyczy to również literatury fachowej udostępnianej np. przez niektóre uczelnie. Cyfryzacja polskich bibliotek przynosi plon w postaci zdigitalizowanych zasobów – te jednak nie zawsze dają się pobrać w formie plików fotograficznych w celu konwertowania, mogą natomiast służyć znakomicie uzbrojonym w sprzęt optyczny – zwykły lub cyfrowy, osobom z mniej poważnymi ograniczeniami widzenia. Takie inicjatywy, jak Skanowisko moderowane przez Bibliotekę

Centralną – główną polską instytucję udostępniającą książki osobom niewidomym, pozwalającą na indywidualną wymianę przetworzonych pozycji z innymi użytkownikami, co oszczędza im czasu i pracy. Usługę konwertowania książek świadczą biblioteki wojewódzkie i niektóre inne, np. uniwersyteckie.

Na czytaniu książek nie wyczerpuje się dostęp do informacji. Płockie Stowarzyszenie De Facto od kilku lat udostępnia abonentom niewidomym i słabowidzącym wybrane przez nich periodyki i prasę codzienną w formatach gotowych od razu do odczytania przez programy lektorskie.

Świat sztuki staje się coraz bardziej dostępny dla osób z ograniczonymi dyspozycjami widzenia dzięki rozpowszechniającemu się stosowaniu techniki audiodeskrypcji dla opisu dzieł sztuki, elementów planu filmowego lub sytuacji na scenie teatralnej i didaskaliów. Opis ten konstruuje się w oparciu o ład przestrzenny opisywanego obiektu, możliwie precyzyjnie i ascetycznie, stroniąc od wszelkiej interpretacji i wartościowania. Obok białostockiej Fundacji Audiodeskrypcja, której twórcy – Barbara Szymańska i Tomasz Strzymiński – są prekursorami audiodeskrypcji w Polsce, obecnie udostępnianiem sfery kultury zajmuje się kilka organizacji pozarządowych, a także przeszkoleni pracownicy instytucji kultury. Dzieła plastyczne mogą być również udostępniane za pomocą reliefów obrazów, miniatur rzeźb, makiet itd.

Wszystkie wspomniane powyżej instrumenty, technologie i projekty włączania osób niewidomych i słabowidzących w przestrzeń społeczną skutkują systematycznym poszerzaniem pola ich samodzielności, także w obszarze prowadzenia pracy naukowej. Zastosowanie metod alternatywnych, lub przejście od metod standardowych do alternatywnych wpływa na ten proces różnorodnie.

Po pierwsze komputer wraz z dodatkami i oprogramowaniem staje się nieodłącznym partnerem badacza od etapu przystosowania materiałów – np. skanowania i konwertowania książek, poprzez lekturę, sporządzanie notatek aż do pisania tekstu naukowego, a nierzadko i podczas prowadzenia wykładu lub odczytu na konferencji. Przez osoby mające za sobą doświadczenia intymnej lektury książek i odręcznych notatek w czytelni obecność tego Drugiego w postaci komputera bywa odbierana, szczególnie na początku, jako natrętna.

Paradoksalnie, wraz z wirtualizacją znacznej części zasobów wiedzy, można dokonać odkryć z obszaru najtwardszej rzeczywistości świata. Tak jest w przypadku książki, która dla badacza jest nie tylko nośnikiem wiedzy, ale też materialnym przedmiotem, zdatnym lub niezdatnym (np. ze względu na zbyt wąskie marginesy wewnętrzne lub zbyt ściśle klejenie) do skanowania, narażonym na zniszczenie – rozpad, rozklejenie. Materialność książki staje się odtąd dodatkowym, istotnym kryterium podczas zakupów.

Zmienia się także percepcja treści, gdy badacz przechodzi od wizualnego ich przyswajania do audialnego. Jest to zarazem powrót do oralnych źródeł informacji; czytając książkę, słuchamy. Wiele osób tracących wzrok potwierdza, że proces przestawienia się z wizualnego odbioru treści na audialny był długotrwały i trudny. Jest to zresztą szersze zagadnienie przekładu wiedzy o rzeczywistości z „języka” bodźców odbieranych przez jeden zmysł, na «język» drugiego. Struktura świata pozostaje ta sama, wiedza o nim – także. Jednakże zmiana metody i technik poznania, drogi pozyskiwania wiedzy pozwala ujawnić się ukrytym dotąd przestrzeniom. Należy jednak cały czas pamiętać, że w odniesieniu do większości osób z niepełnosprawnością wzroku, przyswajanie i pozyskiwanie wiedzy i informacji odbywa się we współdziałaniu rozmaitych zmysłów: a dopóki dysponują one chociaż resztkami wzroku – o choczko z nich korzystają, jest to nawyk biologiczny.

Reasumując można stwierdzić, że rewolucja informacyjna i cyfrowa, przenicowująca nasz świat, niewyobrażalnie, wręcz nie do ogarnięcia poszerzająca pole naszej potencjalnej wiedzy, jest przełomem w dziejach osób z niepełnosprawnością – nie tylko wzrokową. Wraz z powolną, lecz postępującą likwidacją barier architektonicznych i transportowych, umożliwiła nam ona samodzielną partycypację w sferze publicznej. Wraz z włączaniem nas w systemy edukacji masowej i otwarty rynek pracy – wpływa na zmniejszenie stopnia dyskryminacji lub całkowitej

naszej nieobecności w wielu sferach życia społecznego. Wszystko to przybliży nas do niełatwego do osiągnięcia ideału społeczeństwa otwartego, programowo włączającego, stwarzającego równe szanse i w jednakowych warunkach stawiającego jednakowe wymagania wszystkim.

BIBLIOGRAFIA

1. Piękno dotyku. Poznanie dotykowe w sztukach plastycznych/ La bellezza drl tatto. Cognizione tattile nelle arti plastiche (praca zbiorowa), Muzeum Śląskie w Katowicach, 2011.
2. Colin Barnes, Geof Mercer, Niepełnosprawność, przeł. P. Morawski, Sic, Warszawa 2008.
3. Barbara Gąciarz (red.), Niepełnosprawni studenci w społeczności akademickiej. Źródła sukcesów i porażek w integracji społecznej i aktywności zawodowej, Wydawnictwo IfiS PAN, Warszawa 2010.
4. Richard L. Gregory, Andrew M. Colman, Czucie i percepcja, przeł. M. Siemiński, Zysk i S-ka, Poznań 2002.
5. Jerzy Kopania, Etyczny wymiar cielesności, Aureus, Kraków 2002.
6. Jacek Kurek, Krzysztof Maliszewski (red.), W przestrzeni dotyku, Chorzów 2009.
7. J. Kurek, K. Maliszewski (red.), Utrata, Chorzów 2013.
8. Maurice Merleau-Ponty, Fenomenologia percepcji, przeł. M. Kowalska i J. Migasiński, Aletheia, Warszawa 2001.
9. Jerzy Vetulani, Mózg. Fascynacje, problemy, tajemnice, Homini, Kraków 2010.
10. Fundacja Audiodeskrypcja: <http://www.audiodeskrypcja.org.pl> ; standardy audiodeskrypcji: <http://www.audiodeskrypcja.org.pl/standardy-tworzenia-audiodeskrypcji.html>
11. Mazowieckie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych De Facto: <http://www.defacto.org.pl/index2.html>
12. Projekt udostępniania czasopism: <http://www.defacto.org.pl/kiosk2.html>
13. Firma Altix – najstarszy dystrybutor sprzętu i oprogramowania specjalistycznego: <http://altix.pl>

M.Зубер

ПРОБЛЕМА СОЦИАЛИЗАЦИИ ЛИЧНОСТЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ СЕНСОРНЫХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ И ОЦИФРОВКИ (НА ПРИМЕРЕ ЛЮДЕЙ С ИНВАЛИДНОСТЬЮ ОРГАНОВ ЗРЕНИЯ)

Понятие инвалидности неразрывно связано с понятием ограничения. Ограничение зависит от физического развития, а также является результатом функционального и общественного участия людей с инвалидностью в социальной среде. Эта ситуация влечет за собой исключение инвалидов из определенных сфер общественной жизни, а иногда - серьезное ограничение реализации в частной сфере. Это приводит или к значительному обеднению жизни, или к зависимости этих лиц от помощи, необходимость постоянного присутствия посторонних - опекунов, гидов, переводчиков.

Цифровая и информационная революция наряду с развитием специализированных технологий значительно расширили поле независимости людей с ограниченными возможностями, особенно с точки зрения социальных ролей и профессиональной самореализации. Проблема современных возможностей участия в жизни общества лиц с инвалидностью будет показана на примере ситуации слабовидящих в контексте доступа к широкому кругу информации, сфере знаний.

Сенсорная инвалидность обнаруживается исследователями в широком гносеологическом контексте, потому что ограничение (или отсутствие) касается носителей непосредственных знаний об окружающем мире, элементарных знаний - чувств. В философском контексте, это заключается в конкретном вопросе видения и визуальной инвалидности.

Зрение, как и осязание, является чувством которое непосредственно участвует в получении адекватных знаний о мире. Оно также несет эргономичный смысл, так как знание, если глаза не повреждены, достигает получателя в почти реальном времени. Как в философском дискурсе, так и в общем языковом узусе сферу видимости и зрение сравнивали с познанием в целом, с несомненно полными знаниями. Или же она служила излюбленным резервуаром для метафор о знаниях. При этом сопоставление это было возможно исключительно как идеальное представление функционирования зрения - на практике, только очень немногие мыслители указывают на неидеальное и реальное разнообразия индивидуального функционирования зрения в результате дисфункции зрения или неврологической дисфункции. И соответственно - такое понятие, как слепота или темнота (отсюда отсутствие света, необходимого в процессе восприятия) действует в качестве метафоры для невежества, отсутствия проницательности и глупости.

Следует отметить, что крайне неверная, хотя и широко распространенная дифференциация людей на зрячих и незрячих. Правда она только в самом обобщенном смысле – аннулирование широкого и разнообразного спектра индивидуальных расположений и необходимости в компенсации недостатков зрения. И все же слабовидящие люди составляют значительную часть населения.

Функциональные ограничения людей с нарушениями зрения можно разделить на: а) ограничения самостоятельного передвижения (подвижность) и б) ограничений на доступ к сфере самопознания (познание) - информации, культуры и науки - это и есть предмет наших размышлений. Это не познавательные ограничения, как в случае людей с ограниченными интеллектуальными возможностями, или, иногда, психически больными, а это ограничение доступа к сфере знаний из-за необходимости альтернативных визуальных методов и приемов для получения знаний - экстраполированных во внешнюю среду компенсаторных механизмов.

Есть три вехи в историческом процессе обретения независимости для людей с ослабленным зрением:

- развитие системы тактильной письменности Луи Брайля (II пол. XIX в.);
- широкое использование белой трости (II пол. XX века.);
- изобретение озвучивающего компьютера (90-ые г. XX века).

Последнее повлекло за собой и развитие специализированного программного обеспечения (один из лучших польских IVONA Reader позволяет читать на нескольких языках скрин-ридеры, кинематографические веб-сайты с вариантами индивидуального изменения визуальных настроек – так называемая контрастная версия "бета" – Электронный Брайль). Дополнением являются озвученные мобильные телефоны, диктофоны, навигационное оборудование, электронные лупы, цифровые озвученные книги, специальные системы для обработки и записи визуального контента для аудио-формата, OCR (Optical Character Recognition) и ОБР (преобразует Брайля в текст документа) и т.д. Все растущая распространенность этих инструментов среди слепых и слабовидящих людей, как правило, приводит к расширению их прав в плане приобретения знаний, например, научно - чтобы обработать и прочесть книгу достаточно иметь сканер и OCR программное обеспечение. Несмотря на различные финансовые трудности, нельзя отрицать, что такое оборудование есть у большинства слепых и слабовидящих людей в Польше, чему поспособствовала многолетняя деятельность как Государственного Фонда Реабилитации Инвалидов, финансирующего закупку специализированного оборудования, так и органов местного самоуправления, привлекающих средства из ЕС на закупку такого оборудования, занятий по его использованию и дальнейшей передачи в инвалидам.

Кроме расширения имеющихся ресурсов электронных изданий (легально и нелегально) в сети. Это также относится и к литературе, представленной, например, в некоторых университетах. Оцифровка польских библиотек приносит урожай в виде

оцифрованных ресурсов - но они не всегда могут быть извлечены в виде файлов фотографий для преобразования, и, следовательно, могут служить великолепным вооружением оптического оборудования - простых или цифровых, людей с менее жесткими ограничениями просмотра. Такие инициативы, как Сканирование Модератором Центральной библиотеки - главная польская организация, публикующая книги для слепых, допуская индивидуальный обмен обрабатываемых материалов между пользователями, что позволяет экономить их время и усилия. Услуги для преобразования книг предоставляют региональные библиотеки, и некоторые другие, например университет.

Чтением книг не ограничивается доступ к информации. Де-факто Плоцкая Ассоциация в течение нескольких лет предоставляет слепым и слабовидящим абонентам выбранные ими журналы и газеты в форматах уже пригодных к чтению озвучивающей программой.

Мир искусства становится все более и более доступными для людей с ослабленным зрением благодаря распространяющемуся применению звуковых методов для описания произведений искусства, элементов фильма или театральных сцен. Это описание строится на основе пространственного порядка описания, как можно более точного и аскетического, сторонясь всех интерпретаций и оценок. Кроме Белостоцкого Фонда аудио-описания, авторы - Барбара Шиманьска и Томас Стшимински - которые являются родоначальниками звукового описания в Польше, в настоящее время проблемами культурной сферы занимается ряд неправительственных организаций, а также обученные сотрудники учреждений культуры. Произведения искусства также могут быть доступны через картины рельефа, миниатюры скульптур, макеты и так далее.

Все вышеупомянутые инструменты, технологии и проекты, вовлекающие слепых и слабовидящих людей в социальное пространство, как правило, следуют в систематическом расширении их самообеспечения также в области научной работы. Использование альтернативных методов или при переходе от стандартных до альтернативных методов влияет на процесс по-разному.

Впервые компьютер с аксессуарами и программным обеспечением становится незаменимым партнером исследователя с момента приспособления материалов – например, сканирование и конвертирование книги, через чтение, заметки, написание научного текста, и часто при проведении лекции или доклада на конференции. Людями, которые имеют личный опыт самостоятельного чтения, работы с рукописными заметками, присутствие этого «постороннего» в виде компьютера, при чтении иногда воспринимается, особенно в начале, как навязчивое.

Как это ни парадоксально, вместе с виртуализацией значительной части базы знаний, вы можете столкнуться и с материальной реальностью мира. Это тот случай, когда книга, которая является не только носителем знаний, но и материальным объектом, подходящим или неподходящим (например из-за слишком узких внутренних краев или слишком плотного склеивания) для сканирования, подлежит уничтожению - распадется, расклеится. Материальность книги добавлена в список как важный критерий при покупке.

Также изменяет восприятие содержания, когда исследователь переходит от визуального поглощения в слуховое. Это также является возвращением к истокам устной информации: читая книгу – слушаем. Многие люди теряющие зрение подтверждают, что процесс перехода визуального получения информации к слуховому был долгим и трудным. В самом деле, это более широкий вопрос о переводе знаний о реальности с «языка» стимулов одного ощущения на «язык» другого. Структура мира остается той же, знания о ней - также. Тем не менее, изменения методов и приемов познания, способ приобретения знаний может выявить скрытые пробелы до сих пор. Тем не менее, необходимо помнить, что для большинства людей с видом инвалидности, процесс ассимиляции и приобретения знаний и

информации производится в сотрудничестве различных органов чувств: пока они располагают хоть остатками зрения - охотно используют их, это биологическая привычка.

В целом можно констатировать, что информационная и цифровая революция изменяет наш мир, невероятно, только не в понимании растущего поля наших потенциальных знаний, а в прорыве для людей с ограниченными возможностями, не только визуальными. Наряду с медленной, но прогрессирующей ликвидацией архитектурных и транспортных барьеров получаем возможность самостоятельного участия в общественной сфере. Наряду с включением нас в системы массового образования и на открытом рынке труда - уменьшается степень дискриминации или заполнение многих сфер общественной жизни, закрытых для нас прежде. Все это подводит нас к сложному достижению идеала общества открытого, программно интегрированного, обеспечивающего равные возможности и равные условия, подчеркивающего одинаковые требования ко всем.

(перевод Л.Вовк)

УДК 94 (474=512.1) (043)

*М. В. Бородин
/г. Мариуполь/*

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННОГО ПРОСТРАНСТВА ДЛЯ АКТИВИЗАЦИИ САМОСОЗНАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОСТИ (НА ПРИМЕРЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОГО ДВИЖЕНИЯ «ДАЙТЕ КИСЛОРОДА!»)

Сегодня мы живем в эпоху информационного сообщества, где информация – это важный ресурс и инструмент влияния. Вся окружающая нас информация, в свою очередь, формирует информационное пространство.

Информационное пространство – это фактор, в значительной степени формирующий общественное мнение. И, при правильном использовании, это тот фактор, который способен активизировать население, даже те его слои, которые в повседневной жизни весьма пассивны и не хотят участвовать в общественной деятельности, решении значимых проблем.

Сегодня информационное пространство формируют различные медиа источники, которые можно разделить на две большие группы:

- традиционные (печатные СМИ, радио и телевидение);
- новые (веб-ресурсы, интернет площадки, сайты, социальные сети).

Еще пару лет назад традиционные печатные СМИ и ТВ доминировали над остальными медиа, сегодня же небывалое развитие получают именно новые медиа. Прогресс, новые технологии полностью изменили привычную иерархию в информационном пространстве. В ходе дальнейшего процесса эволюции традиционных медиа источников, они или в корне изменятся и превратятся в нечто новое, или займут свою маленькую специфическую нишу.

Рассмотрим вкратце основные виды СМИ:

Традиционные медиа, печатные СМИ в последние годы они терпят большие убытки. Большинству удобней открыть утром новостной сайт и сразу же увидеть, что происходит в мире. Причем информация будет обновляться прямо в живом режиме, оперативно. Сегодня, из-за уменьшения продаж и тиражей, печатные СМИ вынуждены переходить в электронный формат, создавать и наполнять в первую очередь свои сайты.

Ключевым фактором для окончательной потери главенства печатных СМИ, станет смена поколений: на смену читателям старой формации придут молодые люди, родившиеся в эпоху информационных технологий, для которых интернет – неотъемлемая часть повседневной жизни. Еще один важный фактор – распространение сети интернет,

возможность доступа к нему в любой точке планеты и соответственно расширение базы пользователей.

Ожидаемо, что в будущем печатные СМИ превратятся в узкий специализированный сегмент, который будет занимать не самую большую часть информационного пространства, но сохранит своих почитателей - «традиционистов». Я вижу газету будущего в виде электронной бумаги нового поколения, с онлайн обновлением информации и соответственно наделенной возможностью многообразного использования, что также решит отчасти вопрос нерационального использования деревьев.

Телевидение, не смотря на развитие новых медиа, по-прежнему удерживает свои позиции, пользуясь доверием огромного количества зрителей, чем с удовольствием пользуются заинтересованные люди и социальные институты. Главное преимущество телевидения – визуализация информации и больший, по сравнению с интернетом, охват аудитории. К минусам можно отнести отсутствие оперативности, присущей интернет площадкам, и отсутствие обратной связи. Не смотря на это, сегодня телевидение по-прежнему является одним из ключевых инструментов в формировании информационного пространства и соответственно общественного мнения.

Активно завоевывают новую аудиторию сегодня новые медиа, информационные площадки, главным преимуществом которых является оперативность информации и обратная связь – возможность оставлять свои комментарии, быть вовлеченным в процесс создания новостей. Новые медиа дают каждому возможность создавать свой персональный контент (вести блоги, писать статьи, сообщения), т.е. каждая персональная история может быть услышана. Читатель может обращаться к неограниченному количеству источников, видеть разные подходы к освещению тех или иных событий. Кроме того, способности государства или другого института контролировать новые медиа в определенной мере ограничены. К недостаткам интернет СМИ можно отнести очень большие потоки информации, которые приводят к поверхностному ознакомлению, а, следовательно, и недостаточное качество и зачастую недостоверность информации.

В условиях реформирования информационного пространства часто именно социальные сети формируют повестку того, о чем чуть позже пишут интернет СМИ, и ещё позже сообщают печатные СМИ и телевидение. Если раньше на форумах, обсуждались новости из СМИ, то теперь социальные сети сами формируют большую долю новостей. Главный фактор социальных сетей – это обратная связь, возможность участвовать в диалоге. Ещё одним немаловажным фактором являются «лайки» (положительная оценка участников каждого отдельного информационного процесса). Социальные сети объединяют в себе и группы по интересам, и музыку, и видео, и последние новости. Этот информационный поток состоит из многих составляющих, но самая главная его особенность - это то, что в отличие от ТВ и печатных СМИ, человек сам определяет критерии этого потока и может добавлять новые составляющие или удалять старые, которые ему перестали нравиться.

На самом деле социальные сети – это то, что многие из нас недооценивают. Социальные сети – это не только фото милых котиков, умные мысли великих и лайки под фотографиями. Социальные сети – это мощнейший инструмент формирования общественного мнения, активизации людей. И очень важно понимать, что как и любой инструмент, социальные сети можно использовать как во благо, так и во зло.

Инициативной группой экологического движения «Дайте кислорода!» информационное пространство было использовано для стимулирования активного участия жителей Мариуполя в защите общих жизненных интересов. Первая акция протеста состоялась в январе 2012. Тогда большинство чиновников, представителей заводов не могли поверить в то, что акции организованы простыми мариупольцами, и за ними не стоят конкуренты или противники из политических партий. Это произошло по причине того, что мариупольские чиновники привычно жили в своем ограниченном информационном поле,

которое состояло только из традиционных СМИ. Они не рассматривали социальные сети как нечто серьезное, и, тем более, как инструментом активизации людей. А людям удалось через такие социальные сети как Вконтакте и Фейсбук договориться и самоорганизоваться для протеста и защиты своих интересов.

У группы активистов экодвижения не было финансовых средств, материальной базы для того, чтобы заказывать рекламу, объявления в газетах или на ТВ. Потому упор был сделан на социальные сети. И это сработало. Основной задачей любого протестного движения является правильная формулировка идеи протеста. Кроме того, в обществе должен быть реально сформирован запрос на протест. И тогда, с большой вероятностью, ваши сторонники помогут вам с организационными моментами – аппаратурой, плакатами, листовками, с приглашением на встречу и т.д.

Бытует ошибочное мнение, что протесты нужно проводить как можно чаще (чтобы проблема была на слуху). На самом деле, все наоборот. Увеличение количества неэффективных акций протеста лишь уменьшает количество будущих потенциальных участников. Поэтому для последующих акций протеста очень важно, чтобы была какая-то эффективность от предыдущих акций. А иначе, каждый новый митинг будет привлекать все меньше и меньше участников. И в итоге протестовать останутся только сами организаторы.

Еще один важный фактор – это требования протестующих. Чем конкретнее они сформулированы и реальнее к выполнению, тем выше шансы протестующих получить желаемый результат.

Итак, основными правилами эффективного протеста являются запрос в обществе, правильно сформулированная идея, конкретные и реальные требования.

Посмотрим на примере нашей первой акции **«Дайте кислорода!»**:

- общественный запрос на протест был. В 2011 году экологическая обстановка значительно ухудшилась – центр города и Приморский район постоянно обволакивал смог с резким химическим запахом;

- все понимали, что главная идея – изменение экологической ситуации, поэтому и собралось значительное количество протестующих, что стало поводом для резонанса в СМИ;

- возникла проблема с формируемыми требованиями. Они были слишком размытыми, затрагивали системные проблемы, но не касались конкретных источников смога. Одна из ошибок - требование предоставления налоговых льгот для загрязнителей-заводов. В идеале, сэкономленные средства должны были расходоваться на создание в городе комплекса лабораторий мониторинга окружающей среды. В реальности, лоббисты заводов-загрязнителей просто попытались протолкнуть требование к Верховной Раде о возвращении этого налога для модернизации производства. Как выяснилось в дальнейшем, этой суммы просто недостаточно для постройки новых очистных сооружений и модернизации. А вот для городского бюджета, эти суммы довольно значительны, и возникло очень много вопросов относительно эффективности их расходов местной властью.

Общим итогом протеста стали бесконечные неэффективные круглые столы с властью и представителями заводов. Встречи не прекращались, но реальных результатов от них не было. В какой-то момент многие участники группы потеряли инициативу и смирились с отсутствием результатов. Но тот, кто не делает ошибок, тот не получает практического опыта.

В любом случае, это стало хорошим уроком: активисты поняли, что неправильно сформулированные, нечеткие требования могут обернуться против них же. Для того, чтобы выдвигать требования правильно, нужно в первую очередь разбираться в процессе. Инициативная группа экодвижения занялась изучением сферы металлургического производства, особенностей очистных сооружений (фильтров), системы мониторинга

окружающей среды (как воздушной, так и водной). Без всего этого невозможно было увидеть картину в целом и понять где находятся наиболее слабые места существующей системы.

Спустя несколько месяцев изучения базовых курсов, сбора и обработки информации по работе Гидромета, начало вырисовываться понимание проблем. Активисты смогли сформулировать конкретные, реальные требования. А именно: закрыть переработавшие свой ресурс практически в 2,5 раза устаревшие коксовые батареи и приостановить работу аглофабрики МК «Азовсталь» до ее модернизации (перенеся нагрузку с нее на аглофабрику Ильича). Но требования услышаны не были. И это стало большой ошибкой заводов. Если бы они пошли навстречу, выполнили эти требования по собственной инициативе, не состоялся бы следующий самый резонансный митинг в ноябре 2012. Заводы бы сохранили кредит доверия работников и населения, сохранили бы свой имидж, но этого не произошло.

В итоге, в ноябре 2012 произошел самый массовый гражданский протест в истории Мариуполя. Под общей резолюцией было собрано около 13 тыс. подписей. Надо признать, что в резолюции был ряд пунктов, выполнение которых в наших реалиях было практически невозможным. Но самое главное – были озвучены правильно сформулированные требования. Кроме того, имелись идея и протестный запрос в обществе, так как осенью 2012 года, в связи с погодными условиями и не решаемыми вопросами заводов-загрязнителей, в городе стало практически невозможно дышать. Таким образом, были соблюдены основные условия, правила успешного протеста.

Далее активистам движения оставалось только грамотно использовать информационное пространство. Средств на рекламу в СМИ, как обычно, не было, так что было принято решение вновь действовать посредством социальных сетей. Активно использовались группы, посвященные экологическому движению, был создан сайт экологической группы, на котором была собрана все основная актуальная информация и простым языком были описаны довольно сложные процессы.

В связи с огромным общественным резонансом информацию об акции протеста не могли игнорировать уже и СМИ.

Большую роль сыграло и так называемое сарафанное радио: знакомые рассказали своим знакомым, те позвали на акцию своих, и т.д.. В итоге об экологическом движении «Дате кислорода!» заговорил весь город.

Одним из ключей успеха стал креативный подход к дизайну листовок и формированию посылов для протеста. Даже в самом названии акции содержался понятный каждому призыв - «Стоп смог!», при этом информационное ударение делалось на то, что актив не призывает к закрытию заводов, а только к их модернизации.

Стоит отметить еще один важный момент. Активисты не просто приглашали жителей прийти на акцию протеста, а призывали их стать ее частью, помочь в ее организации. Итогом стала небывалая активность самоорганизовавшихся жителей города. Они самостоятельно печатали листовки с приглашением на митинг, раздавали и расклеивали их. Все подобные действия, в случае коммерческого проекта, стоили бы сумасшедших денег, но, грамотно применяя имеющиеся небольшие ресурсы, используя информационное пространство для активизации населения, инициативная группа экодвижения смогла сделать то, что до нас считалось невозможным.

Итогом самого существенного для Мариуполя протеста стало закрытие устаревших коксовых батарей и остановка аглофабрики МК «Азовсталь». При этом, во время переговоров с представителями заводов и местной властью, удалось добиться не увольнения работников закрытых производств, а перераспределения их на другие объекты.

Активистам удалось решить лишь критическую на тот момент задачу. Помимо нее осталось огромное количество экологических проблем, связанных с необходимостью модернизировать остальное устаревшее производство. Решать все проблемы лишь закрытием, а не модернизацией производства, невозможно, так как это, в итоге, приведет к

огромным потерям рабочих мест и спаду производства. А это, в свою очередь, скажется на уменьшении поступлений в бюджет города и страны. Кроме того, отсутствие модернизации уменьшает шансы рабочих на дальнейшее существование самого производства и, соответственно, на работу для них в недалеком будущем.

Необходимо отметить, что, как и любой инструмент, социальные сети можно использовать и во благо, как в нашем случае - для самоорганизации населения - так и во вред, для ведения информационной войны. В любом случае, те люди, которые способны анализировать информационное пространство и вычленять из него ключевые источники влияния, не останутся в будущем без работы, поскольку «Кто владеет информацией – тот владеет миром».

УДК 316.37(043)

*Г. І. Батичко
/м. Маріуполь/*

ІНФОЗАЛЕЖНІСТЬ АБО ЛЮДИНА В УМОВАХ СВІТОГЛЯДНОЇ КРИЗИ

Зміна парадигм – етап розвитку цивілізації, що вимагає від людини формування нового ставлення до світу та усвідомлення свого місця в ньому. Це якісно новий рівень, що супроводжується відкриттям нових горизонтів, а, відповідно, і новими ракурсами в розумінні світу. К.Ясперс, аналізуючи історію перших цивілізацій, назвав період, що передує зміні парадигм, «прометеївським», оскільки саме цей час овіяний пошуком нового сенсу, прагненням здобути істинне знання, що здатне вибудувати нову систему координат.

Логіка історичного розвитку за К.Ясперсом базується на історичному повторенні якісно схожих періодів, серед яких найважливішого сенсу для становлення духовності людства набирає так званий «осьовий час» - час зародження філософії і світових релігій, коли людина, «стоячи над прірвою, ставить радикальні питання, вимагає звільнення і спасіння. Усвідомлюючи свої межі, осягає абсолютність в глибинах самопізнання і в ясності трансцендентного світу». Науково-технічна епоха за своїм значенням типологічно схожа з прометеївською, саме це дало підстави автору прогнозувати підготовку до нового якісного стрибка – нового осьового часу, що призведе до істинного «основоположення людства».

Народження нового - завжди болісний процес, що вимагає внутрішньої перебудови. Становлення нового рівня самосвідомості в умовах абсолютизації наукового пізнання призводить до амбівалентності наукової парадигми мислення. В цій ситуації, за влучним зауваженням Д.Даніна, «наукове відкриття має подвійний сенс, воно зменшує область невідомого і, водночас, розширюючи горизонти сприйняття світу, збільшує галузь непізнаного», що, в свою чергу, вимагає пошуку більшого масиву інформації задля вирішення нових завдань, які забезпечують виживання як особистості, так і людства взагалі. Закономірно в цьому сенсі, що інформаційні потреби під час переходу від одної світоглядної моделі до іншої значно збільшуються, оскільки прогнозування та організація діяльності вимагає уточненої картини світу, що сприймається більшістю як істинна.

Становлення наукової парадигми Нового часу абсолютизувало розум і знання як головне джерело, що здатне забезпечити сенс людського існування і привести до побудови цілісної раціональної картини світу. Зміна світоглядної парадигми к. XIX-поч. XX ст., інформаційна революція II пол. XX століття докорінно змінюють ставлення до інформації, що вимагає нових підходів до суспільних досліджень. Наприкінці XX ст. Нобелівський лауреат, І.Пригожин запропонував нову методологію дослідження – синергетичну, згідно з якою головна роль у розвитку Всесвіту належить нестійкості і нерівноважності, що призводить до системних коливань, наслідком яких стає досягнення «точки біфуркації» (зламу старої системи), після проходження якої відбувається стабілізація системи на новому рівні.

На сьогодні вже немає сумніву, що нам пощастило (або навпаки) жити саме в той час, коли якісні зміни потребують від нас долання сталих моделей поведінки, усвідомлення необхідності вибору такого її варіанту, який повною мірою дозволяє узгодити особистісні потреби з суспільними реаліями. Особливого забарвлення набуває дана проблема в умовах становлення інформаційного суспільства, коли інформація тлумачиться і як основний ресурс суспільного розвитку і як могутній засіб інтелектуального впливу.

Абсолютизація значущості інформації наголошується постійним повторенням тези про те, що володіння нею дозволяє опанувати весь світ і призводить на сьогодні до специфічних наслідків. Людина в умовах глобалізованого світу має доступ до незліченного обсягу інформації. Кожного дня завдяки мережі Інтернет та ЗМІ ми отримуємо безліч важливої (і не дуже) інформації, яка вимагає осмислення. Недовіра до офіційно проголошених відомостей та залежність і пропагандистська тенденція розвитку ЗМІ призводять до того, що людина прагне створити власну нішу у вигляді віртуальної реальності. Занурюючись в мережеві структури, ми створюємо зручний світ, в якому як інформаційний потік, так і коло спілкування залежать виключно від тебе. На противагу світу реальному проблеми віртуальні можна вирішити, відмовившись від спілкування з незручними співбесідниками. Специфіка пошукових систем та ньюс-стрічок соціальних мереж призводить до дозованої інформації, яка відповідає смакам клієнта і врешті-решт породжує ілюзію, що саме віртуальний простір є ідеальним місцем для самовираження. Є доля істини у вислові «Умные люди – странный предмет, в Интернете их куча, а нигде больше нет». І чим більшим стає контраст між недосконалим і незрозумим оточуючим світом, інформація про який є дедалі більш протирічною, тим частіше людина, відмовляючись від інших джерел інформації, надає перевагу мережевим ЗМІ, як джерелу, авторами якого виступають знайомі йому (отже й а пріорі варті довіри) люди.

Поступово вся мережева інформація сприймається як істинна, що і породжує постійну необхідність в її поповненні. Але все зростаюча кількість інформації не дозволяє сформувати якісну її оцінку і вимагає пошуків об'єктивних критеріїв її істинності, а інколи й створення і власних новин, що надає нового статусу в інформаційному середовищі як ньюз-мейкера, блогера, отже й авторитетного суб'єкта. Підтримка даного іміджу потребує фільтрації все більшого масиву інформації, що призводить до формування інфозалежності. Залежність виникає як нав'язлива потреба, саме тому під інфозалежністю ми розуміємо потребу суб'єкта у постійному отриманні нової і різноманітної інформації у все більших кількостях.

В умовах мінливості світу та збільшення інформаційних потоків можливі три основні сценарії особистої поведінки. Перший полягає у свідомій відмові від новацій, прагненні до збереження незмінності власних переконань. Означена позиція може призводити до поважного ставлення до індивідууму з боку суспільства, але відсторонення від вирішення нагальних проблем, невідповідність індивідуального життєвого сценарію суспільним реаліям стають основою для поглиблення особистої кризи у зв'язку з незатребуваністю.

Другий сценарій поведінки реалізується через намагання досягнути неосяжний інформаційний простір. В гонитві за інформацією особистість відчуває потребу в постійному стимулюванні психіки пошуком нової інформації. Означений сценарій може стати основою появи інформаційної залежності, каталізатором цього процесу виступають нестабільність соціально-політичної ситуації і підсилення рівня загроз у сучасному світі. В результаті реалізації даного сценарію сенс реальної активності стає мінімальним, людина занурюється у віртуальний світ. Важливим вже стає не задоволення інформаційних потреб, а сам процес пошуку й отримання інформації, що поглиблює особисту кризу, оскільки породжує відсторонену позицію індивідуума.

Третій варіант сценарію – усвідомлюючи всі загрози, що несе інформаційна залежність, намагатися виробити здатність протидіяти інформзалежності шляхом формування основ інформаційної грамотності. В даному контексті здатність до професійного

аналізу інформації надає можливість усвідомити інформаційні загрози та впливи і надавати інформації експертної оцінки. В умовах проходження «точки біфуркації» реалізація означеного сценарію надає певний рівень свободи, і здатна стати основою для створення власної моделі поведінки, активної участі в становленні нової світоглядної парадигми.

В умовах поглиблення світоглядної кризи найбільш прогресивним і прийнятним стає саме третій варіант особистого життєвого сценарію. Водночас, саме він є і найбільш складним для реалізації, оскільки потребує від людини наявності інформаційної культури, здатності до аналізу інформації та особистих інтелектуальних зусиль. В цьому сенсі підготовка фахівців інформаційно-аналітичного спрямування є важливим чинником забезпечення сталого розвитку людства.

УДК 82:008(043)

Ю. Л. Афанасьєв

/м. Київ/

ХУДОЖНІЙ ТВІР ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНА СИСТЕМА

У сучасному, надзвичайно насиченому інформаційному просторі одночасно існують і обертаються мільйони інформаційних повідомлень створених у самих різноманітних інформаційно-комунікативних системах. Здавалося б, немає потреби говорити, що для того, щоб усі ці повідомлення могли бути отриманими й адекватно інтерпретованими адресатами, останні повинні добре знати правила побудови цих повідомлень, розумітися на принципах організації тих чи інших інформаційно-комунікативних систем. І дійсно, так, як правило, і буває. Учасники відповідних комунікативних процесів неодмінно знають «мову», на якій вони «розмовляють». Ми взяли слова «мова» і «розмовляють» у лапки, так як інформаційно-комунікативні системи не завжди побудовані за мовним принципом, тобто не завжди є знаковими системами. Так, інженерні креслення, технічні моделі, теоретичні чи технологічні схеми, як і різноманітні види зображень самого різного призначення, побудовані не за мовним принципом, але, щоб їх адекватно «читати», потрібно знати певні принципи, закони, правила.

Але так буває не завжди. На разі, в інформаційному просторі обертається незлічена кількість повідомлень, створених, так чи інакше, у парадигмі інформаційно-комунікативної системи, розуміння принципів-законів-правил якої нібито й зовсім не потрібно, бо вони неначе розуміються якимось само собою, так би мовити, «по умовчанню». І це притому, що повідомлення, створені у цій парадигмі, адресовані здебільшого широкому загалу, якщо не усьому людству. Мова у даному випадку йде про ті повідомлення, які звуться художніми творами, тобто повідомленнями, що побудовані за інформаційно-комунікативними законами мистецтва.

Про «закони», як і про «мову» мистецтва написано багато, дуже багато. І чим більше писалось про це, чим далі відсувався результат – чітке визначення цих самих принципів-законів-правил, за якими будується повідомлення на ім'я «художній твір», і відповідно задається алгоритм чи матриця інтерпретації такого повідомлення. Кількість, таким чином, ставала на заваді якості: розуміння сутності структурної організації твору мистецтва як повідомлення розвивалась до відсутності будь яких берегів, будь якої системно організованої структури. А це в свою чергу розвивало саме мистецтво, плодило число творців ерзац-мистецтва і абсолютно збивало з толку публіку – реципієнтів художніх повідомлень.

В той же час, у філософії, теорії та історії мистецтва накопичений значний і евристично плідний матеріал, який потребував лише належного просіювання крізь теоретичне сито з тим, щоб виявити найбільш суттєві та атрибутивно необхідні властивості мистецтва як інформаційної системи, виявити її системоутворюючий чинник, навколо якого, власне, і будується структура художнього твору як інформаційного повідомлення.

Перш за все необхідно було визначити сутнісну характеристику змісту художнього повідомлення, його основну цільову направленість. Це можна було зробити шляхом аналізу запропонованих теоретиками різних часів і народів функцій мистецтва. Результатом такого аналізу стало виявлення свого роду «спільного знаменника» тих мислених функцій мистецтва, що називались теоретиками. Такою універсальною функцією, а точніше призначенням мистецтва можна вважати функцію культуротворення, а відтак і саме мистецтво визначити як форму культуротворення в одному ряду з такими цивілізованими формами культуротворення як філософія, теософія, наука, технологія. Визначення культуротворення як родової сутності мистецтва, приналежності його до класу форм культуротворення має *принципове* значення, так визначає головний *принцип* підходу до сприйняття, аналізу та оцінки твору мистецтва, а врешті решт і визначення його приналежності чи неприналежності до мистецтва взагалі.

Наступним етапом мало бути визначення специфіки художнього твору як форми творення, збереження та передачі культурно значимої інформації. Задля цього було здійснено теоретичний аналіз культурно-історичного розвитку людства (переважно у європейському ареалі), який дав підстави вважати, що мистецтво, як форма культуротворчої діяльності, виходить на історичну арену у період розпаду родового устрою, коли міфологія, що уособлювала собою архаїчну суспільну культуру, втрачає своє значення, коли відбувається бурхливий розвиток суспільної самосвідомості (перехід від Міфу до Логосу) і виникає усвідомлена потреба у соціокультурній творчості. Оскільки у цей період суспільна свідомість, як відомо, лише здійснює перехід до раціональності, у відповідь на таку культуротворчу потребу виникає форма відображення і творчості, яка синтезує у собі такі древні способи фіксації та репрезентації культурно значимої інформації, як міметична та естетична, а також народжену вже у результаті розпаду міфологічної свідомості поетичну форму відображення, мислення та творчості, що і визначило появу того способу творення, фіксації та передачі культурно значимої інформації, який ми називаємо художнім.

Вказана структура художнього способу творення, фіксації та передачі культурно значимої інформації, яка склалася на зорі європейської цивілізації, стає інваріантною для усіх подальших часів, аж до наших днів, так як завдяки поєднанню міметичного, естетичного та поетичного чинників, та зумовленою їм рідкісною єдністю абстрактного і конкретного, раціонального та емоціонального, у художній діяльності людство віднайшло універсальний та демократичний механізм продукування та репродукування суспільної культури, публічну форму репрезентації суспільної самосвідомості. Ось це щасливе, хоча і історично обумовлене, поєднання навколо завдань культуротворення таких форм фіксації та передачі культурно значимої інформації як міметична, поетична та естетична й утворили ту унікальну інформаційно-комунікативну систему, той інваріант, який можна назвати *законом мистецтва*. Закономірність цього інваріанту неодноразово було підтверджено хоча б тим, що будь які спроби знехтувати у мистецькій практиці будь-яким з елементів цієї системи неодмінно вели до творчих поразок, до деформації, деградації мистецтва.

Втім, інваріантність структури художньої інформаційно-комунікативної системи відносна. У живому художньо-творчому процесі вона варіативна у тому сенсі, що кожна з її сторін – міметична, естетична, поетична – реалізуються по-різному під впливом культурно-історичних та суб'єктивно-особистісних чинників детермінації. Кожна історична доба, кожен значний митець створює на основі інваріантної своєї особливу модель цієї системи, свій творчий метод. Іще одним чинником відносної варіативності художньої інформаційно-комунікативної системи є чинник технологічний – особливості матеріалу того чи іншого видів мистецтва. Ці особливості зумовлюють, в свою чергу, певні особливі *правила* формування видової моделі зазначеної вище інваріантної моделі структури твору мистецтва. Але в усіх випадках, принаймні в творчості тих митців, які стають в ряд класиків, цей

інваріант зберігається. Мистецтво високого гатунку свідомо чи підсвідомо дотримується зазначеного вище *принципу, закону та правил*.

Звичайно, свідоме розуміння особливостей побудови такого чудового засобу фіксації та передачі інформації, яким є мистецтво, набагато краще ніж хитке та непевне інтуїтивне їх відчуття. Це потрібно як самим митцям, так і художнім критикам, а ще більше широкому загалу, якому й адресоване, здебільшого, мистецьке повідомлення. Вищезазначене, сподіваємось, деякою мірою наближає нас до такого розуміння

УДК 303.6:658.89(043)

С. Е. Орехова
/г. Мариуполь/

УСПЕШНЫЕ ВЗАИМООТНОШЕНИЯ С ПОТРЕБИТЕЛЯМИ – ЗАЛОГ ЭФФЕКТИВНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КОМПАНИИ СФЕРЫ УСЛУГ

Управление отношениями с клиентами CRM (Customer Relationships Management) – это стратегия, позволяющая реализовать конкурентные преимущества в бизнесе, разработанная для оптимизации прибыльности, увеличения объема продаж и удовлетворения потребительских требований. Следовательно, центральное место в данной стратегии принадлежит потребителю, на него ориентирована деятельность компании сферы услуг.

Сформированная и годами нарабатанная актуальная база лояльных «своих» потребителей компании это некий «золотой запас», дающий возможность планировать производство и потребление продуктов/услуг, и как результат – ожидание получить запланированную прибыль.

Известный специалист в области технологий сервисного обслуживания Джон Шоул, на основе многолетних исследований и изучения темы, приводит такую статистику:

- затраты, которые компания несет по привлечению одного нового потребителя обходятся, в зависимости от ее направления деятельности в 5 – 10 раз дороже, чем на удержание уже существующего – постоянного и лояльного потребителя;
- сокращение оттока потребителей на 5 – 10% может принести компании до 75% дополнительной прибыли;
- по мере насыщения рынка затраты на привлечение каждого нового потребителя возрастают, а затраты на удержание сохраняются на стабильно невысоком уровне;
- большой процент постоянных потребителей обеспечивает высокую стабильность бизнеса и его привлекательность для осуществления инвестиционных проектов;

Немало важный факт преимущества наличия «своих» лояльно настроенных потребителей заключается в возможности сокращения расходов бюджета на рекламу и маркетинг, что позволит установить цены на продукты/услуги выше среднерыночных. Данная статистика является более чем красноречивой, чтобы понять всю выгоду удержания «своих» потребителей для компании. Именно поэтому одна из главных задач маркетолога сводится к проблеме удержания «своего» потребителя.

Однако идеальных ситуаций в бизнесе не бывает. В силу различных причин потребитель уходит. Исследования, проводимые многими компаниями и обсуждаемые на различных конференциях, посвященных данной проблематике, сведены к общей, сложившейся закономерности причин, в связи с которыми потребитель перестает быть приверженцем данной компании:

- завершает свой жизненный цикл в компании (1%);
- уходит с географического рынка (3%);
- данный продукт/услугу предоставляет компания-конкурент (14%);
- недоволен обслуживанием данной компанией (22%);
- ощущает себя для компании никем (60%).

Следовательно, 82% существующих проблем – это проблемы, связанные с неудовлетворительным сервисом, процессом взаимодействия компании с потребителем. Хотелось бы отметить, что в приведенной статистике отсутствует главная причина ухода потребителя – цена, т.е. желание получить исключительно низкую цену не является ключевым мотивом.

Рассмотрим, какие меры необходимо предпринять специалистам компании для выстраивания своих бизнес-ориентированных концепций отношений с потребителем:

- во-первых, налаживание обратной связи с потребителем (важно знать реальные причины прекращения сотрудничества потребителя с компанией);
- во-вторых, максимально быстро установить и устранить выявленные проблемы, ошибки в работе с потребителем (вовлечь потребителя в процесс производства продуктов/услуг, что даст возможность посмотреть на проблемы со стороны);
- в-третьих, научиться предотвращать отток потребителей.

Среди всего разнообразия методов, позволяющих предупредить потерю потребителей, главенствующее место занимают следующие:

1. *жалобы*. Их необходимо воспринимать как возможность совершенствования деятельности, а не как критику. Жалобы необходимо стимулировать, так как они, позволяют улучшить сервис, с одной стороны, а с другой – дать потребителю возможность понять свою значимость. Удовлетворяя жалобы, компания набирает дополнительные очки лояльности в глазах потребителя.

2. *диалог*. Главной задачей диалога является получение новых идей для бизнеса от существующих, потенциальных и бывших потребителей. Ключевой вопрос: «Что, по Вашему мнению, можно улучшить в нашей работе, продуктах, услугах?».

3. *анкетирование*. Систематическое анкетирование должно выявлять степень удовлетворенности потребителей компанией. Важно знать, как оценивается сервис компании, продукты/услуги, процессы обслуживания, рекламные акции и т.д. Полученные результаты позволят двигаться вперед.

4. *мониторинг Интернета и социальных сетей*. Важно понимать, что современные пользователи не знают, что такое «физическая» книга жалоб и отзывов. Что говорят, что пишут о компании потребители можно прочесть в сети. Существует масса программ, позволяющих отслеживать интернет-отклики, что даст возможность улучшения бизнес-процессов.

5. *звонки*. Во время звонка специалист компании всегда сможет разговаривать с потребителем и получить от него полезную информацию, которую мог упустить при анкетировании. Более того личные звонки потребителю лишний раз доказывают ему (потребителю) его значимость и дает возможность почувствовать заинтересованность в сотрудничестве.

Таким образом, внедрение CRM – бизнес-ориентированной стратегии на потребителя необходимо для любой компании. Использование этих инструментов общения гарантированно уменьшает отток потребителей, а также дает возможность создать «своих» лояльных потребителей. На базе CRM строится деятельность компании на современном рынке.

ЛИТЕРАТУРА

1. Шоул. Д. Лояльный клиент / Д. Шоул; [пер. с англ.]. – Альпина Бизнес Брук, 2008. – 128 с.
2. Лавлок К. Маркетинг услуг: персонал, технология, стратегия / К. Лавлок; [пер. с англ. 4-е изд.]. – М.: Издательский дом „Вильямс”, 2005. – 1008 с.
3. Портер М. Конкуренция / Портер М.; [пер. с англ.]. – М.: Издательство дом «Вильямс», 2005. – 608 с.

СЕКЦІЯ: ІСТОРИЧНА ДИНАМІКА ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

УДК 002(477)«1923/1937»(043)

І. А. Ангелінова
/м. Маріуполь/

ОСОБЛИВОСТІ ДЕРЖАВОТВОРЧОГО ДОКУМЕНТУВАННЯ В УСРР (1923-1937 РР.)

Українське документування пройшло складний шлях свого формування, який тісно пов'язаний з різними історичними періодами на тернистому шляху до національної державності. Не винятком є і радянський час (1920-1991 рр.), коли не зважаючи на весь його драматизм, в сучасній українській системі діловодства і документування використовується певний досвід цієї епохи. Це і визначає актуальність обраної для доповіді теми, яка постійно знаходиться в центрі наукового інтересу з боку вітчизняних документознавців (В.В. Бездрабко, О.М. Загорецька, С.Г. Кулешов, Н.О. Леміш, Ю.І. Палеха, В.Т. Савицький,)

30 грудня 1922 р. більша частина українських земель увійшла до складу СРСР як Українська Соціалістична Радянська Республіка. Починаючи з цього часу становлення державотворчої документної традиції в УСРР було нерозривно пов'язано з історією виникнення і розвитку радянського державного апарату і відповідної системи управління, в основі якої знаходився жорсткий партійно-адміністративний контроль.

У 1920-ті рр. почала формуватися система суспільних організацій з питань наукової організації управління, зокрема діловодства. Радянська влада відмовилась від попереднього російського законодавства і почала формування нової правової бази функціонування держави. Окремі положення декретів її постанов тою чи іншою мірою стосувались діловодства і документування. Однак цілісної системи законодавства з питань діловодства в країні після жовтневої революції розроблено не було і його загальний стан на місцях залишався незадовільним [5, с. 104]. Інструкції і вказівки, що надсилалися до національних республік не завжди надходили за призначенням, про що свідчать звіти працівників «контрольно-експертного відділу».

Для вирішення проблем організації діловодства і документування на місцях у 1921 р. було створено Всеукраїнський інститут праці (ВУП), розташований у Харкові [5, с. 256-258]. Але ініціатива в розвитку документування допускалась лише у межах, визначених ВКП(б) і Радою Народних Комісарів СРСР. Під них підлаштовувались всі республіканські державотворчі документи, щодо «точного і швидкого виконання розпоряджень центральної влади» [1, с. 225]. Партійні директиви були обов'язкові для виконання будь-яким відомством чи установою. На Московській ініціативній конференції з нормалізації техніки управління (вересень 1922 р.) було розглянуто питання стандартизації документів на території СРСР, розроблено і затверджено серію загальносоюзних стандартів ведення документації [5, с. 258].

У квітні 1923 р. на XII з'їзді ВКП(б) було започатковано новий курс у національній політиці, що дістав назву політики коренізації. Хоча це і суперечило великодержавним прагненням ВКП(б), але було вимушеним кроком через упереджене ставлення до радянської влади з боку певної частини населення республік у складі СРСР: азербайджанців, білорусів, грузинів, вірмен, українців, національна свідомість яких зростає внаслідок революційних подій 1917-1920 рр. Зважаючи на це ВКП(б) і Раднарком змушені були піти на поступки національним рухам [2, с. 160-161].

Дієвим початком українізації (коренізація для УСРР) стало прийняття РНК УСРР декрету «Про заходи у справі українізації шкільно-виховних та культурно-освітніх установ» від 27 липня 1923 р. Подальшими кроками щодо її правового запровадження стали такі

нормативно-правові документи як спільний декрет ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи по забезпеченню рівноправності мов і про сприяння розвитку української мови» (серпень 1923 р.), декрет ВУЦВК і РНК УСРР «Про заходи термінового проведення повної українізації радянського апарату» (квітень 1925 р.), резолюція пленуму ЦК КП(б)У про українізацію партійного та профспілкового апарату (травень 1925 р.). Планувався з 1 січня 1926 р. перехід усіх державних установ і торгово-промислових підприємств на ведення діловодства винятково українською мовою [2, с. 187].

Згідно з постановою Ради Народних Комісарів УСРР на доповідь Центральної комісії по українізації радянського апарату про заходи щодо її поглиблення (1926 р.) і постановою Центральної Контрольної комісії КП(б)У про заходи щодо українізації керівного складу партійних керівників (30 вересня 1926 р.) по всій країні у широких масштабах на різних курсах організувалося обов'язкове вивчення української мови. Всі урядовці мусили здавати іспити з практичного знання мови під загрозою втрати роботи. Українізувалися різні сфери не лише державного життя, а й громадського. Українська мова була офіційно введена у ділове урядове листування. У 1927 р. секретар ЦК КП(б)У Л.М. Каганович оголосив, що вся партійна документація перейде на українську мову [3, с. 124].

Зазначена політика мала вражаючі результати і позначилася на всіх ділянках адміністративного, економіко-соціального та культурного життя УСРР. Якщо у 1922 р. українською мовою велося менше 20% урядових справ, то лише через 5 років – 70% усіх справ [4, с. 142]. Проте вже на початку 30-х років, відбулися суттєві зміни у мовній політиці: по-перше, національний рух став підкреслено «більшовицьким», по-друге, все чіткіше простежується акцент на заміну українізації загальносоюзною політикою «пролетарського інтернаціоналізму» [1, с. 419].

Яскравим прикладом цього є прийнята 5-го вересня 1933 року Постанова народного комісара освіти УСРР «Про український правопис». Ця постанова була результатом роботи комісії (під головуванням А.А. Хвилі) для перевірки роботи на «мовному фронті». Комісія, крім питань української наукової термінології, розглянула правопис і кардинально його переробила, відкинувши «штучне відмежовування української мови від російської мови», спростивши правопис, ліквідувавши його національні правила, які на думку її членів «орієнтували українську мову на польську, чеську буржуазну культуру».

У січні 1933 р. секретарем ЦК КП(б)У став П.П. Постишев, який за вказівкою ВКП(б) та радянського уряду взяв курс на фактичне згортання українізації, що вкрай негативно позначилося і на розвитку українського документування [5, с. 101-106].

Загальнодержавним законодавчим актом стала прийнята 5-го грудня 1936 р. нова Конституція СРСР. Її прийняття вимагало розроблення нових республіканських конституцій, у тому числі й Конституції УСРР. 1 січня 1937 р. був опублікований для всенародного обговорення проект нової Конституції УРСР. 30 січня 1937 р. черговий з'їзд Рад затвердив текст нової Конституції. Вона майже повністю відбивала зміст союзної Конституції, відтворювала її принципи, копіювала основні положення, мала демагогічний характер, була демократична лише за формою і повністю відірвана від реального життя.

Проте Конституція містила і декілька важливих політичних і державницьких положень: УСРР змінювала назву на УРСР (Українська Радянська Соціалістична Республіка), за Києвом офіційно було закріплено статус столиці (хоча ще 24 червня 1934 р. всі вищі державні й партійні установи Української РСР – ЦК КП(б)У, РНК УРСР та ВУЦВК – переїхали з Харкова до Києва).

Нова Конституція містила статті, що регулювали документну діяльність різних гілок влади управлінської системи і вертикалі в УРСР. Законодавчу функцію було покладено на Верховну Раду. Її діяльність перебувала під контролем ЦК КП(б)У, а сама вона не була постійно діючим органом, збиралася на сесії двічі на рік і фактично лише схвалювала підготовлені їй Президією та погоджені з ЦК КПУ законопроекти. Депутати поєднували свою

роботу з іншими видами діяльності. Законодавча робота не відзначалася продуктивністю, що об'єктивно припинувало конституційний статус Верховної Ради. Законотворчість фактично вичерпувалася удосконаленням окремих статей Конституції та вже чинних законів УРСР.

Місцевими радами та їхніми виконками колегіально, згідно з Конституцією, приймалися рішення, накази, розпорядження, правові акти, обов'язкові до виконання для установ, організацій, підприємств та особисто громадян на території дії даної ради.

Розвиток документування та підвищення рівня діловодства в державних установах, впровадження інструкцій з діловодства у 30-ті роки дало змогу чітко визначити особливості окремих видів документів:

- Розпорядження – документи, що видавалися керівником колегіального органу, установи, підприємства чи організації з метою вирішення оперативних питань. Мали обмежений термін дії і стосувалися посадових осіб і громадян;

- Постанови – документи, що видавалися з метою вирішення найбільш важливих і принципових завдань стосовно загальних питань державного управління Радою Міністрів СРСР. Носили, як правило, нормативний характер, мали тривалий термін дії і стосувалися широкого кола організацій;

- Спільні постанови – документи, що приймалися ЦК ВКП(б) і Раднаркомом СРСР, ЦК КП(б)У і Раднаркомом УРСР з важливих питань політичного і господарського життя. Носили політичний характер і стосувалися широкого кола організацій;

- Накази (однократної або тривалої дії) – документи, що видавалися з метою вирішення основних і оперативних завдань;

- Інструкції – документи, що видавалися з метою встановлення правил, регулювали організаційні, науково-технічні, фінансові та інші сторони діяльності організацій органами державного правління видавалися. Вони містили настанови посадовим особам щодо застосування законів, указів Президії Верховної Ради, постанов, розпоряджень Ради Міністрів, наказів міністрів.

Місцевими радами та їхніми виконками колегіально, згідно з Конституцією, приймалися рішення, правові акти обов'язкові до виконання на території дії даної ради [5, с.263, 264].

Розглянувши основні документи 1923-1937 рр., необхідно визначити, що вони, по суті, не виходили за рамки діючих на той час в СРСР правил документування, в основі яких знаходилась жорстка система радянського партійно-державного адміністрування. Разом з тим, в період українізації (1923-1933 рр.) в державницькому документуванні УСРР використовувалися елементи національної документної традиції у мові документа та формулярі. Проте ці особливості були ліквідовані з наростанням в СРСР тоталітарної системи влади.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О.Д. Історія України: навч. посіб. / О.Д. Бойко. – К.: Академвидав, 2002.– 656 с.
2. Кононенко П.П. Українознавство: Підручник / П.П. Кононенко – К.: МАУП, 2005. – 392 с.
3. Нариси Історії України: Формування модерної української нації ХІХ-ХХ сторіччя. – К.: Генеза, 1996. – 360 с.
4. Національні відносини в Україні у ХХ ст.: 36. документів і матеріалів. К.: Політвидав України, 1994. – 234 с.
5. Палеха Ю.І. Історія діловодства (документознавчий аспект): навч. посібник. / Ю.І. Палеха, Н.О. Леміш. – Київ: Ліра-К, 2011. – 328 с.

**БІБЛОГРАФІЧНИЙ ОГЛЯД ПУБЛІКАЦІЙ З ІСТОРІЇ КИЇВСЬКОЇ РУСІ
(ІХ – ПЕРША ПОЛ. XIV СТ.) У ФАХОВИХ ВИДАННЯХ УКРАЇНИ**

На сьогоднішній день знання в області пошуку та аналізу інформації, а також управління інформаційними потоками набуває все більшої актуальності в сучасному суспільстві. Не лише у професійній діяльності, але і в особистому житті з кожним разом стає все менше питань, які вдається вирішити без пошуку інформації та її подальшого аналізу.

Аналітико-синтетична переробка інформації передбачає застосування інформаційного аналізу/синтезу під час створення вторинних (інформаційних) документів та інформаційно-пошукових систем. Вторинні документи, як результат аналітико-синтетичної переробки інформації первинних документів, є складовою пошуку інформації в умовах інформатизації суспільства, оскільки містять інформацію в стислому вигляді. Вторинні документи, функціонуючи в інформаційних виданнях, бібліотечних і бібліографічних каталогах і картотеках, банках даних тощо, забезпечують інформування користувачів про релевантні (потрібні їм) первинні документи [3].

Згортанню може підлягати будь-яка кількість джерел інформації. Результатом цього згортання є огляди. Але, слід зазначити, що тут також можлива різна глибина інформаційного аналізу. Так, наприклад, результатом макрозгортання кількості документів є бібліографічний огляд – зведена узагальнена характеристика декількох документів. У бібліографічному огляді наводиться узагальнений опис змісту елементів і формальних ознак, які характеризують оглядові джерела інформації, які подаються в співставленні один з одним. Призначення таких оглядів – орієнтація користувачів у документальних потоках.

Таким чином, розрізняють наступні огляди:

- бібліографічний огляд є зв'язною розповіддю про документи;
- реферативний огляд подає факти і концепції, викладені в документах;
- аналітичний огляд – це складна розповідь, у якій дається зведена характеристика певного питання, проблеми, теми.

Бібліографічний огляд завжди побудований у формі послідовної, внутрішньо організованої розповіді про твори друку. У такого виду посібниках літературно-оповідальний текст переважає над суто бібліографічним, описи творів подаються в літературному тексті, а допоміжний апарат зведено до мінімуму самих необхідних показників (найчастіше це алфавітний показник творів, які включені до огляду) [8].

Для проведення роботи над оглядом були обрані два відомі в науковому світі видання – «Гілея: науковий вісник» та «Український історичний журнал».

Створення огляду з теми «Історія Київської Русі (ІХ-перша пол. XIV ст.)» є досить важливою роботою, на виконання якої потрібно багато часу, адже Київській Русі належить найвидатніше місце в історичному розвитку України. Багато вчених та науковців присвятили свої дослідження розгляду Київської Русі, через це їх наукові доробки публікують у вигляді не тільки підручників чи монографій, але й як статті у журналах та газетах. З кожним роком кількість публікацій в "Українському історичному журналі", присвячених Київській Русі, змінювалась. З 2009-го року зростала, у 2013-му знову пішла на спад. У "Гілеї" з 2008-го року кількість публікацій про Київську Русь зменшилась, а після 2009-го зросла, потім знову їх стало менше.

На сторінках видань описується відношення Київської Русі до різноманітних питань.

У статті О.Ф. Варнашової, «Военно-філософські ідеї Київської Русі: герменевтичний аспект», розповідається про початковий період філософської історії України, коли вітчизняна наука пов'язує з часом існування Київської Русі, так як «саме в рамках киево-руської

культури склався притаманний українській духовній традиції тип мислення» [2]. Особливий інтерес при цьому представляє історичний відрізок цього періоду, що починається з прийняття християнства, на базі якого надалі протікало розвиток української філософської думки. Відноситься до цього відрізка період, що охоплює XI-першу третину XII в., найбільш багатий джерелами, відбиває філософську думку того часу.

У загальному плані філософська думка Київської Русі характеризується як «своєрідний синкретично релігійно-філософсько-етичний комплекс, спрямований, насамперед на осмислення актуальних проблем тогочасного суспільного життя». Розкриття цього положення вимагає визначення та аналізу конкретних ідей і концепцій, що склали цей комплекс.

Фахові видання України, що аналізуються за період з 2008 по 2013 рр., містять статті, які висвітлюють найважливіші події, пов'язані з історією Київської Русі:

- Арістов В.Ю. Проблема походження Русі в радянській історичній науці [1]. Серед ключових напрямків досліджень радянських істориків з давньоруського періоду була концептуальна розробка проблем місця Київської Русі в історії трьох східнослов'янських народів та етнічного утворення східних слов'ян в цей період. В історичну науку того часу ця концепція ввійшла під назвою «давньоруська народність». Ґрунтовні і всеохоплюючі історіографічні дослідження процесу виникнення та формування даної теорії були відсутні в радянській науці. Відсутні вони і зараз. Практично залишаються не розкритими на історіографічному рівні такі питання, як: витоки даної концепції, хронологічний момент першого формулювання цієї проблеми, процес виникнення теорії в цілому.

- Котляр М.Ф. Початки Русі. Довкола 862-го року [6]. Розглядаються початкові етапи формування давньоруської державності. На думку автора, її корені сягають VI–VII ст. Із IX ст. про країну й державу Русь починають згадувати давньоруські та вітчизняні джерела. Відкидається думка, ніби початки Русі зводяться до 862 р. Державне об'єднання було створене навколо Києва у часи князювання Олега (882–912 рр.). Історики сходяться на думці, що походження Русі ховається у безодні століть, і це загалом відповідає дійсності. Попри більш, ніж двохсотлітні зусилля істориків та етнологів, залишаються неясними і роки виходу Русі на історичну арену в IX ст., і попередні часи розвитку східнослов'янської етнокультурної спільності (чи кількох спільностей), і обставини виникнення переддержавних утворень, не кажучи вже про жодні деталі чи подробиці, і, власне, саме створення державності.

Ще одна група наукових статей у фахових виданнях присвячена різноманітним поняттям і життєвим поглядам:

- Киричок О.Б. Структура і смисли метафори тіла у політичній лексиці Київської Русі [5]. Статтю присвячено елементам політично-філософських уявлень у «Слові о полку Ігоревім». Автор аналізує уявлення про владу та державу, які відобразились у тексті, що важливо для розуміння ідейного контексту, у межах якого зародилася філософсько-етична та політична думка періоду Київської Русі. Метою даної наукової розвідки є історико-філософське дослідження «Слова о полку Ігоревім» (далі «Слова...») з точки зору політично-філософських ідей, які, на наш погляд, досить чітко проступають із підґрунтя тексту через розмаїття його формальних ознак. Звісно, ці ідеї досить слабко рефлегувалися самим автором – вони були розчинені в тілі тодішньої культури, інтеріоризувалися людиною, витіснялися у сферу несвідомого, а далі, через літературну творчість, знову поверталися в культуру, інколи у збагаченому і модифікованому вигляді. Тому саме давньоруські літературні твори (де теоретична рефлексія практично відсутня, але присутній потужний пласт архаїчних міфів та несвідомих колективних уявлень) є особливо цінними для виявлення та аналізу тих констант, патернів, інваріантів, які визначали давньоруську свідомість. Для їх вилучення і дешифровки потрібні особливі методологічні процедури,

однак саме така історико-філософська робота може дати адекватне уявлення не стільки про авторську суспільно-політичну позицію, скільки про її масовий варіант.

- Ричка М.Ф. Чи «в руку» сон? Світ сновидінь та їх сприйняття у Давній Русі [7]. У статті здійснено спробу осягнути зміст «пророчих», віщих, снів у пам'ятках писемності Давньої Русі. Мотив сновидіння був вельми поширеним літературним прийомом, за допомогою якого маскувалися політичні вподобання автора чи маркувалася бажана для нього перспектива розвитку тих чи інших подій. Сновидіння були, як уявляється, об'єктом щоденної перцепції давньоруських спільнот. Люди шукали і знаходили у снах натяк на прийдешнє. Літературна традиція змалювання і тлумачення сновидінь бере свій початок в античній літературі. У пам'ятках середньовічної словесності сні часто співвідносяться з переломними віхами у житті християнина - наверненням, спілкуванням із Богом і мучеництвом. Сні у середньовічній літературі мають характер насамперед божественних одкровеннь. Видіння відносяться до такого типу літературних текстів, створених із метою обнародувати пряме послання Господа, чи його святих або ангелів. Нічні марення в часи Київської Русі ототожнювали із втечею в уявне.

Київській Русі присвячена велика наукова література. Вітчизняна історіографія має ряд фундаментальних монографічних досліджень, у яких розгорнута широка панорама історичного розвитку однієї з найбільших держав середньовічної Європи [2].

Завдяки бібліографічному огляду з'являється можливість зробити більш широкий науковий аналіз публікацій з минулого України – історії Київської Русі (IX-перша пол. XIV ст.).

ЛІТЕРАТУРА

1. Арістов В.Ю. Проблема походження Русі в радянській історичній науці 1930-40-х рр. / В.Ю. Арістов // Український історичний журнал – 2011. – Вип. 6 – С.172-178.
2. Варнашова О.Ф. Воєнно-філософські ідеї Київської Русі: герменевтичний аспект / О.Ф. Варнашова // Гілея. – 2009. – Вип. 18. – С. 74-88.
3. Власова Г.В. Аналітико-синтетична переробка інформації: навч. Посібник / Г. В. Власова, В.І. Лутовинова, Л.І. Титова. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 291 с.
4. Городяненко В.Г. Аналіз документів: поняття, види, особливості застосування / В.Г. Городяненко – К.: Академія, 2008. – 228с.
5. Киричок О.Б. Структура і смисли метафори тіла у політичній лексиці Київської Русі / О.Б. Киричок // Гілея – 2012. – Вип. 56 (1) – С. 228-234.
6. Котляр М.Ф. Початки Русі. Довкола 862-го року / М.Ф. Котляр // Український історичний журнал – 2012. – Вип. 2 – С. 28-34.
7. Ричка М.Ф. Чи «в руку» сон? Світ сновидінь та їх сприйняття у Давній Русі / М.Ф. Ричка // Український історичний журнал. – 2010. – №3. – С. 142-149.
8. Толочко П.П. Київська Русь / П.П. Толочко. – К.: Абрис, 1996. –360с.

УДК94(477)''13/17''(043)

М. Ю. Аніщук
/м. Маріуполь/

ДЕРЖАВОТВОРЧІ ДОКУМЕНТИ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОГО ПЕРІОДУ

Державотворення являє собою комплексний довготривалий процес, результатом якого є утворення держави. Створення держави включає такі чинники як: культурні, політичні, релігійні та інші.

Литовсько-польська доба є однією з проміжних ланок на шляху створення української держави. Простежити процеси територіальних змін, які відбувались протягом XIV-XVIII ст., можливо завдяки документації, яка велася на той період. Відповідальними за створення, редагування, а також збереження документів були канцелярії й під канцелярії Великого

Князівства Литовського та Польського королівства. Під керівництвом канцлера або підканцлера службовці нижчих рангів – регенти, писарі, передплати – готували і реєстрували документи у відповідних книгах, в які записувалися офіційні копії більшості документів. Документи видавалися від імені великого князя, ради та сеймів. Термін зберігання документації був необмеженим. Усю сукупність документації того періоду умовно можна поділити на три блоки, такі як:

- земельні кодекси (звичаєве право, декрети, устави);
- привілеї (унії);
- правові кодекси (статути, судебники).

Підготовкою земельних кодексів займалися секретарі великого литовського князя, які служили в канцеляріях та займалися саме діловодством князя. У свою чергу, канцлери та підканцлери готували правові кодекси та привілеї.

Литовсько-польський період позначився нестабільною територіальною ситуацією – постійним поділом земель. У земельно-правовому регулюванні Литовсько-польської держави зберігаються і розвиваються положення руського звичаєвого права. Зокрема, закріплювалося право селян на вільну купівлю-продаж землі. Визначалася специфічна форма угоди: при ній мали бути присутніми свідки або старці («діди») села [3].

Поряд із дією звичаєвого права, все більший розвиток отримують і нормативно-правові акти як джерела права. Вони фіксували всі зміни, які відбувалися на теренах Великого Князівства Литовського та Польського королівства. Поширеними видами документації, що мали загальнодержавне значення, були наступні: великокнязівські привілеї, устави, правові кодекси, статути, декрети, універсали, мандати, дарчі грамоти, люстрації, міжнародні угоди, договори з місцевими князями тощо.

Прикладом декретів періоду Литовсько-Польської доби панування на українських теренах, можна визначити декрет угорського короля Людовіка Анжуйського (1351 р.), згідно з яким феодала мали право володіти землею. Селянам заборонялося переходити від одного землевласника до іншого. Феодалам на території їх володінь дозволялося втручатись в особисте життя залежних селян, а також чинити суд над ними.

Регулювання земельних відносин фіксувалося у таких законодавчих документах як устави. Слід зазначити, що устави містили питання не лише стосовно регулювання земельних відносин, а й принципи феодального землеволодіння, відносини між землевласниками і селянами. Серед устав того часу можна назвати наступні – «Устава для Віленського і Троцького повітів» (1514 р.), «Устава на волості» або «Устава на волоки» (1557 р.), згідно з якою вся земля поділялася на ділянки (волоки) величиною від 16,8 га до 21,3 га залежно від місцевості.

Чільне місце серед документів литовсько-польського періоду займають привілеї. значною є частина королівських привілеїв певним особам на почесні титули, загальнодержавні та регіональні посади. У великих містах міщани самі вибирали війта, що також підтверджувалася офіційним королівським актом. Пізніше, з середини XVII ст., видавалися королівські підтвердження щодо обрання козацької старшини [4]. Уніфікація стану українських земель у Литві та Польщі була офіційно затверджена одним із перших державних актів 1413 р. Городецьким привілеєм (спочатку мав назву Городецької унії), який був укладений між польським королем Ягайлом і Великим князем Вітовтом. Привілей передбачав уніфікацію органів управління в обох державах, а головне, зрівняння в правах і привілеях польських і литовських шляхтичів католицького віросповідання.

Перші спроби кодифікації українського права Польсько-Литовської доби датуються серединою XV ст., коли було укладено судебник князя Казимира (1468 р.). Зміст Судебника обмежувався в основному нормами процесуального та статичного кримінального, кримінально-процесуального та адміністративного права. Вони були сформованими внаслідок поглибленого становлення та розвитку за цих часів форм традиційної (звичаєвої)

кримінальної, кримінально-процесуальної, адміністративної української правової свідомості та правової культури [2].

Наступними видами документів XIV-XVIII ст. є статuti, які є генеральними правовими кодексами, що регулювали державні й суспільні відносини. У Великому Князівстві Литовському було укладено три статuti: «Перший (Старий) Литовський статут» 1529 р., «Другий (Волинський) Литовський статут» 1566 р., а також «Третій (Новий) Литовський статут» 1588р. Статuti визначалися права й обов'язки Великого князя. Земля, якою користувалися селяни, оголошувалася власністю панів. За останніми у власність закріплювалися землі, даровані їм за службу або куплені. Узаконювався розшук селян-втікачів, оголошувалася заборона на прийом феодалами чужих селян [1].

Щодо статутів Польського королівства, можна виділити Пйотрковський (1346 р.) та Віслицький (1347 р.), дія яких поширювалася на руські воєводства у XV ст. Статuti відміняли право «мертвої руки», згідно з яким поміщик присвоював собі частину спадщини після смерті залежного від нього селянина, встановлювали умови селянського виходу з панщизняної залежності, передбачали перехід від натуральної ренти до грошової, визначали норми карного права та інше.

Нормативно-правовим актом, який передбачав опис майна і володінь, імен власників нерухомістю, перепис населення, підрахунок фінансового доходу в казну держави на основі податків у Великому Князівстві Литовському, мав назву люстрації. Згідно сеймової постанови 1562 р. загальнодержавні люстрації мали проводитися кожні 5 років. Перша відбулася в 1563 р., проте надалі проводилася лише в 1765 і 1789 рр. Частіше проводилася в окремих воєводствах і володіннях.

Серед видів документів литовсько-польського періоду, що відносяться до державотворчих документів, і які зберігались у канцелярії, також відносяться копії таких документів як затвердження приватноправових актів, частково судові акти, королівські листи та дипломатичні листування тощо.

Отже процес територіального становлення української держави безпосередньо пов'язане з документообігом. Як відомо документи є джерелами інформації, які допомагають відтворити події минулого. У контексті процесу державотворення документи є офіційним підтвердженням державних та міждержавних відносин. Литовсько-польська доба позначилася активними процесами територіального та земельного поділу, що у результаті спричинило вироблення великої кількості нормативно-правових актів (земельні кодекси, привілеї, правові кодекси), які були розглянуті вище.

ЛІТЕРАТУРА

1. Джерелознавство. Польські та литовські акти загальнодержавного значення [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://alive-inter.net>
2. Дмитрієнко Ю.М. Задачі, тенденції, перспективи вивчення української правової свідомості та культури за статутами Великого Князівства Литовського [Електронний ресурс] / Ю.М. Дмитрієнко. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>
3. Мірошніченко А. М. Земельне право України: Навчальний посібник [Електронний ресурс] / А.М. Мірошніченко . – К: Алерта, ЦУЛ, 2011.- 678 с. - Режим доступу: <http://www.big-lib.com>
4. «Русская» серія Коронної метрики / Архіви України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua>
5. У період Литовсько-польського володарювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://boycottcreative.com>

ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

До питань становлення та розвитку інформаційного суспільства зверталися багато дослідників. Питання, пов'язані з проблемами подальшого розвитку глобального інформаційного суспільства піднімалися на міжнародних самітах і конференціях різного рівня починаючи з початку 1970-х років.

Суспільство, в якому більшість працюючих зайнято виробництвом, зберіганням, переробкою, продажем і обміном інформацією і є - інформаційним суспільством [6].

Концепція інформаційного суспільства виникла в Японії на рубежі 1960-1970-х років, трохи пізніше, в 1970-1980-х роках, вона була конкретизована і осмислена американськими та англійськими вченими.

Перші згадки про інформаційне суспільство зустрічається в назвах звітів, які підготовлені для японського уряду Агентством економічного планування, Інститутом розробки використання комп'ютерів, а також Радою за структурою промисловості. Спочатку зміст концепції інформаційного суспільства зводився до висвітлення технічних сторін - до активізації процесу загальної комп'ютеризації, яка «надасть людям доступ до надійних джерел інформації і позбавить їх від рутинної роботи, забезпечивши високий рівень автоматизації виробництва» [8].

Зокрема, зі своєю концепцією нового світового порядку, що базується на інформації та телекомунікації, виступив японський вчений І. Масуда.

У своїй праці «Інформаційне суспільство як постіндустріальне суспільство», І. Масуда висловив припущення, що поступальний розвиток комп'ютерної техніки призведе до того, що провідною галуззю в економіці з часом зробиться так зване «інтелектуальне виробництво», тобто виробництво інформації і знань, які будуть збиратися і поширюватися за допомогою новітніх інформаційно-телекомунікаційних технологій [1].

Американський фахівець Ф.Махлуп один з перших ввів термін «інформаційне суспільство». Він ще на початку 60-х рр. говорив, що інформація може розглядатися як свого роду промисловий продукт і виробництво - один з видів промислової індустрії (про це ж писав трохи пізніше В. М. Глушков, який запропонував концепцію безпаперової технології в організації сфери управління і розподілу в суспільстві).

Канадський вчений М. Маклюен, у 1962 році вводить термін «електронне суспільство» як важливу стадію розвитку сучасного суспільства, в рамках якої важливу роль починають грати електронні кошти комунікації. Вказує на залежність між створення друкованого преса, висновком якого стало поява комунікативних стратегій нового типу, наявно вплинули на розвиток і стану політичної, економічної, соціальної структури індустріального суспільства та його інститутів. Також, у своїх роботах відводив інформаційним технологіям важливу роль у формуванні соціально-економічної основи постіндустріального суспільства. Цей автор у своїх судженнях неодноразово висловлював точку зору, згідно з якою в епоху постіндустріального суспільства станеться помітне посилення активної ролі засобів масової інформації в житті суспільства. Уява М. Маклюена була сконцентрована на аудіовізуальних коштах масової інформації, перш за все телебачення котре служило представником всієї глобальної електронної реальності. Телебачення, як вважав вчений, поступово вбиває друковану культуру, пригнічуючи таким чином попередні культурні форми [2].

У 1973 р. положення щодо змісту новонароджуваного інформаційного суспільства, позначені в вищенаведених звітах, були конкретизовані і ретельно вивчені американським соціологом Д. Беллом в його відомому трактаті «Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования». У своїй роботі американський дослідник окреслив

рамки майбутнього суспільства. Він розділив всю історію людства на три стадії: аграрну, індустріальну, постіндустріальну (інформаційну) [1].

Даючи характеристику індустріальному суспільству, в якому головною метою було виробництво матеріальних благ і засобів виробництва, суттєве його відмінність від постіндустріальної стадії розвитку людства Д. Белл бачив в поступовій переорієнтації від матеріальної сфери в сторону сфери послуг. А в 1980 р. у своїй новій роботі вже окреслював «Соціальні рамки інформаційного суспільства». Саме в цій праці вчений вперше охарактеризував постіндустріальне суспільство як інформаційне, засноване на телекомунікаціях, в якому знання та інформація набувають товарний статус.

Роботи Д. Белла стали каталізатором наукової думки щодо природи інформаційного суспільства.

Інший відомий дослідник природи інформаційного суспільства, англійський вчений Т. Стоуньєр, ототожнив інформацію і знання з капіталом, який можна накопичувати та зберігати для майбутнього використання. Тим самим, Т. Стоуньєр вперше висловив думку про те, що інформація є важливим стратегічним ресурсом, порівняним за значимістю з корисними копалинами. Він припустив, і цілком виправдано, що з часом національні інформаційні ресурси перетворяться в потенційне джерело багатства, а значить, неодмінно з'являться впливові люди, які захочуть заволодіти цим багатством, що і відбувається [4].

В той же час необхідно сказати, що далеко не всі аргументи прихильників концепції зустрічали висновки. Скептично відносились до інформаційного суспільства як до нової соціальної реальності є у дослідженнях Г. Шиллера, М. Альєта, Д. Харві, Е. Гідденса, Ю. Хабермаса. Представники цієї групи згодні з тим, що інформацію грає важливу роль у сучасному суспільстві, але її форми та функції добре зрозумілі, підкоряючись встановленим принципам та не приводять до якісних змін в суспільних відносинах [3].

Що стосується концептуальних документів, то одним з перших документів є прийнятий 29 сесію Генеральної конференції ЮНЕСКО у 1996 році документ під назвою "Інформаційне суспільство для всіх". Ідея інформаційного суспільства, викладена в даному документі, як ідеологія міжнародного розвитку, передбачає осмислення нового етапу існування цивілізації, трансформацію традиційних економічних відносин, зміна соціальних факторів у життєдіяльності суспільства, нові форми міжкультурних комунікацій [11].

Диференційована політика ЮНЕСКО в європейському регіоні здійснюється на основі відмінностей інформаційного розвитку країн Західної, Центральної та Східної Європи

Так, взаємодія ЮНЕСКО з Європейським Союзом, передбачає дослідження нових ринків інформаційних продуктів і послуг, передачу нових технологій (ноу-хау), поширення знань з метою сталого розвитку, створення урядових електронних мереж для ефективного управління.

Серед основних європейських нормативно-правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері побудови інформаційного суспільства є Окинавська хартія глобального інформаційного суспільства від 2000 року. В преамбулі цього міжнародного договору вказується, що інформаційно-комунікаційні технології є одним з найбільш важливих факторів, що впливають на формування суспільства XXI століття.

В документі зазначається, що інформаційне суспільство дозволяє людям ширше використовувати свій потенціал і реалізовувати свої напрямки, але для цього необхідно, щоб забезпечували стійкий економічний ріст, збільшився суспільний добробут, стимулювались соціальні злагоди та повні реалізації їх потенціалу в галузі зміцнення демократії і відповідального управління, прав людини, розвитку культурного різноманіття і зміцнення міжнародного миру і стабільності.

Як зазначається в самій Хартії, вона є закликом до всіх як державних, так і приватних секторів, ліквідувати міжнародний розрив в області інформації і знань. Ефективне партнерство серед учасників, включає спільне політичне співробітництво, є ключовим

елементом раціонального розвитку інформаційного суспільства. Завданням всіх суб'єктів міжнародного співтовариства і окремої людини полягає не тільки стимулювання та сприяння переходу до інформаційного суспільства, а також в повній реалізації його економічних, соціальних і культурних переваг.

Особливо важливо, акцентується в Хартії, залишається питання подолання електронно-цифрового розриву всередині країни і за її межами. Кожна людина повинна мати можливість доступу до інформаційних і комунікаційних мереж. Стратегія розвитку інформаційного суспільства повинна супроводжуватися розвитком людських ресурсів, можливості яких відповідали вимогам інформаційного століття ЄС і окремі країни Європи зобов'язуються надати всім громадянам можливість освоїти і отримати навички роботи з шляхом освіти, навчання і підготовки протягом життя.

Довгостроковою метою для становлення глобального інформаційного суспільства є подолання міжнародного розриву, головним чином залежить від ефективного міжнародного двостороннього та багатостороннього співробітництва. Велика роль в цих процесах відводиться міжнародним організаціям і установам - банкам розвитку, Міжнародної мережі телекомунікація та різноманітним міжнародним фондам.

Відзначається, що країни Європи надалі сприяти зміцненню зв'язків між розвиненими і країнами, що розвиваються, шляхом фінансового, технічного і політичного забезпечення з метою оптимального клімату для використання інформаційних технологій [11].

Застосування відкритих інформаційних систем, розрахованих на використання всього масиву інформації, доступної в даний момент суспільству в певній його сфері, дозволяє вдосконалити механізми управління суспільним устроєм, сприяє гуманізації і демократизації суспільства, підвищує рівень добробуту його членів. Процеси, що відбуваються у зв'язку з інформатизацією суспільства, сприяють не тільки прискоренню науково-технічного прогресу, інтелектуалізації всіх видів людської діяльності, а й створенню якісно нового інформаційного середовища соціуму, що забезпечує розвиток творчого потенціалу індивіда.

Нові інформаційні технології значно розширюють можливості використання інформаційних ресурсів у різних галузях.

Таким чином, концепція «інформаційного суспільства» будується на домінуючій ролі інформаційних технологій в соціальному житті та економіці, що носить інноваційний характер.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Новая технократическая волна на Западе. / Д. Белл - М.: Знание, 1986.-С. 330–342.
2. Гавра Д.П. Основные теории коммуникации: Учебное пособие. Стандарт третьего поколения. / Д.П. Гавра – СПб.: Питер, 2011. – 288 с.
3. Маклюэн М. Понимание медиа: внешние расширения человека / М. Маклюэн .- М.: Канон-Пресс-Ц, 2003. – 462 с.
4. Стоуньер Т. Информационное богатство: профиль постиндустриальной экономики / Т. Стоуньер // Новая технократическая волна на Западе. - М.: Знание, 1986. - С. 392– 409.
5. Чернов А.А. Основные историко-теоретические этапы развития концепций глобального информационного общества. / А.А. Чернов. - М.: Известия, 2002. - С. 31–50.
6. Информационное общество [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://infdeyatchel.narod.ru/inf_ob.htm
7. Понятие информации и информационного общества [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://edu.dvgups.ru/METDOC/EKMEN/ETR/INF_SIS/LEK/LEK2.HTM
8. Мировое информационное общество. Информационные процессы, технологии и системы [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://dl.my1.ru/cs_044/Theme_2-Information_society-Information_processes-.pdf

9. Характеристика информационного общества. [Электронный ресурс] – Режим доступа: http://do.bti.secna.ru/lib/book_it/ha_inf_obsh.html

10. Информационная безопасность Украины в условиях евроинтеграции. [Электронный ресурс] - Режим доступа: http://uchebnikonline.com/politologia/informatsiyna_bezpeka_ukrayini_v_umova_h_yevrointegratsiyi_lipkan_va/bezpeka_informatsiynogo_suspilstva_yevropeyskogo_soyuzu.htm

11. Информационное общество: эволюция концепции в исторической перспективе. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://smpanel.pu.ru/panel/users/pantserev/284.pdf>

УДК 002(477)«1917/1918»(043)

К. В. Білоус
/м. Маріуполь/

ДОКУМЕНТОЗНАВЧИЙ АНАЛІЗ УНІВЕРСАЛІВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ

Універсали Центральної Ради – є одними з найважливіших інформаційних джерел Національно-демократичної революції в Україні 1917-1918 рр. Даний період викликає значну увагу як з боку істориків, так і з боку документознавців, адже аналіз документальних джерел дає змогу зробити висновки про сутність та якість політичних стратегій Центральної Ради і про загальні принципи розвитку системи діловодства і документування в Україні. Велике значення з точки зору документного аналізу мають зміст та стилістика тексту, розміщення реквізитів, використання різних засобів емоційного впливу [2, с. 207]. Саме ці елементи є віддзеркаленням прагнень до створення незалежної, ефективної, самодостатньої системи державного управління та власних правил ведення діловодства урядом УНР.

Універсали Центральної Ради були прийняті за надзвичайно складних умов протистояння з Тимчасовим урядом та радянською владою. Небажання їх визнавати право Центральної Ради на законотворення, стало основною причиною неможливості ефективної реалізації цих законодавчих актів.

Форма універсалів не була новою для українського державотворення. Так називалися законодавчі акти періоду Національно-визвольної війни 1648-1657 рр. Провідники Центральної Ради не випадково обрали саме таку форму законодавчого акту. Цим вони намагалися підкреслити нерозривний зв'язок з українською козацькою державою та її традиціями. Використання такої зовнішньої форми надавало прокламаціям певного символізму, духовної піднесеності, емоційності та пафосу. Універсали Центральної Ради не були нормативно-правовими актами у традиційному значенні. Вони мали декларативний характер та не мали за мету врегулювання певних правовідносин. Їх призначенням було визначення плану дій, опис ситуації в якій опинилася держава, здійснення впливу на свідомість громадян, заклик до підтримки.

Зовнішній вигляд Універсалів Центральної Ради має певні риси схожості з сучасними нормативно-правовими актами України. Зокрема, реквізит назва документа певною мірою відповідає нинішнім вимогам [1, с. 101]. Назва Першого універсалу надрукована великим шрифтом посередині у верхній частині аркуша без зазначення порядкового номера, після заголовку поставлена крапка (що недопустимо згідно з сучасними правилами оформлення документів). У Другому, Третньому та Четвертому універсалах в назві зазначений порядковий номер документа.

Реквізит тексту Універсалів досить об'ємний за обсягом, текст не має чіткого розділення на розділи, але його можна поділити на такі складові:

- протокольна формула;
- смислова частина;
- аргументація;
- викладення фактів і вказівок.

Протокольна формула складається зі звернення «Народе України!», виражає повагу до українського народу. Звертання не несе в собі конкретного політичного змісту, але є невід'ємною частиною універсалів. Сміслова частина містить викладення суті документу, позицій уряду. У Третньому універсалі сміслова частина досить коротка: «Віднині Україна стає Українською Народною Республікою», а у Другому – навпаки має довгий, розірваний і продовжений в кінці текст: «Ми, Центральна Рада ...з задоволенням приймаємо заклик правительства до єднання ...», «... ми рішуче ставимось проти замірів самовільного здійснення автономії України до Всеросійського Учредительного Зібрання». В аргументації викладені причини і мотиви прийняття універсалів, обставини, які змусили керівництво УЦР звернутися до громадян. Максимальна кількість аргументів для обґрунтування позиції створює сприятливі умови для правильного розуміння документа. У заключній частині викладені факти стану держави і суспільства, вказівки щодо найближчих кроків державного будівництва, заклики і накази громадянам УНР. Точність, об'єктивність, конкретність – це характерні особливості даної частини [3].

Основними ознаками стилістики тексту є: логічність, об'єктивність, офіційність, точність, висока ступінь інформативності. Разом із тим, просліджується висока ступінь емоційності тексту, використання різноманітних засобів емоційного впливу: закликів, звернень, емоційно забарвлених слів. Стиль універсалів наближений до політичної публіцистики, що проявляється у досить частому використанні художніх засобів, порівнянь, асоціацій, метафор, що підсилюють впливовість документів. Універсали написані живою українською мовою, завдяки цьому вони доступні для всіх верств населення.

Реквізит дати та місця видання розташований у нижньому лівому куті документа [3]:

Ухвалено:

Київ, року 1917, місяця червня (іюня) числа 10. (I Універсал)

У Києві. 1917 року липня 3-го дня. (II Універсал)

У Києві. 7 листопаду року 1917. (III Універсал)

У Києві. 9 січня 1918р. (IV Універсал)

Порівнюючи із сучасними вимогами до складання документів, констатуємо, що реквізит зазнав значних змін. Досить цікавим для аналізу є вид реквізиту – підпис. В оригінальній редакції Другого універсалу реквізит складався з найменування посади та підпису. Зважаючи на те, що документ був підписаний кількома посадовими особами, підписи розташовувалися згідно субординації:

Голова Української Центральної Ради

(підпис М. Грушевського)

Генеральний Секретаріат

Української Центральної Ради:

Голова Генерального Секретаріату (підпис В. Винниченка)

Генеральні Секретарі: (підписи Х. Барановського

М. Стасюка

О. Шульги

В. Садовського

Б. Мартоса

І. Стешенка)

Генеральний Писарь (підпис П. Христюка)

У текстах, представлених в періодичних виданнях, таких як «Рада», «Вісник» і т.д., підпис розташовувався у нижньому правому куті узагальнено: «Українська Центральна Рада» [1, с.105].

Аналізуючи зміст універсалів, слід визначити значення кожного з них. Перший Універсал був прийнятий на хвилі самостійницьких прагнень, революційної атмосфери, посилення національної свідомості української владної верхівки. Основна ідея:

створення автономної держави. Другий Універсал був прийнятий під тиском Тимчасового уряду. В ньому зазначалося, що поповнена представниками національних меншин, які проживають в українських землях, Центральна Рада перетвориться на єдиний найвищий орган революційної демократії України. Центральна Рада брала зобов'язання зміцнювати новий лад і офіційно виступала «проти замірів самовільного здійснення автономії України до Всеросійського Учредительного Зібрання», тобто бачимо значний крок назад у питанні політичної самостійності.

Третій Універсал мав доленосне значення. В документі проголошувалося створення Української Народної Республіки. Однак, універсал мав суттєву суперечність – визнавши Україну незалежною державою, він все ж не поривав федеративних зв'язків з Росією, що як держава вже не існувала. Четвертий Універсал, на нашу думку, був найважливішим серед чотирьох універсалів, адже в ньому було проголошено цілковиту незалежність, суверенність УНР. Четвертий Універсал мав надзвичайно велике значення для подальшого розвитку державотворення на Україні, але у 1918 р. він так і не був реалізований.

Універсали Центральної Ради відображали перелом у свідомості політичної верхівки країни. Прагнення до автономії, самостійності, незалежності – ось основні ідеї документів. Задля отримання підтримки нових політичних стратегій, використовувалися інструменти емоційного впливу на підсвідомість громадян. Структура реквізитів та змісту джерел законодавчої політики уряду Центральної Ради свідчить про розвиток правил та норм документування управлінських рішень, що стали фундаментом для побудови власної Української системи діловодства в майбутньому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нагурняк Л.М. Історична еволюція реквізитів чотирьох Універсалів Української центральної ради / Л. М. Нагурняк // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Сер. : Культура і соціальні комунікації . – 2010. – Вип. 2. – С. 99-105.
2. Нікольченко Ю.М. Інформаційний простір України в добу національно-демократичної революції 1917-1920 р.: аналіз актових джерел / Ю.М. Нікольченко, В.Р. Дубницька // Гілея: науковий вісник. Збірник наукових праць. – 2011. №49(7). – 740 с.
3. Універсали Центральної Ради [Електронний ресурс] // Невідомі конституції України. – К.: Філософська і соціологічна думка, 1992. – Конституційні акти України 1917-1920 р. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua/>.

УДК 7"18/19":929Павлуцький

О. В. Богатікова
/м. Маріуполь/

УЧАСТЬ ГРИГОРІЯ ПАВЛУЦЬКОГО У МИСТЕЦЬКОМУ ЖИТТІ КИЄВА КІНЦЯ ХІХ – ПОЧАТКУ ХХ СТ.

В кінці ХІХ – на початку ХХ ст. в українському суспільстві відбувалися давно назрілі національні, економічні, соціальні дискусії полеміки, зміни, перетворення. Це своєю чергою обумовило суттєві зрушення у галузі науки, освіти, художньої культури тощо. Нові умови життя вимагали переосмислення старих і пошуку нових методів та підходів у вивченні культурного надбання українського народу.

Григорій Павлуцький не лише зробив значний внесок у справу дослідження вітчизняної культурної спадщини, але й сам був її творцем. Жвавою та дієвою була його участь у мистецтвознавчому житті Києва. Широко знаний у мистецьких колах як професіонал своєї справи, Григорій Григорович охоче став до створення Секції мистецтв при Українському науковому товаристві; був активним учасником виставок українських

художників; став ініціатором та ідейним натхненником створення численних художніх товариств у Києві; виступав як художній критик тощо.

Мистецька діяльність Г. Павлуцького була тісно пов'язана з Рисувальною школою М. Мурашка (1875 – 1901), де він спочатку сам брав уроки живопису і рисунку, а з 1886 по 1901 рр. викладав загальну історію мистецтва. Як зазначає О. Сторчай, там він познайомився з художниками-викладачами М. Пимоненком, Х. Платоновим, І. Селезньовим, М. Врубелем, О. Троїцькою-Гусевою та творчою учнівською молоддю: Г. Дяченком, М. Жуком, О. Мурашком, Ф. Красицьким, А. Крюгер (Прахова) та багатьма іншими.

Рішення Г. Павлуцького спробувати себе в царині художньої критики, зокрема живопису, викликане, на думку дослідників, рядом факторів. По-перше, входження в нове, відмінне від університетського, середовище київських художників, по-друге, відвідування виставок, організованих зокрема Товариством пересувних виставок; по-третє, знання сучасного західноєвропейського мистецтва, з яким познайомився під час навчання за кордоном. Тож, від 1890-х рр. на сторінках газет та журналів Г. Павлуцький виступає з художньою критикою пересувних виставок та нових на той час кубізму та неофутуризму.

Слід відзначити, що Г. Павлуцьким сам мав неабиякий мистецький хист, добре малював і був обдарованим художником-аматором [1, с. 118 – 199].

Початок ХХ ст., за влучним висловом сучасників, став «золотою добою» для культурного Києва [2, с. 134]. І саме на цей період припадає пік виставкової діяльності Г. Павлуцького. Дебютував він з вернісажів художників-киян, а потім у різні роки брав участь у III пересувній виставці художників-киян (1911 р.), IV пересувній виставці картин киян (1913 р.), VI виставці картин київських художників (1913 р.), виставці картин в актовому залі Імператорського університету Св. Володимира, виставці «Художникам-воїнам» та виставці київських художників у П'ятигорську (1915 р.). На суд суворої критики та вибагливої публіки Григорій Григорович представляв свої етюди, портрети, пейзажі [1, с. 130].

Формуванню естетичних смаків киян, їх мистецьких вподобань сприяли різноманітні мистецькі товариства та організації, ініціаторами яких виступали мистецтвознавці, художники, архітектори тощо. Сучасні дослідники О. Сторчай та В. Афанасьєв відмічають активну роботу Г. Павлуцького по їх створенню та розвитку. Так, він був одним із перших членів Київського кустарного товариства (1906 – 1916), головою якого була обрана художниця Н. Давидова. Мета товариства була визначена у його статуті і полягала у «сприянні розвитку кустарних промислів у губерніях: Київській, Волинській, Подільській, Чернігівській, Полтавській та дотичних до них місцевостях» [1, с. 130 – 131; 3, с. 17].

1915 р. Г. Павлуцький був одним з ініціаторів організації Київського товариства художників (існувало до 1918 р.). Метою товариства було посилення зв'язків між художниками, організація виставок та популяризація мистецтва. На виставках, організованих 1916 р. Товариством у Києві, експонував свої роботи і Г. Павлуцький.

Навесні 1918 р. Г. Павлуцький став одним із засновників ще однієї мистецької організації – Товариства діячів українського пластичного мистецтва. У травні-червні товариство провело велику ретроспективну виставку, приурочену до першого в Україні з'їзду художників (проходив 9 – 16 червня 1918 р.). Будучи головою з'їзду, Г. Павлуцький виступив із доповіддю «Чим є національне мистецтво й чи воно повинно бути національним». Червоною ниткою крізь неї проходила головна ідея митця: «утворення справжнього, дійсного українського мистецтва, українського національного стилю» [3, с. 18].

Характеристика участі Г. Павлуцького у мистецькому житті Києва кінця ХІХ – початку ХХ ст. була б неповною без визначення його у заснуванні та подальшому розвитку Секції мистецтв Українського наукового товариства, юридичне оформлення якої відбулося у вересні 1918 р.

Як відмічає В. Афанасьєв, на організаційних зборах 20 вересня 1918 р. першим головою Секції було обрано Д. Антоновича, однак, на другому засіданні (13 жовтня) під його головуванням відбулись вибори президії Секції. Головою її став Г. Павлуцький, товаришем голови – В. Модзалевський, а обов'язки секретаря з самого початку виконував Д. Щербаківський. Вони й забезпечували керівництво секцією до травня 1919 р. На сьомому засіданні, яке відбулося 30 травня 1919 р. президія в повному складі склала з себе обов'язки, мотивуючи своє рішення надмірною зайнятістю. Зібрання обрало нового голову – М. Макаренка, проте Г. Павлуцький залишив за собою звання почесного голови. У такому складі президія працювала до кінця існування Секції, тобто до літа 1921 р.

З самого початку члени секції були налаштовані на довгу, дружню і плідну працю [4]. Можна сказати, що так воно і сталося. Через декілька десятків років, дослідники, вивчаючи діяльність секції за архівними матеріалами, дійшли висновку, що переважна більшість її засідань мала науковий характер, на них заслуховували й обговорювали доповіді членів Секції за результатами попередніх досліджень. Окрім цього при Секції було створено музей старовини й мистецтва. Її члени заснували бібліотеку, яку комплектували як новітніми виданнями з різних галузей мистецтвознавства, так і раритетними стародруками. В архіві Секції накопичувалися в оригіналах та копіях матеріали з історії українського мистецтва, неопубліковані рукописи наукових праць померлих мистецтвознавців, фотографії та малюнки пам'яток старовини тощо [5, с. 50].

Надзвичайно активною була участь у роботі секції Г. Павлуцького, і як голови її, і як доповідача та учасника засідань. В. Афанасьєв відмічає, що дослідник у різні роки прочитав низку своїх доповідей: «Українське будівництво домонгольської доби», «Замітки про походження та особливості стилю візантійсько-руського іконопису», «Деякі питання про народне мистецтво», «Нова книга проф. Шміта “Мистецтво старої Русі-України”» [4].

Таким чином, Г. Павлуцький разом з іншими мистецтвознавцями, митцями, науковцями брав активну участь у мистецькому житті Києва, а отже й України. Їх активна діяльність сприяла розвитку художнього смаку, формуванню мистецьких вподобань киян кінця XIX – початку XX ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сторчай О. Художні твори Григорія Павлуцького на київських виставках 1910-х років / О. Сторчай // Образотворче мистецтво. – 2013. – №2. – С. 118 – 119; №3. – С. 130 – 133.
2. Малеева Г. Мистецькі виставки наприкінці XIX – початку XX ст.: формування Києва як мистецького центру (до 100-річчя проведення у Київському міському музеї старожитностей та мистецтв “Посмертної виставки акварелей та малюнків М. О. Врубеля”) [Електронний ресурс] / Г. Малеева. – Доступний з: <http://univ.riev.ua/ua/calendar/calendar-2010/malyejeva.pdf>.
3. Афанасьєв В. Дослідник українського мистецтва Григорій Павлуцький [Електронний ресурс] / В. Афанасьєв // Народна творчість та етнографія. – 2003. – №4. С. 13 – 22. – Доступний з: <http://nte.ethnolog.org.ua/zmist/2003/N4/Art01.html>.
4. Афанасьєв В. Секція мистецтв Українського наукового товариства в Києві [Електронний ресурс]. – Доступний з: http://librar.org.ua/sections_load.php?s=art&id=889&start=2.
5. Щербань Т. Мистецтвознавці Українського наукового товариства та їхній внесок у науку, освіту, культуру [Електронний ресурс] / Т. Щербань // Вісник НАН України. – К., 2009. – №11. – С. 45 – 55. – Доступний з: http://dspase.nbuv.gov.ua/bistream/handle/123456789/27146/17_Shcherban.pdf?sequence=1.

АРХІВНА УКРАЇНКА: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ПОВЕРНЕННЯ

Запорукою активного розвитку та функціонування модерної держави є рівень розвиненості її культури, формування національної самобутності, усвідомлення унікальності свого історичного шляху та збереження неоціненної багатовікової спадщини минулих поколінь. Актуальність дослідження проблеми повернення культурних цінностей зумовлена інтересом громадськості, зацікавленістю науковців та дослідників і, звичайно, державними ініціативами, спрямованими на підвищення рівня міжнародного престижу країни.

Архівна україніка визначається як «документи історико-культурної спадщини України, які знаходяться за кордоном, та документи іноземного походження, що стосуються історії України» [6, с. 38]. У складі Національного архівного фонду України архівна україніка є одним із базових інформаційних масивів, який представлено двома монолітними корпусами: український, що складають документи, створені українськими урядовими установами або окремими особами, та зарубіжний – документи, створені іноземцями [5].

Активні дослідження у даному напрямку розпочалися з кінця 1990-х рр., хоча перші теоретичні засади було обґрунтовано на міжвідомчій нараді 1991 р. [6, с. 38]. Висвітленню реституційного процесу в Україні було присвячено низку статей дослідника О.Федорука [8]. Правові аспекти міжнародного співробітництва у галузі реституції архівних фондів та документів досліджував відомий історик та архівіст, член науково-координаційної ради Національної комісії В.Лозицький [7]. Проблеми виявлення архівних документів, вивезених під час Другої світової війни, а також переміщених архівів і спільної культурної спадщини України та Польщі у контексті дослідження зарубіжної архівної україніки висвітлював у своїх публікаціях український історик, архівіст Г.Боряк [4].

Згідно з Законом України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» держава вживає заходів для поповнення Національного архівного фонду документами культурної спадщини України, що знаходяться за кордоном, та документами іноземного походження, що стосуються історії України, у пріоритетному порядку фінансує їх виявлення, взяття на облік, передавання, придбання або відтворення в копіях. Реалізація цього завдання передбачає укладання спеціального реєстру – комплексного масиву відомостей вторинної інформації про місця зберігання (країни, міста, інституції, приватні власники), склад і зміст архівної україніки. Так, співробітниками УНДІАСД (Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства) в рамках програми «Архівна україніка» була підготовлена серія довідково-інформаційних оглядів щодо архівної україніки в архівах Білорусії, Росії; 19 квітня 2010 року відбулася презентація фундаментального довідника «Архівна україніка в Канаді».

Важливим моментом є налагодження міжнародної співпраці з українською спільнотою. Одним із кроків до вирішення цього питання стало створення у 2007 р. Центрального державного архіву зарубіжної україніки (ЦДАЗУ) (розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 р. № 279-р.). Зокрема ЦДАЗУ було визначено, як координаційний центр з питань роботи з документами архівної україніки, що зберігаються в інших державних архівах та архівних підрозділах організацій та громадських об'єднань, в інших юридичних осіб України, а також у громадян України, іноземців та осіб без громадянства.

Першочерговими заходами керівництва архівною системою України, з моменту юридичного створення ЦДАЗУ, стала підготовка до практичного втілення розпорядження Кабінету Міністрів України, а зокрема – забезпечення належного кадрового потенціалу, пошук приміщень для розташування установи, налагодження співпраці з центральними

органами виконавчої влади України щодо здійснення покладених на архів повноважень та установами й організаціями української діаспори.

Поглиблення взаємодії із закордонним українством – один із ключових пріоритетів у міжнародній діяльності ЦДАЗУ, спрямований на проведення заходів із поповнення Національного архівного фонду документами, що належать до культурної спадщини української нації та перебувають за кордоном. Працівниками архіву здійснюється робота по формуванню Національного архівного фонду, його упорядкуванню та збереженню, створенню довідкового апарату до документів; реєстрації архівної україніки, що зберігається в зарубіжних та українських установах; інтенсивному використанню документальної інформації в науково-дослідній та просвітницькій діяльності та ін. Ці та інші напрямки роботи архіву не лише дають змогу внести свій доробок у документування та створення повноцінної картини розвитку української нації, а й сприяють активізації міжнародного співробітництва у сфері архівної справи.

Одним із перших результатів міжнародного співробітництва у архівній сфері стало підписання між ЦДАЗУ та Державним літературно-меморіальним музеєм-заповідником М. О. Некрасова «Карабиха» (с. Карабиха Ярославської обл., Ярославського району) договору про наміри щодо співробітництва з опрацювання документів відомого поета та перекладача М. М. Ушакова. ЦДАЗУ тісно співпрацює з Міністерством закордонних справ України, з Державною службою контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон при Міністерстві культури і туризму України, бере участь в організаційних заходах міжнародних українських організацій. Разом з Комітетом Верховної Ради України з питань культури і духовності та Дипломатичною академією України МЗС України, ЦДАЗУ прийняв участь у організації та проведенні круглого столу «Повернення культурних цінностей в Україну» (11 лютого 2009 р.). Центральний державний архів зарубіжної україніки продовжує співпрацю з Українським музеєм-архівом у Клівленді, який передав до ЦДАЗУ на постійне зберігання цінні періодичні та неперіодичні видання української еміграції США, Канади, Франції, Німеччини за 1918–2010 рр. 27 серпня 2013 р. співробітники ЦДАЗУ беруть участь у Міжнародному науково-практичному симпозіумі «Закордонне українство: осередки, архіви, бібліотеки», організатором якого виступив Інститут досліджень української діаспори при Національному університеті «Острозька Академія» [9].

За даними веб-сайту Державної архівної служби України, а саме архівних матеріалів, повернутих та переданих до України, у 2014 року Павло Маскалик (актор та режисер зі Східної Словаччини, культурно-освітній діяч, автор художніх творів, публіцист, перекладач) передав до ЦДАЗУ свій особистий архів, до якого ввійшли документи його творчої діяльності. Цього ж року на постійне зберігання до Центрального державного архіву зарубіжної україніки надійшли понад 3000 книг та періодичних видань від Ульяни Климишин (Монт Плезант, США) та Маргарити Бжеської-Андраде (Сальвадор, Бразилія), переданих через Українсько-Американську Фундацію «Воля». 15 вересня 2014 р. голова Об'єднання українців «Закерзоння» в Торонто Мирослав Іваник передав до ЦДАЗУ номери провідного українського еміграційного журналу в Чехословаччині «Нова Україна» за 1923–1927 рр. Авторами та постійними співробітниками «Нової України» були такі талановиті письменники, публіцисти, відомі громадські діячі: Дмитро Антонович, Володимир Винниченко, Ольга Кобилянська, Олександр Олесь, Микола Вороний, Дмитро Дорошенко та багато інших. Ці журнали поповнили багату колекцію періодичних видань архіву [1].

З метою пошуку та повернення архівної спадщини в Україну створено низку міжурядових комісій, які безпосередньо займаються пошуком та поверненням культурних цінностей України. Нині з цього приводу ведуться переговори з Росією, Польщею, Угорщиною, США, Канадою, Францією. Безумовно, що повернення документальної спадщини вимагає значного фінансування, зокрема для оцифрування документів,

створення якісних копій. На жаль, українські архіви не можуть організувати їх термінове та масове виготовлення, що значно затримує процес повернення документів.

На сьогодні, існує певний комплекс проблем формування архівної україніки. Труднощі виявлення та повернення документів архівної україніки в значній мірі пов'язані із розпорошеністю їх між різними країнами, державними архівами, громадськими організаціями та приватними власниками. Невизнання приватної власності та масштаби націоналізації в Радянському Союзі, це також одна із основних проблем формування архівної україніки. Багато пов'язаних з Україною матеріалів залишаються у володінні окремих осіб і законно утворюють приватну власність у країнах, де вони тепер перебувають, яка не може підлягати якому-небудь контролю з боку урядових архівних установ [2, с. 98].

Поряд з проблемами формування та комплектування архівної україніки, колосальну проблему становить забезпеченням збереженості документів та підготовки для доступу широких кіл громадськості та дослідників. Дана проблема, з однієї сторони, пов'язана з необхідністю застосування специфічних умов збереження архівних документів, а зокрема, наявності спеціально обладнаних архівосховищ та підготовленого персоналу, а з іншої сторони, обумовлюється наявністю ресурсів для підготовки документів до використання (наявність не лише коштів на реставрування документів, але й наявність спеціалізованих приміщень для роботи дослідників).

Отже, підсумовуючи, слід зазначити, що в умовах сьогодення лише державні архівні установи можуть забезпечити повноцінне збереження та доступ до документів архівної україніки. Разом з тим, наявність значної кількості проблем пов'язаних, в першу чергу, з комплектуванням державних архівів профільними документами є однією з основних причин обмежень щодо інформування широкої громадськості про життя, діяльність та традиції зарубіжного українства [3].

Таким чином, для українського народу отримання або повернення національної історико-культурної спадщини не є її переміщенням з однієї країни в іншу, а є підґрунтям до відродження національної культури, мистецтва, духовності та подальшого їх розвитку. І саме ці позиції визначають досягнення та перспективи діяльності Центрального державного архіву зарубіжної україніки як головного архівосховища української діаспори та зарубіжного українства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архівні матеріали, повернуті та передані в Україну у 1993-2014 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.archives.gov.ua/Archives/Returned_fonds_arkhiv.php.
2. Архівознавство: Підручник для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закладів України / За заг. ред. Я.С. Калакури та І.Б. Матяш. – К.: Видавн. Дім «КМ Академія», 2002. – 356 с.
3. Берковський В. Архівна україніка: проблеми формування та забезпечення збереженості [Електронний ресурс] / В. Берковський // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Історичні науки. – 2010. – Вип. 15. – С. 238–244. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoai_2010_15_19.pdf.
4. Боряк Г. В. Архівна україніка // Архівознавство: Підручник для студентів іст. ф-тів вищ. навч. закладів. – К.: Видавн. дім «КМ Академія», 2002.
5. Боряк Т. Г. Документальна спадщина української еміграції в Європі: Празький архів (1945-2010): [монографія] / Тетяна Боряк ; Нац. акад. кер. кадрів культури і мистец. – Ніжин : Вид-во НДУ ім. Миколи Гоголя, 2011. – 542 с.
6. Боряк Т. Г. Концепт «україніки» у практичній діяльності з розшуку та повернення архівної україніки з Росії (1917 – сер. 1930-х рр.) / Т. Г. Боряк // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики : зб. наук. пр. – К., 2011. – С. 38–43.

7. Лозицький В. С. Правові засади міжнародного співробітництва в галузі реституції архівних фондів і документів: історія, проблеми, перспективи // *Арх. України*. – 1997. – № 1-6. – С. 15–21.

8. Федорук О. Повернення культурних цінностей в Україну – збагачення культурно-мистецької спадщини держави // *Особисті книжкові колекції та особові фонди діячів української діаспори в бібліотеках та архівах України: Зб. матеріалів конференції*. – К., 2004. – С. 8–13.

9. Центральний державний архів зарубіжної україніки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsdazu.gov.ua/>.

УДК 929:316.7 Овсянко-Куликовський (043)

Л. Г. Дабло
/м. Маріуполь/

КУЛЬТУРОТВОРЧА СПАДЩИНА Д. М. ОВСЯНИКО-КУЛИКОВСЬКОГО: ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИЙ АСПЕКТ

В рамках культурно-історичної школи виник принципово новий напрямок – психологічний, засновниками якого були О. О. Потебня і Д. М. Овсянко-Куликовський. Поділяючи основні положення методології культурно-історичної школи, вони, тим не менш, зосередили свою увагу на глибинних проблемах співвідношення мови і думки, розходженні наукового і художнього мислення, взаємозв'язку літератури і суспільної психології, психології творчості та сприйняття творів художньої літератури. Вчення Потебні про внутрішню форму слова і художнього твору, його судження про культуру, мову і літературу розвивалися Овсянко-Куликовським та іншими його послідовниками. Займаючись дослідженням психології творчості та художнього мислення, Овсянко-Куликовський висунув положення про дві форми художнього пізнання дійсності – спостереження і досвід. Досліджуючи в історичному плані співвідношення літературних явищ з реальною дійсністю, вчений вводить поняття «суспільно-психологічного типу» і розглядає історію російської літератури в тісному взаємозв'язку з суспільно-політичним та культурним життям, як безперервну зміну таких типів, що відображають сутність культурних та суспільно-політичних явищ. За таким принципом побудована його головна праця «Історія російської інтелігенції», яка набула великої популярності.

Д. М. Овсянко-Куликовський безсумнівно видатний вчений енциклопедист, яскравий представник славетної плеяди українських та російських дореволюційних науковців, зусиллями яких була створена і успішно розвивалися вітчизняні науки як культурологія, літературознавство та мовознавство. Нарівні з О. О. Потебнею його можна вважати основоположником психологічного напрямку в українському та російському літературознавстві.

Діяльність Овсянко-Куликовського – це подальший розвиток вчення О. О. Потебні на новому етапі в галузі лінгвістики, літературознавстві та історії культури, з використанням досягнень вітчизняних та зарубіжних вчених, які осмислюється ним з позицій позитивізму. А. Г. Горнфельд, певною мірою одностудець Дмитра Миколайовича, характеризуючи його діяльність писав, що він не займався ні оцінкою сучасності, ні переоцінкою минулого, він не проголошував вироку, він брав визнані, безперечні літературні цінності і тлумачив їх. Заглиблюючись в них, він поглиблював їх, усвідомлюючи їх значення, він збільшував їх значущість, він збагачував їх сенс новим розумінням, освіжав новим змістом.

Д. М. Овсянко-Куликовський, дійсно, брав уже усталений, апробований матеріал російської та української класики, зіставляючи його з суспільно-політичною проблематикою епохи, він вловлював цікаві нюанси в самих творах, висвітлюючи ці твори з нового боку, знаходив в них те, чого не бачили попередні дослідники.

Методологія дослідження художньої літератури, застосована Овсянико-Куликовським, особливий підхід до відомих творів російської та української класики, а також прийоми і принципи їх аналізу дозволили досліднику дати оригінальну трактовку деяких явищ літератури і суспільного життя. Заслужують на увагу його прагнення розкрити психологію процесу творчості, запропоноване ним розмежування видів творчості, визначення художніх образів-типів, дослідження еволюції типів «зайвих людей» протягом півстоліття, спадкоємних зв'язків між художніми характерами, а також його теоретична розробка проблем лірики. При всьому позитивному для свого часу значенні, яке мала методологія Овсянико-Куликовського, що прагнув до поглибленого дослідження літератури, слід визнати, що в основі його методології лежить суб'єктивізм, який особливо проявлявся в ранніх роботах (теоретичні статті про сприйняття, психологія творчості, книга про творчість М. Гоголя). Впливом суб'єктивістських поглядів пояснюються невірні твердження вченого про іманентність, замкнутість творчого процесу і, більш пізніше, але настільки ж невірне рішення проблеми: художник - творець - реципієнт (читач). Не можна вважати правомірною і його думку про ідентичність художніх і реальних історичних явищ.

Прийняття і використання методологічних принципів культурно-історичної школи, що проявилось в пізніх роботах Овсянико-Куликовського і, в першу чергу, в його «Історії російської інтелігенції», стало спробою вченого подолати психологічний суб'єктивізм.

Значення літературознавчої діяльності Д. М. Овсянико-Куликовського, його внесок в літературознавство полягає в тому, що він дав більш глибоке уявлення про шедеври російської та української класики, встановив взаємозв'язки між окремими письменниками, їх художніми творіннями або, як він називав, суспільно-психологічними типами і, нарешті, ще в тому, що він зробив спробу широкого дослідження літературного процесу ХІХ - поч. ХХ ст.

УДК 316.7(477)''1917/1920''(043)

В. В. Давва
/м. Маріуполь/

УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА 1917-1920 РОКІВ КРИЗЬ ПРИЗМУ ПОЛІТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕВОЛЮЦІЙНИХ УРЯДІВ

Опинившись при владі, Українська Центральна Рада задекларувала курс на досягнення національно-територіальної автономії. При цьому передбачалася активна діяльність щодо відродження української мови, а також українізації існуючих освітніх закладів та відкриття нових. Ставилися питання відкриття культурно-просвітніх та мистецьких закладів, об'єднань, бібліотек, видання художньої та навчальної літератури, розвиток науки, мистецтва тощо. Навколо цих ініціатив об'єдналась значна частина української творчої еліти, меценатів та всіх небайдужих [1, с. 8].

Центральна Рада чітко окреслила основні правові напрямки в галузі культури у Відозві до українського народу від 22 березня 1917 р. та Резолюції Українського національного конгресу (квітень 1917 р.). У цих історичних документах невідкладними завданнями ставилося відродження української мови і школи, створення національних загальноосвітніх і спеціальних навчальних закладів, збільшення кількості українських періодичних видань, культурно-освітніх установ.

У цей же час, влітку 1917 р. з метою якнайшвидшого відродження національного образотворчого мистецтва українська інтелігенція та секретаріат освіти розпочали підготовку до відкриття Української академії мистецтв. Академію було відкрито 18 грудня 1917 р. Її ректором став художник Ф. Кричевський.

Процес українізації культури під опікою Центральної Ради не оминув ініціатив театральної еліти, яка вже 12 березня 1917 р. в театрі М. Садовського провела перші

театральні збори. За результатами зборів розпочалася робота з відкриття першого Українського національного театру. 24 квітня при Центральній Раді на основі товариства «Український національний театр» було створено однойменний комітет на чолі з В. Винниченком. 3 липня комітет працював при відділі мистецтв секретаріату народної освіти. 25 квітня 1917 р. на установчих зборах комітету було прийнято рішення про те, щоб створений національний театр був державним театром при уряді Центральної Ради [1, с. 11].

У 1918 р. зі встановленням влади Гетьмана П. Скоропадського продовжився процес національно-культурного відродження України. Змінювалися традиційні погляди на мистецтво, літературу, музику, зумовивши інтенсивне зростання нових явищ у художньому житті, пов'язаних з інтеграцією української культури у загальноєвропейський контекст з його потужним розвитком модерних стилів і напрямків.

За часів П.Скоропадського було юридично оформлено державну структуру, яка опікувалася національною культурою. 21 травня 1918 р. Рада Міністрів прийняла закон про утворення Головного управління мистецтва і національної культури та про перейменування Міністерства народної освіти в Міністерство народної освіти та мистецтва [2, с. 198].

Головними здобутками державної інституції з керівництва культурно-мистецьким процесом стало створення низки державних установ: Національного музею на базі Київського художньо-промислового і наукового музею; Національного архіву та Археографічної комісії на основі попередніх напрацювань Київської комісії давніх актів; Національної бібліотеки, Національної опери і Державного драматичного театру.

Значна державна підтримка надавалася театральним і музичним установам. Зокрема, 23 серпня урядом була прийнята постанова «Про заснування в м. Київ Державного драматичного театру». За державної підтримки 30 серпня у Києві було засновано Державну драматичну школу, що мала готувати режисерів та акторів; Кобзарську школу, Український національний хор під керівництвом О.Кошиця. 15 листопада виник один з перших державних музичних колективів – Державний симфонічний оркестр ім. М.Лисенка [1, с. 12].

Характеризуючи літературно-мистецьке життя України в добу П.Скоропадського, слід зазначити, що він був органічно пов'язаний з попереднім 1917 р., коли розпочався процес духовного оновлення України. Зростання національної свідомості, широка мережа громадських культурно-освітніх установ, творчих організацій забезпечили подальший розвиток української культури, який підтримувався державним фінансуванням. Діяльність відділів Міністерства народної освіти і мистецтва, які опікувалися розвитком українського мистецтва, літератури, театру, кінематографа, книговидавання, сприяла зміцненню та поглибленню перетворень у всіх сферах духовного життя України і заклала міцний фундамент для подальшого піднесення української культури [3].

За Директорії УНР національні лідери також активно вболівали за культурний розвиток України. Зокрема, голова Директорії Володимир Винниченко, відомий письменник і драматург, доклав чимало зусиль до налагодження культурного життя, особливо театрального мистецтва.

Сприятливим фактором розвитку культури являлися значні практичні напрацювання попередньої влади в культурній сфері. Водночас, були й негативні фактори, що перешкоджали культурному розвитку. Нестабільність, невизначеність курсу нової влади ставили великий знак питання на шляху подальшого розвитку різних напрямів національного мистецтва, які фактично відродилися за Центральної Ради.

За Гетьманату українське театральне мистецтво досягло досить високого щаблю розвитку. На час приходу Директорії до влади в Києві функціонували чотири професійні театри українського спрямування: Другий міський театр, Державний народний театр, Державний драматичний театр та «Молодий театр» [4, с. 128].

Визнаючи велику естетичну і виховну роль театру в суспільному житті, Директорія надавала заохочувальну підтримку не лише професійним, а й аматорським театрам, що мали

донести до широкої аудиторії здобутки сценічного мистецтва. Для цього створювалися мандрівні театри. Так, визначалися маршрути гастролей, які мали охопити не знайомі з театральним мистецтвом віддалені міста і села. На мандрівні трупи покладалося особливе завдання – виховання у мас не лише естетичного смаку і любові до мистецтва, а також і національної свідомості та почуття громадянського обов'язку. Перед глядачами демонструвалися переважно п'єси українських класиків: Т.Шевченка, І.Карпенка-Карого, М.Старицького. При низькому життєвому рівні та відсутності розгалуженої інформаційної мережі, а також частковій неграмотності населення мандрівний театр був не лише єдиною культурною розвагою, а й своєрідною школою патріотизму, яка формувала в політично нерозвиненого селянства почуття приналежності до української нації, стимулювала громадську активність [5, с. 423].

Театральні постановки часто мали політичний підтекст, були націленими у сьогодення. Це до деякої міри знижувало художню цінність вистав, стиль яких подекуди зводився до грубого реалізму. Але саме такі вистави були найбільш затребувані в той період, саме їхня гострота і актуальність збирали багатолюдні аудиторії. Отже, український театр періоду Директорії був значною мірою політизований, поставлений на службу існуючому режиму.

Поруч з театральним, продовжувало розвиватись музичне та хорове мистецтво. Уряд уважно стежив за всіма культурними подіями, допомагаючи в аматорських починаннях молодим мистецьким колективам.

Найвизначнішою подією музичного життя часів Директорії безперечно було створення Української республіканської хорової капели. Перед капелою було поставлено завдання державної ваги – популяризувати українське національне мистецтво на високому професійному рівні як в Україні, так і за кордоном [4, с. 131].

У результаті гастролей по Європі українське музичне мистецтво вперше явило себе світові, здобувши популярність в європейських країнах.

Причина такого розвитку подій, очевидно, полягала в тому, що за Директорії найперше розвивалися ті галузі мистецтва, які мали просвітницько-пропагандистське значення. Театр, музика широко використовувалися для виховання в населення національної свідомості та підтримки революційного духу. Саме тому відбувалася переорієнтація на видовищність та посилювалася національна складова і політичний компонент в театральному музичній сфері. Репертуар театрів стає майже виключно українським. Перед мандрівними театрами та музичними колективами ставилося завдання: пропагувати національну ідею по всій території України, особливо в місцях, віддалених від культурних центрів. В буремній політичній ситуації факти й гасла мали більшу вагу, аніж естетичні критерії [1, с. 16].

Таким чином, жорстка боротьба українських урядів Національно-демократичної революції 1917-1920 років супроводжувалась активною діяльністю по залученню народних мас на свій бік. У результаті цієї діяльності відбувалося формування означених складових української національної культури. При цьому революційні уряди використовували театральне, художнє, музичне мистецтво, літературу, освіту в якості вагомого інструменту ідеологічного впливу на народні маси. Агітаційна діяльність революційних урядів мала на меті формування нових принципів, духовних цінностей та пріоритетів національної культури української культури.

Кожен з урядів у питанні розвитку української культури обрав для себе різні пріоритетні напрямки. Так, Центральною Радою було зроблено наголос на загальну українізацію культури. Уряд Гетьманату П. Скоропадського акцентував увагу на створенні культурно-освітніх закладів, розвитку бібліотечної та музейної справи, а також театральному мистецтві. Політика Директорії була направлена здебільшого на театральне, музичне мистецтво та кінематограф. З огляду на таку розстановку пріоритетів, можна стверджувати, що кожний політичний режим намагався втілювати свої політичні плани вжиття за

допомогою різних напрямів культури. Так, українізація Центральної Ради була покликана об'єднати широкі народні маси навколо національної ідеї; культурно-освітня діяльність Гетьманату мала на меті виховати нову українську інтелігенцію, зорієнтовану на культурний розвиток; зацікавленість Директорією театром та кінематографом пояснювалася видовищністю цих видів мистецтва, а тому їх можна було легко використовувати у якості інструменту для ідеологічного впливу.

З огляду на те, що питання культури було актуальним у політиці революційних урядів 1917-1920 років, і кожен з них був зацікавлений у розвитку певних галузей культури, нагальною залишається проблема виявлення основних причин саме такого вибору. Отже, у перспективі планується виявити основні ідеологічні чинники, які впливали на визначення урядами напрямків культурної сфери задля досягнення ними своїх політичних цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богуславський О.В. Інформаційно-пресова діяльність Центральної Ради та українських урядів 1917–1920 рр.: автореф. дис. канд. філол. наук: 10.01.08 / О.В. Богуславський. – К.: Київськ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 20 с.
2. Розовик Д.Ф. Українське культурне відродження в роки національно-демократичної революції (1917-1920): Монографія / Д.Ф. Розовик. – К., 2002. – 312 с.
3. Осташко Т.С. Політика Гетьманату П.Скоропадського в галузі освіти та культури / Т.С. Осташко. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/VKnlu/Ief/2010-2011_16/Ostashko.pdf
4. Буравченко Д.А. Культурне життя за Директорії УНР: здобутки та втрати / Д.А. Буравченко // Симон Петлюра в історії та національній пам'яті: матеріали Всеукр. наук. конференції (20 – 22 травня 2009 р.) / Укр. ін-т нац. пам'яті, Ін-т історії України НАН України, Полтавський держ. пед. ун-т ім. В.Г.Короленка; відп. ред. В. Ф. Верстюк. – К. : Фоліант, 2009. – С.127-140
5. Попович М.В. Нарис історії культури України / М.В. Попович. – К.: «АртЕк», 1998. – 728 с.

УДК 792.2(477.62-2)"1878/1922"(043)

О. О. Демідко
/м. Маріуполь/

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ТЕАТРАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ М. МАРІУПОЛЯ НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Сучасний період трансформацій українського суспільства впливає на всі складові культурної сфери. Науковий інтерес до питань історії розвитку театру як соціального феномену, регіональних особливостей становлення культури України, відродження та переосмислення забутих сторінок мистецького життя регіонів, дослідження їх генези активно актуалізується у вітчизняній науці сьогодення.

Вивчення театральної культури Маріуполя є актуальним, оскільки сприяє формуванню більш повної картини історико-культурного життя України. Зокрема, дослідження теми дозволяє проаналізувати взаємодію провінційної і столичної культур, зміни провінційної суспільної свідомості і способу життя, що відбувалися під впливом театру, глибину і ступінь впливу суспільно-політичних процесів на театральне мистецтво.

Після революційних подій і встановлення в місті радянської влади почався новий етап в історії Маріупольського театру. Маріуполь став ареною жорстоких сутичок, театральне життя в місті протікало нерівно й в надзвичайно складних умовах.

Періодична преса 1920-тих років ХХ ст. дає можливість відновити історію театрального життя Маріуполя. Так, у журналі «Радянське мистецтво» за 1926 р. повідомлялося, що «в Маріуполі є драматичний театр. Ставляться п'єси досить хороші, з

великим ухилом до сучасності. Серед них «Товариш Семівзводний», «Азеф». Зі старих п'єс найбільше число постановок витримують п'єси В. Шекспіра. Часто ставилися й дитячі спектаклі: «Хатина дядька Тома», «Червона Шапочка» та ін. [4, с. 3].

Навесні 1904 р. Міська дума орендувала у І. Уварова Зимовий театр (концертний зал В. Шаповалова) на 6 років. І. Уваров отримував від міста щорічно 2 тис. руб. орендної плати, але повинен був перебудувати і поліпшити концертний зал. Влітку власник міг користуватися театром на свій розсуд, а взимку їм розпоряджалося місто, здаючи його театральним колективам безкоштовно [11, с. 3]. Саме йе привело в Маріуполь чимало цікавих театральних труп. Досить назвати трупу під керівництвом В. Мейерхольда. Її гастролі відбулися навесні 1908 р. та продовжилися протягом 5 днів. У репертуарі трупи були класичні п'єси Г. Ібсена, К. Гамсуна, Г. Гаунтмана. Газета «Маріупольське життя» писала тоді, що ці гастролі «безсумнівно, видатні явища в анналах нашого місцевого театального життя». Але зборів не було. Пояснюється це тим, що вистави В. Мейерхольда були новаторськими, незвичними, і глядач не був підготовлений до їх сприйняття [2, с. 191].

Після того, як В. Шаповалов відійшов від театральних справ, в маріупольському театрі настала криза. І на початку ХХ ст. такої міцної, професійної трупи, подібно до тієї, що створив В. Шаповалов в місті вже не було. Але театральне життя не завмирало в Маріуполі ні на один рік. Навіть у роки громадянської війни в місті ставилися вистави на кількох сценах: у театрах «Гротеск» (Зимовий), братів Яковенко (колишній цирк братів Яковенко). У 1918 р. був відкритий театр в Олександрівському парку [8, с. 175]. У цей час у місті не було постійної театальної трупи. Працювали в основному приїжджі колективи. Деякі з них, як наприклад, трупа В. Барського давала вистави в Маріуполі не один рік. Її репертуар був досить широким. Про це свідчать десятки назв вистав, які йшли на маріупольських сценах в 1918, 1919, 1920, 1921 рр.: «Нове життя», «Потапенко», «Моряки», «Ланцюги» та ін. [5, с. 4].

Розширювала форми своєї діяльності місцева «Просвіта». 9 червня у міській газеті «Маріупольське слово» повідомлялося: «У неділю, 11 червня, в театрі Яковенко театральна секція маріупольської української організації «Просвіта» ставить спектаклі: «Панна Штукарка» і «Бувальщина». Театральна секція відмінно себе зарекомендувала 21-го травня постановкою п'єси «Дай серцю волю – заведе в неволю», що зібрала переповнений театр» [8, с. 177].

У грудні 1918 р., коли місто переживало кризу з подачею електроенергії і були закриті всі кінематографи, «міська управа дозволила відпускати Зимовому театру електроенергію, хоча б в обмеженій кількості» [10, с. 4].

24 жовтня 1918 р. у театрі братів Яковенко відбулася єдина гастроль видатних акторів німого кіно Віри Холодної та Олега Рунича [8, с. 175].

У 1921 р. Зимовий театр перейменовують в театр ім. Леніна. На його підмостках часто виступають актори трупи В. Барського. Однак проблеми, з якими боровся театр у 1921–1922 рр., наростають, як сніжний ком: «загальнодержавна розруха, торкнувшись всіх сторін нашого життя, не пошкодувала і театр. За останні роки, здається, жоден з провінційних театрів не збагатився ні новими декораціями, ні реквізитом. Навпаки, все, що мав театр, застаріло, особливо помітною стала відсутність костюмів і гриму. Крім того, трагічним у житті є холод, через який багато артистів грають в зимових пальто, і тільки деякі сміливці, справжні ентузіасти, ризикуючи своїм здоров'ям, грають в холодному, нетопленому приміщенні без пальто» [6, с. 4].

У той час в репертуарі театру переважав так званий легкий жанр: оперета, водевіль, музична комедія. Зникає з репертуару українська класика. Все рідше можна було побачити російську класику. У «Маріупольських новинах» за 1918 р. зазначалося про зниження театральних смаків публіки, тяжіння до легкого жанру. Але, з приїздом у 1918 р. Товариства московських оперних артистів і їхньою грою «Фауста», «Демона», «Кармен», «Євгенія Онегіна», стало зрозуміло, що маріупольська публіка тяжіє до високого мистецтва [11, с. 8].

З роками все більше театральних колективів приїжджали на гастролі в м. Маріуполь. І серед них було чимало сильних труп з серйозним репертуаром. Міська влада була зацікавлена в таких гастролях, вона допомагала нести культуру в маси. Особливо врожайним на гастролі був 1930 рік. У місті побував театр російської драми (артисти ленінградських і московських театрів), української пересувної опери, Українського державного драматичного театр ім. Заньковецької [8, с. 176].

У «Приазовському пролетарі» за 5 серпня 1932 р. була надрукована замітка «Війна халтурі». У ній зазначалося, що далеко не завжди вистави відбуваються на високому рівні. Саме тому люди не ходять в театр. А гроші платять колективам більше. Автор запропонував вихід: «не витратити гроші на гастролерів, що дають деколи халтуру, а краще направити їх на укомплектування власного театру хорошими художніми силами. Такий великий промисловий центр як Маріуполь повинен мати свій власний театр» [3, с. 4].

Досить тяжкий стан будівлі Зимового театру допоміг створенню в місті ще однієї сцени – Літнього театру в міському парку.

Влітку 1934 р. на сході України гастролював Ленінградський великий драматичний театр. Закінчував він гастролі в Маріуполі. Але на той час Зимовий театр потребував реконструкції, тому приймати дорогих гостей було ніде. Тоді маріупольці зобов'язалися – за 45 днів побудувати в міському саду культури і відпочинку літній театр і відкрити його в день початку гастролей ВДТ (Великий драматичний театр), 25 червня 1934 р. [8, с. 176].

Протягом місяця маріупольці жили ленінградським театром. Глядачі були в захваті від всіх вистав (серед них «Єгор Буличев та інші», «Слуга двох панів», «Продавець слави» тощо), дякували ленінградцям за високе мистецтво, запрошували приїздити в їх місто частіше.

Але маріупольців не полишала думка мати свій театр. Нарешті, восени 1935 р. керівники міськради взялися за справу і пообіцяли, що театр буде готовий до 1 травня 1936 р. Але в газеті «Приазовський пролетар» за 10.02.1936 р., з'явилася замітка М. Негрїмовського «Коли ж буде закінчений театр?», в якій висловлювалася тривога з приводу темпів будівництва. Відзначалося несерйозне відношення до будівництва з боку працівників міськради [11, с. 12].

Та незважаючи на недоліки в роботі, міськрада все ж стримала обіцянку. Будівельні роботи були форсовані, і 14 березня 1936 р. урочисто відкрився реконструйований театр. Характеризуючи нову будівлю театру, у міській газеті зазначалося: «Прекрасний зал з двома ярусами ложе, добре обставлені фойє, просторі коридори, буфети».

А 24 березня в міському театрі відбулося відкриття театрального сезону. Відкривав його донецький драматичний театр ім. Артема під художнім керівництвом В. Василько. Донеччани показали маріупольцям спектаклі «Запорожець за Дунаєм», «Наталка Полтавка», «Шестеро улюблених», «Платон Кречет» та ін. [11, с. 8].

Водночас йшла робота по створенню в місті свого театрального колективу, чому так раділа громадськість Маріуполя. І, нарешті, в міській газеті за 10 вересня 1936 р. було надруковано замітку «Постійний театр в Маріуполі», в якій повідомлялося про те, що в перших числах жовтня в місті почне працювати стаціонарний російський музичний драматичний театр. Колектив театру поповнили артисти Москви, Ленінграда, Києва. У його репертуарі – кращі п'єси радянської драматургії: «Аристократи» М. Погодіна, «Платон Кречет» О. Корнійчука, «Чудесний сплав» В. Киршона, «Початок життя» Л. Первомайського. Важливе місце в репертуарі театру займала класика: «Безприданниця», «Анна Каренїна», «Борис Годунов» та ін.

Художнім керівником театру став А. Смирнов, головним режисером А. Іскандер [11, с.9].

А вже 6 жовтня з'явилася перша рецензія М. Негрїмовського на спектакль «Аристократи»: «Постановкою «Аристократів» колектив театру показав, що він вміє добре

працювати. Жителі Маріуполя завдяки спектаклю отримали ще одну велику культурну силу» [9, с. 5].

З 1938 р. головним режисером театру став заслужений артист РРФСР Анатолій Степанович Ходирьов. Театр отримав назву «Вседонецький музично-драматичний театр». У його репертуарі – твори російської та радянської класики. Серед них «Ліс» О. Островського, «Оптимістична трагедія» В. Вишневського. Театр чимало гастролював містами Донецької та Ворошиловградської областей, побував у Харкові [11, с. 10].

Таким чином, на початку ХХ ст. головним чинником розвитку театральної культури Маріуполя у 20–30-ті роки було бажання маріупольців бачити у своєму місті якісні вистави, високий рівень зацікавленості та відвідуваності театру. В умовах, коли частим явищем стає наявність халтури в гастролюючих трупах, 1930-ті рр. все гостріше постає питання про відтворення театру в Маріуполі шляхом створення власної стаціонарної театральної трупи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артист. – 1893. – № 26. – С. 191.
2. Веригина В. П. Воспоминания / В. П. Веригина. – Ленинград: Искусство, 1974. – 247 с.
3. Війна халтурі // Приазівський Пролетар. – 1932. – № 182. – 5 серпня. – С. 2.
4. Гринько О. Театр от войны и до войны / О. Гринько // Театральная площадь. – 2000. – № 12. – апрель. – С. 3.
5. Егоров А. И. Драма В. В. Барского «Поташ и Перламутр» / А. И. Егоров // Мариупольские известия. – 1918. – № 10. – 15 декабря – С. 4.
6. Егоров А. И. Театр и искусство / А. И. Егоров // Мариупольские известия. – 1921. – № 15. – 5 февраля. – С. 4.
7. Мазур П. 1917 год. Мариуполь: от февраля до октября / П. Мазур. [Електроний ресурс] // Старый Мариуполь. – 2012. – 15 марта – Доступно з: <http://old-mariupol.com.ua/1917-god-mariupol-ot-fevralya-do-oktyabrya-3>
8. Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века: / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко и др. – Мариуполь: «Рената», 2008. – 428 с.
9. Негримовский М. Когда же будет закончен театр? / М. Негримовский // Приазовский пролетарий. – 1936. – № 3 – 10 февраля. – С. 2.
10. Освещение театра // Мариупольские известия. – 1919. – № 24. – 2 января. – С. 4.
11. Чуприк Л. Н. Научная справка из истории Мариупольского театра. – Архив Мариупольского краеведческого музея / Л. Н. Чуприк – М. – 21. – Мариуполь, 1998. – 28 с.

УДК 061.237:316.7 (477) «19»(043)

Т. Г. Добіна
/м. Маріуполь/

ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗИЧНОГО ТОВАРИСТВА ІМ. ЛЕОНТОВИЧА ЯК РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ

У різні періоди історії Україна пережила декілька етапів етнокультурного відродження, що відбувалися, зазвичай, на рубежі зміни соціально-політичного устрою. Каталізатором кожної хвилі духовного піднесення була творча інтелігенція з властивою їй рішучою громадянською позицією, притаманною прогресивним провідникам. Активізуючи свою діяльність щодо розвитку сучасної на той час національної культури, вони також боролись за збереження традицій та духовних цінностей минулого. Це значно розширювало простір спектру діяльності митців, яке включає минуле і сучасність, усе різноманіття проявів художньої культури, глибинних народних традицій і моральних цінностей.

Процес становлення і самоствердження національної культури вимагав широкого обговорення проблем музичного мистецтва та підстав для його критики: вивчалися питання виховної цінності і змістовності музичних творів, оцінювався зв'язок музики з дійсністю, літературою, мовою, висвітлювалися принципи засади реалізму, народності і національної своєрідності в музиці.

Предметом нашої уваги стає діяльність Музичного товариства ім. М.Леонтовича як прояв культурно-мистецького життя покоління Леонтовича з позиції оновлення української культури.

Дослідження соціокультурного феномену Музичного товариства ім. М.Леонтовича ще чекає свого часу, хоча безперечно є важливим чинником для створення нового знання, передусім для культурології. Принципової переоцінки вимагають насамперед стереотипні думки і висновки, сформовані за радянських часів і навіювані слухачам, які тривалий час деформували уявлення культурного загалу про Музичне товариство ім. М.Леонтовича як колиски багатьох композиторів та високохудожніх творів.

Вітчизняна музична культура цього періоду характеризується певним прогресом: формується національний стиль, об'єднуючи динаміку фольклорної виразності і кращі традиції класики. У масштабах тогочасної держави розвиваються різні творчі організації, у тому числі й Музичне товариство ім. М.Леонтовича, на засіданнях якого митці широко знайомилися з музикою ХХ ст., приділяли головну увагу розвитку модернізованої музичної мови, чим сприяли збагаченню музично-художніх засобів та оновленню інформаційно-культурного простору.

В політичному контексті повоєнної української дійсності доля Музичного товариства ім. М.Леонтовича складалася дуже непросто і неоднозначно - від найбільш яскравих і цікавих подій до трагічних поворотів в історії музичної культури того періоду і була нерозривно пов'язана з життям і діяльністю членів цієї організації, про яку переконливо зауважила дослідниця О.Бугаєва: «Музичне товариство імені М. Д. Леонтовича є не тільки складовою української культури, а й визначною культурною пам'яткою доби «Українського Відродження», одним з небагатьох збережених до наших часів документальних свідочств діяльності громадських організацій культурного напрямку 20-х рр. ХХ ст.» [2, 16].

Микола Леонтович збагатив рамки композиторського простору новими підходами до традиційного українського музичного мистецтва, продовжуючи лінію своїх попередників. Це дозволяє виділити його як одного з фундаторів принципово нової, самостійницької схеми розвитку історії української музичної культури.

Композитор сприяв появі нової генерації українських музичних діячів, які розглядали розвиток вітчизняної музичної культури під кутом зору боротьби українського народу за національне визволення і власну державу. Практично всі його сподвижники були затятими борцями за безкомпромісний розвиток аутентичної української національної музичної культури. Отримавши ідейне підґрунтя революційних змін в українській культурі та продовжуючи традиції, закладені Леонтовичем, його послідовники започаткували Комітет з вшанування пам'яті М. Леонтовича у 1921 році, який пізніше оформився як Музичне товариство його імені. В ході розробки нових ідей у культурному просторі було створено підмурок для формування «нового» українського мистецтва і культури під ім'ям Леонтовича, яке стало символом мистецької України, узявши на себе відповідальність за організацію національного музичного процесу.

Музичне товариство ім. Леонтовича об'єднало дві найбільш характерні для того часу тенденції, а саме: широку демократизацію музичної культури серед представників сільського та міського населення і професіоналізацією музичного життя завдяки вихованню музичних кадрів, що привело до створення спеціалізованих середніх та вищих музичних закладів, формування українського національного музичного театру, створення філармоній, симфонічних оркестрів, театральних колективів, музичних будинків культури, дало

можливість професійного концертного виконавства. Неможна не відзначити той факт, що саме музичне товариство ім. Леонтовича відіграло роль сучасної Національної спілки композиторів України. Адже існування Товариства дало можливість більш глибоко розглянути талановите композиторське і виконавське мистецтво, педагогічну і просвітницьку діяльність, що істотно вплинуло на становлення громадського, інтелектуального і культурного росту українського народу в цілому.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адаменко А.Г., Воронкова Т.І. Всеукраїнське музичне товариство імені М.Д.Леонтовича /Фонди відділу рукописів ЦНБ АН УРСР. – К., 1982. – С.97-116
2. Бугаєва О.В. Архівна спадщина Музичного товариства імені М.Д.Леонтовича: монографія О.В.Бугаєва.: Національна академія наук України: Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського: наук. Ред. В.М.Даниленко. – К.: НБУВ. 2011. – 388 с.
3. Кузік В. Товариству ім. М.Леонтовича 75 років: буклет [Текст]. – К.: Центр муз. інформації, СКУ, 1996.

УДК 784(477)«1950/1980»(043)

Ю. П. Дробчук
/м. Київ/

УКРАЇНСЬКА ЕСТРАДНА ПІСНЯ 50-80-Х РР.

Період 50-60-х рр. характеризується новим етапом формування естрадного пісенного репертуару, який відрізняється від попередніх суттєвими змінами у жанровій насиченості, функціональними особливостями й новими виконавськими засобами. Масовізація української естрадної пісні сприяли розвиток телебачення, удосконалення звукозаписуючої та звуковідтворюючої техніки, поява електромюзичних інструментів. Усе зазначене сприяло виникненню численних самодіяльних вокально-інструментальних ансамблів – прикметної ознаки нової доби в розвитку популярного музичного мистецтва.

Історія розвитку української естради в СРСР стала невід'ємною складовою програм Всесоюзного радіо та Центрального телебачення. Цьому сприяла поява популярних пісень П. Майбороди, І. Шамо, О. Білаша, С. Сабадаша, А. Горчинського, І. Поклада на вірші А. Малишка, В. Сосюри, М. Рибчинського, Б. Олійника та ін. У зазначений період створено київсько-дніпровський і карпатський ліричні цикли [1]. Домінуючим пісенним жанром 50-60-х рр. була масова пісня у дусі принципів естетики соціалістичного реалізму. Поетика масової пісні була продовженням заангажованої пісенної творчості (революційних гімнів й пісень соціального бунту), була підпорядкована ідеалізації післяжовтневої дійсності й формуванню образу «простої радянської людини».

Добою формування феномену української естрадної пісні як жанру, в якому відобразилися найхарактерніші риси національних музичних традицій, стали повоєнні роки. Так, у середині 50-х рр. набули популярності пісенні твори українських композиторів братів П. та Г. Майбород, Я. Цегляра, І. Шамо, А. Кос-Анатольського, С. Сабадаша, В. Михайлюка. Такими творами були «Київський вальс», «Рушник», «Ми підем, де трави похилі» П. Майбороди. Пісні А. Кос-Анатольського «Ой, ти дівчино...», «Коли заснули сині гори», «Зоряна ніч», «Гуцулка Ксеня» відрізняються яскравим впливом музичного фольклору карпатських українців, а такі твори, як «Солов'їний романс», «Ой, піду я межі гори» – ознаками віртуозності вокальної партії. У 50-60-х рр. розвиток вітчизняної популярної пісні відбувався у руслі певного дотримання традицій народного мелосу, а також класичних романсу чи вальсу. Найвідоміші естрадні виконавці мали, як правило, академічну освіту та досвід оперної практики. Йдеться, передусім, про Д. Гнатюка, М. Кондратюка, Ю. Гуляєва, К. Огнєвого, Д. Петриненко, А. Мокренка, О. Таранця, Л. Остапенко та ін. [2]. Серед пісень,

популярних в Україні й на теренах усього СРСР, не менше половини були піснями з кінофільмів.

З другої половини 50-х рр. спостерігається удосконалення українського професійного виконавства у плідній взаємодії з пошуками митців інших республік Радянського Союзу [3]. Посилюється академізація пісенного виконавства. Власне професійна сфера здійснює все вагомий вплив на музикантів: поширюються масштабні форми, зростають вимоги до художніх творів, вдосконалюється музичне інструментування» [4, с. 9]. Відбувається зростання розмаїтості форм у музично-вокальних жанрах радянської естради. Цей процес позначився появою вокально-інструментальних груп та ансамблів з музично-сценічного боку цілком нових для вітчизняної естради. Поширювалися гнучкі ансамблеві форми, все більше естрадних колективів зверталися до інтерпретації народної пісні, популяризували її традиції, виробляли свій власний виконавський почерк [5, 5-44]. Зазнала впливу театралізації радянська лірико-цивільна та інтимна пісня. На естраді ці жанри успішно репрезентували талановиті співаки: Л. Утьосов, К. Шульженко, М. Бернес, Е. Флакс, В. Бунчиков, В. Нечаєв, Г. Виноградов, Р. Сикора та ін., а також артисти драматичного театру та кіно Л. Орлова, Л. Гриценко. Їхній виконавській манері притаманні глибокий ліризм і радісна мажорність.

Ліризація масової пісні громадянського спрямування у моральному відношенні підсилюється висловленням глибокої патріотичності почуттів. В її образно-емоційному складі вагомим значення набувають пейзажні мотиви (оспівування неосяжних ланів, річок, гірських круч, квітучого саду тощо). Масовими за популярністю стали пісенні шедеври «Київський вальс» П. Майбороди й А. Малишка, «Києве мій» І. Шамо та Д. Луценка [6]. Високі зразки лірики, представлені у творчості П. Майбороди, Г. Жуковського та І. Шамо, позначилися на інших жанрово-тематичних різновидах естрадної пісні. Правомірно констатувати також збільшення інтересу українських композиторів до гуцульського фольклору з притаманними йому яскравою інтонаційною характерністю, багатим місцевим колоритом. У даному інтонаційному ключі створено пісні «Зелен клен», «Тиха вода», «Дикі гуси» І. Поклада (вірші Ю. Рибчинського), «Карпати» М. Скорика (вірші М. Петренка), «Веснянка» й «Сонце в долонях» В. Філіпенка (вірші М. Сингаївського), які були написані у другій половині 60-х рр. В ефектному естрадному плані втілено західноукраїнські пісенно-танцювальні інтонації у творах В. Івасюка (на власні вірші) «Червона рута» й «Водограй», успішно презентованих у всесоюзних концертних програмах. До розважальної естрадно-танцювальної музики цього періоду відносяться твори «Карпатське танго» й вальс-бостон «Коли заснули сині гори» А. Кос-Анатольського (на власні вірші), композиції М. Скорика «Львівський вечір», «Принесіть мені маків» (вірші Б. Стельмаха), «Не топчіть конвалій» (вірші Р. Братуня) та інші. У них трансформовано ритмо-гармонічні елементи популярних танців (рок-н-ролу, твісту, шейку, боса-нови).

Наприкінці 50-х рр. в Радянському Союзі з'явилася авторська пісня. Відомими творцями стали Ю. Кім, Ю. Візбор та ін. У жанрі самодіяльної авторської пісні яскраво втілювалися актуальні суспільно-мистецькі проблеми того часу, наприклад, потреба у вільному висловленні власних думок та критичних поглядів на історію і сучасність тощо. Самодіяльна пісня 50-60-х рр. позначилася мотивами сповідальності й навіть наївної чутливості. Авторська пісня еволюціонувала до рівня міського романсу, утворивши альтернативу естрадній пісні.

Нові тенденції у розвитку композиторської творчості спричинили дискусії щодо діалектики національного та інтернаціонального, традиційного й новаторського у музичному мистецтві. Окремі спроби експериментаторства на ниві музичного мистецтва сприяли пошуку нових зразків інтонаційно-образної інтерпретації дійсності та сучасної композиційної техніки на рубежі 60-70-х рр. [6]. «Нова фольклорна хвиля» у творах М. Скорика, Л. Дичко та Л. Грабовського 60-х рр. характерна прагненням зберегти етнографічну цілісність та вірогідність фольклорних джерел. Це досягалось використанням

безлічі оригінальних музичних прийомів та засобів: орієнтації на розмаїття тембрових характеристик, типів ритмічної пульсації, принципів формоутворення й мовних особливостей поетичного тексту [7]. Для творчості українських композиторів 60-х рр. характерна також зацікавленість новими масовими жанрами рок та поп-музики.

В українській естрадній пісні 60-70-х рр. ХХ ст. паралельно з «акліматизацією» багатьох стилів та форм світової естради розвивалися і продовжувалися ліричні традиції, зокрема аматорського й домашнього музикування. Наприклад, риси старовинного українського романсу та солоспіву, тісно споріднених з фольклорними джерелами, зберігали свою значущість і в новітній час [6]. Сказане підтверджують пісні, написані А. Кос-Анатольським, П. Майбородою, І. Шамо, О. Білашем, І. Покладом, С. Сабадашем, В. Михайлюком та ін. Вони характеризуються новаторськими підходами до традиційних засобів пісенної виразності. Назавжди залишаться класикою «Осіннє золото» І. Шамо, «Червона троянда» А. Горчинського. Роль цих пісень у розвитку української національної пісенної естради є надзвичайно важливою [8, с. 2]. Саме завдяки їм вона не тільки стала популярною в Україні, а й отримала визнання.

На початку 70-х рр. ХХ ст., значного поширення в Україні набули традиції театралізації пісні, передусім у пісенних творах, головним чином сольних, на героїко-патріотичну тематику. Вираз «театр пісні» саме в той період почав активно використовуватися на музичній естраді й у критиці як визначення виконавського мистецтва не тільки суто вокального, а й драматургічно-ігрового характеру. У 70-х рр. загальною рисою світової естради як різновиду масової культури стає поширення шлягерів. Особливості українського шлягеру значною мірою зумовлювались стереотипами сучасної європейської музики (диско, рок-н-ролу), а також деяких різновидів танців (твіст, вальс, танго, шейк). Окремим каналом асиміляції європейських стилів став західноукраїнський фольклор. Українська пісенна естрада 70-х рр., як і радянська в цілому зазнала вплив зарубіжних ансамблів. Знадобився певний час для набуття вітчизняними естрадними виконавцями свого творчого реноме. Заслужують, зокрема, на увагу українські ВІА «Смерічка» та «Кобза». Ці творчі колективи спромоглися на високому художньому рівні досягти поєднання різних стильових та виконавських елементів; компонентів інструментального стилю «рок» з обробками українських народних пісень. У 70-х рр. джазове мистецтво «легалізувалося» й завдяки проведенню щорічних всесоюзних джазових фестивалів набуло великої популярності. Утворювалися численні аматорські й професійні ансамблі та оркестри, зорієнтовані на примноження традицій українського музичного фольклору. Йдеться, зокрема, про джаз-оркестри «Дніпро», «Зелений вогник», оркестр Київського державного цирку, ансамблі «Свірчкове число», «Тріо Найдичів», «Арніка» та ін.

80-і рр. позначились принциповим оновленням звукового матеріалу, стрімким запровадженням цифрових акустичних пристроїв та мультимедійних комп'ютерів. Застосування цифрової апаратури в музично-творчій діяльності спрощує її, знімаючи багато рутинних проблем, і дозволяє прилучитися до творчого процесу навіть тих, хто не має необхідної професійної підготовки.

Таким чином, серед історико-культурних передумов, що справляли вплив на розвиток української радянської культури 50-60-х рр., зокрема музичного мистецтва, слід зазначити такі важливі історико-культурні події, як доба післявоєнної відбудови народно господарства, потепління міжнародних відносин СРСР, викриття культу особи та ін. Особливостями розвитку української радянської естрадній пісні в 50-60-ті рр. ХХ ст., що визначили перспективи її подальшого розвитку як національно своєрідного виду музичного мистецтва, стали поєднання прийомів народного традиційного виконавства з деякими елементами західної масової музичної культури і виникнення на цій основі нових естрадних жанрів, а також суттєве посилення впливу масової естради на творчість композиторів академічного напрямку, внаслідок чого у ній відбувалася жанрова переорієнтація. Музичне життя в Україні

50-60-х рр. характеризувалося активізацією діяльності концертних закладів і організацій, збільшенням кількості відповідних теле- і радіопередач, зростанням обсягів популяризації авторських і тематичних пісенних збірок. Зазначені чинники кардинально вплинули на образну сферу та інтонаційний характер української естрадної пісні того часу й надовго визначили умови формування вокально-ансамблевого стилю в естраді. Зближення творчості «академічних» композиторів з масовою естрадою, поява нових музично-виконавських жанрів сприяли формуванню тогочасного вокально-ансамблевого стилю. Формування цього стилю супроводжувалося цікавими експериментами у звучанні та формотворенні. Прагнення до театралізації, акцентування видовищності концертного виконавства, розвиток естрадної творчості в орієнтації на сучасний шоу-бізнес спричинили вагомі зміни на ниві української пісенності 70-80-х рр. минулого століття. Почастішали нетрадиційні, оригінальні режисерські рішення, з'явилася сучасна апаратура, що дала можливість застосовувати потужні звукові та світлові ефекти. Так, прояв нових творчих рис засвідчував істотну гуманізацію музичного мистецтва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Малишев Ю. В. Це – музика!. – К.: Музична Україна, 1974.
2. Антонюк В.Г. Пісенно-фольклорні витоки українського вокального мистецтва / Київ. Нац. ун-т культури і мистецтв. – К.: Укр. Ідея. – 1999. – 23 с.
3. Антонюк В.Г. Становлення вокально-професійної освіти в Україні: проблема поліетнічності / Київський національний ун-т культури і мистецтв. – К.: Укр. ідея, 1999. – 28 с.
4. Платонова С. М. Новые тенденции в современной советской музыке для баяна (1960-первая половина 1980-х годов): Автореферат дис... канд. искусств: 17.00.02 / ГМПИ им. Гнесиных – М., 1988. – 21 с.
5. Арановский М. Структура музыкального жанра ситуация в музыке / М. Арановский // Музыкальный современник: Сб. ст. – Вып. 6. – М.: Сов. композитор, 1987. – С. 5-44.
6. Мозговий М.П. Становлення і тенденції розвитку української естрадної пісні: Дис. ... канд. мистецтв. (17.00.01) / М.П. Мозговий; КНУКіМ. – К., 2007. – 175 с.
7. Антонюк В.Г. Традиції української вокальної школи. Микола Кондратюк: наук. дослідження / Національна музична академія України ім. П.І. Чайковського; Центр музичної україністики. – К.: Укр. ідея, 1998. – 147 с.
8. Крищенко В. Благословенний будь, вічний українцю!: / Розмову вів В. Заєць. // Культура і життя. – 2005. – 6 квіт. – С. 2.

УДК 94 (474=512.1) (043)

Е. Н. Золотарёва

/г. Мариуполь/

ИНФОРМАЦИОННЫЕ СПОСОБЫ ИДЕНТИФИКАЦИИ ЭТНОСА

Наша техногенная цивилизация по-новому ставит вопрос об истинных и искусственных ценностях. Осознание кризиса в области мировоззрения на рубеже веков и тысячелетий породило потребность в возвращении к истокам духовной культуры. Закономерно, что возрождение национальных традиций сегодня приобретает характер общемировой культурной тенденции.

Этносы представляют собой сложные образования, каждое из которых одновременно обладает как общими с другими подобными образованиями свойствами, так и специфическими чертами, отличающими каждый из них от большинства или даже от всех остальных этносов.

Для этнического размежевания существенное значение имеют характерные черты культуры, как совокупности специфических способов сознательной деятельности человека и ее результатов. Именно в сфере культуры обычно сосредоточены все основные отличительные признаки этносов. Не случайно в практике повседневного межэтнического разграничения, как правило, акцент делается на устойчивых и отчетливо внешне выраженных компонентах культуры: языке, религии, искусстве, обычаях, обрядах, нормах поведения, привычках и т.п.

Язык является важным этнодифференцирующим признаком, но он не всегда показывает, к какому этносу принадлежит человек. Не являются исключительными случаи, когда на одном языке — например, английском, испанском, португальском, русском — говорят несколько этносов. Нельзя сбрасывать со счетов и случаи, когда части одного народа говорят на очень сильно расходящихся диалектах. Нередко бывает и так, что основная часть этноса сохраняет традиционный язык, а отделившаяся часть, живущая в иноэтническом окружении, переходит на язык этого окружения, не теряя своего этнического самосознания.

На ранних этапах формирования этносов одним из решающих факторов был конфессиональный, благодаря которому сложилось много межэтнических общностей. Сегодня этот признак существует преимущественно в виде основных мировых религий: христианство, буддизм, ислам. Однако мировые религии также не служат показателями этнической принадлежности человека. Реальность такова, что в мире гораздо меньше религий, чем этносов. Тем не менее, этот признак важен для этнической дифференциации. Так, сербы и хорваты, бывшие когда-то одним народом, разделились на самостоятельные этносы именно по конфессиональному признаку - православие и католицизм.

Важную роль в этнической дифференциации сыграл и культурно-хозяйственный признак, предполагающий разграничение этносов по типу хозяйства (охота, собирательство, рыболовство, земледелие), образу жизни (оседлый, полукочевой, кочевой), формам орудий труда. В качестве примера можно взять обычную соху, древнейшее пахотное орудие, с помощью которого сотни лет обрабатывали землю крестьяне Восточной Европы. В начале XX в. насчитывалось несколько десятков типов сох. Разными сохами пользовались жители Центра России, Литвы, Белоруссии. Украинский воз, в который обычно запрягают волов, значительно отличается от русской телеги, которую тащит лошадь. Японская наковальня совершенно не похожа на русскую. Польский и русский кузнецы в старину придавали разную форму обычному топору.

И всё же ядром духовной культуры любого народа являются его обычаи и обряды, сложившиеся в процессе этногенеза и сохранившиеся благодаря ретрансляции от поколения к поколению. Народные обычаи и обряды это существенная часть духовной культуры народа, отражающая его мироощущения в разные периоды исторического развития. Изучение их очень важно при исследовании процессов интеграции, адаптации и взаимовлияния, так как часто именно в обычаях и обрядах проявляется этническая традиция народа.

У разных народов мира наблюдается своеобразие жилищ, интерьеров, традиционной одежды и других элементов материальной культуры. Различия между народами проявляются и в составе пищи, в способах ее приготовления, и во времени ее приема. Эти отличия сохраняются до сих пор, так как пищевые пристрастия меняются с большим трудом. В этом контексте пища (особенно обрядовая) становится своеобразным знаком, носителем важной информации о принадлежности к тому или иному этносу. Особенно важным это соображение становится относительно тех частей этноса, которые в силу исторических обстоятельств (миграция) находятся далеко за пределами своего традиционного проживания. Стремление сохранить в неизменности ключевые аспекты этнического кода приводят к неизменности функций обрядовой пищи особенно в тех случаях, когда ее употребление связано с погранично-переходными состояниями и ситуациями.

Изучение традиционной пищи, как своеобразного маркера этнической принадлежности, занимало до последних лет недостаточное место в культурологических исследованиях. Наибольшей разработанностью отмечено изучение греческой обрядовой культуры как на уровне метрополии (Греция), так и преломления греческих традиций в диспоре (исследование культуры греков Приазовья и Крыма М.Араджиони и И.Пономаревой). Несмотря на существование огромного количества фундаментальных работ по истории, культуре и быту Древней Греции (исследования Ф. Зелинского, П. Гиро, А. Тахо-Годи, А. Боннара, М. Джеймсона, Е. Лурье, Н. Куна и др.), еще остается много белых пятен в изучении Античности и преломления ее традиций на различной национальной почве, одним из которых и является обрядовая еда.

Итак, пища - необходимейшее средство существования человека - стала одним из основных компонентов обычаев и обрядов. Интересен тот факт, что основные виды обрядовой пищи (хлеб, каша, мясо) примерно одинаковы у многих народов, но в то же время существуют весомые отличия и большое разнообразие форм обрядовой еды, блюд, изделий в ритуальных действиях каждого этноса, т.е. можно говорить о пищевом коде определённой нации: «Скажи мне, что ты ешь, и я скажу кто ты».

Зачастую пища становилась важной частью переходных обрядов, обеспечивающих прохождение пространственно-временных границ, выполняла пограничную функцию, разделяя «свое» и «чужое», осуществляя связь между *этим* и *иным* мирами. Согласно представлениям о потустороннем мире, по принципу обратной перспективы там все наоборот: «Представители *иного* мира не смеются, не спят, не одеваются, у них *иной* запах и, конечно же, *иная* пища. Чтобы стать своим в другом мире, нужно приобщиться к его еде» [1, с. 67]. Переходно-пограничные функции пищи были обусловлены представлениями о пространственно-временных границах, для успешного перехода которых нужно пить и есть особую пищу. Это может быть и переход в новый год, и в новый статус (свадьба), и в иной мир (похороны).

В какой-то степени, к переходной функции близка коммуникативная функция пищи, заключающаяся в установлении контакта и посылании определенного сообщения: уведомление о девственности невесты посредством курицы [2, с. 47], приглашение на свадьбу при помощи вина, хлеба, «шишек», обмен свадебными хлебами, гадания при помощи пищи. Сюда же относятся и жертвоприношения мифологическим персонажам.

Цель поминок также достаточно многогранна. Это и весть умершим о том, что их помнят, и обеспечение их специальной пищей, и контакт живых с миром мертвых или мертвых с миром живых и т.д. Иногда погранично-переходную и коммуникативную функции довольно трудно отделить одну от другой, как, например, в случае, когда по народным представлениям, умершие «посещают» этот мир: особая еда служит и приглашением или сигналом окончания «визита», и средством перехода [3, с. 82]. Таким же образом и в гаданиях еда выступает как посредник и как «запрос», на который ожидается ответ.

Также следует отметить тот факт, что некоторые виды пищи закрепились за определенными праздниками (холодец - поминки, курица - свадьба) и выполняют определенные функции (свинина, курица - погранично переходная, сладости, яйца, апельсины, орехи - функция заклинания будущего плодородия и богатства согласно законам имитативной магии), а некоторые - полифункциональны. Это - хлеб, который выступает и в качестве умиловительной жертвы, и как заклинание плодородия, и как оберег от болезней как в календарных, так и в семейных обрядах, а так же каша и мед, выполняющие погранично-переходную функцию и функцию обеспечения изобилия.

В процессе изучения обрядовой пищи в традиционной греческой культуре были выделены следующие ее функции:

1. Погранично-переходная функция пищи.

- 1.1. Пища, обеспечивающая переход из одного мира в другой (свинина, хлеб, курица).
- 1.2. Пища, облегчающая переход (студень, свинина)
- 1.3. Пища, закрепляющая переход в иной мир (мед, вино, зерна, хлеб, курица).
- 1.4. Пища, выполняющая функцию задабривания представителей иного мира (свинина, каша).
2. Коммуникативная функция (каша, свинина).
3. Пища, выполняющая функцию инициации (хлеб, вино).
4. Функция заклинания изобилия и плодородия (хлеб, вино, мед, молоко, каша, яйца, сладости, кукуруза, апельсин, гранат, олива, яблоко, орехи).
5. Функция приобщения (курица, хлеб).
6. Объединительная функция еды (курица, хлеб).
7. Функция замещения (курицей невесты).
8. Пища - связующее звено между двумя мирами (курица, свинина, холодец, мед, каша).
9. Еда как дар и жертва (мясо животных, хлеб, виноград, вино).

Сравнительный анализ переходно-пограничных функций пищи в культуре Греции и культуре греков Приазовья подтверждает сознательное сохранение основных обрядов, а, следовательно, и функций обрядовой пищи, что является одним из ключевых факторов признания принадлежности приазовских греков к греческому этносу в условиях значительных трансформаций на языковом уровне.

Изучение роли пищи в обрядах и обычаях представляет интерес потому, что мы являемся их непосредственными участниками и употребляем в пищу ритуальные блюда, даже не задумываясь над тем, какой смысл вкладывали в них предки, какую символику они несут. Ведь все это никуда не исчезло, а просто забыто нами.

ЛИТЕРАТУРА

1. Пропп В.Я. Исторические корни волшебной сказки. - Л.: Издательство ЛГУ, 1986.
2. Зайковская Т. Невеста-птица 1. Перелет в иной мир. // Коды славянских культур. Свадьба. - Белград, 1998. с. 42 – 58
3. Зайковские Т. и В. Nourriture de passage, погранично- переходные функции пищи в народных культурах балкано-восточнославянского региона. // Коды славянских культур. Пища и питье. - Белград, 1997. с. 68 -89.
4. Публичная историческая библиотека. Основания этнической идентичности. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.istmira.com/yetnologiya/1352--62-osnovaniya-yetnicheskoj-identichnosti.html>

УДК 904(043)

Т. В. Ковальчук
/м. Маріуполь/

ІСТОРІЯ КАРТОГРАФІЇ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Карти місцевості з'явилися ще здавна, коли людина тільки починала вивчати навколишній світ і усвідомлено переміщуватися. Карти – носій інформації про те, де й що знаходиться навколо. Саме цю інформацію збирали далекі мандрівники, відмічаючи на карті обриси контурів берегів та річок.

Основою будь-якого історичного дослідження є джерела тобто ті фактичні дані, що дійшли до нас з давніх часів розвитку людської цивілізації.

Для історії картографії особливу цінність становлять саме карти як безпосередні свідки минулого. Лише незначна їх частина збереглася до наших днів. Карти склалися на

неміцному матеріалі. Занепад, мокрота, пожежі, нарешті, відсутність турботи про збереження рисунків, що втратили своє практичне значення, пояснюють втрату значної кількості старовинних карт.

Найпростіші картографічні малюнки були відомі ще у первісному суспільстві до зародження писемності, а можливо, і членороздільного мовлення. Про це свідчать примітивні «протокарти» в народностей, що на час їх дослідження етнографами, знаходилися на низькому ступені суспільного розвитку (північноамериканські індіанці, мікронезійці Океанії та інші). Важливою передумовою розвитку картографії стала здатність людини до малювання[2, с.54]. Малюнки, виконані на камені, деревині, корі, шкірі, кістках, листях відтворювали уявлення людей про навколишню місцевість: гори, ріки, тропи, місця полювання та риболовлі, шляхи переміщення, плани земельних ділянок тощо. Характерною рисою таких карт була конкретність у поданні інформації.

Нині відомо близько 10 картографічних зображень первісних часів на території України. Найвідомішою пам'яткою є рисунок на уламку бивня мамонта, знайдений у 1966 р. на березі річки Росава біля села Межиріч Канівського району Черкаської області на місці стоянки мисливців на мамонтів епохи пізнього палеоліту. На малюнку зображено місцевість з виділенням річки, рослинності (кущі, ліс), житла. Це найдавніша пам'ятка картографії на території України: її створено приблизно 15 – 17 тисяч років тому[3, с.26].

Оригінально виглядали «морські карти» – приладдя для мореплавства жителів Маршаллових островів Тихого океану. Вони виготовлялися з довгих жорстких пальмових волокон, перев'язаних тонкими кокосовими волокнами. На їх перетині закріплювалися мушлі, що зображали острови. Крім цього, положення волокон, передавало інформацію про океанські вали та течії.

Бурхливий розвиток картографії пов'язаний з удосконаленням компасу на початку XIV століття. З його допомогою карти ставали детальнішими і точнішими, а мандри – передбачуваними.

Значний вплив на розвиток картографії у XV столітті здійснили винахід друкарства та розвиток мореплавства. Серед основних переваг друкування карт слід зазначити їх низьку вартість, зменшення кількості помилок у процесі копіювання та можливість тиражування. Відкриття нових земель зумовило попит на глобуси, карти світу, морські карти.

Початок повітроплавання стимулював наступний етап картографування. З висоти пташиного польоту місцевість виглядала наочно, а положення об'єктів – точно. Додавши у середині XIX століття фотографію, картографи почали отримувати ще більш детальну інформацію.

Світові війни сприяли розвитку топографічних карт бо хто краще знав місцевість, той мав перевагу на полі боя. З 1943 р. жодна наступальна операція радянських військ не проводилася без попередньої аерофотозйомки та подальшого дешифрування позицій та об'єктів противника[3, с.227]. Холодна війна збільшила зусилля людей до створення та актуалізації топографічних карт.

Новим етапом розвитку картографії є поява супутників та цифрових пристроїв. Документація сучасного світу все частіше зберігається не на папері, а цифрових носіях. Система глобального позиціонування (GPS) стала кульмінацією сучасної картографії. Точність побутового GPS- приймача складає близько 5 метрів, а об'єм пам'яті векторної графіки достатній для відтворення детальних карт всього світу.

Кarti – засіб пізнання навколишнього середовища в його просторових станах і змінах. Вивчення історії картографії (фактів, етапів, закономірностей) необхідно аби виявити шляхи подальшого розвитку картографічної науки. Цей процес визначається вимогами суспільства. Саме воно спонукає до складання невідомих раніше географічних карт і т.ч. проковує теорію картографії до пошуку нових проблем. Їх вдала розробка створює необхідні умови для вирішення практичних завдань і подальшого прогресу картографування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Браун Л. А. История географических карт / Ллойд Арнольд Браун. – М.: Центрполиграф, 2006. – 479 с.
2. Картоведение: учебник для вузов / под ред. А.М. Берлянта. – М.: Аспект Пресс, 2003. – 477 с.
3. Сосса Р.И. Історія картографування території України / Ростислав Іванович Сосса: Підручник. – К., Либідь. 2007. – 336 с.

УДК 002 (477) «1650/1764» (043)

Ю. С. Литвин
/м. Маріуполь/

УНІВЕРСАЛИ ГЕТЬМАНЩИНИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДОКУМЕНТНОЇ ТРАДИЦІЇ

Гетьманщина виникла в результаті Національно визвольної війни (1648-1658 рр.) українського народу проти Речі Посполитої. На початковому етапі існування Гетьманщина була фактично залежною від Речі Посполитої. Під час існування Гетьманщини була сформована Генеральна Військова Канцелярія на досвіді установ Запорізької Січі, польського-шляхетського та литовського управління. Вона вважалася найвищою центральною установою гетьманського уряду, яка виконувала декілька різних функцій: з одного боку, була урядова установа й здійснювала керівництво полковими канцеляріями, з іншого – готувала документи з різних питань державного, судового та фінансового характеру.

Враховуючи той факт, що гетьман і Генеральна військова канцелярія існували протягом першої половини XVIII ст. та видавали схожі за своєю силою та змістом акти, тому їх можна досліджувати у сукупності як акти гетьманської влади.

За формою документи, зосереджені в Генеральній військовій канцелярії можна поділити на такі основні групи, як організаційно-розпорядчу, кадрову або особову, господарську та право ділову документацію [5, с. 144]. Найбільш поширеними серед джерел права гетьманської влади були нормативні акти, що видавалися у формі універсалів, ордерів, листів, інструкцій, декретів і грамот [1, с. 297].

Провідне місце серед державних актів гетьманської влади займали універсали. Універсал – термін найбільш поширеними енциклопедичним визначенням якого є:

– письмовий розпорядчий акт адміністративно-політичного змісту, який в Україні в другій половині XVII-XVIII ст. видавали гетьмани, Генеральна військова канцелярія, іноді представники генеральної старшини і полковники [2, с. 211];

– офіційні акти державної влади, які видавалися від імені гетьмана й Генеральної військової канцелярії та містили в собі закони та розпорядження.

Це була традиційна форма місцевих законодавчих актів, які приймалися ще у Запорозькій Січі і були призначені для широкого загалу, щоб повідомити про певну справу. В Речі Посполитій право прийняття універсалів належало польському королю та коронному гетьманові. Наприкінці XVI ст. право приймати універсали - військові розпорядження - польський уряд поширив і на гетьманів козацького реєстрового війська. Універсали посвідчувалися королівською печаткою, яка разом з іншими відзнаками гетьманської влади (клейнодами) вручалася козацькому гетьманові представниками польського уряду [5, с. 204].

У діловодство універсал як державотворчий акт, запроваджений Богданом Хмельницьким і побутував протягом усього існування Гетьманщини для звертання до народу, доведення до широкого загалу військових та адміністративних розпоряджень, наказів про мобілізацію війська, військові походи. Писалися вони здебільшого в Генеральній військовій канцелярії стисло, лаконічно, від імені гетьмана. Гетьманські універсали

створювалися через різноманітні приводи, і в силу цього вони є різнорідними. Сам Богдан Хмельницький часто називав універсал не тільки «універсалом», але і «писанем» (тобто посланням), «листом». Навіть той самий документ міг бути названий Хмельницьким і «універсалом» і «листом» одночасно. У силу цього потрібно покладатися не стільки на вказівки самого гетьмана, скільки на характер змісту й особливо внутрішньої форми документів.

Універсали, що призначалися для широкого опублікування, доводилися до відома всього населення – козаків, селян, міщан і мали відповідні звернення: «Всему православному християнському народу духовного и мирского чинов в городе и во всех ме и селах того полку обретающемуся...» [3, с. 18]. Така широка публікація проводилася, зокрема, тоді, коли йшлося про обмеження і заборону селянських переходів, розшук та приймання втікачів – селян і солдатів, нові правила торгівлі тощо.

За невиконання норм універсалів або за порушення зроблених у них розпоряджень встановлювалися різні покарання. За своїм змістом універсали охоплюють найрізноманітніші сфери управління і досить повно відображають діяльність гетьманської влади. Дещо загальною, на наш погляд, є класифікація універсалів за призначенням, відповідно до якої вони поділялися на загальні та спеціальні.

Загальні універсали були призначені для усього населення держави, стосувалися, як правило, поточного управління, прикладом таких може бути універсал гетьмана Данила Апостола від 19 січня 1728 р. про заборону продажу малоросійських ґрунтів тощо. Спеціальні універсали відносилися до окремих установ, станів чи груп населення, прикладами таких можуть бути: універсал Івана Скоропадського від 5 червня 1713 р. про заборону використання на косовицю селян Прохорської сотні Ніжинського полку [4, с. 13]; універсал Генеральної військової канцелярії від 1746 р. про невтручання генеральної старшини полковників і сотників Стародубського полку у справі Стародубського магістрату тощо [5, с. 199]. Останні становлять найбільшу кількість усіх універсалів, за змістом вони відображають різні сторони життя Лівобережної України, розкривають механізм діяльності гетьманської влади, але насамперед у них йдеться про господарські справи.

Серед інших державотворчих актів гетьманської влади, що були близькими до універсалів, є ордери та інструкції. Ордер – розпорядження, сповіщення, спущене з вищої інстанції на місце, інструкція визначала статус службових та уповноважених осіб, містила офіційні регламентації щодо здійснюваних заходів, дій [4, с. 36]. Отже, гетьманські ордери – документи, що стосувалися вирішення конкретних питань суспільно-політичних відносин, а гетьманські інструкції – документні акти, за якими визначався механізм реалізації рішень вищих органів влади, порядок діяльності судових органів, встановлювалися права та обов'язки службовців. Ордер та інструкція гетьманської влади стають популярними з XVIII ст. і в більшості виходили з Генеральної військової канцелярії.

З другої чверті XVIII ст. під впливом російської системи діловодства провідним розпорядчим документом в Гетьманщині стає указ. Указ можна визначити як документ, що являв собою волевиявлення самодержавця і необмеженої влади монарха. Однак в державотворчій системі Гетьманщини він знайшов своє місце як документ Генеральної військової канцелярії, що фактично дублював іменні укази імператора, які стосувалися Гетьманщини, чи виконував посередницьку функцію між імператором та адресатом указу.

Проміжне місце між універсалами й указами у 30-х роках XVIII ст. займали листи. Асимілюючись із першими, вони йменуються «писаннями» і зберігають відповідні формули кліше, починаючи із заголовної частини і завершуючи кінцевим протоколом. Зливаючись з указами, чимало листів еволюціонували в накази, чому сприяв запозичений з універсалів імператив «приказываем» та інструктивний виклад. Гетьманські листи часто повідомляли про прийняті владою державотворчі акти та порядок введення їх у дію.

Схожу державотворчу функцію поряд з гетьманськими листами виконували грамоти. Як письмовий документ грамота набула широкого поширення в Русі і за доби феодалізму в Україні, проте вже з XV ст. набула лише змісту державного акта.

Таким чином, державотворчі акти органів гетьманської влади відповідно до тогочасних тенденцій свідчать, що Лівобережна Україна першої половини XVIII ст. була наділена такою важливою ознакою автономної держави, як власна система державного управління, основою якої були універсали гетьманської влади. Достатньо повноцінні та структурно злагоджені акти регламентували всі сфери суспільного життя та забезпечували функціонування автономії України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гетьманські універсали в колекції Чернігівського історичного музею ім. В.В. Тарновського / І. Ситий // Сіверянський літопис. – 1998. – № 5. – С. 67-83.
2. Гетьманські універсали з архіву Ніжинської полкової канцелярії, що зберігаються в ніжинському краєзнавчому музеї / О. Морозов // Київська старовина. – 1995. – № 2. – С. 11-17.
3. Ділова документація Гетьманщини XVIII ст. : зб. документів ; упоряд., автор передмови В. Й. Горобець ; відп. ред. Л. А. Дубровіна. – К. : Наукова думка, 1993. – 392 с.
4. Палеха Ю.І. Загальне документознавство. Навч. посібник: 2-ге вид.доп. і перероб. / Ю.І. Палеха. – К.: Ліра – К, 2009. – 434 с.
5. Прус В. З. Універсали гетьмана як джерело права Лівобережної України другої половини XVII - першої половини XVIII ст. / В. З. Прус // Наук. вісн. Київ. нац. ун-ту внут. справ. – 2008. – № 3. – С. 201-207.

УДК 070.486(477):002(043)

*Н. Г. Любченко
/м. Маріуполь/*

ВИСВІТЛЕННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІНСЬКОГО ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА У ФАХОВІЙ ПЕРІОДИЦІ

Невід’ємною складовою у становленні та розвитку будь-якої наукової галузі є висвітлення її знань та основних положень на сторінках фахових видань. Управлінське документознавство не виняток, тому також має свою фахово-періодичну базу, яка представлена двома провідними фаховими журналами – «Студії з архівної справи та документознавства», а також «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». Передовим періодичним виданням з управлінського документознавства є журнал «Студії з архівної справи та документознавства», який є друкованим органом провідної наукової інституції – Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства. Зазначене видання орієнтоване на документознавчу проблематику дослідження та є щорічником. Перше видання побачило світ у 1996 році, метою якого було вихід на якісно-новий рівень історичного наукового видання, гідного вимог сучасного архівознавства. Також на меті було сприяння об’єднанню істориків та архівістів навколо розроблення питань теорії та історії архівної справи, практична реалізація здобутків архівознавства та документознавства, а також висвітлення проблем підготовки архівних кадрів [1, с.204].

Іншим, не менш важливим, виданням із зазначеної галузі є щоквартальник «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», засновником якої є Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв. Перший номер журналу вийшов у лютому 2004 року. Метою фахового видання було комплексне відображення споріднених проблем розвитку бібліотекознавства, документознавства, інформології та висвітлення теоретичних засад цих наук і їх впливу на практику [1, с.209].

З відкриттям у 2003 році наукової спеціальності «Документознавство, архівознавство» 07.00.10 актуалізується увага до зазначеної наукової галузі, що зумовлює аналіз наукової періодики. Вивчення проблематики управлінського документознавства у журналі «Студії з архівної справи та документознавства» здійснений за допомогою вільного електронного доступу до архіву номерів, знайдених на сайті Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства починаючи з 2003 та закінчуючи 2013 роками. Аналіз здійснюється за трьома напрямками досліджень: історичним, теоретичним та науково-технічним. Огляд першого номеру журналу, виданого у 2003 році не показав жодного результату, адже були відсутні будь-які публікації з окресленої проблематики. У наступному номері журналу присутній історичний аспект дослідження, який розкриває зміст у 3 статтях щорічника, серед яких стаття С. Г. Кулешова «З історії організації наукових досліджень діловодства в Україні у 1920–1930-х роках», робота О. Загорецької «Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у 1950–1980-х рр». та праця Ю. Палехи «До історії організації діловодства в державному апараті українських урядів 1917–1918 рр», які були надруковані у рубриці «Документознавство: історія, теорія, практика». Термінологічний напрям дослідження простежується в третьому номері видання, а саме у 2005 році в статті Ю. Палехи «Служба діловодства як об'єкт керування в установі», зміст якої присвячений загальним положенням служби діловодства та її координації і діяльності в установі. Зазначений вчений продовжив свою наукову діяльність за вказаним напрямом у наступному номері журналу, питання якого присвячені впровадженню діловодства на підприємстві – «Впровадження цілісної системи керування діловодства на підприємстві». У 2007 році простежується пониження рівня інтересу до зазначеної теми, про що свідчить відсутність публікації з управлінського документознавства, проте у 2008 році зацікавленість до функціонування і значущості документів серед науковців призвела до поповнення запасу термінологічного напрямку завдяки працям О. Загорецької «Наказ як основний розпорядчий документ організації: документознавчий аналіз», а також статті Ю. Палехи «Класифікування обліково-бухгалтерської документації», де детально розглядаються безпосередньо документи, які функціонують на підприємстві, в якій окреслені їх головне призначення та особливості. У 2009 році Ю. Палеха продовжує свою наукову діяльність в рамках теоретичного напрямку аналітичного дослідження, свідомством якого є праця, присвячена кадровій документації на підприємстві – «Класифікування кадрових документів», яка дозволяє більш детально розмежувати та класифікувати документи в системі управління. Наступний випуск щорічника містить в собі публікації, які також відносяться до теоретичного напрямку – робота С. Г. Кулешова та О. Загорецької Проект «Концепції перегляду структури та змісту Державного класифікатора управлінської документації (ДКУД, ДК 010–98)», зміст якої розкриває положення, запропоновані дослідниками щодо покращення та координації роботи з документами в системі управління. Також в зазначеному номері присутня праця О. Лаби «З досвіду впровадження електронного діловодства на підприємстві ВАТ «Івано-Франківське ОПАС–12699», в якій дослідницею детально розглядається застосування інформаційних технологій в роботі підприємства, а також всі позитивні та негативні сторони цього процесу. Вищезазначений науковець продовжив своє дослідження в рамках науково-технічного напрямку у наступному випуску видання, робота якого висвітлена у статті «Електронне діловодство: проблеми та перспективи розвитку». В останньому випуску журналу, а саме у 2012 році було надруковано 2 статті, присвячених управлінському документознавству, одна з яких відноситься до історичного напрямку дослідження – стаття І. Отамась «Впровадження української мови в діловодство установ і підприємств Черкаського регіону (з 1917р. – до кінця 1920-х років), а інша до науково-технічного, де О. Лаба більш детально розглядає зміст та визначення електронного діловодства, а також його значення і головну мету – «До визначення поняття «електронне діловодство». Науково-технічний напрям дослідження простежується в статті

В.Ключевського «Механізм здійснення електронного документообігу в місцевих органах виконавчої влади: практика впровадження», метою праці якої є висвітлення головних напрямів діяльності електронного документообігу, а саме його застосування в поточній роботі органів виконавчої влади.

Аналіз журналу «Бібліотекознавство.Документознавство.Інформологія» був здійснений за допомогою електронного доступу до архівів номерів, знайдених на сайті національної бібліотеки ім.В.І.Вернадського та бібліотеки Маріупольського державного університету. Проте не всі випуски номерів були знайдені, так були відсутні 1,2,4 номери 2004 року випуску, повністю відсутні архіви номерів 2005 року, номер 3 і 4 2006 року, а також 4 номер 2007 року. Зазначений аналіз показав, що починаючи зі своєї діяльності, а саме з 2004 року кожний рік (знайденого архівного матеріалу) публікувалась зазначена тема на сторінках шоквартальника. Так, у 2004 році в рубриці «Документознавство. Архівознавство» була стаття, присвячена історичному аспекту дослідження – «До історії організації діловодства в державному апараті Директорії», автором якої є Ю.І.Палеха. У 2006 та 2007 році дослідницею І. О. Петровою було опубліковано 2 статті, присвячені документальному забезпеченню в системі управління – «Документальне забезпечення діяльності виконкомів місцевих рад 1970–80-х років в УРСР» та «Документальне забезпечення діяльності органів місцевого самоврядування в Україні». У 2008 році в 1 номері видання друкувалась стаття, яка безпосередньо стосується науково-технічного напрямку і в якій присутні аналітичні дані, що розкривають інформаційні потреби працівників служб діловодства – «Інформаційні потреби працівників служб діловодства (за результатами аналізу веб-порталів) вітчизняних професійних співтовариств», дослідником якої є О. М. Загорецька. У 2009 році історичний напрям дослідження був провідним, адже йому присвячені 2 статті, а саме стаття Л. А. Сокури – «До питання формування державної політики у сфері діловодства періоду визвольних змагань» та праця Ю. І. Палехи «Історія впровадження трудових книжок та особової документації», в якій детально та поетапно розкривається зміст та момент створення і прийняття в дію особистої документації в установі та на підприємстві. Цього ж року Ю.П.Юхименко була надрукована робота «Сучасні технології документального забезпечення управління вищими навчальними закладами», зміст якої розкриває мету застосування сучасного технічного забезпечення в роботі вищих навчальних закладів. У наступному році видання містило в собі статтю Ю. В. Нестеровича «О важности следования результатам документологических исследований при составлении терминологических стандартов по делопроизводству (в контексте анализа базисных понятий документоведения, представленных в СТБ П 2059–2010)», зміст якої розкриває сучасні вимоги до створення стандартів з урахуванням досвіду інших країн. Проблему термінологічного розвитку системи документального забезпечення управління продовжив досліджувати молодий вчений В. О. Кудлай, який у 2011 році надрукував свою наукову працю «Сучасний стан розвитку термінології документального забезпечення системи управління якістю на підприємстві». Не менш важливою публікацією є робота Л. А. Сокури «Нормативне та науково-методичне забезпечення державної політики України в сфері діловодства», яка була опублікована у 2011 році та містила в собі відомості про сучасний стан нормативної та науково-методичної бази діловодства. В іншій статті О. В. Лаби «Основні етапи розвитку електронного діловодства» також висвітлена інформація щодо становлення, розвитку та сучасного стану електронного діловодства, що підкреслює актуальність зазначеного напрямку. У 2012 році зустрічаюся стаття історичного напрямку – «Термінологічні пошуки в галузі діловодства 20–30-х років ХХ століття», автором якої є О.М.Тур та стаття теоретичного напрямку – «Теоретико-методичні засади стратегічного управління системи керування документацією», написана В.В.Добровольською. У 2013 році в статті Т.А.Лугової окреслена інформація щодо трансформації систем електронного

документообігу на підприємстві – «Еволюція систем електронного документообігу підприємств».

Аналізуючи авторський склад публікацій, найбільша кількість статей, присвячених управлінському документознавству належать історику, культурологу, документознавцю, кандидату історичних та культурологічних наук, доктору філософії, професору Юрію Івановичу Палехі, завідувачу кафедри документознавства та інформаційно-аналітичної діяльності Європейського університету. Наступним науковцем, який має наукові розробки в зазначеній галузі є кандидат історичних наук, провідний науковий співробітник відділу документознавства в Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства – Олена Михайлівна Загорецька. Значна кількість провідних досліджень в галузі управлінського документознавства належить кандидату історичних наук, доценту кафедри культурології та інформаційної діяльності Маріупольського державного університету Ірині Олександрівні Петровій.

Кількісний показник документознавчих матеріалів показав, що загальна кількість публікацій зазначених журналів складає 31 стаття, 16 з яких присвячені теоретичному напрямку, що підтверджує його пріоритетність. Наступним є історичний напрям, зміст якого окреслений в 10 статтях, а науково-технічний напрям є останнім, адже йому присвячені лише 5 наукових праць. Таким чином, наявність невеликої кількості публікацій із зазначеної теми свідчить про те, що вона не до кінця розглянута науковцями і вимагає більш детального та якісного вивчення, що в свою чергу зумовлює її актуальність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бездрабко В. В. Документознавство в Україні: інституціоналізація та сучасний розвиток : [монографія] / В. В. Бездрабко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К.: Четверта хвиля, 2009. – 720 с.

УДК 94(477.7=112)“18”(043)

О. С. Манякіна
/м. Маріуполь/

РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР В ОСВІТІ НІМЕЦЬКИХ КОЛОНІСТІВ ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я

Оцінюючи суспільне життя німецького населення, слід зазначити, що протягом усього періоду воно знаходилася під впливом власних релігійних учень та відповідних інституцій. Згідно з останніми, переселенці будували власну життєву філософію, за допомогою якої зберігали самобутність на новій батьківщині. Утім, життя іноземних християн у регіоні, так само як і у Російській імперії загалом, зазнавало певних утискань з боку держави, яка намагалася, особливо з кінця XIX ст., підкорити власному впливу життя усіх церков. Ці процеси, хоча і призводили до поступової секуляризації церкви у житті колоній, однак так і не спромоглися зруйнувати тісний взаємозв'язок між колоністською сільською та церковною громадою.

Урядова “Інструкція про внутрішній розпорядок” та “Статут про колоністів” передбачали певні правила організації церковно-релігійного життя переселенців.

У сфері релігійного життя німецьких поселенців півдня України чітко виявляються три основні форми віросповідання – євангелістсько-лютеранська, римо-католицька та менонітська. Характерною особливістю усіх основних форм віросповідань серед німецьких колоністів було глибоке задоволення у тих випадках, коли вони могли виконувати самовіддано ті обов'язки, які диктувалися їм їхньою вірою. Колоніст не задовольнявся тим, щоб у нього була церква, орган, дзвони, вівтарі, ікони, він прагнув до того, щоб усі ці релігійні аксесуари відзначалися красою та витонченістю. Звичайно, ступінь розвитку смаку залежав від культурного рівня та освіти в окремих колоніях.

Так шкільна освіта довгий час була сферою активного втручання релігійних установ колоністів, як католиків, так і протестантів. Усі питання освіти знаходилися під контролем керівників релігійних общин: протестантських пасторів, католицьких священиків, менонітських духовних старшин. Вплив церкви на школу був законодавчо закріплений у законі про Євангельсько-Лютеранську церкву в Росії (1832 р.), де урок закону Божого оголошувався головною метою відвідання церкви. Пастори дивилися на школу як на проміжний ступінь між хрещенням і конфірмацією. Без відвідування приходської школи людина не могла бути конфірмована. Так, консисторіум, який проходив у Саратові в 1820 р., постановив, що до конфірмації не можуть бути допущені колоністи, які не могли читати. Ще однією умовою, за якою до конфірмації допускалися чоловіки, було вміння розбірливо писати. Якщо молоді не вміли читати і не знали основ Катехізму їх не вичали, а спочатку відправляли “до навчання”.

Фактично, всі школи в колоніях підпорядковувалися відповідним конфесійним організаціям. Така ситуація тривала аж до 80-х років XIX ст., царський уряд позбавив німецькі навчальні заклади прав самоврядування. Нерідко школи будували на тій же земельній ділянці, яка відводилася під культову споруду. У перші роки колонізації траплялося і так, що одне й те ж саме приміщення використовували як для навчання дітей, так і для релігійних зібрань. На темпи організації шкільної справи не в останню чергу впливала належність колоністів до тієї чи іншої конфесії. При визначенні, що будувати раніше – школу чи церкву, меноніти й лютерани надавали перевагу першій, а католики – другій. Духовні особи намагалися уберегти школу від нагляду царського уряду, перешкоджали спробам її русифікації, але водночас чинили опір змінам шкільних програм на користь світських предметів. Усе це робилося для того, щоб зберегти колоністську школу як осередок етнічної й релігійної самобутності переселенців [1, с. 55]. Школа функціонувала в тісному зв'язку з общиною, яка самостійно утримувала її на свої кошти й винагороджувала працю вчителів. Кожному педагогу з общинних земель виділявся орний наділ, сінокіс та пасовище для худоби. Крім цього, кожний колоніст надавав одну міру пшениці, жита й продукти харчування. Опалення й освітлення шкільних приміщень також здійснювалися за рахунок громади.

З 20-х років XIX ст., коли система освіти в колоніях переважно була налагоджена і школи укомплектовані необхідністю вчителів, першочерговим об'єктом уваги стає якість навчання. У зв'язку з цим більш ретельно проводився підбір педагогічних кадрів. Особливістю освіти в німецьких колоніях є і те, що кожний запрошений або висунутий общиною кандидат на посаду вчителя мав пройти співбесіду і витримати іспит перед духовним керівництвом на відповідність вимогам громади рівня знань, моральності та “чистоти віри”. Остання вимога була визначальною [1, с. 55]. Надалі вчителювання все більше довіряли односельцям – безземельним, але освіченим колоністам, або ж особам, які прибували з Німеччини. Слід підкреслити, що хоча в Україні на цей час діяла ефективна система загальноосвітньої школи, було багато талановитих, прогресивних педагогів, колоністи, проводячи політику етнічної самоізоляції, місцеву інтелігенцію до своїх шкіл не допускали. З поглибленням у колоніях соціального й майнового розшарування представники заможних кіл все активніше шукали можливості відправляти своїх дітей на навчання за кордон – до Німеччини або Швейцарії.

Отже, у 20-30-і рр. XIX ст. в колоністських поселеннях вже існувала самобутня система шкільної освіти. У початковій школі – восьмирічці навчалися діти віком від 7 до 14 років, після її закінчення вони проходили конфірмацію. Навчальний рік тривав з 1 вересня до середини травня. Іноді він скорочувався, оскільки діти мали допомагати батькам у виконанні сільськогосподарських робіт.

Наступним етапом розвитку освіти в колоніях стали 30-50-і рр. XIX ст. У цей час серед німецьких поселенців з'являються чимало прогресивно мислячих, далекоглядних людей, готових докласти максимум зусиль, аби піднести освітню справу на вищий рівень. Було

досягнуто помітних успіхів у організації навчального процесу, зміцнення матеріально-технічної бази освітніх закладів.

У 1841 р. керівництво колоній Півдня розробило й ухвалило “Правила відвідування сільських шкіл та дитячого навчання”. За цим документом кожний господар був зобов’язаний від початку жовтня і до кінця березня щодня відправляти своїх дітей віком від 7 років до школи на заняття, а по неділях – на читання Катехізису або Закону Божого. Вчителю належало вести суворий облік відвідування школи усіма учнями. Після закінчення ранкових і після – обідніх занять, а також читання Катехізису повинна була проводитися перекличка. Прізвища відсутніх кожного дня мали вноситися до особливого списку і передаватися керівникам колонії. Якщо причина відсутності учня виявлялася неповажною, його батьки каралися штрафом. За кожний пропуск занять без поважної причини встановлювався штраф у 3 коп. сріблом. Якщо сім’я була не в змозі сплатити штраф, керівництво колонії могло замінити його громадськими роботами відповідно до такого “тарифу”: половина робочого дня за кожний пропуск учнем школи без поважної причини [4, с. 149-150].

Зростала загальна кількість шкіл – у 1841 р. їх налічувалося 189. Найбільш розгалужена мережа шкіл функціонувала в Молочанському менонітському та Молочанському колоністському округах Таврійської губернії – відповідно 44 і 24 школи, а також у Маріупольському колоністському та Хортицькому менонітському округах Катеринославської губернії – 23 і 17 навчальних закладів [1, с. 57; 3, с. 413].

Німецькі школи до 1871 р. підпорядковувалися загальній системі колоністського управління. Після ліквідації останньої, у період з 1871 до 1881 рр., школами відало управління місцевих органів міністерства Державного майна. Проте, на думку деяких дослідників, зокрема С. Д. Бондаря, у той час контроль згаданих вище органів управління у сфері освіти в німецьких і менонітських колоніях мав лише формальний характер і фактично урядового нагляду не мав [2, с.146].

Фактичне управління освітою в німецьких поселеннях того періоду здійснювало колоністське духівництво. Саме воно тривалий час визначало зовнішнє обличчя освіти й основні напрямки її розвитку. На думку духівництва, головним завданням школи має бути виключно релігійне виховання молоді. Одержанню наукових і практичних знань приділялося дуже мало уваги. Це зумовлювало досить консервативний характер самого навчання. Ортодоксально налаштоване духівництво надто негативно сприймало будь-які спроби розширення практичного боку навчання, оскільки вважало, що це стане на заваді головному завданню – релігійному вихованню молоді. Не менший опір викликали й намагання уряду запровадити навчання російської мови через побоювання можливої подальшої русифікації німецьких колоністів. Ця ситуація формувала досить однобічний (релігійний) розвиток колоністської школи й надавала їй певної замкнутості, що не відповідало новим вимогам часу. Така ситуація поліпшується лише на початку 80-х років XIX ст., коли німецькі школи перепідпорядковуються Міністерству народної освіти і переходять в управління місцевих органів навчального нагляду. Зміни в адміністративному управлінні зумовили певні зрушення у системі колоністської освіти. Зокрема робляться спроби розширити загальну шкільну програму, наблизити її до аналогічних програм загальноросійських початкових шкіл різних категорій. До навчального процесу запроваджується російська мова, а з кінця 80-х років нею викладаються всі основні дисципліни, окрім Закону Божого та німецької мови [1, с. 55].

Згідно з офіційними документами, вже у 80-х рр. російська мова викладалася у більшості німецьких і менонітських шкіл. Проте можливості для цього були не скрізь. Рівень викладання російської мови в німецьких школах, незважаючи на активну підтримку уряду, часто залишався невисоким і мав формальний характер. Вивчення російської мови в німецьких школах у багатьох випадках обмежувалося лише читанням і перекладом. Основною причиною цього вважалася слабка підготовка самих учителів, які не спроможні були дати учням повноцінні знання [2, с.146-147].

Отже, колоністи німецького походження незалежно від конфесії прагнули зберегти колоністську школу як осередок етнічної й релігійної самобутності переселенців. На темпи організації шкільної справи у німецькомовного населення не в останню чергу впливала незалежність колоністів до тієї чи іншої конфесії. Шкільна освіта була обов'язковою умовою до конфірмації і разом із церквою виступала в одній ланці в процесі соціалізації людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильчук В.М. Німці в Україні. Історія і сучасність (друга половина XVIII – початок XXI ст.) / В.М. Васильчук. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. – 341 с.
2. Замуройцев О.В. Німецькі колонії Півдня України у другій половині XIX – на початку XX ст.: Дис. канд. іст. наук. – Спец. 07.00.01 «Історія України» / О.В.Замуройцев. - Київ, 2008. – 220 с.
3. Клаус А.А. Наши колонии (Опыты и материалы по истории и статистике иностранной колонизации в России) / А.А. Клаус. – СПб.: Типография В.В. Нусвальда, 1869. – 568 с.
4. Очерки истории немцев и меннонитов Юга Украины (конец XVIII - первая половина XIX в.) / Под ред. С.И. Бобылевой. – Днепропетровск: Арт-Пресс, 1999. – 232 с.
5. Тухватулліна О.С. (Манякіна) Духовно-релігійний розвиток етнічних громад Північного Приазов'я наприкінці XVIII – початку XX ст.: Дис. канд. іст. наук. – Спец. 07.00.01 «Історія України»/ О.С. Тухватулліна. – Донецьк, 2012. – 245 с.

УДК 002(477) (043)

І. А. Місатюк
/м. Маріуполь/

РОЗВИТОК ДОКУМЕНТОЗНАВСТВА В УКРАЇНІ

Фахівці документознавчої галузі працюють в умовах постійного оновлення інформаційного середовища, оскільки наука про документ розвивається швидкими темпами. Формування знань про документ відбувалося досить тривалий час. Спочатку єдиної думки про сутність, основні віхи розвитку даної науки не існувало. Становлення комплексу наук про документ, на думку провідних дослідників у цій галузі, йшло, двома шляхами:

- як спеціальної галузі історичної науки (поряд з історичним джерелознавством, архівознавством, археографією, історичною картографією тощо) - традиційне документознавство;

- як науки інформаційного циклу (проходячи шлях від документації, документалістики до сучасних дисциплін про інформацію та документацію).

Сьогодні продовжується формування інтегрованої системи знань про документ - загального документознавства (документології), навчальної й наукової дисципліни, що охоплює доволі широкий спектр проблем, які досліджуються низкою документознавчих дисциплін, котрі були сформовані в різні часи й розвивались у своїй більшості самостійно. Розглянемо їх формування й становлення більш детально.

За часів радянства Україна входила до складу Росії, тому розвиток документознавства як науки був зосереджений у центральній його частині. Фундаментальні основи науки були закладені в першій половині XX ст. у навчальному курсі професора Московського державного історико-архівного інституту (МДІАІ, 1930 р.) М.П. Вишневського «Теорія і техніка архівної справи» (1936 р.), який містив розділ «Загальне діловодство». Зміст розділу склали питання з історії діловодства, класифікації документів, що функціонують в управлінській сфері, методики їх вивчення.

Автором нової редакції даного курсу в середині минулого століття став Костянтин Григорович Мітяєв (1902-1969 рр.). Поняття документознавство як термін уперше з'явилося в доповіді вченого під назвою «Розвиток радянського архівознавства за 25 років» на

конференції архівістів СРСР, що відбулась в червні 1942 року. У своїй доповіді на цій конференції проф. К.Г. Мітяєв запропонував вважати документознавство як архівознавчу дисципліну.

Починаючи з 1942 р. проф. К.Г. Мітяєв деталізував свої підходи до науки про документ у курсі «Теорія і практика архівної справи», одним з розділів якого було «Загальне документознавство».

Поступово вивчення документів та систем документування, розпочате вченим в архівознавчому аспекті, стало виокремлюватися в самостійну наукову дисципліну. Документи в ній стали вивчатися як об'єкти оперативної дії та соціальної функції, заради виконання якої були створені [1, с.24 – 37].

У роки Великої вітчизняної війни в 1943 р. Головне архівне управління створює проект «Інструкції по постановці документальної частини і охороні документальних матеріалів в поточному діловодстві установ, організацій і підприємств». У цьому проекті вказувалось на необхідність єдності вимог до документа в діловодстві та архіві.

Урядовими директивами (Постанова Ради Міністрів СРСР від 25.07.1963 «Про заходи щодо поліпшення архівної справи в СРСР») було поставлене завдання розроблення та реалізації Єдиної державної системи діловодства (ЄДСД), основним розробником якої став створений у 1965 р. галузевий Всесоюзний науково-дослідний інститут документування і архівної справи - ВНДІДАС.

Створення ЄДСД потребувало не тільки вивчення й аналізу попереднього досвіду роботи з документацією, а й проведення необхідних досліджень та підготовки відповідних ресурсів.

Про становлення документознавства як науки писали також багато у свій час В.М. Автократов, Б.І. Ілізаров, М.П. Ілюшенко, О.П. Коршунов, Т.В. Кузнецова, Я.З. Лівшиць, А.М. Сокова. Помітним осередком розвитку документознавства стала кафедра історії державних закладів і діловодства МДІАІ.

Вийшовши з надр архівознавства, документознавство взяло на використання багато методів вивчення документів і певних документальних комплексів, розроблених архівознавством. У 1969 р. відбулося юридичне оформлення документознавства як наукової спеціальності, а дещо пізніше і як навчальної дисципліни, яка почала викладатись в освітніх закладах СРСР.

Українське документознавство сформувалось як самостійна наука після здобуття нашою державою незалежності. За період незалежності України у вітчизняному документознавстві накопичився потужний інформаційний масив: наукові, навчальні, методичні та довідкові видання, окремі публікації документознавчої тематики. Серйозною проблемою є розпорошення фахової інформації в значній кількості друкованих джерел, тому сьогодні актуалізувалося питання забезпечення працівників документознавчої галузі узагальноною та структурованою інформацією з усіх тем сучасного документознавства.

За ці двадцять років побудовано розвинену інфраструктуру документознавства, основними складовими якої є підготовка наукових кадрів, документознавча освіта, система професійних видань, проведення документознавчих форумів. У 1994 році в структурі Держкомархіву України було організовано спеціалізовану наукову установу «Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства» (УНДІАСД), де розгорнулись дослідження з документознавства і архівознавства.

У цьому ж році почалась вузівська підготовка фахівців за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність». Сьогодні лідерами серед навчальних закладів, що готують цих фахівців, є Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв (НАКККіМ), Київський національний університет культури і мистецтв (КНУКіМ), Харківська державна академія культури (ХДАК), Рівненський державний гуманітарний університет (РДГУ), у яких здійснюється підготовка як студентів, так і аспірантів. У 2003

році спеціальність «Документознавство, архівознавство» було включено до переліку наукових спеціальностей з історичних наук ВАК України. У 2007 році її включили і до складу соціально - комунікаційних наук. Спеціалізовані ради зі спеціальності «Документознавство, архівознавство» успішно працюють при Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського (НБУВ), НАКККіМ, УНДІАСД [2, с.181–211].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бездрабко В.В. К.Г. Мітяєв і становлення документознавства / В.В.Бездрабко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2008 .— №4 .— С.24 – 37
2. Швецова – Водка Г.М. Документознавство : навч. посіб. / Г.М. Швецова – Водка // К.: Знання,2007.— С. 181 – 211 . –(Вища освіта ХХІ століття)

УДК 930.85(37)''-6/-3''(043)

Ю. М. Нікольченко

/м. Маріуполь/

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР РИМСЬКОЇ КУЛЬТУРИ ПЕРІОДУ ІМПЕРІЇ (ЛІТЕРАТУРА, ОСВІТА, НАУКА, ПРАВО)

Фактичним засновником Римської імперії вважається Гай Юлій Цезар (100-44 рр. до н. е.). Спираючись на армію, у II пол. I ст. до н.е. він впровадив низку законів, що змінили політичний лад республіки: нейтралізував роль народних зборів у політичному житті Риму, за рахунок своїх прихильників збільшив кількість сенаторів до 900 чоловік, які у 45 р. до н.е. дарували йому титул імператора (лат. *imperator*-володар) з правом передачі його нащадкам, почав карбувати золоті монети зі своїм зображенням. Його наступник Гай Цезар Октавіан (63 р. до н.е.-14 р. н.е.) у 27 р. до н.е. отримав від сенату титул Августа (лат. *August* – великий, священний). Він завершив реформи Цезаря і започаткував перетворення Риму на могутню Середземноморську імперію від Вірменії і Месопотамії до Сахари і берегів Червоного моря та від Британії і Балтійського моря до Чорного моря.

Але вже у III ст. н.е. у Римській імперії з багатьох внутрішніх і зовнішніх причин розпочинається криза в політичній системі, армії, економіці і релігії. В її останній період (IV-V ст. н.е.) паралельно розвивалися два визначальні процеси: перемога християнства і регулярні вторгнення на її територію азійських і європейських варварів. У 476 р. Римська імперія припинила своє існування. після позбавлення влади останнього імператора Ромула Августа вандалами (племена германців). Разом з тим перетворення Римської республіки у могутню середземноморську імперію зробило Рим політичним, економічним і культурним центром величезної ойкумени, на території якої, внаслідок взаємодії культур Європи, Північної Африки і Східного Середземномор'я, склалася духовна цивілізація, що отримала назву античної культури. Найвищого свого розвитку вона досягла у I-II ст. н.е.

Сприймаючи, засвоюючи та переробляючи культурну спадщину Давнього Сходу і Греції, римляни, водночас, сприяли залученню до грецько-римської культури неіталійського населення у своїх західних і північних провінціях. Тут поширюється латинська і грецька мови, прогресивні форми господарської діяльності, а разом з ними – римський світогляд, міфологія, архітектура, мистецтво і література, наукові знання, філософія і право. Сприймавши римський менталітет, носіями і творцями античної культури поступово стають окремі нащадки місцевої знаті (з Іспанії, Галлії, Північної Африки), у майбутньому – видатні політичні, військові і культурні діячі імперії, зокрема імператори.

Говорячи про культуру III-V ст. сл. ід завважити, що вона була віддзеркаленням поступового занепаду імперії та бурхливого розвитку на її колишніх землях, нових (варварських) регіональних західноєвропейських цивілізацій, які започатковували прогресивні феодальні суспільно-економічні відносини і сприйняли раннє християнство як фундацію для своєї духовної культури.

Для майбутніх цивілізацій інформаційний простір Римської культури періоду імперії склали її унікальні досягнення в різних її галузях, у т. ч. – літературі, освіті, науці і праві.

Література. З метою зміцнення свого авторитету у суспільстві Октавіан Август надавав всебічну підтримку римським поетам і письменникам. З цією метою, один з його найближчих прибічників, багатий землевласник Гай Цильній Меценат (біля 74-8 рр. до н.е.) збирав у своїх будинках, підтримував матеріально та опікувався творчістю талановитих поетів. Членами його гуртка були видатні поети сучасності: Публій Вергілій Марон, автор епопеї «Енеїда», Квінт Горацій Флакк, автор напівліричних віршів та різноманітних за змістом од. Програмовою стала ода «До Мельпомени», яка збереглася під назвою «Пам'ятник». Сучасниками Вергілія і Горація були ліричні поети АльбійТібулл, Секст Проперцій та Овідій Назон. «Золотим віком латинської поезії» називають історики римської літератури час Октавіана Августа.

У наступні роки література Римської імперії продовжує свій розвиток. Серед поетів слід відзначити творчість Марка АннеяЛукана, уродженця Іспанії Марка Валерія Марціала, сатириків Авла Персія Флакка, Децима Юнія Ювенала, ГаяПетронія Арбітра, якому приписують яскравий твір «Сатирикон» і Федра, творчий здобуток якого складається з п'яти книжок «Езопових байок». Видатним письменником був уродженець африканської провінції Луцій Апулей, автор безсмертного роману «Метаморфози, або Золотий віслик». На початку III ст. з'являються своєрідні пригодницькі романи, серед яких виділяються «Дафніс і Хлоя» Лонга та «Ефіопіка» Геліодора. Стосовно драматургії, то вона практично відсутня, за винятком трагедій ЛуціяАннея Сенеки «Медея», «Федра», «Едіп», «Агамемнон», «Фіест» та ін.

У III-V ст. розширюється авторська географія та релігійна приналежність римської літератури. Серед поетів і письменників - язичники і християни, італіки; вихідці з провінцій – іспанці, галли, африканці, греки, сирійці. Відомими поетами були Децим МагнАвзоній, Клавдій Клавдіан, Клавдій РутілійНамаціан, єгиптянин Нонн (IV ст) та ін. Прозову літературу представляли Квінт АврелійСиммаха, АпполігінарійСидоній, сирієць Геліодор (рубіж III-IV с) та ін.

Освіта і наука. Розвиток масової освіти в Римській імперії, особливо у I-II ст., був пов'язаний не тільки з реалізацією її інтересів у політичній, міжнародній та економічній сферах, що вимагало наявності професійно підготовлених фахівців, а й великим впливом освічених людей з провінцій (не тільки рабів), які за мізерну плату займалися практичною педагогікою. Освіта у Римі та інших містах Італії була багатоступеневою. Приватні вчителі навчали дітей віком від 7 до 12 років писати, читати, рахувати. Наступний етап – навчання у школах «граматики», яке тривало чотири роки. Учні читали і коментували твори поетів, письменників і філософів. Від 16 років починалося навчання у школах «риторики», які за системою підготовки нагадували сучасні виші. Вони отримували фінансову підтримку від імператорів та знаті, а ритори, вчителі красномовства, користувалися великою повагою у суспільстві.

Центрами наукової діяльності в імперії були італійські, грецькі, фінікійські та інші міста: Рим, Афіни, Олександрія, Карфаген, Пергам, Родос, Массилія. В Афінах продовжували функціонувати філософські школи Академія і Лікейон, започатковані ще Платоном і Аристотелем; в Александрії працювали бібліотека і центр астрономічних досліджень – Мусейон; у Пергамі діяв науковий медичний центр – Асклепійон. Центром вивчення філософії залишалися Афіни, а основними течіями філософської думки – епікурейство та стоїцизм, видатними представниками яких були політичний діяч, драматург і філософ ЛуційАнней Сенека й імператор Марк Аврелій (121-180 рр.). Філософські погляди Епікура поділяв і розвивав Лукіан Самосатський, філософ, ритор і письменник з Малої Азії.

Неоплатонізм і рання християнська філософія домінують в Римській імперії у III-V ст. Засновником неоплатонізму був Плотин, а продовжувачами – Порфирій і сирієць Ямвліх,

фундатор неоплатонівської школи, прибічник політеїстичної теології. Шанувальницею неоплатонізму у V ст. була жінка-математик з Александрії Гіпатія, яка стала жертвою християнського фанатизму.

Філософами раннього християнства були Оріген, Василій Великий, Григорій Назіанський, Іоан Златоустий та ін. Але першість серед них належала Августину Блаженному (354-430 рр.) з Карфагена. У своїх працях «Сповіді» і «Про град божий» він за допомогою філософії стверджує перевагу церкви над державою.

До I-II ст. відносяться трактати з географії греків Страбона і Клавдія Птолемея, римлянина Помпонія Мели. Пліній Секунд Старший створив грандіозну «Природничу історію», яка стала енциклопедією з фізичної географії, ботаніки, зоології, мінералогії. У Римі і Пергамі були створені школи для підготовки лікарів. Лікар з Пергаму Клавдій Гелен був визнаним фахівцем з хірургії та внутрішніх хвороб, автором славнозвісного трактату «Лікарське мистецтво».

Історична наука того часу була представлена працями видатних римських істориків італійського і провінційного походження: Тита Лівія, автора «Римської історії» у 142 книгах, написаною рафінованою латинською мовою; Ніколая Дамаського, автора «Всесвітньої історії» у 144 книгах; Помпея Трога, автора «Всесвітньої історії». Перше дослідження з римської археології, яке побачило світ наприкінці I ст. до н.е., належала перу Діонісія Галікарнаського. Веллей Патеркул написав коротку історію Риму включно до 30 р. н.е.

В останній чверті I ст. н.е. з'являються книги історика єврейського походження Йосифа бен Маттафії, відомого під іменем Йосифа Флавія «Іудейська війна» й «Іудейські старожитності», у яких вміщений унікальний матеріал з історії і культури країн Близького Сходу. Світове визнання отримав римський історик Публій Корнелій Тацит (біля 55-120 рр.). У своїх основних працях «Діалоги про ораторів», «Агрикола», «Германія», «Історія», «Аннали» історик об'єктивно аналізує процес розвитку римського суспільства – від республіки до імперії. Значний внесок у світову історичну науку також здійснили Пліній Секунд Старший, Гай Светоній Транквілл, Аппіан, Луцій Аннея Флора, Адріан Плутарх, автор «Паралельних біографій», що являє собою життєпис видатних діячів (13 осіб) Греції та Риму.

Відомими римськими істориками III-V ст. були: Кассій Діон Кокцеян (нар. у 156 р.), автор фундаментальної «Римської історії» у 80 книгах; Амміан Марцеллін (330-400 рр.), автор «Римської історії» (переважно – військової) з 31-ї книги; Кесарійський єпископ Євсевій, автор «Церковної історії» з 10 книг, написаних грецькою мовою.

Право. За часів імперії правова ініціатива поступово стає прерогативою імператора і підвладного йому сенату, хоча за ініціативою Октавіана Августа були прийняті достатньо прогресивні закони про рабів, шлюб і сім'ю. Правова політика монархів була спрямована на заборону використання в провінціях місцевих правових норм і заміни їх загальноімперськими. В 130 р. імператор Адріан (76-138 рр.) наказав юристу Юліану скласти єдине зведення римських едиктів, яке було схвалене сенатом і затверджене імператором. Звідси походять відомі тези римських юристів: «Що бажає імператор, те має силу закону» й «Імператор законами не пов'язаний». У II ст. в імперії відкриваються спеціальні юридичні школи. Для них відомий правознавець Гай розробив підручник з приватного права і судочинства, який отримав назву «Інституції».

На початку V ст. у реальних умовах поділу імперії на Західну й Східну, що відбувся в 395 р., східний імператор Феодосій II (408-450 рр.) ініціював створення єдиного зведення законів, так званого «Кодексу», у якому були зібрані найкращі правові акти римського і провінційного походження і який постійно доповнювався та вдосконалювався. У 529 р. він отримав назву «Зведення цивільного права». За весь час свого існування римське право стало настільки гнучким, наскільки його можна було використовувати у різних суспільно-економічних системах, де існувала приватна власність.

Аналіз інформаційного простору Римської культури періоду імперії в галузі літератури, освіти, науки і права засвідчує її фундаментальний вплив на подальший гуманістичний розвиток Європи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бадак А.Н. История Древнего мира. Древний Рим. / А.Н. Бадак, И.Е. Войнич, Н.М. Волчик и др. – Минск: Харвест, 1998. – 864 с.
2. Историки античности: В двух томах. Том второй. Древний Рим: Пер. с лат. / Сост. и прим. М. Томашевской. – М.: «Правда», 1989. – 640 с.
3. Культура Древнего Рима: В 2-х т. –Т.2. / Е.С. Голубцова, В.Н. Илюшечкин, Г.С. Кнабе и др. – М.: Наука, 1985. – 397 с.
4. Моммзен Теодор. История Рима: В 4 томах. / Теодор Моммзен. – Ростов-на-Дону: «Феникс»; М.: «Зевс», 1997. –Т.4. – 636 с.
5. Пашенко В.І. Антична література: Підручник. / В.І. Пашенко, Н.І. Пашенко. – К.: Либідь, 2001. – 718 с.
6. Плутарх. Избранные жизнеописания: В двух томах. Пер. с древнегреч./ Сост. и прим. М. Томашевской. – М.: «Правда», 1987. –Т.2. – 608 с.
7. Савельев В.А. История Римского частного права. / В.А. Савельев. – М.: Статут, 1995. – 175 с.

УДК 316.752(043)

Т. С. Оленич

/г. Ростов-на-Дону, Россия/

К ПРОБЛЕМЕ ИНФОРМАЦИОННОЙ СОСТАВЛЯЮЩЕЙ СОЦИАЛЬНОГО ВЛИЯНИЯ

Информационное социальное влияние – informational social influence – возникает, когда люди не знают, что правильней – “делать или говорить”. Такая реакция обычно проявляется в новых для человека, запутанных или кризисных ситуациях, когда точно определить характер ситуации невозможно. Люди смотрят на поведение окружающих и используют его как источник информации, чтобы выбрать подходящий способ действий для себя. Информационное социальное влияние обычно выражается в личном принятии, когда человек искренне верит в искренность того, что говорят или делают другие.

Эксперты являются мощной влияющей силой, поскольку у них больше, чем у других информации о том, как нужно реагировать в данной ситуации. Если эмоции или определенный способ поведения быстро распространяется в группе людей, то такое явление называют заражением – contagion. Примеры “заражений” можно найти в массовых психогенных заболеваниях.

Нормативное социальное влияние – возникает по иной причине – люди изменяют свое поведение так, чтобы оно соответствовало поведению окружающих, не потому, что им кажется, что другие лучше нас разбираются в происходящем, а потому, что они хотят оставаться членами группы, получать выгоды от членства в группе и не быть отвергнутыми. Мы проявляем конформность по отношению к социальным нормам – social norms группы. Таким образом, конформность – conformity – изменение поведения вследствие реального или воображаемого влияния других людей

Причины проявления людьми конформности помогают нам объяснить два распространенных типа поведения – уступки и послушание. Иногда люди уступают неправильным требованиям. Проявляя бездумную конформность. Один из способов добиться уступок – техника прямо в лоб – door in the face technic. Человек, применяющий ее. Начинает разговор с очень большой просьбы, надеясь, что это заставит других людей легче согласиться исполнить - другую. Техника – ноги в дверях –foot in the door – также может

быть эффективной, она состоит в том, что просящий начинает с очень маленькой просьбы, надеясь, что человек выполнит и вторую, несколько большую просьбу.

Почему группы занимают более радикальную позицию, чем усредненное мнение ее отдельных членов? Исследователи надеются, что, раскрыв тайну групповой поляризации, они сделают некоторые важные открытия. Иногда решение не очень трудной головоломки дает нам в руки ключ, с помощью которого можно решить куда более замысловатые загадки.

Из целого ряда предложенных теорий групповой поляризации лишь две прошли научное испытание. Одна обращает внимание на аргументы, выдвигаемые в ходе дискуссии, вторая — на то, как члены группы рассматривают самих себя по отношению к другим ее членам. Первая теория — пример того, названо информационным влиянием (влияние как результат принятия доказательств). Вторая теория — пример нормативного влияния (влияние, основанное на желании индивида быть принятым и одобренным другими).

Информационное влияние. Благодаря хорошо аргументированным доводам по ходу групповой дискуссии формируется банк идей, в большинстве своем отражающих доминирующую точку зрения. Идеи, содержащие общие знания членов группы, будут высказываться во время дискуссии чаще, но даже если и не будут упомянуты, все равно окажут кумулятивное влияние на групповое решение (Gigone & Hastie, 1993; Larson et al., 1994; Stasser, 1991). Какие-то идеи могут включать убедительные аргументы, которые отдельные члены группы прежде не принимали во внимание. Например, при обсуждении дилеммы писательницы Элен кто-нибудь может сказать: «Элен должна взяться за роман, потому что она при этом ничего не теряет. Если роман провалится, она всегда сможет вернуться к написанию примитивных вестернов». В таких высказываниях спутываются аргументы индивида и его позиция по данному вопросу. Но даже когда люди слушают аргументы, не содержащие каких-либо поучений, их собственные позиции все равно изменяются. Аргументы сами по себе имеют значение.

Однако для изменения собственной установки участнику дискуссии мало просто услышать чьи-либо аргументы. Не пассивное слушание, а активное участие в дискуссии приводит к более заметному изменению установки. Участники дискуссии и наблюдатели слышат одни и те же идеи, однако когда участники выражают их собственными словами, вербальное «публичное признание» усиливает их воздействие. Чем чаще члены группы повторяют мысли друг друга, тем активнее они «репетируют» их и «придают им законную силу». Одного лишь фиксирования на бумаге собственных идей при подготовке к электронной дискуссии достаточно для того, чтобы произошла некоторая поляризация установок.

Сказанное выше иллюстрирует одно из положений: разум людей — вовсе не чистый лист бумаги, на котором убеждающий их коммуникатор может писать все, что пожелает; при прямом способе убеждения решающее значение имеют мысли, возникающие у людей в ответ на убеждение. Второе объяснение поляризации базируется на сравнении самого себя с другими людьми. Как утверждает Леон Фестингер, автор весьма влиятельной теории социального сравнения, человеку свойственно желание оценивать собственные суждения, способности и умения, сравнивая их с суждениями, способностями и умениями других людей. Лучше других нас убеждают члены нашей «референтной группы» — группы, с которой мы себя идентифицируем (Abrams et al., 1990; Hogg et al., 1990). Более того, желая понравиться, мы можем высказываться более категорично, обнаружив, что другие разделяют нашу точку зрения.

Исследователи спрашивали у пациентов стоматологической клиники при Университете штата Айова, считают ли они зуболюбительные кресла «удобными» или «неудобными». Затем кто-то из испытуемых слышал, как экспериментатор спрашивал: «Простите, доктор Х, что вам ответил последний пациент?» Врач слово в слово повторял слова, только что услышанные от больного. По окончании опроса пациенты должны были

оценить кресло по шкале от 150 до 250. Пациенты, которые слышали высказывания в поддержку их мнения, оценили кресло более высоко, чем те, которые такой поддержки не получили.

Когда мы просим людей (как я ранее просил вас) предсказать реакцию остальных на дилеммы, то обычно сталкиваемся с плюралистическим неведением: наши собеседники не знают, кто еще поддерживает социально более предпочтительную. Возможно, вам знакома и другая ситуация: собравшись вместе, члены группы пребывают в напряжении, и вот кто-то прерывает молчание и говорит: «Положа руку на сердце, могу сказать, что...» Проходит совсем немного времени, и вы, к своему удивлению, понимаете, что все придерживаются одного мнения. Нередко все молчат, когда преподаватель спрашивает, есть ли у кого-нибудь вопросы, и из-за этого общего молчания каждый думает про себя, что он единственный, кто чего-то не понял. Каждый считает, что только его молчание — результат смущения, а все остальные молчат, потому что им все понятно.

Во многих случаях, когда обсуждаемые темы имеют как фактический, так и нравственный аспект, одновременно «работают» оба фактора. Обнаружив, что окружающие разделяют его чувства (социальное сравнение), человек усиливает поиск аргументов (информационное влияние) в пользу того, к чему в глубине души склоняются все. Таким образом, результаты экспериментов позволяют говорить о двух формах влияния группы — информационной и нормативной. Информация, полученная во время дискуссии, как правило, благоприятствует изначально предпочтительной альтернативе, усиливая тем самым ее поддержку. Более того, если после сравнения позиций люди выясняют, что их исходная точка зрения имеет сторонников, они могут начать высказываться более радикально.

ЛИТЕРАТУРА

1. Elliot Aronson, Timoty D. Wilson, Robin M. Akert Social Psihology. Forth Edition, 2002
2. David Myers "Social Psychology", 7th ed., 2002 Майерс Д. Социальная психология, 2002 - Глава 8

УДК 091(44)(043)

Ю. В. Рябуха
/м. Маріуполь/

НАСКАЛЬНІ НАПИСИ ЯК СКЛАДОВА ДІЛОВОДСТВА АХЕМЕНІДСЬКОЇ ІМПЕРІЇ

У древності Персія стала центром однієї із найвеличніших в історії імперій, що простиралася від Єгипту до річки Інд. В її склад увійшли всі попередні імперії — єгиптян, вавилонян, ассірійців і хеттів. Пізніша імперія Александра Македонського майже не включала територій, які б до цього не належали персам.

З моменту виникнення в VI ст. до н. е. і до завоювання Александром Македонським в IV ст. до н. е. протягом двох з половиною століть Персія займала панівне положення в Стародавньому світі.

Захопивши в другій половині VI ст. до н.е. майже весь регіон Передньої Азії перси успадкували державну структуру і діловодство своїх попередників. Досить швидко процес розвитку діловодства в Перській імперії перевершив всі попередні діловодні структури. Це наглядно простежується шляхом аналізу єгипетських, ассірійських, вавилонських та перських документів (за виключенням юридичних перських документів, які переважно не збереглися до нашого часу).

Особливе місце в системі перських документів займає Бехистунський напис, який відноситься до офіційних царських документів («царський наскальний напис»). Текст цього документу відомий нам завдяки титанічній праці Г. Раулінсона, оскільки вже мешканці часів середньовіччя висовували різні неймовірні припущення щодо змісту рельєфу.

Бехистунський напис, як і написи вавілонських і ассирійських царів, має певну схему і традиційні формулювання. Напис починається зі вступу, який складається з титулатури царя Дарія. Кожен розділ тексту починається з формули «Так каже цар Дарій». Документ має хронологічну дату – рік царювання Дарія I Ахеменіда. Традиційне для сходу рельєфне зображення не займає таку велику площу напису як в Єгипті або Ассирії, і присутнє, ймовірно, щоб з низу можна було побачити місце напису.

Новим для документів сходу є трилінгвна структура документу – окрім перської мови, в написі присутні аркадський та еламський варіанти оригінального персидського тексту. Це документне нововведення було необхідним для того, щоб зміст напису був зрозумілим всім народам великої імперії.

У Бехистунському написі тенденційність у висвітленні подій, пов'язаних з царюванням Дарія, досягла виняткових розмірів, автору цього напису доводилося вдаватися до свідомого спотворення фактів. Цим і пояснюється деяка своєрідність Бехистунського напису. Хоча вона в багатьох відносинах схожа на написи ассирійських царів, тут кидається в очі і щось нове. Автор цього напису сам визнає, що його розповідь здається неймовірною для тих, хто буде читати її. Але проте він наполягає, щоб усі повірили його напису, щоб поширювали зміст цього напису як істинну версію. Очевидно, сучасники Дарія відкидали офіційну версію про події цього часу як недостовірну. Це змушувало Дарія сумніватися, що у майбутніх поколіннях, для яких призначався текст, висічений на Бехистунській скелі, він знайде більше довіри, ніж у своїх сучасників. Тому він і наполягає, щоб йому повірили. Він навіть загрожує, закликаючи Ахурамазду покарати тих, хто засумнівається в правдивості змісту Бехистунського напису.

Для того, щоб вся імперія могла ознайомитись з текстом Бехистунського напису, оригінал якого неможливо прочитати особисто, по всім регіонам були розповсюджені глиняні та папірусні копії, причому в цьому випадку було додано ще один мовний варіант – арамейський. Можливо існувала варіанти і іншими мовами, зокрема – грецькою, але до нашого часу вони не збереглися.

Бехистунський напис Дарія I черговою ланкою в ланцюгу розвитку документної системи, ввібравши в себе досягнення попередників, він сам став зразком для подібних документів елліністичної доби.

УДК 37.037 Виготський (043)

С. Ю. Сабадан

/м. Маріуполь/

ТВОРЧА СПАДЩИНА Л. С. ВИГОТСЬКОГО В ІСТОРИЧНІЙ ДИНАМІЦІ

Засновником культурно-історичного підходу в психології є Лев Семенович Виготський (1896-1934). У своїх науково-теоретичних працях він розробив культурно-історичну теорію розвитку вищих психологічних функцій особистості в процесі освоєння індивідом цінностей людської цивілізації. Психічні функції, дані людині природою («натуральні»), наприклад, механічна пам'ять стає логічною, імпульсивна дія – довільною, асоціативні уявлення – цілеспрямованим мисленням, творчою уявою. Ці трансформації – наслідок процесу інтеріоризації, тобто формування внутрішньої структури психіки людини шляхом поступового засвоєння структур зовнішньої соціальної діяльності. Це становлення людської форми психіки завдяки усвідомленню індивідом людських духовних, моральних, естетичних цінностей.

Осмишлювання теоретичних та практичних здобутків Л. С. Виготського в науковому світі до сьогодні не має одностайної оцінки. Воно досі коливається від захоплення до нехтування вченими, в наслідок змін у ставленні до історичної спадщини радянської науки, частиною якої є науковий спадок Л. С. Виготського.

Науково-теоретичні здобутки вченого та його безпосередніх учнів торкалися не тільки психології, а й навіть таких наук, які наразі не мають відображення у сучасному науковому світі (педологія). Знайомство наукового світу з Л. С. Виготським почалося на II Психоневрологічному з'їзді у Петрограді (3 доклади). Подальша наукова діяльність молодого вченого призвела до корінного перегляду поглядів на людину в психології та суміжних науках, на кшталт дефектології. Все це стало можливим завдяки зміщенню точки зору з фізіологічного погляду на психіку людини, рушійною силою якої стає культурно-історична парадигма розвитку людини як особистості. І цей науковий підхід мав під собою потужну науково-експериментальну базу, яку Л. С. Виготський разом зі своїми послідовниками набув у практичній діяльності з психічно хворими дітьми шляхом проведення дослідницької роботи, направленої не тільки на дослідження того чи іншого феномену, але й на вивчення людини в цілому й на конкретну допомогу конкретній людині.

Увесь цей досвід мав своє відображення у наукових статтях, монографіях та доповідях на наукових конференціях того часу, але згодом, після певних суспільних та політичних змін, був загублений чи певним чином перекручений. І першим кроком на історичним шляху сприйняття наукової спадщини Л. С. Виготського було відчуження та забуття під впливом заборони педології як науки. Саме в цьому напрямку Л. С. Виготський досяг найбільш цінних результатів. Це спонукало науковців та його співробітників покинути перспективні розробки в сфері вивчення людської психології й адаптуватися до більш безпечних напрямків діяльності, в яких можна було б в подальшому розвивати досягнення видатного вченого – діяльниший підхід у психології (О. М. Леонт'єв), нейропсихологія (О. Р. Лурія), дитяча психологія (Л. І. Божович), розвиваюче навчання в педагогіці (Д. Б. Ельконін).

Але подальша розробка спадку Л. С. Виготського стала можливою лише після зміни політичної ситуації в країні – смерті І. В. Сталіна.

Цей період розгляду науково-теоретичних знахідок вченого проходив під дуже «вузьким» гаслом – психіка людини розвивається завдяки діяльності як предметної, так і розумової. Так, завдяки цьому деяка частина спадщини Л. С. Виготського набула розголосу у науковому світі того часу, наприклад була перевидана «Психологія мистецтва», збірка наукових праць.

Але навіть ці роботи привели до подальшого розвитку наукової думки Л. С. Виготського. Це стало можливим завдяки живому спілкуванню учнів Л. С. Виготського з молодими небайдужими вченими того часу. Таким чином народилася теорія розвиваючого навчання, принципи якого розробили Д. Б. Ельконін та В. В. Давидов.

Та завдяки фрагментарному відображенню наукової спадщини Л. С. Виготського в радянські часи, сталася методологічна помилка – його культурно-історичну теорію тлумачили основою діяльностного підходу лише у психології. Але подальше розкриття та вивчення наукової думки вченого доводило, що це не відповідає дійсності. Прагнення радянських науковців довести це положення приводило до рецензування та викривлення наукових праць Л. С. Виготського, що стало помітним навіть у 6 томному зібранні творів, куди ввійшли наукові праці вченого, які перед цим пройшли горнило цензури та компіляції, націлених на «притертя» наукової спадщини видатного вченого до положень радянської психології. Все це відбувалося на тлі проголошення Л. С. Виготського такою собі «іконою» радянської психології – «Виготський – наше все».

У сучасній науці відбуваються інші процеси відносно наукової спадщини вченого. З одного боку – це нехтування як надбанням тоталітаризму у науці, з іншого – розуміння цінності наукових надбань Л. С. Виготського та визначення їх місця у науковій картині розуміння людини. Саме в руслі останнього напрямку знаходяться і пошук архівних матеріалів, і перевидання виправлених від цензури наукових праць вченого, і встановлення взаємозв'язку науково-теоретичних положень культурно-історичної теорії з іншими теоретичними надбаннями видатних вчених й філософів початку ХХ ст. Саме цей шлях дає

надію на те, що спадщина Л. С. Виготського не тільки буде гідно оціненою, а й стане в нагоді майбутнім вченим для розуміння людини й її шляху у сучасному світі.

УДК 378.14:658(043)

Ю. С. Сабадаш
/г. Мариуполь/

ЭТНИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И ГЛОБАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МИРОВОГО РАЗВИТИЯ

Полноценное развитие национальностей сегодня зависит от процессов глобализации. Если еще пятьдесят лет назад ключевым словом при рассмотрении национальных вопросов было слово – противостояние, то сегодня это слово – выживание. Поскольку современный глобальный мир стирает (сознательно или бессознательно) национальное своеобразие этносов. Большой урон также приносит и стереотип цивилизованных и не цивилизованных народов.

Исторический подход к анализу этнокультурного развития сообществ позволяет утверждать, что в динамике развития культуры какой-либо этнической общности наблюдается чередование поступательных и взрывных процессов, последний из которых сопровождается подъемом самосознания, саморазвития и самоорганизации этносов. «Взрывная волна», как свидетельствует история развития общечеловеческой культуры, дает могущественный толчок прогрессивному развитию отдельных этносов. В национально-этническом мире сообществ всегда действует объективная закономерность – стремление этносов к самосохранению, развитию, упрочнение «национального духа» народа. Движущими силами этнической культуры являются нужды и способности этноса самостоятельно определять цели и выбирать средства своей деятельности. Важно, чтобы они были направлены не в русло абсолютизации отдельных этносов сохранения этнической исключительности, изолирования этнической самобытности, а на гармонизацию межэтнических взаимоотношений, диалог культур, который содействует развитию и расцвету каждой самобытной культуры.

Существенная роль в этом процессе принадлежит образованию. Образование является социумом культуры, ее пространством. В этом пространстве человек погружается в культуру, в том числе в национально-этническую, а через нее приобщается к мировой общечеловеческой культуре. Проводником этого этнокультурного наследия является педагог. Ему отведена благородная миссия быть носителем собственной национальной культуры и вдохновителем формирования этнического самосознания каждого ребенка (ученика, студента), приобщать будущее поколение к разным культурным позициям, ценностям, традициям.

Материальная и духовная культура исторически непостоянна, но на каждом новом этапе развития наследует все ценнейшее от предыдущей культуры. Причем происходит трансляция не только от поколения к поколению, а и трансформация общечеловеческой культуры в личную культуру человека. Не случайно некоторые ученые определяют духовную культуру как второе рождение человека. Она его воспитывает, внедряется в его сознание и поведение, душу и тело, вследствие чего человек оказывается сначала носителем культуры, а потом, обогащая ее, становится творцом культуры.

Понимая под этнической культурой систему ценностей, сформированных в силу единства языка, традиций, обычаев и национальной психологии она является основой формирования социально-этических норм поведения с высокой культурой межнационального общения и межнациональных отношений.

Основные структурные компоненты этнической духовной культуры, которые необходимо развивать: во-первых, это язык. Он культурный феномен, который составляет

основу етнічної культури. Он представляє об'єктивну форму накоплення, збереження і передачі суспільно-історичного досвіду, є особливим джерелом відомостей про культуру: деякі види інформації можна отримати, звернувшись тільки до свідчення мови. Мова є інструментом включення індивіда в світ етнічної культури як скарбниці накопленого народом досвіду життя і її ідейно-морального і світоглядного освітлення. Він служить зв'язною ниткою і ключем до культурного багатства своєї і чужої культури. Втрата мови ускладнює входження в іншу культуру, і одночасно втрачається шлях назад, до власної культури. По-друге, це – етнічні звичаї і традиції. Вони є ефективними регуляторами суспільного поведіння і відображають особливості психології конкретного народу. Через традиції кожен етнос оцінює реальність, в традиціях відображається історія етносу. Традиції певною мірою є необхідною умовою життєдіяльності народу. Кожен покоління, сприймаючи певні традиції, вибирає не тільки майбутнє, але і своє минуле. Традиції, забезпечуючи «зустріч поколінь», відтворюють, зберігають і омолоджують культуру. Втрата традицій, відмова від них призводить до закриття культури в собі, втрати минулого і можливостей її відновлення. Спадщина найбільш цінних, прогресивних традицій – природне умовою існування народу. І, в-третьє, це етнічне самосвідомість, яке дозволяє усвідомити народу себе як суб'єкта історичної дії, своїх інтересів, свого місця в світі, своєї історії і культури. До складу самосвідомості входить етнічна самоідентифікація, могутній фактор єдності народу. Стремління до самоідентифікації пронизує історію кожного народу. Це стремління відповісти на питання: хто ми є і звідки ми, що ми можемо і куди йдемо? Нормальна етнічна ідентичність у всіх народів буває позитивною, то є людина відчуває радість або гордість від належності до свого народу і в факті своєї етнічної належності знаходить джерело самоповаги.

Універсальної моделі, придатної для всіх варіантів етнокультурного розвитку, не існує. Оптимальним уявляється шлях, орієнтований на глобальні тенденції світового розвитку з одночасним збереженням традиції етнічної культури. І в цьому велика роль навчальних закладів, тому що саме школи і університети прививають молодіжці – любов до Батьківщини (великої і малої); знання рідної мови і національних традицій; поважливе ставлення до інших національностей і культур; вивчення інших мов. Все це сприяє формуванню духовно-багатого, гармонічного, етнотолерантного особистості, яка легко розвивається і живе в сучасному світі глобалізації, приносячи щось нове і до розвитку своєї власної національної культури.

УДК 316.347:323.15(477)(043)

А. А. Семенов
/м. Київ/

ФОРМИ ЕТНОІДЕНТИФІКАЦІЇ УКРАЇНЦІВ У СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ

Сучасний етап інформаційної революції, започаткований зрушеннями у інформаційних технологіях та появою телебачення, глобальної комп'ютерної мережі Інтернет та поширенням віртуального простору, виводить людську культуру на якісно новий рівень комунікації, де швидкість та доступність інформації, а також надзвичайні можливості спілкування складають основу стрімкого генезису нових культурних форм. Самі назви доби: «цифрове суспільство», «медіаполіс», «інтернет-галактика», «кіберсуспільство», «кіберкультура», «кіберпростір», «електронний мегаполіс», «цифрове суспільство», «інфосфера», «мережеве суспільство» тощо свідчать про потужну хвилю культурного

розвою, хвилю злиття людини з технікою, в якій остання виступає інструментом не тільки біологічної, а й соціальної еволюції.

Мережа віртуальної комунікації трансформує соціальну дійсність настільки глибоко, що теоретиками висуваються гіпотези кінця політики (Т.Хофштеде) та кінця географії (М.Маклюен), які є провісниками розбудови всесвіту кіберпростору, з його необмеженими можливостями. Такий всеосяжний віртуальний простір або відеосфера являє собою матеріалізацію ідеї ноосфери В.І.Вернадського та П. Тейяра де Шардена. Так, технологічна основа сучасної цивілізації, її інформаційно-комунікаційні технології визначають єдність культурних форм інформаційного суспільства, що теоретики класифікують як глобалізацію та уніфікацію культури. Але те саме й відкриває небачені раніш можливості єднання і спілкування людей, не на основі територіальної близькості або мовної єдності, а на засадах духовної, релігійної, моральної, етнічної або будь-якої іншої спорідненості.

Віртуальний світ - неосяжний світ міфотворчості та міфотворчості. Він дає надзвичайні можливості приховання, зміни та створення ідентичності, його технології стають інструментом впливу на величезні маси людей. На прикладі інформаційної війни, яка накрила український соціум, можна побачити уможливлене саме технічними засобами розмаїття культурних форм протидії українства ворожим ідеологемам. Так, виникають: «Стоп Фейк» (ініціатори якого випускники і студенти Могилянської школи журналістики і програми для журналістів та редакторів Digital Future of Journalism); числені соціальні сторінки і групи інформування та єднання проукраїнських сил (група «Інформаційний спротив» - ініціатива неурядової організації «Центр військово-політичних досліджень», офіційна співдружність «Україна вКонтакті», відкрита група «Етнореволюція» тощо); розширення волонтерського руху (за даними Фонду «Демократичні ініціативи» в Україні до волонтерської діяльності залучаються 21,4% дорослих громадян практично всіх вікових груп); численні прояви народної творчості (вірші, пісні, шаржі, анекдоти, карикатури, фотожаби), головна зброя якої гумор та знання, а масштаби розповсюдження забезпечені технологічною єдністю світу помноженою на емоційну зацікавленість подіями.

Характерна риса інформаційного суспільства – можливість впорядкування змістовного хаосу. Це втілюється у різноманітних матеріальних і технічних формах, а також репрезентується утвореннями колективної та індивідуальної свідомості: соціальні, освітні, економічні, політичні, мистецькі об'єднання, рухи, проекти, фестивалі, акції. Так, сучасний дух українства реалізується у створенні громадських організацій («Нова генерація», «Україна - Територія Життя», екоклуб «Зелена Хвиля», "Центр субкультурних ініціатив", «Європейський вибір» тощо); проектів «Українські злі», «Невідома Україна»; загальнонаціональних акцій «7 чудес України», «7 туристичних маршрутів»; фестивалів Гогольfest, «Країна мрій», «Драма. UA», «КиївМ'юзикФест», «Печенізьке Поле», «Етнореволюція» тощо.

Мовно-культурний інформаційний простір України сьогодні це сфера надзвичайно потужного культуротворення, в якій задіяні всі рівні українського соціуму. Тут у ідеологічних баталіях, політичних інтригах, військовій боротьбі, особистісній участі, груповій дієвості перевіряється на життєздатність дух українства, карбуються основи стратегічної безпеки держави та формується майбутнє нації.

УДК 008:929Перетц(043)

Н. В. Стахівца
/м. Маріуполь/

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ВИМІР ДОСЛІДЖЕНЬ В. М. ПЕРЕТЦА

Зростаючий процес вивчення динаміки функціонування культур в суспільстві, формування духовних цінностей людини стимулюють інтерес дослідників і практиків до

ідей і теорій, що поєднують науковість, культурно-історичну значимість та духовну цінність. У цьому контексті актуального значення набуває вивчення історії культурологічної думки, внеску вчених, які сприяли дослідженню культурного надбання, тим більше, що проблема особистості є однією з фундаментальних в культурологічному знанні. Так, значний внесок у розвиток творчого потенціалу та наукового середовища кінця XIX – початку XX століття зробив доктор російської словесності, академік, видатний вчений, дослідник і педагог Володимир Миколайович Перетц.

Вивчення творчої спадщини В. М. Перетца є значущим для більшості гуманітарних наук, що пояснюється як універсальним характером діяльності вченого, так і процесом інтеграції сучасної науки. У наукове поле діяльності дослідника входили філологія, літературознавство, джерелознавство, текстологія, палеографія, археографія, фольклористика, мистецтвознавство. Так, перебуваючи на стику дисциплін, наукове знання розвивалося різнопланово. Праці В. М. Перетца та його наукових вихованців представляють зразок міждисциплінарного підходу до вивчення культурного надбання. В. М. Перетц постає перед нами як учений, що вільно працює практично в усіх, актуальних для його часу, галузях гуманітарного знання.

Дослідивши праці Володимира Миколайовича, можна виділити головну особливість його наукового стилю, яка проявлялася в умінні гармонійно поєднувати літературознавчий, історичний, філософський, мистецтвознавчий та інші підходи і методи досліджень. Такий академічний універсалізм дозволив вченому вийти за рамки філології і розвиватися в руслі суміжних наукових досліджень гуманітарної сфери, що призвели у кінці XX століття до формування нової галузі знання – культурології. Окреслюючи предмет вивчення гуманітарних наук, В. М. Перетц писав: «Галузь гуманітарних наук має своїм предметом вивчення життя і творчості людини, що виявляються у створенні нових явищ, не даних природою. У той час як науки природні вивчають людину, як одине із проявів творчості природи, як зоологічну особину, – науки гуманітарні досліджують те, що створено їм самим, як в області проявів його життя, так і думки, почуття, фантазії, тобто вчинки людини і його думки, виражені у слові» [1, с. 9]. Таким чином, виходячи із наведеного, можна говорити про судження автора з приводу культурної складової людського буття і судити про міждисциплінарний характер культурології, як різновиду універсального гуманітарного знання. Базисом національного розвитку при цьому є культура, складовими частинами якої є писемність і мова, мистецтво. Саме різноманіття форм прояву людської свідомості лягло в основу дослідницької роботи видатного вченого. Тобто мистецтво, мову, релігійно-філософські погляди, побут і звичаї, традиції – все, що створено руками й розумом людини і що, в свою чергу, є предметом культурології.

Володимир Миколайович писав: «Таким чином, ми розрізняємо і вивчаємо історію, тобто прояв думки у діянні, в зовнішньому світі (створення форм побуту, державних організацій, економічних відносин і т. п.) і філологію, тобто прояв людської творчості у слові, як такий (мова, література)» [1, с. 9]. У цьому контексті змісту поняття «філологія» відповідає визначення, наведене у роботі Рижової С. В. «філологія» – це сукупність гуманітарних дисциплін – лінгвістичних, літературознавчих, історичних та інших, які вивчають історію і сутність духовної культури людства через мовний та стилістичний аналіз письмових текстів [3, с. 102]. Вчений наголошував на необхідності поглибленого розуміння природи тексту як загальнокультурної цінності, що несе на собі печать людської думки, включає його у світ соціальних комунікацій, визначаючи суб'єктом міжкультурного діалогу. Так, безпосереднім об'єктом його аналізу є тексти – джерела, що відображають цілісність культурно-історичного, етнокультурного, духовно-морального, соціального та ментального аспекту культури. Отже, виходячи із наведеного, основоположними ставали вихідні категорії культурологічного аналізу: «смісл» як певний зміст, «текст» як зовнішня форма його вираження та «інтерпретація» як засіб пізнання першого і другого [4, с. 20]. Даний

культурологічний аспект проявлявся у вивченні закономірностей розвитку культури через ґрунтовне дослідження давніх літературних пам'яток.

Метод, застосований вченим, «вивчає факти, що виникли як результат творчості людини в слові, і полягає в ретельному і всебічному вивченні пам'яток літератури з боку їхньої мови, способу передачі, походження, часу і місця виникнення, способу проникнення ззовні в це літературне середовище» [1, с. 51-52]. Можна казати про те, що В. М. Перетц, досліджуючи джерела стародавньої писемності, застосовував основи культурної семантики для «дешифрування» та реконструкції культурних об'єктів як текстів, що несуть смислове навантаження. Оскільки «Слово, наділене функцією символу, вже не просто фіксує щось існуюче, але позначає його ідею, глибинний задум, який самим фактом позначення наближається до свого втілення» [2, с. 27-28].

Вивчаючи літературні пам'ятки, вчений застосовував культурологічний підхід, досліджуючи такі питання, як системний характер і своєрідність давньої писемності, простір і час художнього, загальноестетичні характеристики давньоруської творчості. «Інтерпретуючи літературний твір, вчений особливого значення надавав вивченню мови твору та її історії, розумінню не тільки букви, але й її духу. Дослідник вивчав різноманітні спеціальні значення та відтінки мови відповідної епохи і місця, значення зворотів, технічних назв, утворень у зв'язку з поглядами і звичаями часу і місця» [5, с. 35].

В. М. Перетц розглядав літературу в її культурно-історичному контексті. Виходячи з цього, можна говорити про те, що культурологічна складова досліджень В. М. Перетца полягає в історичному вивченні культурної динаміки та культури людської нації, перетвореної в духовних цінностях (мова, література, мистецтво) і вираженої за допомогою символів і форм. Учений творчо актуалізував проблему формального аналізу знакових явищ літературного мистецтва. Витоки якої беруть початок із часів Платона й Аристотеля та їх міркувань про види, роди і жанри поезії (епос, лірику, драму); авторів ренесансних та барокових поетик (до кінця XVIII ст.). Активно дискутувала цю проблему західноєвропейська наука, очевидність якої в період символізму та декадансу не викликала заперечень. Із плином часу й появою модерністських форм художнього мислення формотворче розуміння мистецьких явищ набуло актуальності в ідеях німецького естетика О. Г. Баумгартена (друга половина XVIII ст.), французького письменника, вченого Сент-Бева (40-ві рр. XIX ст.), французького дослідника літератури Е. Еннекена, віденського музикознавця Е. Гансліка, мюнхенського гуртка формалістів – А. Фідлера, Г. Маре, А. фон Гільдербрандта (кінець XIX ст.), російського теоретика літератури О. М. Веселовського. Так, своєрідного перетворення ця проблематика на початку XX століття набула завдяки ідеям В. М. Перетца, викладеним у працях методологічного характеру [6; с. 13].

Дослідник, продовжуючи ідеї О. М. Веселовського, наголошував на тому, що в літературі, як загалом у мистецтві, важливе не «що», а «як», і літературна історія має своїм предметом вивчення не цього «що» (змісту), а «як» (форми) [4, 149]. У формі, за В. М. Перетцем, відбивалася думка творця. Так, сформувався погляд на «формальну» історію літератури, як духовну діяльність людини, що заснована на образному узагальненні явищ дійсності з метою художнього проникнення в її суть [7, с. 50]. Такий метод професора виводив літературу на певне місце в системі мистецтвознавства й дозволяв добути її значення виходячи з естетичної значущості. Найбільшої реалізації цей метод знайшов під час досліджень вченого та його вихованців барокових творів XVII–XVIII століть. Оскільки сам матеріал спонукав до такого підходу, коли форма ставала автономною, а формальна довершеність цінувалась понад усе.

Досягнення формалізму стали підґрунтям естетичних теорій XX століття. Взагалі змістом досліджень й роботи семінару під керівництвом професора В. М. Перетца були проблеми методології й теорії літератури як феномена естетики у розумінні краси художнього явища від часів Аристотеля. Розуміння прекрасного впливає не зі змісту, а з

форми предмету, сприймаючи яку людина проймається естетичним хвилюванням внаслідок її переживання. Однак, естетичний аналіз твору повинен здійснюватись у контексті сучасної історичної дійсності, оскільки критерії прекрасного історично змінюються. У текстах пам'яток цілісність культурного світу відображено в різноманітті явищ, що включені у поняття культури в контексті їх взаємозв'язків і взаємовпливів. Використовуючи об'єктивні методи, В. М. Перетц вивчав пам'ятки у зв'язку із фактами культури та мистецтва.

Таким чином, підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що В. М. Перетц долучав культурну творчість до джерел світової культури, вносив в її скарбницю нові цінності, що, у свою чергу, призвело до розуміння культури, як прояву творчості, яка знаходила вияв у різноманітних творах мистецтва, літератури, естетичних смаках. Саме цей напрям став визначальним на ранньому етапі вивчення української культури. Так, наукова обдарованість та енциклопедична освіченість вченого сприяли розвитку гуманітарних наук, а його праці залишили вагомий внесок у розуміння культури і формування нової галузі знання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перетц В. Н. Краткий очерк методологии истории русской литературы. Пособие и справочник для преподавателей, студентов и для самообразования / В. Н. Перетц. – Петроград : Академия, 1922. – 164 с.
2. Запесоцкий А. С. Философия и социология культуры : избранные научные труды. – СПб. : СПбГУП : Наука, 2011. – 816 с.
3. Рыжова С. В. Культурологическое наследие Дмитрия Сергеевича Лихачева : диссертация ... кандидата культурологии : 24.00.01 / Рыжова Светлана Валерьевна; [Место защиты: Вост.-Сиб. гос. акад. культуры и искусств]. – Красноярск, 2009. – 154 с.
4. Культурологія: українська та зарубіжна культура: Навч. посіб. / М. М. Закович, І. А. Зязюн, О. Л. Шевнюк та ін.; За ред. М. М. Заковича. 4-те ви – д., випр. і допов. – К.: Знання, 2009. – 589 с.
5. Гнатюк М. Формальна методологія В. Перетца в концепції І. Франка / Київський національний університет ім.Тараса Шевченка, Інститут філології // Філологічні семінари. – К., 2005. – Вип. 8 : Художня форма. Присвячується 100-літтю філологічного семінару та його засновнику – професору Перетцу В.М. – С. 33 – 39.
6. Перетц В. Н. Из лекций по методологии истории русской литературы. История изучения. Методы. Источники. Корректированное издание на правах рукописи. / В. Н. Перетц. – К., 1914. – 496 с.
7. Наєнко М. Початок століття: пошук методології : (літературні рушення 90-х та модернізм, постмодернізм, авангард, молодь) / Наєнко М. // Слово і час. – 1997. – 10. – С.47 – 51.

УДК 316.612(043)

Н. Н. Чурсин
/г. Луганск/

ИНФОРМАЦИОННАЯ КУЛЬТУРА: НОВЫЕ ВЫЗОВЫ

Когда-то, в начале второй половины XX века, информационный кризис связывался с неспособностью общества контролировать стремительно возрастающие потоки научной информации. Недостаток такого контроля приводил к неоправданному росту расходов на науку, дублированию исследований и разработок, замедлению темпов научно-технического и экономического развития. Человечество тогда отреагировало на кризис в научно-технологическом ключе: осознание обществом его сущности привело к формированию научно-информационной деятельности, с успехами которой, например, в СССР, связывался прорыв в космос.

Кризисные явления в современном обществе во многом также имеют информационную природу, они охватывают теперь множество новых сфер: производство.

продвижение товаров на рынок, управление, образование, политику и т.д. Но противоречие, лежащее в их основе, это уже не противоречие между объемом информации и технологией ее обработки.

На современном этапе противоречие между объемом информации, накопленной в мировых хранилищах, и возможностью ее восприятия человеком приобретает характер противостояния знания сознанию. Отдельному человеку доступен теперь огромный объем информации, вполне достаточный для того, чтобы сформировать знания уникального содержания, т.е. такие, которые в данном сочетании не встречаются у других людей. Но сумма всей информации, выработанная человечеством, делается все менее доступна отдельному индивиду, формирование индивидуального тезауруса, отображающего хотя бы самые основные системообразующие связи тезауруса всеобщего, становится все более затруднительным. Следовательно, способы выживания отдельного человека и человечества в целом почти не совпадают. И именно поэтому между человеком и человечеством становится все меньше общего, так что смысла лишается сама корневая связь этих двух слов.

Современная информационная цивилизация придала этому противоречию особое содержание. Дело в том, что в любую предшествующую эпоху знания отдельного человека очень редко противостояли всем остальным людям, всему обществу, поскольку для использования знаний часто необходима была та или иная технология. Технологическое воплощение знаний требовало обычно коллективных действий, а это уже требовало хотя бы какого-то совместного знания, хотя бы примитивного, но со-знания! Иное дело – информационное общество, где высокие технологии могут быть созданы отдельным человеком (например, компьютерная программа). Противостояние цивилизация-культура достигает особой остроты именно в информационном обществе с его глобализмом и обнаружившейся зависимостью всех от каждого. Новая реальность, новое содержание цивилизации (исключительная роль интеллекта в производстве, жизнедеятельности), новые вызовы и новое содержание миссии культуры.

Последнее формируется в процессе осознания новых реальностей и новых опасностей информационного общества.

Так, в доступе к совокупному интеллекту общества, к накопленному им знанию в глобальном хранилище Internet, заложена и величайшая опасность – восприятия этих знаний человеком вне всякого культурного контекста – и потенциальная возможность использования этих знаний для достижения сугубо личных целей, в чем весь остальной мир выступает лишь средством.

Глобальная сеть, доступ к ней через персональный компьютер (какое противопоставление: *глобальные* информационные ресурсы – *персональный* компьютер!) впервые создала ситуацию получения рафинированной информации, т.е. информации с высокой степенью аналитико-синтетической обработки, приложимой, «готовой к употреблению» как чипсы в пакете, причем не только сама информация может быть свободной от культурного контекста, свободной от «со-знания», но и сам процесс ее получения, не требующий в принципе непосредственного участия (и учета интересов!) других людей.

Что до высшего образования, то оно, как следствие, постепенно теряет свое «человеческое лицо». Так, отмечается, что в дистанционном образовании «многие студенты могут прийти к выводу, что высококачественное представление информации и тщательно спланированная по времени поставка является более привлекательной и предлагает более быстрый путь к освоению материала. Эти достоинства в сочетании с более низкой стоимостью обучения сторицей компенсируют отсутствие многих традиционных черт высшего образования – непосредственного контакта с профессорско-преподавательским составом и сокурсниками, вращения в обществе, сетевого общения, спорта...»[1, с.184]. В современной терминологии высшего образования преподаватели – это «физические

компоненты», архаичные, как здания и аудитории, и лишь «отягощающие» процесс обучения. А суть и смысл деятельности высшей школы – студент – становится «операндом» – социально-информационной ячейкой международной образовательной среды. Система образования, из которой вытесняется само понятие человека! С цивилизационной точки зрения все это логично и вполне реально. С точки зрения культуры – дико и опасно.

Монополизм, так трудно преодолеваемый в индустриальную эпоху, оказывается еще более угрожающим в информационном обществе, в информационном пространстве. Гениальный хакер может получить невиданную ранее власть над остальным миром... Возможно, временную, пока коллективные усилия остального мира (со-знание!) не предотвратят опасность. Но кто знает, сколько будет стоить человечеству фактор времени в подобных ситуациях!

Если можно представить сколь-нибудь наглядную информационную картину современного состояния человечества, а с ним – и всей ноосферы, то это, вероятно, стремительно расширяющаяся сфера знаний, с устремленными к ее периферии носителями кусочков знаний – специалистами, все менее связанными с центром и основной «массой» знаний, с явно преобладающими центробежными усилиями и мотивами, которыми они руководствуются. Этот процесс все ускоряется, приобретая характер взрыва, и грозит полной потерей целостности, а следовательно, гибелью всей ноосферы.

Что же может изменить характер событий, превратить взрывообразный процесс в процесс стабильный и контролируемый? Что может служить той системой магнитных полей, которая способна удержать и подчинить контролю термоядерную реакцию, – на этот раз реакцию расширяющегося знания?

Вероятно, совсем немного осталось до того, чтобы человечество осознало в полной мере основную опасность информационного общества: возможность индивидуального создания (и применения) глобального оружия (или скажем мягче: формирования средства, способного дестабилизировать одну или несколько глобальных систем, например, глобальную сеть банковскую систему, систему научной информации и т.п., что сути понятия не меняет - речь идет о глобальной угрозе).

Итак, сущность угроз информационного общества - в доведенном до крайности противостоянии человека – человечеству, знания – сознанию. *Существенное отличие информационного общества состоит в том, что противостояние цивилизации и культуры переносится из природного пространства, материального мира в пространство виртуальное, а также внутрь самого человека.* И оказывается, что угрозы виртуального мира вполне реальны, еще более многочисленны и опасны, чем угрозы прошлых эпох.

Возникает вопрос, каким образом человечество может отвести подобные угрозы? Каким образом должна выполняться миссия культуры, проявиться сконцентрированная в ней «воля к жизни» человечества? Анализ сценариев выживания человечества, безусловно, является величайшей глобальной проблемой.

«Правильно жить – значит жить, располагая правильной информацией», – примерно так высказался как-то Н.Винер. Применительно к информационному обществу с его огромным *предложением* информации «правильную» информацию человеку следует добывать специальными собственными усилиями, выбирая, оценивая, отбирая из потока то, что действительно необходимо, выполняя подчас огромную работу – работу своеобразного фильтра. Что же, по мнению Н.Винера, интеллект – это как раз и есть фильтр, позволяющий отделить полезную информацию от «шума».

И в этом «фильтре» важны все составные части. Важна актуальная часть, позволяющая отличить, отобрать новую информацию, информацию, имеющую сиюминутное значение для отдельного человека в его собственных профессиональных и повседневных заботах. Важна и «вечная» составляющая, соотносящая все воспринимаемое с общими целями и ценностями живого на Земле и оценивающая все с максимально высокой

точки обзора, самой большой системы, «запределивая» оценочные рассуждения, как философ, или – в действительно предельной позиции – просто веря в Бога.

В искусстве сочетания таких подходов, включая все возможные промежуточные, в умении выстроить действительно жизненно важный, спасительный (и для человека, и для человечества!) информационный фильтр в современной ситуации «информационного взрыва», возможно, и состоит смысл и назначение информационной культуры.

Высшему образованию в условиях информатизации следует признать противоположность, скорее, противопоставленность, с одной стороны, знания, стремящегося к постоянному уменьшению фрагмента мира, подвергающемуся изучению (специализация, абстрагирование, дифференциация науки), а с другой – сознания, стремящегося к предельному обобщению, предельно общей платформе познания (культура, духовность, религия). Противоположность предельно узкого и предельно широкого контекста познания – вот та реальность, с которой следует считаться образованию. При этом, очевидно, по крайней мере, на сегодняшний день, невозможно противостоять специализации как основе современного научного познания – это неизбежно означает стагнацию, застой, снижение темпов развития человечества (последнее, возможно, и заслуживает внимания как мера, уменьшающая вероятность апокалипсиса вследствие антигуманного использования знаний). Невозможно также и не обращать внимания на опасность фрагментации всеобщего тезауруса, а следовательно, на требование опережающего развития сознания как условия сохранения человечества. Две противоположные тенденции сосуществуют в историческом процессе, и их антагонизм на макро-уровне подталкивает мир к тому, чтобы обрушиться либо в одну, либо в другую сторону (цивилизованная дикость – ожесточенная борьба каждого против всех, либо застой, резкое снижение темпов развития в масштабах планеты). Устойчивость развития как «модель потребного будущего» может быть достигнута в том случае, если указанные макро-тенденции окажутся в равновесии на микро-уровне, т. е. в каждом отдельном мыслительном акте знание и сознание (в пределе – вера!) должны быть уравновешены, обуславливать друг друга. В этом, вероятно, может состоять основной тезис формирования личностной информационной культуры в системе образования.

ЛИТЕРАТУРА

1. Минс Г. Метакапитализм и революция в электронном бизнесе: какими будут компании и рынки в XXI веке / Г. Минс, Д. Шнайдер / Пер. с англ. – М. : Альпина Паблишер, 2001. – 280 с.

УДК 289.9(450.823)12(043)

Daniele Macris

/Messina, Italia/

Olena Gavenko

/Mariupol, Ucraina/

NOTE SULLE CHIESE ORTODOSSE E DI RITO GRECO A MESSINA

Oggetto di questo studio è delineare la presenza della spiritualità ortodossa a Messina in età moderna, a cui, da un certo periodo, si affianca quella grecocattolica, a seguito dei noti sommovimenti europei della seconda metà del Cinquecento.

Se il passato greco, arcaico e classico, ellenistico ed imperiale, di Messina è stato oggetto di attente ricostruzioni e di notevoli, anche recenti, approfondimenti che hanno disegnato un quadro coerente della presenza greca nell'area dello Stretto dall'età micenea fino a Roma repubblicana ed imperiale, un vuoto inquietante, proprio una “charybdis”, sembra aver inghiottito tra gorghi spumeggianti l'elemento greco nel Medioevo e nell'età moderna, eccezion fatta per le rare testimonianze riguardanti personaggi ed episodi della storia bizantina e normanno-sveva.

Eppure la lettura di un opuscolo del 1863, a firma del papàs Vincenzo Schirò, sacerdote di rito greco-cattolico, ci fornisce dati interessanti e, in considerazione della catastrofe documentaria provocata dal terremoto, preziosi. Infatti si legge che nel 1418 a Messina vi erano ben 50 chiese di rito greco e solo 9 preti, ragion per cui l'arcivescovo Crisafi il 1/11 di quell'anno rispondeva ad istanza del protopapa Nicolò Di Benedetto e dava licenza che ogni sacerdote potesse tenere e governare tre, quattro, cinque e più chiese ad arbitrio e piacere del protopapa².

Ma il dato del 1418 non è che un riferimento terminale di un processo di lunga durata, che A. Guillou e V. von Falkenhausen hanno tentato di lumeggiare con riferimenti agli atti greci di età normanno-sveva in nostro possesso: nel periodo 1071-1096 gli atti greci sono 353, mentre nel secolo successivo, fino alla fine del XIII secolo, ne abbiamo solo 43³.

Si verifica, dunque, negli atti greci un calo dell'88%, imputabile solo in parte alla progressiva rarefazione dell'elemento greco e più, invece, alle misure amministrative di Federico II che imponevano la stesura degli atti da parte di notai laici e non ecclesiastici, con la conseguente esclusione dei chierici greci da tale significativa funzione.

Va da sé che un elemento che non riesca ad esprimere una classe intellettuale laica si trova in evidente stato di difficoltà e di ripiegamento.

A quanto sembra, l'ultima firma di un greco in greco, ma in un documento latino, risale al 1342 (Rometta), e al 1338 si data un atto di vendita tra privati di una taverna a Messina⁴.

Parallelamente a questa vicenda, però, si svolge il ruolo ecclesiastico e culturale deH'Archimandritato del SS. Salvatore, ampiamente esaminato da M. B. Foti, sia in relazione alla attività dello *scriptorium* che alle mutevoli esigenze culturali e religiose dei secoli XII-XV.

Ci troviamo, così, ad avere una realtà composita, con un centro monastico- culturale di rilievo, almeno fino al 1282, seppur tra alterne vicende: la rottura dell'unità politica, conseguente ai Vespri e alla pace di Caltabellotta, priva l'Archimandritato del retroterra calabrese che si era rivelato il più fecondo di apporti e di sistemazioni culturali, nonché di sicurezza materiale.

L'archimandrita, quasi per un riflesso condizionato, si schiera dalla parte degli Aragonesi, a differenza dell'arcivescovo latino, e sarà costretto alle dimissioni.

Altra, rovinosa conseguenza della guerra del Vespro è il passaggio dalla sede *in lingua Phari* a quella, più decentrata, di Bordonaro, quasi a voler simboleggiare un arretramento e un ripiegamento di posizione.

Pertanto un secolo di importanza decisiva nella plurisecolare vicenda della presenza greca a Messina sembra essere il XIV, allorquando sempre più sembra circoscriversi il ruolo pubblico, sociale, culturale, ecclesiastico dei Greci nella nostra città.

E, infatti, all'inizio del XV secolo gli interessi convergenti della classe dirigente cittadina e della Chiesa portano all'istituzione della cattedra di greco, assegnata a Filippo Ruffò nel 1404 e poi, dal 1461 al 1467, ad Andronico Galisioto, prima del magistero di Costantino Lascaris.

Anche se la scuola di greco ha sede nel monastero del SS. Salvatore, i fini dell'insegnamento non sembrano troppo legati all'ambiente ecclesiastico e sembrano venire incontro a richieste politico-amministrative, legate alla costituzione di un ceto notarile capace di leggere documenti in greco e alle mire autonomistiche della classe dirigente messinese rispetto al sempre più emergente centralismo palermitano.

Per lo studio del greco a Messina, lo scorcio del XV secolo fu certamente un'età aurea, anche in relazione alla qualità e alla quantità dei codici presenti e circolanti e al livello degli allievi del Lascaris, basti dire di Bembo e Bolzanio .

Ma anche le generazioni successive di intellettuali messinesi, come Angelo Calabrò e Francesco Maurolico tra gli altri, ebbero dimestichezza col greco. Tra l'altro, ancora oggi i Greci rivendicano Maurolico come gloria nazionale per il suo eccezionale contributo allo sviluppo della conoscenza.

E ancora nel 1526 abbiamo uno scriba greco, Gioacchino Tumbuta, ad Itala, poco a sud di Messina, mentre agli anni 1533/34 deve datarsi un robusto insediamento di Greci fuggiaschi dal Peloponneso, precisamente dalla città di Corone, che danno nuova linfa all'elemento greco

indigeno, ormai in avanzata fase di declino.

Note

1. G. Vallet, Rhegion et Zancle. Histoire, commerce et civilisation des cités chalcedoniennes du Détroit de Messine, Paris 1958
2. V. Schiro, Sulla origine ed elevazione a parrocchia nel rito greco cattolico della chiesa di S. Nicolò dei Greci in Messina, Messina 1863, p. 21
3. A. Guillou, La Sicilia bizantina. Un bilancio delle ricerche attuali, in Arch. Stor. Mess., 4 (1975-76), pp. 45-89
4. E. Cauri, Messana in età romano-bizantina, in M. G. Bacci-G. Tigano (a cura di), op. cit., voi. I, pp. 45-50
5. San Nicola nel Valdemone tra memoria e devozione. Atti del Convegno di Studi (a cura di C. Micalizzi e D. Macris), Messina, 2011, p. 166

*Д. Макріс
О.Гавенко*

ДО ПИТАННЯ ЩОДО ПРАВОСЛАВНИХ ЦЕРКОВ ТА ГРЕЦЬКИХ РИТУАЛІВ У МЕССІНІ/

Мета даної статті – охарактеризувати присутність християнської духовності у наші дня у Мессіні, з якою, з певного періоду, поєднується духовність греко-катлицька. Це відбувається внаслідок певних впливань у Європі у другій половині XVIII ст.

**СЕКЦІЯ:
ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ**

***Документно-інформаційне забезпечення управління:
традиційні технології***

УДК 35.077.1 (043)

А. О. Алексєєва
/м. Маріуполь/

ЗНАЧЕННЯ ОГЛЯДОВИХ ДОКУМЕНТІВ В УПРАВЛІНСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день кількість інформації в світі збільшується різкими темпами і учаснику управлінської діяльності потрібно вміти працювати з документами, тому що процедура складання та оформлення управлінської документації, фіксування в них важливих управлінських рішень – це запорука ефективного функціонування підприємства.

Основним результатом управлінської діяльності є прийняття управлінського рішення, яке має бути якісним, ефективним, раціональним. Процес підготовки та прийняття управлінського рішення базується на процесах інформаційної діяльності: створенні, збиранні, одержанні, зберіганні, використанні, поширенні, охорони та захисті інформації. До важливих етапів в підготовці управлінського рішення відносяться: аналіз проблемної ситуації та визначення мети управлінського рішення; визначення і аналіз інформаційного забезпечення управлінського рішення; підготовка та обґрунтування альтернативних варіантів управлінського рішення; аналіз альтернативних варіантів і визначення оптимального варіанту управлінського рішення. Саме на цих етапах, в якості джерел інформації, можуть бути використані оглядові документи.

Оглядові документи – це вторинні документи, що є результатом аналітико-синтетичної обробки сукупності документів із певної проблеми (теми, запитання) та які містять стислу, аргументовану інформацію з першоджерел, на основі одержаних відомостей [3].

Створення оглядових документів – це методика інформаційного аналізу і синтезу, а саме зосередження на основних положеннях, фактах, даних з відкиданням зайвої інформації. Таку методику, найчастіше застосовують для створення документів, інформаційно-аналітичних довідок, аналітичних записок та інших інформаційних документів.

Оглядова інформація ґрунтується на процесі переробки документальних джерел, яка включає: витяг із документів і систематизацію відомостей із численних даних, які характеризують стан об'єкта (предмета, теми); оцінку новизни, доцільності, взаємозалежності даних, їх доповнення й уточнення змісту; логічне перетворення здобутих і перевічених даних, їх систематизацію для здобуття нової інформації про стан конкретної галузі, тобто знання досягнутого рівня, тенденцій і перспектив розвитку [1].

Оглядовий документ носить в собі допоміжний характер відповідно до організації документообігу. Найбільш характерна властивість такого роду документа, це те що вони по-перше є джерелом інформації, по-друге досить активно використовуються в сфері управління і по-третє сприяють удосконаленню внутрішньої організації.

Орієнтуватися на нові інформаційні технології – збір вихідних даних, накопичення, зберігання інформації і т.д. замало для ефективною діяльності в управлінні, потрібно вміти надати інформацію користувачу в необхідному обсязі та у потрібний час.

Оглядовий документ в системі управління серед усіх документів використовується щоденно, допомагає зорієнтуватися не лише в потоці первинних документів, а й у змісті проблеми в цілому, що значніше прискорює роботу в сфері управління.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова Г.В. Аналітико-синтетична переробка інформації: Навчальний посібник / Г.В. Власова, В.І. Лутавинова, Л.І. Титова. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 291 с.
2. Воройский Ф.С. Информатика. Новый систематизированный толковый словарь-справочник / Ф.С. Воройский. – М: Либерия, 2001. – 536 с.
3. Матвієнко О.В. Інформаційний менеджмент: опорний конспект лекцій у схемах і таблицях / О.В. Матвієнко, М.Н. Цивін. – К.: Видавничий дім «Слово», 2006. – 170 с.

УДК 061.66(043)

А. С. Гладких
/м. Маріуполь/

ІНФОРМАЦІЙНО-КОНСУЛЬТАТИВНІ ПОСЛУГИ ЯК ЗАСІБ ПОЛПШЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасне життя суспільства характеризується проникненням інформаційної діяльності у всі сфери його життєдіяльності. Інформація інтегрується в стратегію бізнесу (інформаційний бізнес). Багато в чому, це відбувається під впливом нових інформаційних технологій і розвитку маркетингової концепції діяльності установ.

Значення інформації, інформаційних ресурсів обумовлює необхідність дослідження інформаційної діяльності, яка є частиною суспільного виробництва, пов'язаною з підготовкою інформаційних продуктів і послуг, направлених на задоволення певної групи суспільних потреб.

З метою задоволення цих потреб органи державної влади та органи місцевого і регіонального самоврядування наполягають на створенні, організації та поширенні діяльності інформаційних служб, інформаційних агентств, які працюють в сфері інформаційного обслуговування, результатами діяльності яких є надання інформаційно-консультативних послуг.

Інформаційне обслуговування служить засобом включення масової аудиторії в зовнішнє середовище і виступає інтегруючим механізмом, що поєднує функції і методи інформування, сприяє формуванню і прийняттю оптимальних управлінських рішень.

Інформаційно-консультативні послуги або консалтинг – це професійна діяльність, яка полягає у наданні незалежних і об'єктивних порад та технічної допомоги кваліфікованими спеціалістами фірмам, організаціям, окремим підприємцям (в подальшому – клієнтам) з метою сприяння останнім у визначенні та дослідженні управлінських проблем, пошуку їх оптимальних рішень, методології впровадження рекомендацій.

Потенційними споживачами інформаційно-консультативних послуг (у подальшому – консалтингових послуг) виступають будь-які організації, що стикаються з управлінськими проблемами. До них в першу чергу можна віднести приватні компанії, банки, державні установи, професійні асоціації, інвестиційні фонди та ін.

Консалтингова фірма – установа, що займається професійним консалтингом, а саме надає консультаційні послуги клієнтам (виробникам, продавцям та споживачам) за допомогою спеціально навчених осіб відповідної кваліфікації, здатних визначити, проаналізувати та розробити модель вирішення будь-якої управлінської проблеми.

Бізнес консультування або бізнес-консалтинг – це забезпечення клієнта спеціалізованим досвідом, методологією, технікою поведінки, професійними навичками або іншими ресурсами, що допомагають йому в оптимізації сформованого на підприємстві (організації) фінансово-економічного стану в рамках чинної нормативно-законодавчої бази.

Потреба у допомозі консультантів обумовлена не тільки їх новими знаннями, аналітичними вміннями, заходами та методологічними підходами, які може привнести консультант в клієнтську організацію, а й тим, що сторонні консультанти покликані

допомагати менеджерам орієнтуватися в складних умовах прискорення технологічних змін, швидкого зростання ділової активності, що надзвичайно впливає на майбутнє організації.

Можна впевнено сказати, що надання консалтингових послуг веде до підвищення ефективності діяльності підприємства, а саме:

1. перебудова всієї системи, пов'язану або з розширенням, або із зміною форми власності, якщо це необхідно;
2. корінна зміна спектру діяльності підприємства і переорієнтація її на більш перспективні і/або вигідні напрямки бізнесу;
3. утвердження позицій підприємства на ринку;
4. підвищення конкурентоспроможності організації;
5. створення необхідного іміджу в очах потенційних партнерів;
6. вихід з критичного положення (або навіть з межі краху) – криза-консалтинг.

На ринку України затребувані консультаційні послуги, пов'язані з поліпшенням фінансового стану клієнтів, реструктуризацією, обслуговуванням процесів залучення інвестицій і великих проектів державного значення. У довгостроковій перспективі будуть розвиватися послуги, що забезпечують стратегічну конкурентоспроможність клієнтів консалтингових компаній, що базуються на інноваційних управлінських концепціях і інструментах під всіх сферах і сегментах консалтингового ринку.

Поступове збільшення попиту на консалтингові продукти може відбутися в результаті поліпшення якості послуг, що надаються, оскільки неодмінно зростатиме професіоналізм вітчизняних консультантів, їх досвід, удосконалюватимуться навички роботи і методи виконання замовлення; переходу на постійне консультаційне обслуговування, що є більш економічним для клієнта; усвідомлення вигоди від залучення консультантів для вирішення існуючих проблем і отримання нової інформації, ідей, пропозицій [4, с. 31].

ЛІТЕРАТУРА

1. Брежнева В.В. Информационное обслуживание и услуги, предоставляемые библиотеками и службами информации предприятий / В.В. Брежнева, В.А. Минкина. – СПб.: Профессия, 2004. – 304 с.
2. Гелловэй Л. Операционный менеджмент / Л. Гелловэй. – СПб.: Питер, 2001. – 320 с.
3. Карпінський Б.А. Інформаційний продукт: створення і реалізація / Б.А. Карпінський. – Львів, 1994. – 173 с.
4. Коломієць Г.С. Інформаційна продукція: ринок, маркетинг, підготовка кадрів / Г.С. Коломієць, А.П. Миньковський. – К.: Либідь, 1991. – 173 с.
5. Тучик Т.А. Консалтинг по-українски / Т.А. Тучик [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.management.com.ua/consulting/cons060.html>

УДК 930.25(477.46)(043)

І. О. Енгеловська
/м. Маріуполь/

АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗАПИТІВ ДЕРЖАВНИМИ АРХІВАМИ УКРАЇНИ

На сучасному етапі розвитку архівної справи питання використання інформаційних ресурсів державних архівів набули надзвичайної актуальності. Необхідність їх дослідження зумовлена посиленням значення інформації (в тому числі архівної) в інформаційному суспільстві. Вимогою сьогодення є аналіз та узагальнення українського досвіду діяльності державних архівів щодо задоволення потреб користувачів, використання документної інформації в архівах.

Метою дослідження є аналіз діяльності державних архівів щодо виконання соціально-правових запитів.

Державний архів – це створена державою установа, призначена для формування Національного архівного фонду, обліку і зберігання його документів та забезпечення використання архівної інформації. Фонди державного архіву складають інформаційну систему – організаційно упорядковану сукупність архівних документів, довідкового апарату, баз і банків даних. Інформаційна служба і суб'єкт інформаційних відносин державний архів бере участь у здійсненні інформаційної діяльності, основними видами якої є одержання, зберігання, використання та поширення архівної інформації [9].

Одним з напрямів використання архівної інформації є виконання соціально-правових запитів. У соціально-правовому напрямі інформація безпосередньо служить конкретній людині, захищає права та інтереси громадян. Соціально-правові запити стосуються надання громадянину необхідної для забезпечення (встановлення, відновлення) законних прав інформації про цивільний стан; уточнення прізвища, ім'я, по батькові; встановлення або поновлення громадянства.

Інформаційне забезпечення користувачів передбачає виявлення архівом запитуваної ними інформації за документами, підготовку та надання користувачам відповідних інформаційних документів; воно проводиться у плановому або оперативному порядку на основі запитів органів державної влади, місцевого самоврядування, державних та недержавних організацій, громадських об'єднань, громадян, а також за договорами з юридичними та фізичними особами. До соціально-правових запитів відносяться: присудження наукових ступенів, присвоєння вчених звань і підвищення кваліфікації; трудовий стаж та заробітна плата; участь у війнах та військових конфліктах; поранення та лікування; нагороди, присвоєння почесних звань; служба у Збройних Силах УРСР, Українському війську і т.д. До запитів на платній основі відносяться: тематичні; генеалогічні; підтвердження майнових прав на землю та нерухоме майно: підтвердження родинних зв'язків з метою отримання спадщини; біографічні; фактологічні [1].

Особливості подання запитів:

- Запити подаються особисто, або надсилаються поштою (по телефону, факсу, Internet звернення не приймаються).
- Для підтвердження трудового стажу, заробітної плати необхідно надавати копію трудової книжки, жінкам зазначати зміну прізвища.
- При поданні звернення родичем заявника, необхідно подати особистий паспорт та паспорт громадянина, на якого замовляється довідка (якщо запит не стосується підтвердження майнових прав).
- При оформленні пенсії за утратою годувальника (перехід на пенсію чоловіка (дружини), оформлення пенсії на дітей), заявникові необхідно подати свій паспорт, довідку про смерть та трудову книжку годувальника.
- У випадку проведення судового розгляду, подати письмовий запит суду щодо необхідної архівної довідки.
- При розгляді запитів громадян в першу чергу виконуються запити найменш соціально захищених верств населення, Героїв, інвалідів та ветеранів Великої Вітчизняної війни 1941-1945 рр., Ліквідаторів на ЧАЕС, багатодітних сімей, одиноких матерів та інших громадян, які потребують соціального захисту та підтримки. Запити розглядаються у встановлений законодавством 30-денний термін [6]. Громадяни можуть звертатися за наданням необхідної інформації особисто в держархів області або посилати запити у вигляді письмових заяв поштою.

При аналізі архівних звітів, виявилось, що найбільше запитів за тематикою є соціально-правові. Наприклад в Державному архіві Донецької області за 2013 році становить 61%, а в 2012 році - 56% [4]. Така сама статистика простежується і в інших державних

обласних установах. Виявилось що найбільше соціально-правових запитів за 2012 рік надійшло до Державного архіву Донецької області – 2227 [4], а найменше надійшло до Державного архіву Одеської області – 607 записів [7]. За 2013 рік найбільше запитів надійшло також до Державного архіву Донецької області – 2075 [4], а найменше до Державного архіву Луганської області – 742 [6].

За тематикою порушених питань вони розподілились таким чином: – про акти цивільного стану – 256; про майнові права – 151; про підтвердження стажу роботи – 171; про заробітну плату – 43; про репресії та розкуркулення – 13; про примусове вивезення до Німеччини – 6; про нагородження орденами і медалями – 5; про підтвердження депутатської діяльності – 8; тематичних – 82; підтвердження родинних стосунків (родовід) – 8 та ін. [5].

За 2012 рік до Державного архіву Донецької області надійшло 512 звернень від іноземних громадян, а в 2013 році – 467. В інших, аналізованих, архівах цієї інформації не було. Виконаних, за 2012 рік, з позитивним результатом запитів в Донецькому державному архіві – 1024 (за 2013 р. – 566), перенаправлених – 199 (за 2013 р. – 324), надано рекомендацій 142 (за 2013 р. – 220) [4]. В Державному архіві Запорізької області виконаних з позитивним результатом, за I квартал 2013 р. – 791 (за I квартал 2012 року – 822) [5].

Таким чином, на 93% запитів громадяни отримують позитивну відповідь або рекомендації та роз'яснення щодо місця зберігання документів, що свідчить про високий рівень допомоги громадянам у вирішенні питань соціального захисту.

Державні архіви забезпечують збереження, примноження й використання важливої складової частини вітчизняної і світової культурної спадщини та інформаційних ресурсів, сприяють формуванню національної самосвідомості українського народу; вносять свій вклад у розбудову демократичної, соціальної, правової держави. У процесі виконання своїх функцій і повноважень державні архіви вступають у численні і різноманітні відносини з фізичними і юридичними особами, державою, які регулюються законодавством України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Архівознавство: Підручник для студентів вищих навчальних закладів України / Редкол.: Я.С.Калакура (гол. ред.) та ін. – К., 1998. – 316 с.
2. Боряк Г. В. Архівні документи у системі культурних цінностей: невизнаний статус і вразливість збереженості / Г. В. Боряк // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 16-18 травня 2006 р. / Редкол.: Г.В. Боряк, Г.В. Власова, Л.А. Дубровіна, М.С. Слободяник та ін. – К., 2006. – 232 с.
3. Боряк Г.В. Інформатизація архівної галузі сьогодні: поточні здобутки і завдання формування електронних ресурсів / Г. В. Боряк // Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. - Київ: Інститут історії України НАН України, 2004. – №11. – С.4.
4. Державний архів Донецької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dn.archives.gov.ua/obrgrazhd.htm#socprav>
5. Державний архів Запорізької області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archivzp.gov.ua/>
6. Державний архів Луганської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lg.archives.gov.ua/index.php>
7. Державний архів Одеської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.odessa.gov.ua/>
8. Загорецька О. Виконання запитів у архівних установах / О. Загорецька // Секретарь-референт. – 2011. – № 3. – С. 7-9.
9. Ліпінська А. Інформаційні ресурси в документознавстві: навч. посібник для дистанц. навчання / Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини «Україна». Інститут дистанційного навчання / М.І. Жалдак (ред.). – К. : Університет «Україна», 2007. – 330с.

10. Меньківська Н.С. Інформаційна діяльність державних архівів: сутність та визначення [Електронний ресурс] / Н.С. Меньківська. – Електрон. дані. – К., 2009. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/bdil/2009-3/5.pdf.

11. Юдіна Л. Особливості правового доступу до інформаційних ресурсів НАФ, що зберігаються в архівах, музеях та бібліотеках / Л. Юдіна // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 2004. – Т.12. – С. 73-75.

УДК 651.5:378.09(043)

В. В. Корнієнко
/м. Маріуполь/

ОРГАНІЗАЦІЯ ЗБЕРІГАННЯ ДОКУМЕНТІВ В АРХІВНОМУ ПІДРОЗДІЛІ ВНЗ

В умовах розвитку інформаційного суспільства стратегічним ресурсом будь-якого підприємства, в тому числі освітньої установи, стає документно-інформаційне забезпечення. Документи, які функціонують в установі, регламентують її діяльність, забезпечують взаємодію відділів та окремих співробітників, містять управлінські рішення, підтверджують їх виконання, узагальнюють та аналізують отриману інформацію, служать матеріалом для довідкової роботи, а також виступають як необхідний елемент професійного спілкування. Тенденція зросту інформації породжує збільшення документів, які циркулюють в установі, та необхідність їх систематичного зберігання. Значну роль в упорядкуванні роботи з документами й оптимізації документаційних процесів відіграє раціональна організація зберігання документів в архівному підрозділі.

Сучасний стан архівної справи нерозривно пов'язаний з минулим і є результатом розвитку архівознавства впродовж тривалого часу. Історично сформовані й усталені зв'язки зумовлюють інтерес до дослідження та аналізу накопиченого досвіду. Отже, дослідження проблеми організації зберігання документів в архівному підрозділі ВНЗ є перспективним та актуальним напрямком, яке дасть змогу визначити основні фактори оптимізації його функціонування та подальшого розвитку.

Важливі теоретико-методологічні проблеми архівознавства висвітлено в працях українського історика-архівіста Г. В. Боряка. Автор розглядає архівні фонди як складову частину загальнонаціональних інформаційних ресурсів, обґрунтовує шляхи їх створення [1, с. 201]. Проблемами архівної справи та діловодства займається провідний науковий співробітник УНДІАСД О. М. Загорєцька, робота якої присвячена дослідженню нормативного та науково-методичного забезпечення організації діловодства в Україні [2; 3]. Відомий український історик, українознавець, історіограф, джерелознавець та архівознавець Я. С. Калакура продовжує традиції національної архівознавчої думки, простежує історичну тяглість, наступність архівної справи, враховує тенденції розвитку зарубіжного архівознавства [4]. Український науковець у галузі архівознавства, біографістики, джерелознавства І. Б. Матяш досліджує питання управління архівною справою, застосування інформаційних технологій, організацію науково-дослідної та методичної діяльності архівів [5, с. 16]. Теоретичні проблеми сучасного архівного зберігання розглянуті в роботі джерелознавця та архівіста Р. Я. Пирогова [6, с. 94] та інших науковців. В цілому можна констатувати, що теорія процесу зберігання документів в архівних підрозділах розроблена, але подальшого дослідження потребує проблема конкретизації процесу зберігання документів в освітніх установах.

В роботі кожного ВНЗ за період діяльності створюються документи які відображають його взаємовідносини з партнерами, трудовим колективом, державою. Водночас держава чітко регулює правила і умови збереження і знищення документів. Регуляторні норми впливу держави виявляються у законах, які і створюють правову базу діяльності архівних підрозділів. Нормативно-методичну базу архівного підрозділу ВНЗ умовно можна поділити на 3 групи:

1. Конституція і закони України, акти Президента України та Кабінету міністрів України (Конституція України, закони України «Про Національний архівний фонд і архівні установи», «Про інформацію», «Про вищу освіту»; постанови Кабінету міністрів України від 14 квітня 1997 р. за № 348 «Про затвердження інструкції з діловодства за зверненнями громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форми власності в засобах масової інформації», від 20 жовтня 1995 р. №853 «Питання діяльності архівних установ України»);

2. Нормативні документи створені Державною архівною службою України – примірні положення, переліки типових документів, інструкції (накази від 16 березня 2001 р. «Про затвердження правил архівних підрозділів органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установ і організацій» та від 6 серпня 2002 р. «Про затвердження типового положення про архівний підрозділ органу державної влади, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації»; методичні вказівки: «Основні правила роботи державних архівів України», «Правила роботи архівних підрозділів органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій», «Перелік типових документів, що утворюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням термінів зберігання документів», «Положення про умови зберігання архівних документів». Інструктивно-методичну діяльність забезпечують держстандарти України: ДСТУ 2732-94 «Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення», галузевий стандарт України «Документи з паперовими носіями».

3. Нормативні документи, які регулюють діяльність архівного підрозділу ВНЗ – це положення про архівний підрозділ установи, правила роботи архівних підрозділів, посадові інструкції, переліки документів та інші нормативні документи.

Згідно з означеними нормативно-правовими документами, архівний підрозділ ВНЗ створений для зберігання документів, закінчених у діловодстві, користування ними із службовою, виробничою, науковою та іншою метою, а також для захисту законних прав та інтересів громадян. Основними завданнями архівного підрозділу є: приймання від структурних підрозділів, організація та зберігання архівних документів з різними видами носіїв інформації; контроль разом зі службою діловодства стану зберігання та правильності оформлення документів у структурних підрозділах організації; участь у складанні та погодженні зведеної номенклатури справ організації, перевіряння відповідності формування документів у справи затвердженій номенклатурі; подання на державну реєстрацію документів Національного архівного фонду (НАФ), ведення їх державного обліку та подання відомостей про їх кількість за встановленою формою відповідній державній архівній установі, архівному відділу міської ради; проведення попередньої експертизи цінності документів, що знаходяться на зберіганні, складання та подання на розгляд експертної комісії організації проектів описів справ НАФ, описів справ тривалого зберігання, описів справ з особового складу працівників організації та актів про вилучення для знищення документів, що не віднесені до НАФ; створення та вдосконалення довідкового апарату до архівних документів; організація в установленому Укрдержархівом порядку користування архівними документами, видавання архівних довідок, копій, витягів з документів юридичним особам і громадянам; підготовка і передання документів НАФ до відповідної державної архівної установи; участь у заходах з підвищення фахової кваліфікації працівників організації, які відповідають за роботу з документами [7; 8].

До складу документів архівного підрозділу входять: закінчені у поточному діловодстві документи з паперовою основою, віднесені до НАФ, та тривалого зберігання, створені структурними підрозділами організації; науково-технічна, кіно-, фото-, фоно-, відеодокументація, електронні документи, створені організацією або одержані нею на законних підставах; особові архівні фонди працівників організації; друковані видання, що

доповнюють архівні документи і необхідні для науково-методичної та інформаційно-довідкової роботи архівного підрозділу організації; довідковий та обліковий апарат до архівних документів.

Кожного року до архівного відділу надходять документи з різними строками зберігання, які упорядковані у справи (одиниці зберігання). У залежності від значущості документів терміни їх збереження встановлюються постійні чи тимчасові (1, 3, 5, 10, 15 і т.д. років). Виділяються 4 групи справ: 1) постійного зберігання, що підлягають у подальшому передачі в державний архів; 2) тривалого зберігання в архіві установи (понад 10 років); 3) тимчасового зберігання (до 10 років); 4) які підлягають знищенню в зв'язку з закінченням термінів зберігання.

Документи довготривалого зберігання складають матеріали, необхідні для тривалого практичного використання. Окрему групу цих матеріалів становлять документи з особового складу (накази, особові справи і особові картки, списки працівників, картотеки і покажчики з особового складу, особові рахунки, відомості на видачу заробітної плати тощо), котрі передбачають експертизу через 75 років з наступним відібранням певної її частини на постійне зберігання. До цих також відносяться: зведені відомості успішності (доповідні, пояснювальні записки, довідки листування) документи про виключення, поновлення, переведення, протоколи засідань державних екзаменаційних комісій, доповідні, довідки про стан навчально-виховної і методичної роботи та заходи щодо її вдосконалення, звіти про проведення вступних іспитів, книги (журнали) реєстрації видачі дипломів, атестатів, свідоцтв, посвідчень про закінчення навчального закладу (контракти, договори, доповідні записки) документи про прийом на роботу, переведення, звільнення робітників і службовців, особові справи аспірантів, студентів, особові картки робітників, документи про встановлення персональних ставок, посадові картки обліку керівних працівників.

Документи з тимчасовим терміном зберігання поділяються на документи з терміном зберігання 1 рік, 3 роки, 5 років (документи з трирічним терміном зберігання: індивідуальні плани роботи викладачів, семестрові звіти навчального відділу). Серед документів з п'ятирічним терміном зберігання – кваліфікаційні роботи, індивідуальні плани успішності студентів, залікові та екзаменаційні відомості, журнали відвідування занять та успішності студентів, звіти керівників про проходження практики, журнали обліку виконання навчального навантаження, план роботи кафедри.

Архівне зберігання електронних документів передбачає забезпечення збереженості документів та усіх форм доступу до них (фізичного, правового та інтелектуального). При зберіганні документів на електронних носіях обов'язково потрібно додержуватися таких вимог: 1) інформація, що міститься в електронних документах, має бути доступною для її подальшого використання; 2) має бути забезпечена можливість відновлення електронного документа у тому форматі, в якому він був створений, відправлений або одержаний; 3) у разі наявності має зберігатися інформація, яка дає змогу встановити походження та призначення електронного документа, а також дату і час його відправлення чи одержання [9, с. 30].

Тривалому зберіганню документів в архівному підрозділі установи повинні сприяти наявність оптимальних умов зберігання. Відповідно до «Положення про умови зберігання архівних документів в архівних підрозділах установи» оптимальні умови зберігання встановлюються за рахунок обладнання будівель і сховищ технічними засобами для створення та підтриманням температурно-вологісного, світлового, санітарно-вологісного, протипожежного і охоронного режиму зберігання; застосуванням спеціальних засобів зберігання і переміщення архівних документів (стелажі, шафи, сейфи, коробки, папки, візки тощо).

Документи з кожним видом носіїв інформації повинні зберігатися в архівному підрозділі організації окремо. Документи з паперовими носіями інформації передаються із структурних підрозділів організації до архівного підрозділу через два роки після закінчення їх у діловодстві в упорядкованому стані за описами, зразки яких затверджено

Укрдержархівом. Науково-технічна та електронна документація передається до архівного підрозділу організації одразу після затвердження у порядку, встановленому державними стандартами України. Кіно-, фото-, фоно-, відеодокументація передається до архівного підрозділу організації одразу після завершення її виробництва.

Таким чином, завданнями архівного підрозділу ВНЗ є реалізація державної політики в галузі архівної справи, забезпечення здійснення державної реєстрації, обліку, постійного зберігання, комплектування, використання документальної інформації і науково-методична робота в галузі архівознавства, документознавства і археографії. Архівний відділ забезпечує збереженість документів, цілісність впорядкованих документальних комплексів, доступність їх для користувачів, здійснює комплектування, забезпечує фізичну, фізико-хімічну збереженість документів і умови для користування ними, створює і удосконалює довідковий апарат, задовольняє інформаційні потреби юридичних і фізичних осіб, а також надає архівну інформацію в державних і суспільних інтересах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Боряк Г.В. Христоматія з архівознавства / Г. В. Боряк. – К.: Вид. дім «КМ Академія», 2003. – 408 с.
2. Загорецька О. М. Складання та оформлення описів справ у архівному підрозділі підприємства / О.М. Загорецька // Секретар - референт. – 2006. – №7. – С.8.-22
3. Загорецька О. Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні / О. Загорецька // Студії з архівної справи та документознавства / Держкомархів України, УНДІАСД. – К., 2004. – С. 177-182.
4. Архівознавство: Підруч.для студ. вищ. навч. закладів / за ред. Я.С.Калакура. - К.: Наукова думка, 1998. – 87с.
5. Матяш І. Організація архівної справи в сучасній Україні / І. Матяш // Студії з документознавства та архівознавства. – 2005. – Т.13. – С. 10-26
6. Пиріг Р. Я. Архівне будівництво в Україні: проблеми наукового забезпечення / Р. Я. Пиріг // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні: наукова конф. 15-16 березня 1995 р.: доповіді та повідомлення наукової конференції. – К., 1996. – С. 92-96.
7. Про затвердження Типового положення про архівний підрозділ органу державної влади, органу місцевого самоврядування, державного і комунального підприємства, установи та організації: наказ Держкомархіву України від 6 серпня 2002 р. № 17 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – №9.
8. Про Національний архівний фонд і архівні установи: Закон України від 30 грудня 2001 р. [зі змінами] // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – №11.
9. Кисельов І.М. Про автоматизовану інформаційну систему архіву / І. В. Кисельов // Студії з архівної справи та документознавства. – К.,1997. – Т. 2. – С. 29-33.

УДК 025.3/.6:34(043)

*К. В. Кривогуз
/м. Маріуполь/*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАКРОАНАЛІТИЧНОГО ЗГОРТАННЯ ІНФОМАЦІЇ

На сьогоднішній день є всі підстави стверджувати, що рівень інтересу до інформації постійно зростає. Це пов'язано, в першу чергу, з високою активністю людської діяльності і прагненням фіксувати інформацію. Впровадження інформаційних систем, ефективних засобів і методів переробки та пошуку інформації дають можливість користувачам з інформаційного масиву обрати необхідну релевантну інформацію.

Аналітико-синтетична переробка інформації – це процеси перетворення змісту документів з метою їх аналізу, виявлення необхідних відомостей, а також оцінки,

співставлення та узагальнення, тобто створення вторинної інформації. У залежності від глибини аналізу, розрізняють макроаналітичне та мікроаналітичне згорання інформації [2].

Результатом макроаналітичного згорання інформації є бібліографічні описи та анотації. Процес створення цих вторинних документів чітко регламентований, вимоги до здійснення якого встановлені нормативно-правовими актами.

Нормативно-правову базу макроаналітичного згорання інформації складають:

- Закон України «Про інформацію» [7];
- Закон України «Про науково-технічну інформацію» [8];
- Закон України «Про інформаційні агентства» [6];
- ДСТУ 2394–94 «Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення» [4];
- ГОСТ 7.9-95. «Реферат и аннотация: Общие требования» [9];
- ДСТУ 3582-97 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила» [5];
- ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання» [1].

Зазначені вище закони регулюють загальні аспекти макроаналітичного згорання інформації. Конкретність здійснення цього процесу, зокрема створення бібліографічного опису та анотації подано у стандартах різних рівнів (національних, міждержавних, міжнародних).

В Україні основним стандартом, що регламентує бібліографічний опис, є міждержавний стандарт ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис», якому надано чинності з 1 липня 2007 року. Він є базовим для системи стандартів, правил, методичних посібників зі складання бібліографічного опису на всі різновиди монографічних, аналітичних, зведених документів. Цей стандарт містить і приклади опису електронних документів. ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 «Бібліографічний запис. Бібліографічний опис» забезпечує впровадження сучасних автоматизованих технологій опрацювання документів, ведення інформаційних баз даних; ефективність пошуку й використання документів усіх видів і типів; результативний обмін бібліографічною інформацією між інформаційними службами, бібліотеками, видавцями й книготорговельними організаціями як усередині країни, так і за її межами.

Термінологія процесів створення бібліографічного опису й запису встановлена ДСТУ 2394–94 «Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення». Дослідники у галузі аналітико-синтетичної обробки інформації рекомендують під час складання бібліографічних описів також користуватися стандартами щодо скорочення слів в українській мові в бібліографічному описі, зокрема ДСТУ 3582–97 «Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила».

Зазначимо, що спеціальному міждержавному стандарту ГОСТ 7.82–2001 «Библиографическая запись. Библиографическое описание электронных ресурсов. Общие требования и правила составления» щодо правил складання бібліографічних описів на електронні видання ще не надано чинності в Україні [3].

Міждержавний стандарт ГОСТ 7.9-95. «Реферат и аннотация: Общие требования» уточнює зміст поняття, сприяє уніфікації структури анотації, її форми, обсягу, видавничого оформлення й т. ін.

Отже, нормативно-правове забезпечення макроаналітичного згорання інформації в Україні має тенденцію щодо вдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання: ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 . – К. : Держстандарт України, 2007. – 48 с.

2. Власова Г. В. Аналітико-синтетична переробка інформації: навчальний посібник / Г. В. Власова, В. І. Лутовинова, Л. І. Титова. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 291 с.
3. Карпенко О. О. Аналітико-синтетична переробка документної інформації: бібліографічний опис: навч. посіб. / О. О. Карпенко. – 2-ге вид., доповн. і переробл. – Х. : Нац. аерокосм. ун-т «Харк. авіац. ін-т», 2010. – 138 с.
4. Інформація та документація. Комплектування фонду, бібліографічний опис, аналіз документів. Терміни та визначення: ДСТУ 2394–94 [Електр. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.twirpx.com/file/1039926/>
5. Інформація та документація. Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила: ДСТУ 3582-97 [Електр. ресурс]. – Режим доступу: http://www.library.ukma.kiev.ua/fileadmin/documents/Bibliography/26_DSTU3582-97.pdf.
6. Про інформаційні агентства: Закон України від 28 лютого 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 83.
7. Про інформацію: Закон України станом на 13 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 8. – Ст. 248.
8. Про науково-технічну інформацію: закон України від 25 червня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 33. – Ст. 345.
9. Реферат и аннотация: Общие требования: ГОСТ 7.9-95.– Меж-гос. совет по стандартизации, метрологии и сертификации, 1995. – 11 с.

УДК 651+378(043)

Г. В. Микитенко
/м. Полтава/

ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОГО ДІЛОВОДСТВА У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

У період зміни курсу розвитку держави, коли відбуваються кардинальні зміни у всіх сферах людської діяльності: політичній, економічній соціальной та інший, і навіть якщо зміни не проводяться у вигляді прямих реформ, то принаймні причинно-слідчі дії проходять у вигляді впровадження певних інноваційних технологій. Процес документно-інформаційного забезпечення управління не стоїть осторонь інноваційних впроваджень, що мають на меті не лише оптимізацію роботи організації в цілому, а й вплинути на її економічну стабільність, питанням яке дуже гостро постає в організаціях, що належать до невиробничої сфери – лікарні, навчальні заклади, облікові бюро та ін. державні установи.

Процес управління включає основні типові документаційні операції, що взаємодіють між суб'єктами та об'єктами: збір та опрацювання документаційної інформації; підготовка рішень та розпоряджень; прийняття рішень та їх документаційне забезпечення; доведення рішень до виконавців; виконання рішень; контроль за виконанням; збір інформації про виконавця; передача інформації по вертикалі та горизонталі; збереження та пошук інформації. Кожна з цих операцій може бути реалізована документаційно як традиційними методами, так і за допомогою комп'ютерних систем та технологій. Здійснення документування роботи відділу кадрів у вищих навчальних закладах (ВНЗ) є безпосереднім віддзеркаленням і фіксацією взаємодії трудових стосунків працівників як в середині організації, так і поза її межами, оскільки кожне ВНЗ є як самостійною структурною одиницею на ринку сучасної освіти, так і невід'ємною складовою організацій вищої школи держави в цілому.

Певні відомості про документаційне забезпечення кадрової служби можна знайти в працях В. А. Блощинської, А. Н. Діденка, Н.Г. Горгоюк та ін. Так, А.В.Корж розглядає документознавство з точки зору право-ділової сфери, вносить огляд основних груп

документів та їх похідних, що створюються та функціонують в судах, органах внутрішніх справ та інших органах влади. Ю.І. Палеха висвітлює питання безпосереднього створення і оформлення документів, етапи організації діловодного процесу, наводить розгорнуті характеристики основних нормативних положень щодо створення документів, пояснює основні принципи систематизації документації, особливості керування документацією.

Незважаючи на те, що кадрове діловодство розглядається багатьма дослідниками та вченими з різних аспектів, проте ще багато лишається проміжних частин з питаннями без відповідей, коли доводиться здійснювати вирішення поширених і повторювальних питань без наукового обґрунтування, що може призвести щонайменше до нестабільної роботи організації чи установи, або як найгірший варіант – до ліквідації організації. Чітко організоване кадрове діловодство у ВНЗ повинно бути взірцем для роботи кадрових служб іншого типу організацій, оскільки кожен майбутній фахівець, виконавець роботи будь-якого рівня складності починає своє кваліфікаційне формування з здійснення освітнього процесу у ВНЗ.

Складність роботи ВК у ВНЗ полягає в тому, що працівники служби поєднують законодавчі та організаційні аспекти одночасно з двох сфер: трудової та освітньої. Основними функціями класичної кадрової служби є такі як: оформлення прийому, переведення і звільнення працівників відповідно до трудового законодавства, облік особового складу зберігання і заповнення трудових книжок, ведення документації по діловодству, контроль за виконання керівниками підрозділів наказів і розпоряджень по роботі з особовим складом, вивчення руху кадрів, аналіз текучості кадрів. Значущість ролі кадрового діловодства в ВНЗ незаперечна, оскільки кожна з наведених складових виконується у двох напрямках – викладач (працівник-інструмент) і студент (працівник-об'єкт).

У різних ВНЗ України, в залежності від специфіки його функціонування (галузь) та кількості структурних підрозділів (кафедр, факультетів) кадрове діловодство реалізує повний цикл обробки та руху документів з моменту їх створення (або одержання) до завершення виконання і відправлення, та як результат роботи закладу - проведеної освітньої діяльності – продукує нові. Відділи кадрів у ВНЗ повинні постійно знаходити можливість для реалізації поєднання освіти з наукою та виробництвом з метою підготовки конкурентоспроможного людського капіталу для високотехнологічного та інноваційного розвитку країни, самореалізації особистості, забезпечення потреб суспільства, ринку праці та держави у кваліфікованих фахівцях.

На сучасному етапі від правильної організації документно-інформаційного забезпечення управління та максимально автоматизованого діловодства залежить ефективність управління в цілому, а впровадження в освітній процес новітніх технологій, проведення реформ в освіті в цілому вимагає від ВНЗ України незалежно від рівня їхньої акредитації ефективного управління документопотоками, що безпосередньо проявляється в роботі відділу кадрів.

З появою нових критеріїв до організаційної структури ВНЗ питання про впровадження інформаційних систем кадрового діловодства стає все більш актуальним. До питань, які потребують особливої уваги при моделюванні, можна віднести наступне:

- при збільшенні кількості студентства здійснюється прямо пропорційне збільшення співробітників і навпаки (масштабування організації);
- структурні підрозділи (відділи), не маючи достатньої інформації про діяльність один одного або інформації загального призначення, не можуть ефективно працювати через незлагодженість, як наслідок знижується якість послуги надання освіти, контроль над виконанням службових обов'язків (як викладача так і студента) ускладнюється (контроль за виконанням);

- документна фіксація співпраці орієнтованої на зовнішнє середовище (підприємства, виробництво);
- оптимізація організації навчального процесу;
- контроль за якістю отриманих/наданих знань;
- цілісна підтримка життєдіяльності ВНЗ (господарча частина, матеріальна база, інші структурні підрозділи);
- новостворена модель повинна полегшити, удосконалити роботу працівника, стати єдиним джерелом достовірної інформації про кадровий склад, а не призвести до дублювання паперових операцій за допомогою різнонаправлених програмних продуктів.

Отже, всі напрями діяльності, що мають безпосереднє відношення до управління персоналом, відрізняються від інших сфер і мають свої особливості, лише достатнє документальне забезпечення та врахування особливостей організації кадрового діловодства у ВНЗ України сприяє ефективній повноправній роботі підприємства.

УДК 342.03(043)

І. О. Петрова
/м. Маріуполь/

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ЗІ ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН: НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Робота зі зверненнями громадян є одним з основних напрямів діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування (далі – орган влади), а також виступає певним елементом взаємодії населення з установами, підприємствами, організаціями всіх форм власності та засобами масової інформації (далі – установа). Результатом цієї роботи є задоволення потреб та інтересів громадян. Зауважимо, що увесь процес, починаючи з отримання звернення громадянина до прийняття рішення з його розгляду та оформлення, повинен бути оперативним, раціональним, якісним. Досягнення такого високого рівня в роботі зі зверненнями громадян залежить від дотримання вимог та правил, встановлених відповідними нормативно-правовими актами.

З'ясування рівня сформованості нормативно-правової бази організації роботи зі зверненнями громадян, своєчасності оновлення діючих актів після прийняття нових, відповідності цих актів сучасному розвитку суспільства та технологій є основним завданням нашого дослідження.

На сьогодні можна зазначити, що нормативно-правова база організації роботи зі зверненнями громадян сформована. Основними документами, які її складають є: закон України «Про звернення громадян» [4]; указ Президента України «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» [5]; постанови Кабінету Міністрів України – «Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненням громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації» [1], «Про затвердження Класифікатора звернень громадян» [2], «Про затвердження Методики оцінювання рівня організації роботи із зверненнями громадян в органах виконавчої влади» [3]. Ці документи мають загальнодержавний характер. Нормативно-правова база організації роботи зі зверненнями громадян конкретного органу влади, установи доповнюється індивідуальними, організаційними документами, зокрема регламентом або статутом, положенням про орган влади або установи, положенням про відділ роботи зі зверненнями громадян, а також методичними вказівками щодо організації особистого прийому. До речі, зміст нормативно-правових документів конкретного органу влади, установи здебільшого є відтворенням документів загальнодержавного характеру.

Складною є ситуація щодо своєчасності оновлення та відповідності вимогам часу.

Закон України «Про звернення громадян» та «Інструкція з діловодства за зверненням громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації» були прийняті ще в середині 1990-х років, проте суттєвих змін ці основні документи не зазнали. Доопрацювання потребують питання пов'язані з реєстрацією звернень, заповненням реєстраційно-контрольної картки, виконанням звернень, оформленням рішень з розгляду звернень та відправленням листів-відповідей на звернення громадянина. На жаль, уточнення цих питань та оновлення закону, інструкції не відбулось і після прийняття «Класифікатора звернень громадян» та «Методики оцінювання рівня організації роботи із зверненнями громадян в органах виконавчої влади».

Актуальною проблемою в роботі зі зверненнями громадян є відсутність офіційності електронних приймалень та електронних звернень. Неврегульованість цього напряму вказує на наявність невідповідності вимогам часу, а саме формуванню в Україні інформаційного суспільства, інформатизації всіх сфер життєдіяльності українського суспільства, надання можливості громадянам приймати участь в управлінні державою, а владі дотримуватись принципів відкритості та прозорості.

Отже, незважаючи на сформованість, нормативно-правова база організації роботи зі зверненнями громадян потребує вдосконалення та суттєвого доопрацювання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про затвердження Інструкції з діловодства за зверненням громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднаннях громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форм власності, в засобах масової інформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 14 квітня 1997 р. № 348 // Офіційний вісник України. – 1997. – № 16. – С. 85–99.

2. Про затвердження Класифікатора звернень громадян [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 24 вересня 2008 р. № 858. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/858-2008-%D0%BF>.

3. Про затвердження Методики оцінювання рівня організації роботи із зверненнями громадян в органах виконавчої влади [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 24 червня 2009 р. № 630. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/630-2009-%D0%BF>.

4. Про звернення громадян: закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.

5. Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування [Електронний ресурс]: указ Президента України від 7 лютого 2008 року № 109/2008. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/109/2008>.

УДК 352.077.1(043)

В. І. Скуратова
/м. Маріуполь/

ОСОБЛИВОСТІ КАДРОВОГО ДІЛОВОДСТВА В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Головним завданням організації діловодства в органах місцевого самоврядування є забезпечення швидкої та ефективної роботи цих органів влади. Важливе місце займає кадрове діловодство, яке ведеться за правилами та принципами, встановленими для

загального діловодства. Отже, кадрове діловодство – це діяльність, що охоплює питання документування та організації роботи з документами, що містять інформацію про особовий склад суб'єкта господарювання, а саме про прийняття на роботу, переведення та звільнення працівників тощо [1, с.27]. Питання організації кадрового діловодства розглядалися у працях В.М. Данюк [1], Л.П. Кулаковської [1], Т.В. Кузнецової [2], Ю.І. Палехи [3] та інших.

Правильна організація кадрового діловодства має вирішальне значення при дотриманні конституційних прав громадянина на працю і соціальне забезпечення. Основними напрямками організації кадрового діловодства є: складання розпорядчих документів за особовим складом (по кадрах); організація контролю за виконанням документів, перш за все наказів по кадрах; облік особового складу при прийнятті, переведенні та звільненні працівників; облік і реєстрація документів за кадрами; облік надання відпусток; оформлення, ведення та облік трудових книжок; оформлення документів для призначення пенсій та інше.

Місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та реальна здатність територіальної громади – жителів села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища, міста – самостійно або під відповідальність органів та посадових осіб місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [4]. В органах місцевого самоврядування кадрове діловодство забезпечується або спеціально створеним структурним підрозділом, або ці функції покладаються на конкретну особу зі складу співробітників органу управління. Головними складовими кадрового діловодства є особисті справи службовців, сформовані при вступі на службу. Протягом періоду проходження цієї служби особиста справа поповнюється новими відомостями та документами, що висвітлюють всі зміни, що відбуваються в професійній діяльності службовця, що знаходить своє відображення як у особовій справі, так і в особистій, які зберігаються окремо один від одного.

Відповідальна особа за забезпечення кадрового діловодства зобов'язана своєчасно і правильно оформляти трудові книжки співробітників органу місцевого самоврядування, вносячи в них відповідні записи про прийом, звільнення, переведення на іншу роботу на підставі прийнятих постанов або розпоряджень голови.

На жаль, в діяльності органів місцевого самоврядування має місце не завжди коректне виконання законів, інших нормативних актів, невміння професійно аналізувати стан справ суспільного життя, приймати оптимальні та своєчасні рішення, раціонально організувати справу, управляти суспільними процесами, забезпечувати і контролювати реалізацію намічених програм.

З метою більш якісного відбору кандидатів на муніципальну службу необхідно удосконалювати роботу з оцінки кадрів, на основі сучасних методик визначати потенційні можливості спеціалістів, відповідність їх професійно-посадовим вимогам. Ефективність діяльності службовців в органах муніципальної влади значною мірою визначається системою їх підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації та самоосвіти.

Особливого нормативно-правового та організаційного опрацювання потребує проблема формування та підготовки кадрового резерву муніципальних службовців у всіх органах місцевого самоврядування. Для цього необхідно реалізувати комплекс заходів: розробити короткострокову та довгострокову програми формування кадрового резерву, його перепідготовку і підвищення кваліфікації; пов'язати посадові переміщення службовців з результатами їх навчання.

Робота з управління персоналом службовців у системі органів місцевого самоврядування вимагає ефективної діяльності кадрових служб, підвищення їх статусу, зміцнення складу і матеріально-технічного оснащення. Кадрові служби органів місцевого самоврядування повинні бути організаційними і науково-методичними центрами, завданнями яких є оцінка і прогнозування кадрової ситуації, ефективне використання працівників, залучення до державної служби найбільш кваліфікованих фахівців, організація

роботи з формування кадрового резерву. Акцент у роботі з кадрами переміщається в бік підвищення їх компетентності, управлінської культури, психологічної стійкості, вміння працювати в кризових і екстремальних умовах.

У цих цілях необхідно зосередити увагу на наступних напрямках організації їх роботи:

- на реалізації кадрової політики;
- своєчасному і якісному комплектуванні кадрами органів місцевого самоврядування відповідно до потреб і виникаючим завданням;
- проведенні систематичного аналізу кадрової ситуації і здійснення моніторингу кадрових процесів;
- проведенні аналізу рівня професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації муніципальних службовців, використання результатів навчання в практичній діяльності;
- плануванні кар'єри муніципальних службовців;
- формуванні та використанні банку кадрової інформації;
- забезпеченні консультування службовців з питань їх правового становища, дотримання обмежень, пов'язаних з несенням муніципальної служби [2, с.158].

Механізмом управління кадровою політикою в органах місцевого самоврядування є система організаційно-правових та практичних дій (інформаційних, навчальних, стимулюючих, виховних та ін.) в процесі активної і систематичної роботи з муніципальними службовцями. Функціонування механізму управління кадровою політикою повинно втілюватися в різноманітті конкретних технологій. Зокрема, це: реалізація системи відбору, переміщення, просування і ротації муніципальних службовців; впровадження методів оцінки ефективності діяльності органів виконавчої влади, їх структурних підрозділів і кожного муніципального службовця; проведення системного аналізу кадрової ситуації в моніторинговому режимі з урахуванням соціальних, економічних, демографічних та інших факторів як на найближчий час, так і на тривалу перспективу; моральне і матеріальне стимулювання діяльності муніципальних службовців та підвищення їх відповідальності за результати праці; розробка морально-етичних основ муніципальної служби; забезпечення стабільності персоналу управління [3, с.34].

Все це об'єктивно свідчить про необхідність суттєвої перебудови структури та змісту роботи кадрових служб, визначення системи їх взаємодії з керівництвом інших органів і організацій, підготовки фахівців у галузі кадрового менеджменту, що відповідають сучасним вимогам.

Таким чином, рівень і якість життя населення обумовлені тим, наскільки ефективно організовано муніципальне управління. В свою чергу, ефективне управління залежить від компетентного і зацікавленого персоналу муніципальних установ, а компетентність персоналу визначається якістю його підбору, навчання та розстановки по всіх ділянках роботи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Данюк В.М. Кадрове діловодство: навч. посіб. / В.М.Данюк, Л.П.Кулаковська. – К.: Каравела, 2006. – 240 с.
2. Кузнецова Т. В. Кадровое делопроизводство: (традиц. и автоматизир. технологии) / Т. В. Кузнецова, С. Л. Кузнецов. – М.: Интел-синтез АПР, 2005. – 400 с.
3. Палеха Ю. І. Кадрове діловодство: Навч. посібник (зі зразками сучасних ділових аперів) / Ю. І. Палеха. – 5-те вид., доп. – К.: Ліра-К. – 2009. – 476 с.
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 24.07.2014 р. № 1508 -VII // Відомості Верховної Ради України. –2014. – № 34. – Ст. 170

ОРГАНІЗАЦІЯ ДОКУМЕНТООБІГУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Оперативна робота з документами установ можлива лише тоді, коли необхідна інформація. Жоден документ, що вимагає відповіді, не повинен залишитися без виконання, жодне доручення керівника не має бути забуте. Це може бути досягнуто лише шляхом обліку всіх документів і контролю виконання [2, с.49].

Документообіг – це рух службових документів в установі від дати їхнього створення чи одержання до дати завершення виконання або надсилання [3].

Порядок руху документів в установах не завжди продуманий – багато документів проходять довгий і заплутаний шлях від створення чи отримання до виконання, ряд операцій з ними дублюється, а деякі з них при більш ретельному аналізі взагалі виявляються непотрібними.

У роботі з документами не повинно бути дублювання, тобто кожна операція з документом має виконуватись тільки один раз, – це одна з найголовніших вимог до організації документообігу.

Практика діловодства сформувала такі основні принципи раціональної організації документообігу:

- рух документів повинен бути прямим, тобто слід обирати маршрути за принципом одноразового перебування документа в одному структурному підрозділі або у одного виконавця.

- перебування документа в інстанції повинно бути строго зумовлено необхідністю його опрацювання і відповідати організації і технології праці закладу.

- різноманітні операції для опрацювання документа слід виконувати паралельно, щоб скоротити час його перебування у сфері діловодства і підвищити оперативність виконання. Наприклад, якщо у виконанні документа повинні брати участь кілька осіб, документ слід копіювати і одночасно передавати копії всім виконавцям.

- копії з документа виготовляють після його розгляду керівником і написання резолюції. Кількість копій відповідає кількості виконавців; оригінал передається відповідальному виконавцю, якому у встановлені терміни передаються і виконані копії [7, с. 67].

Відповідно до Інструкції з діловодства технологія діловодного процесу в органах місцевого самоврядування складається з таких основних етапів:

- приймання документів;
- попередній розгляд вхідних документів до їх реєстрації;
- реєстрація документів;
- направлення документів до керівництва;
- резолюції;
- порядок передачі документів виконавцям;
- порядок оброблення та надсилання вихідних листів;
- відмітка про виконання документа і направлення його до справи;
- номенклатура справ;
- формування та оформлення справ;
- зберігання документів [4].

Вірна організація роботи з документами в установах полягає у створенні умов, що забезпечують зберігання необхідної документальної інформації, її швидкий пошук,

оперативність переміщення й виконання, а також забезпечення умов для всіх видів робіт з документами з моменту складання чи отримання до знищення чи передачі в архів.

Усі документи, що надходять до установи, у тому числі створені за допомогою ПК, приймаються централізовано загальними відділами райадміністрацій і посадовими особами, які призначені для прийому вхідної документації. Як правило, у загальному відділі розкриваються всі конверти за винятком тих, що мають напис «особисто». У разі пошкодження конверта робиться відмітка в поштовому реєстрі. Конверти зберігаються й додаються до документів у разі, коли лише за конвертом можна встановити адресу відправника, час відправлення та одержання документа або коли в конверті відсутні конкретні документи чи встановлено невідповідність номерів документів номерам на конверті.

Невірно оформлені (не підписані, не засвідчені), пошкоджені або надіслані не за адресою документи повертаються відправнику або пересилаються адресату [6, с. 52-53].

Всі документи, що надійшли, підлягають обов'язковому попередньому розгляду, який здійснюється в загальному відділі і секторі контролю [4].

Метою попереднього розгляду документів є поділ їх на ті, що потребують обов'язкового розгляду керівництвом установи або виконавцями, визначення необхідності реєстрації документів, а також встановлення термінів виконання документів, які передаються структурним підрозділам чи безпосереднім виконавцям.

Попередній розгляд документів повинен здійснюватися в день одержання або в перший робочий день у разі надходження їх у неробочий час. Доручення органів вищого рівня, телеграми, телефонограми, факси розглядаються негайно.

Керівництву установи в першу чергу передаються актові документи та кореспонденція Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів, органів виконавчої влади, а також найважливіші документи, які містять інформацію з принципових питань діяльності установи й потребують вирішення керівництвом. Інші документи передаються у структурні підрозділи й виконавцям [6, с. 53-54].

Інформація про всі отримані повідомлення і документи фіксується у спеціальних журналах. Цей процес одержав назву первинного обліку (реєстрації) вхідних документів.

Документи реєструються один раз: що надходять – у день надходження, створювані – у день підписання або затвердження. При передачі документа з одного підрозділу в інший він повторно, як правило, не реєструється [8, с.179-181].

Без попереднього розгляду та без реєстрації в загальному відділі за призначенням передаються документи, які адресовані безпосередньо структурним підрозділам або посадовим особам.

Документи, які не підлягають реєстрації, обліковуються в електронній базі вхідних документів, що не підлягають реєстрації. На першій сторінці документа у правому нижньому кутку проставляється реєстраційний штамп, в якому заповнюється тільки рядок «Дата». Після чого документи передаються за призначенням під розпис в картці.

Пропозиції, заяви та звернення громадян після обліку у спеціальному журналі обліку пропозицій, заяв та скарг громадян передаються для подальшого їх опрацювання до відділу роботи із зверненнями громадян [4].

Як показує практика, в умовах функціонування сучасної установи найкращим чином зарекомендувала себе централізована система реєстрації документів, відповідно до якої виконання всіх необхідних операцій з документами здійснюється в одному місці.

Така система забезпечує:

- єдиний порядок реєстрації документів;
- оперативне ведення за документами інформаційно-пошукової та архівно-довідкової роботи;
- ефективний контроль виконання документів [9, с. 56-58].

Реєстрація будь-якого документа проводиться шляхом введення документа до електронної бази даних, проставлення на ньому реєстраційного індексу та друкування реєстраційної картки з відомостями про документ [4].

Усі документи після реєстрації в той же день передаються керівництву райадміністрації, яке проставляє резолюції.

Контролю підлягає виконання всіх зареєстрованих документів. Контроль виконання документів здійснюють керівники організації і структурних підрозділів, відповідальні виконавці (провідні фахівці за напрямками діяльності) [1, с. 142-145].

Документи можуть бути із зазначенням і без зазначення строку виконання. Терміни виконання документів обчислюються в календарних днях з дати підписання (затвердження) документа, а для документів, що надійшли з інших організацій, – з дати їх надходження. Документи без зазначення строку виконання повинні бути виконані не пізніше 30 календарних днів від дати реєстрації документа в загальному відділі. Документи з позначкою «Терміново» виконуються терміново, або не більш як протягом 5 робочих днів від дати реєстрації документа в загальному відділі.

Телеграми, в яких порушуються питання, що потребують термінового вирішення розглядаються терміново, решта – не більше 7 робочих днів [4].

Зміна терміну виконання проводиться тільки за вказівкою керівника в наступному порядку: типові терміни – прийняттям нового акту, індивідуальні – розпорядженням керівника, який їх установив.

Документ вважається виконаним і знімається з контролю після виконання завдань, запитів, повідомлення результатів зацікавленим установам та особам або іншого документованого підтвердження виконання. Результати виконання відзначаються на документі, у реєстраційно-контрольній картці і на екземплярі відповіді, що залишається в організації. При контролі виконання використовуються екземпляри реєстраційно-контрольних карток, що заповнюються при реєстрації документів.

Вихідні та внутрішні документи набагато простіші в обробці. Вся обробка полягає в їх реєстрації та передачі виконавцям або відправки.

При передачі внутрішнього документа з одного підрозділу в інший він реєструється повторно.

Внутрішні документи при реєстрації діляться на групи за такими видами: накази з основної діяльності, накази з особового складу, акти ревізій, протоколи засідань, звіти, доповідні записки і т. д.

Документи в кожній групі реєструються окремо, реєстраційні номери (індекси) привласнюються в межах групи. Для внутрішніх документів застосовується проста нумерація, наприклад: Наказ № 15, Протокол № 23.

Внутрішні документи організації передаються виконавцям під розписку в реєстраційній формі (журналі і картці).

Служба документального забезпечення управління повинна вести статистику оброблених документів, включаючи всі їх види і розмножені копії. Результати обліку документообігу доводяться до відома керівництва і служать основою для удосконалення методів роботи з документами в установі [5, с. 95-96].

Документи з часу створення (надходження) і до передачі їх в архівний підрозділ установи зберігаються за місцем їх формування у справах.

Підготовка документів до передачі в архівний підрозділ райадміністрації включає: експертизу цінності документів, оформлення справ, складання описів справ, передачу справ до архівного підрозділу райадміністрації і забезпечення схоронності документів [4].

Таким чином, основними вимогами до успішного, підпорядкованого документообігу в установі є уникнення дублювання. Найважливішою характеристикою документообігу є його обсяг, який складається з кількості вхідних, вихідних та внутрішніх документів за

визначений період часу. В залежності від обсягу організація документообігу поділяється на: централізовану, децентралізовану або змішану. А головне правило документообігу – це оперативність проходження документів найкоротшим та прямим шляхом з найменшими витратами часу. Все це дозволить забезпечити рівномірне надходження документів та пропорційну зайнятість, як спеціалістів апарата управління, так і служби діловодства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андреева В. И. Делопроизводство: организация и ведение/ В. И. Андреева. – М.: КНОРУС, 2008. – С. 142-145.
2. Балибардина Г. И. Документоведение и документационное обеспечение управления/ Г. И. Балибардина. – Волгоград: ВолГУ, 2002. – С.49.
3. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення: ДСТУ 2732–2004. – [Чинний від 2005-07-01]. –К.: Держспоживстандарт України, 2005. – 32 с. – (Національний стандарт України).
4. Інструкція з діловодства Маріупольської міської ради. – Маріуполь, 2008. – 63 арк.
5. Клоков И. В. Эффективное делопроизводство на ПК/ И. В. Клоков. – СПб.: Питер, 2005. – С. 95-96.
6. Козоріз В. П. Загальне і кадрове діловодство: навч. посіб. / В. П. Козоріз, Н. І. Лапицька. – К: МАУП, 2002. – 168 с.
7. Комова М. В. Діловодство: навч. посіб. /М.В. Комова. – Львів: Тріада плюс, 2006. – 217 с.
8. Кудряев В. А. Организация работы с документами / В. А. Кудряев. – М.: ИНФРА-М, 1999. – С. 179-181.
9. Кузнецов И. Н. Делопроизводство: учебно-справочное пособие/ И. Н. Кузнецов. – М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К°», 2006. — С. 56-58.

УДК 316. 77 (043)

Х. О. Феоктістова
/м. Маріуполь/

ЗНАЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЇ В УПРАВЛІННІ

В час, коли в деяких державах вже створено інформаційне суспільство, а Україна прагне до його створення, інформаційні потоки і масиви набувають особливого значення. Інформація супроводжує людину всюди. І управління підприємством загалом та прийняття управлінських рішень зокрема не може відбуватися без збору, аналізу і використанні інформації.

Проблемам використання інформації в управлінні вже приділили увагу такі дослідники як Дж. Барні [1] і П. Друкер [2]. Їхні роботи висвітлюють питання того, як використання корисної інформації допомагає підвищити продуктивність роботи підприємства.

Згідно з Законом України «Про інформацію», інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [4].

В організаціях інформація використовується для:

- розширення ринків збуту продукції або послуг організації і збільшення прибутків;
- зниження ризиків і зменшення факторів невизначеності;
- отримання влади і засобів впливу на інших;
- контролю і оцінки продуктивності і ефективності власного підприємства [3].

Існують такі особливості використання інформації в організаціях, на підприємствах в установах будь-якої форми власності і будь якого профілю діяльності:

- при використанні інформація не зникає, а лише змінює свою корисність;
- інформація, що функціонує в організації включає також суб'єктивні моменти (оцінки, думки, настрої);
- найбільшу користь приносить та інформація, яка достовірна, надана вчасно, в повному обсязі, не спотворена;
- інформованість – необхідна умова участі персоналу в справах організації.

Для того, щоб управлінець отримував інформацію швидко і з різнопланових джерел, а обробка інформації не викликала ніяких труднощів, на підприємствах створюються спеціальні структурні підрозділи: управління справами, загальний відділ, канцелярія, секретаріат. При деяких умовах обробкою інформації може займатися лише одна людина – секретар-помічник або секретар-референт.

На практиці діяльність організації забезпечується різними видами інформації: управлінською, виробничою, технічною, економічною, соціальною, тощо. Вона використовується у різних сферах діяльності підприємства.

Для того, щоб розглядати інформацію як стратегічний ресурс підприємства слід визначити, що таке стратегічні ресурси. Стратегічні ресурси підприємства – це такі активи, які шляхом використання здібностей, є цінними, незамінними, важко копіюємими, рідкісними на даному ринку, і за умови створення ефективної системи управління ними на підприємстві є результатом формування стійких конкурентних переваг компанії та досягнення ключових показників ефективності [1]. Стратегічні ресурси підприємства: цінні для організації; не мають аналогів; важко копіюються або імітуються; не зустрічаються у конкурентів.

Кожна компанія має доступ до таких самих основних ресурсів, як і її конкуренти. Підприємства різняться між собою управлінням доступними ресурсами шляхом досягнення різного рівня володіння певним видом ресурсу, а також методом управління ресурсами. Одже, ми можемо називати інформацію стратегічним ресурсом, адже:

- підприємства, використовуючи однакові джерела, виробляють нову інформацію і користуються нею по різному;
- на підприємствах однієї галузі функціонують схожі потоки інформації, але вміння керувати цими потоками різне;
- інформація використовується для стратегічного планування і вироблення управлінських рішень.

Економіст Пітер Друкер визначив, що в основі будь-якої інноваційної конкурентної переваги лежить знання працівників компанії, які використовуються в ході інноваційного прогресу і втілюються в конкретні інноваційні рішення. Тобто поняття «знання», «інновації», «конкурентні переваги», «успіх» взаємопов'язані. Проте «знання», на відміну від «інформації», завжди пов'язано з унікальністю людини, її поглядами, переконаннями та досвідом. Знання з'являються на основі інформації і між цими поняттями не можна ставити знак «дорівнює» [2].

Не можна назвати будь-яку інформацію корисною для використання на підприємстві. Корисна інформація завжди точна, надається своєчасно, в повному обсязі, відповідає суті справи, являється стислою. В свою чергу некорисна інформація являється неправильною, неточною, помилковою і хибною, надається пізно і невчасно, надається частково, не відповідає потрібній темі, невиправдано розгорнута і повна неважливих деталей.

Не складно здогадатися, які існують переваги використання на підприємстві корисної інформації. Працівник служби діловодства має змогу інформувати управлінця про поточні справи компанії. Управлінець приймає правильні, обґрунтовані управлінські рішення. При прийнятті рішень враховуються всі важливі нюанси, а тому рішення являється об'єктивним. Підвищується конкурентоспроможність компанії, адже вона «йде в ногу із часом». Підвищується швидкість вирішення виникаючих питань і реагування на проблеми.

В свою чергу використання некорисної інформації призводить до деструктивних наслідків. Працівники служби діловодства надають управлінцю хибні дані. Управлінські рішення приймаються без оцінки реальної ситуації і на основі неправдивих або неповних відомостей. Знижуються обсяги продажів, страждає виробництво продуктивності роботи установи. Продуктивність роботи падає і не відповідає вимогам часу. Знижується ефективність роботи кожного з відділів і всього підприємства в цілому.

Отже, ефективність використання інформації як стратегічного ресурсу залежить від різних факторів. Саме інформація: достовірна, точна, необхідна – допомагає приймати своєчасні та обгрунтовані управлінські рішення. Сьогодні керівник, фахівець, будь-яка ділова людина повинна приймати рішення не лише на основі особистого досвіду, інтуїції, знань і ситуації, а в значній мірі ґрунтуватися на нових методах стратегічного планування і на більш складній інформаційній базі, ніж колись. Проте слід пам'ятати, що коли достовірні дані допомагають, спотворена і невчасно надана інформація може лише зашкодити.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барні Дж. Б. Ресурси фірми і стійка конкурентна перевага / Дж. Б. Барні // Менеджмент. – 1991. – №1. – С.99-120.
2. Друкер П. Ф. Знання продуктивності співробітників: найбільший виклик / П. Ф. Друкер // Менеджмент Каліфорнії. – 1999. – №2. – С.79-94.
3. Желена М. Информационные технологии в бизнесе / Под ред. М. Желены. – СПб: Питер. – 2002. – 120с.
4. Закон України «Про інформацію» // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – №32. – Ст. 313.

УДК 651(477)(043)

*М.В Чернова
/м. Маріуполь/*

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УСТАНОВИ В УКРАЇНІ

У повсякденній діяльності будь-якої організації складаються відповідні документи, основне призначення, яких – зафіксувати і передати інформацію, що необхідна для здійснення управлінських функцій. Саме тому документ є інструментом управління, за допомогою якого відбуваються процеси систематизації, реєстрації та контролю за їх виконанням, визначаються форми і терміни зберігання документів, що значно підвищує якість надання управлінських послуг.

Стрімкий розвиток ділової сфери в управлінні у 1990-х роках миттєво знайшов віддзеркалення в галузевій термінології, яка, крім усталеного, звичного терміну «діловодство», збагачується двома іншими – «документаційне забезпечення управління», «керування документаційними процесами».

Впровадження терміну «документаційне забезпечення» було обумовлено такими факторами:

- автоматизацією й механізацією процесів, пов'язаних із документуванням і документообігом;
- стереотипністю сприйняття діловодства як суто канцелярської, технічної праці, що не відповідало дійсності;
- необхідністю вживання терміну еквівалентного зарубіжному досвіду [1, с.15].

Документаційне забезпечення управління розглядається як одна з найважливіших сторін діяльності організації, яка забезпечує виконання її функціональних завдань, через те, що працівники сфери управління витрачають на роботу з документами у середньому 60% робочого часу. Від організації документаційного забезпечення управління залежать:

- ефективність управління;
- економічність;

- оперативність;
- культура праці працівників управління[2].

Документаційне забезпечення управління складається із двох нерозривно пов'язаних компонентів:

- документування- складання та оформлення документної інформації на різних носіях за встановленими правилами;
- організації роботи з документами, яка передбачає організацію документообігу, зберігання та використання документів у поточній діяльності установи, організації.

В сучасній Україні документаційне забезпечення управління регламентується такими нормативно-правовими актами:

-закони України-«Про Національний архівний фонд і архівні установи»; «Про доступ до публічної інформації»; «Про Національну програму інформатизації»; «Про електронні документи та електронний документообіг»; «Про електронний цифровий підпис»; «Про засади державної політики»; «Про звернення громадян»; «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах»; «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015роки»;

-підзаконні акти-Укази Президента України : «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні » ;постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України –«Типова інструкція з діловодства у центральних органах виконавчої влади ,місцевих органах виконавчої влади», «Інструкція з діловодства та зверненням громадян в органах державної влади і місцевого самоврядування, об'єднання громадян, на підприємствах, в установах, організаціях незалежно від форма власності, в засобах масової інформації», «Інструкція про порядок обліку ,зберігання і використання документів, справ ,видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять конфіденційну інформацію, що є власністю держави», «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд», його розпорядженням «Концепція формування системи національних електронних інформаційних ресурсів», а також «Державний класифікатор управлінської документації», «Перелік типових документів, що утворюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування ,інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням термінів зберігання документів».

-ДСТУ 3843-99 «Державна уніфікована система документації. Основні положення», ДСТУ 3844-99 «Державна уніфікована система документації. Формуляр –зразок. Вимоги до побудови», ДСТУ4163-2003 «Уніфікована система організаційно –розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів», ДСТУ2732-2004 «Діловодство й архівна справа .Терміни та визначення».

Основним завданням служби документаційного забезпечення управління є:забезпечення єдиного порядку документування і роботи з документами в організації у відповідності з діючими нормативами; вдосконалення форм і методів роботи з документами з урахуванням автоматизації діловодних процесі [3,с.28] .

Сьогодні необхідно мати доступ до інформаційних ресурсів і скоротити часові витрати на вирішення завдань. Відсутність необхідності вручну розмножувати документи, відслідковувати переміщення паперових документів всередині організації,контролювати порядок передачі конфіденційної інформації істотно знижує трудовитрати діловодів.

Для сучасної організації діяльності документаційного забезпечення дуже необхідні інформаційні технології,які дозволяють ефективно поєднувати технічні можливості обчислювальної техніки, електрозв'язку ,інформатики.

Інформаційне суспільство потребує від організацій,установ та підприємств упровадження новітніх інформаційних технологій, які можна вважати основним чинником ефективного здійснення управлінських функцій.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Бездрабко В.В. Управлінське документознавство : навч. посібник /В.В. Бездрабко.- К.,2006.-208с.
- 2.Зеленська М.В. Шляхи удосконалення документаційного забезпечення ефективної діяльності органів державної влади [Електронний ресурс]/М.В. Зеленська.- Режим доступу: www.nbuv.gov.ua/portal/Soc.
- 3.Скібіцька Л. Діловодство:навч. Посібник/Л.Скібіцька.-К.:Центр навчальної літератури,2006.-224с.

УДК 002:347.71

О. В. Шевченко

/м. Харків/

ОСОБЛИВОСТІ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РУХУ ТОВАРІВ В РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ

Актуальність теми зумовлена тим, що з формуванням ринкових відносин в Україні почався розвиток роздрібно торгівлі як однієї з ключових складових малого, середнього, великого бізнесу, потужного джерела поповнення державного бюджету. У ринкових умовах господарювання роздрібно торгівля характеризується більшим ускладненням структури, що обумовлено розширенням масштабів діяльності, ростом обсягу товарних мас, які циркулюють її каналами, збільшенням кількості структурних елементів і розмаїттям їх зв'язків між собою та з постачальниками. Усі названі обставини потребують нових підходів до управління підприємством роздрібно торгівлі і їх документаційного забезпечення. Одним із найважливіших напрямків ефективності функціонування роздрібно торгівлі є документаційне забезпечення руху товарів.

Проблеми аналізу товарів на підприємствах роздрібно торгівлі досліджували багато вчених, а саме: Ю. В. Бакуном, Ю. А. Веригною, Ф. Ф.Бутинцем, О. В. Карпенко, В. Г. Лінником, Л. Ю.Солошенко, В. П. Завгороднім, Г. А. Давидовою та ін.

Вивчаючи наукові здобутки учених, слід зазначити, що сучасні реалії ставлять нові завдання щодо вирішення проблеми документаційного забезпечення товароруку, тоді як існуючим дослідженням характерний класичний підхід до їх розкриття. Аналіз інформаційних джерел засвідчив відсутність достатньо повного дослідження аспектів документного оформлення товароруку в роздрібній торгівлі. Актуальність зазначених проблем зумовили спрямованість наукового дослідження, визначили його мету.

Метою даної публікації є характеристика послідовності документаційного забезпечення руху товарів у роздрібній торгівлі.

Зауважимо, що в роздрібній торгівлі зосереджені великі маси товарно-матеріальних цінностей, рух яких проходить три етапи: надходження, зберігання й реалізацію. Саме рух товарно-матеріальних цінностей для забезпечення їх збереження обов'язково повинен бути відображений у первинних документах обліку.

Документаційне забезпечення руху товарів в роздрібній торгівлі регламентується нормами Цивільного та Господарського кодексів України, Інструкціями № П-6 і № П-7, договорами, укладеними між підприємствами торгівлі і постачальниками. В Державному класифікаторі управлінської діяльності ДК 010-98 підклас 0903 «Документація первинного обліку в роздрібній, оптовій торгівлі та громадському харчуванні» нараховує 88 документів. Крім того, 03 клас носить назву «Первинно-облікова документація», але роздрібну торговельну діяльність не відображає.

До основних первинних документів, якими оформлюється рух товарів в роздрібній торгівлі, належать: рахунок-фактура; податкова накладна; документи, що засвідчують якість

товарів; товарно-транспортна накладна; договір; довіреність; акт про встановлення розбіжностей; комерційний акт; прибуткова накладна.

Звернемо увагу на особливості укладання товарно-транспортних накладних. Кількість товарно-транспортних накладних залежить від того чи користується підприємство послугами перевізника. Якщо так, то товарно-транспортні накладні виписується відправником вантажу в кількості не менше чотирьох примірників. Усі примірники завіряються підписами, а при необхідності й печаткою (штампом) відправника вантажу. Після прийняття вантажу згідно товарно-транспортних накладних водій (експедитор) підписує всі її примірники.

Перший примірник товарно-транспортної накладної залишається у відправника вантажу, другий передається водієм (експедитором) вантажоодержувачу, третій і четвертий примірники передаються перевізнику.

У випадках, якщо в товарно-транспортній накладній немає можливості перерахувати всі найменування вантажу, до такої накладної відправник вантажу додає накладну з вказівкою даних про вантаж. У такому випадку в товарно-транспортній накладній вказується, який документ до неї додається та без якого документ вважається недійсним і не може використовуватися для розрахунків з відправником вантажу.

Якщо використовувався залучений автотранспорт, четвертий примірник товарно-транспортної накладної залишається у водія і додається до подорожного листа вантажного автомобіля, а потім його здають у бухгалтерію автотранспортного підприємства, де пред'являють рахунки на транспортні послуги продавцеві чи покупцеві, залежно від того, хто з них замовляв такі послуги.

Товарно-транспортні накладні є уніфікованими та спеціалізованими залежно від того, який вид продукції реалізовується, оскільки кожний з них характеризується специфічними властивостями. Так само важливим є контроль часу прибуття, вибуття та простою при виконанні вантажно-розвантажувальних операцій, оскільки перевищення нормативів спричинює псування продукції, а отже, збитки.

Важливими реквізитами товарно-транспортної накладної є кількісні та якісні показники продукції, що реалізує підприємство. Причому, якщо показники кількості (маси) в ній відображені доволі повно (кількість місць, бруто, нетто), то якісні параметри не завжди можна навести в потрібному обсязі. В таких випадках до товарно-транспортної накладної додають специфікації, сертифікати якості, атестати, свідоцтва, аналізи, котрі вичерпно характеризують якість продукції, що реалізується.

Автотранспорт, що перевозить продукти харчування, повинен мати санітарний паспорт, виданий територіальною санепідемстанцією, та спеціальне маркірування («хліб», «молоко», «риба» тощо), а водій – особову санітарну книжку.

Отже, товарно-транспортні накладні забезпечують документальне оформлення операцій з реалізації продукції, складаються в чотирьох примірниках і включають до обов'язкових реквізитів дату складання, кількісні і якісні показники продукції.

Наступний документ – рахунок-фактура, який належить до комбінованих первинних документів господарських операцій в роздрібній торгівлі. Формуляр-зразок досліджуваного документа не затверджений нормативними документами. Ми сформували перелік необхідних складових реквізитів документа з урахуванням практики застосування рахунків-фактур і вимог, які до них висуваються. Так, формуляр-зразок включає перелік обов'язкових реквізитів, необхідних для функціонування документа, інші реквізити можуть бути включені з урахуванням специфіки діяльності конкретного торговельного підприємства і проведення розрахунків. Отже, до складу обов'язкових реквізитів рахунку-фактури входять: реквізити продавця; покупця, товароотримувача; найменування станції та дороги відправлення і призначення; вид та номер транспорту; умови та вид поставки.

Крім того, у рахунку-фактурі вказується номер контракту та дата його підписання; назва та коди товарів (марка, форма виробу, вага, ціна, сума). Далі підраховується загальна сума до сплати, вказується вага нетто, вага брутто та ставляться необхідні підписи.

Акт про приймання товарів застосовується для оформлення приймання товарів за якістю, кількістю, масою і комплектністю відповідно до правил приймання товарів та умовами договору. Акт складається членами приймальної комісії, уповноваженими керівництвом торговельної організації.

При заповненні в акті графі «Сертифікат» (документа, що посвідчує якість товару відповідно до прийнятих стандартів) обов'язково вказується його номер, найменування органу реєстрації, який видав цей документ і термін його дії.

У графі «Спосіб доставки» вказується вид транспортного засобу, що доставив товар (у вагоні, автофургоном, рефрижератором, судном та ін.).

Приймання товару проводиться за його фактичною наявністю. При виявленні відхилень у кількості, якості, масі – покупець зобов'язаний призупинити процес приймання товару і забезпечити його збереження, вжити заходів щодо запобігання його змішання з іншим однорідним товаром (продукцією), викликати представника постачальника (вантажовідправника) для складання двостороннього акту.

На підставі первинних документів матеріально відповідальні особи складають товарно-грошові звіти. Разом з бланком товарно-грошового звіту матеріально відповідальні особи передають до бухгалтерії всі відображені в звіті первинні документи для подальшої обробки і відображення в бухгалтерському звіті. Строки подання до бухгалтерії звітів встановлюються на кожному підприємстві окремо за розпорядженням керівника. На торговельних підприємствах, які мають дві або більше секцій, очолюваних окремими матеріально відповідальними особами, товарно-грошові звіти складаються по кожній секції окремо.

До товарно-грошового звіту мають бути додані всі первинні документи, на підставі яких було отримано і відпущено товари. Товарно-грошові звіти складаються у двох примірниках: перший з доданими до нього первинними документами передається до бухгалтерії, другий – залишається у матеріально відповідальній особі.

На підприємствах, де ведеться кількісно-сумовий облік всіх товарів, товарні документи можуть додаватися до реєстрів. Реєстри можуть складатися окремо на прибуткові і видаткові документи, в них зазначається якість і номери документів. Реєстр складається в двох примірниках і здається в бухгалтерію в такому ж порядку, що і товарні звіти. Підсумкові дані звітів-реєстрів за місяць використовуються для складання зведених реєстрів в цілому по підприємству.

Отже, рух товарів в торгівлі, зокрема роздрібній оформлюється первинними документами, частину з яких складає постачальник, а частину – торговельне підприємство. Матеріально відповідальні особи на підставі первинних документів складають товарно-грошові звіти.

УДК [002:351]: 34(043)

Т. І. Юдіна
/м. Маріуполь/

НОРМАТИВНО-ПРАВОВА БАЗА ПРОЦЕСІВ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Систематизація – встановлення одноманітності складу і форм управлінських документів, що фіксують здійснення однотипних управлінських завдань і функцій [1, с. 282]. Результатом процесу систематизації управлінської документації є: номенклатури справ, переліки документів, класифікатори службових документів. Наявність цих документів на

підприємствах дозволяє оперативно знаходити інформацію, обробляти та передавати її. Створювання номенклатури справ, переліків документів, класифікаторів службових документів здійснюється на підставі норм та правил, які зафіксовані у нормативно-правових документах, а саме: Законі України «Про Національний архівний фонд та архівні установи», «Переліку типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання», «Державному класифікаторі управлінської документації», «Типовій Інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади».

Закон України «Про Національний архівний фонд та архівні установи» вніс зміни у правове регулювання процедури формування Національного архівного фонду України (далі – НАФ). Національний архівний фонд формується у порядку, встановленому цим Законом, із документів державних органів, підприємств, установ і організацій всіх форм власності, а також документів громадян та їх об'єднань. Найефективнішим інструментом експертизи, за допомогою якого забезпечується надходження на постійне зберігання найбільш цінних документальних комплексів, тобто формування НАФ, є переліки документів із зазначеними строками зберігання цих документів. Застосування таких переліків позитивно впливає також на стан організації діловодства, забезпечення збереженості документального фонду, що утворюється в процесі діяльності підприємств, установ, організацій (далі – установ). Переліки є нормативними документами, що уніфікують строки зберігання однорідних документів у різних установах і сприяють систематичному вивільненню архівних підрозділів установ від документів, строки зберігання яких минули [5].

«Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання» (далі – Перелік) є нормативно-правовим актом, призначеним для використання всіма установами, підприємствами і організаціями незалежно від їх функціонально-цільового призначення, рівня і масштабу діяльності, форми власності при визначенні строків зберігання документів, їх відборі на постійне та тривале зберігання або для знищення. До того ж, Перелік можуть використовувати й фізичні особи-підприємці.

Перелік включає лише типові документи, що створюються під час документування однотипних (загальних для всіх) управлінських функцій, виконуваних організаціями, зокрема такі: з питань організації системи управління, планування, фінансування, обліку та звітності, роботи з кадрами, адміністративно-господарського обслуговування тощо, а також документацію, що створюється в результаті виробничої та науково-технічної діяльності організацій. Перелік призначений для використання при підготовці різних видів номенклатур справ, під час формування документів у справи, при розробленні схем класифікації документів та відомчих (галузевих) переліків документів зі строками їх зберігання [4].

«Державний класифікатор управлінської документації» (ДКУД) є складовою частиною державної системи класифікації і кодування техніко-економічної та соціальної інформації. Державний класифікатор розроблено у зв'язку із змінами у складі та змісті організаційно-розпорядчої, первинно-облікової, банківської та звітно-статистичної документації внаслідок реорганізації системи державного управління в Україні. Державний класифікатор використовується під час збирання та оброблення документів за відповідними уніфікованими формами усіма органами державного і господарського управління та підвідомчими підприємствами й організаціями в процесі виконання відповідних управлінських функцій згідно з чинним законодавством [2].

ДКУД передбачає скорочення кількості класів управлінської документації, оскільки не всі вони є управлінськими. Йдеться про уніфіковані системи торговельної, зовнішньоторговельної, цінової, довідково-словниковою документації, документації побутового обслуговування населення[3].

«Типова Інструкція з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади» встановлює правила створення номенклатури справ, формування справ, надає інформацію щодо порядку підготовки справ до передачі для архівного зберігання.

Систематизація є складовою частиною організації документів у діловодстві будь-якої організації поряд з урахуванням, формуванням і оформленням справ в діловодстві та їх передачею до відомчого архіву. Цілями систематизації документів є скорочення кількості застосовуваних документів, підвищення якості та зниження трудомісткості їх обробки. На жаль, в сучасних установах України спостерігається тенденція відсутності індивідуальних переліків документів, які утворюються у результаті діяльності, та класифікаторів документів. Вважається, що для систематизації управлінської інформації достатньо номенклатури справ. Але ж одними з основних документів, які використовують для складання останньої, є саме переліки та класифікатори документів. До того ж, зазначені вище нормативні документи, розроблені на державному рівні, вважаються загальними і, звісно, не враховують специфіку діяльності конкретної установи, яку можна відобразити у індивідуальних переліках та класифікаторах. Це поліпшить процес відбору документів для роботи, їх передачі на зберігання. Використання індивідуальних переліків установами допоможе зберегти найбільш цінні документи, позбутись від надходження на державне зберігання малоцінної документної інформації і зберегти більш важливі документи, які розкривають процес формування установи, її розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова Г. В. Аналітико-синтетична переробка інформації: навчальний посібник / Г. В. Власова, В. І. Лутовинова, Л. І. Титова. – К.: ДАКККіМ, 2006.–291 с.
2. Державний класифікатор управлінської документації: ДК 010–98 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.uazakon.com/big/text381/pg1.htm>
3. Кулешов С. Г. Про хід перегляду державного класифікатора управлінської документації / С. Г. Кулешов // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики: Зб. Матеріалів VIII Міжнар. наук.-практ. Конф. 17–19 травня 2011 р. / Наук.ред. М. С. Слободяник. – К.: НАКККіМ, 2011. – С .6–8
4. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12>
5. Про внесення змін до Закону України «Про Національний архівний фонд і архівні установи»: Закон України від 13.12.2001 // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 11. – Ст. 81.
6. Типова Інструкція з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1242-2011-%D0%BF>

Документно-інформаційне забезпечення управління: новітні технології

УДК 004.451.25 (043)

*А. О. Алексєєва
/м. Маріуполь/*

ПРОГРАМА ДОКУМЕНТООБІГУ MICRODOC

На сьогоднішній день в будь-якому підприємстві існує великий потік документів, які важливо не тільки юридично правильно оформити, а й забезпечити його своєчасне отримання, облік і зберігання.

Рух документів в організації з моменту їх створення або одержання до завершення виконання або відправлення називається документообігом [1].

Документообіг відображає систему управління, дозволяючи її наочно побачити та вдосконалити роботу управлінського апарату.

Чітко організований доступ до документа забезпечує можливість його оперативного застосування у поточній діяльності і захищає компанію від можливого збитку в результаті його несанкціонованого використання.

Існує технологічний ланцюжок обробки і руху документів, який виділяє наступні етапи: прийом і первинна обробка; попередній розгляд і розподіл; реєстрація; контроль виконання; інформаційно-довідкова робота; складання, узгодження та оформлення документів; відправка або збереження [2]. Кожен з вищевказаних етапів може бути виконаний як у традиційній формі, так і засобами електронного документообігу.

Однією з програм, яка дозволяє працювати з електронним документообігом невеликих фірм або установ, та має набір необхідних функцій для реєстрації і контролю документів є MicroDoc. Вона має зручний інтерфейс для роботи в кожному офісі.

Введення електронного документообігу, завдяки цієї програми може здійснюватись одним користувачем або спільною роботою декількох працівників по мережі. (Рис.1)

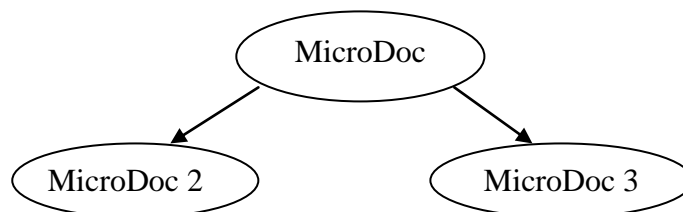

Рис. 1. Програма MicroDoc складається з двох підсистем

В невеликих компаніях, де немає великого потоку вхідної та вихідної кореспонденції, найбільш популярною програмою є MicroDoc-2, яка розрахована на одного користувача. Для створення робочої групи та обробки інформації існує підсистема MicroDoc-3.

При роботі з даною програмою виконавцю доступні документи адресовані для нього. Для користувачів існують зручні повноваження, які дозволяють гнучко налаштовувати рівень доступу при роботі в програмі та встановлювати зв'язки між будь-якими зареєстрованими документами. Мережева версія програми, розроблена на MySQL сервері і підтримує до 4000 користувачів, даний сервер є безкоштовним, тому значно скорочуються витрати на покупку серверного програмного забезпечення.

Кількість документів в кожному підприємстві зростає з кожним часом і з кожною хвилиною, тому надто важче упорядкувати зберігання та передачу файлів. Програма MicroDoc є безкоштовною для використання, вона дає можливість вести електронний

документообіг і значно покращує та прискорює роботу фахівців, тому що передача документів і робота з документами зумовлює ефективність даного підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діловодство [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.delovodstvo.ru/sekretar/sec_21.htm.
2. Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1744082353231/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/organizatsiya_dokumentoobigu.

УДК 004:651.5(043)

Д. В. Ахбаш
/м. Маріуполь/

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДОКУМЕНТНИХ КОМУНІКАЦІЙ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ

На сьогодні, основною умовою існування та розвитку суспільства є соціально-комунікативна діяльність, бо не уявляється можливими розвиток виробництва, нові досягнення матеріального та духовного життя, накопичення соціальної пам'яті, та, взагалі, інтелектуальна еволюція людства без спілкування та обміну інформацією між індивідами. Дослідники прогресу в соціумі довели, що соціальна комунікація – це міцний фундамент матеріального виробництва та необхідна умова прогресу будь-якого виду суспільного устрою. А саме документна комунікація є найважливішою підсистемою соціальних комунікацій, чим й обумовлюється актуальність обраної теми.

Слід зауважити, що поняття «документна комунікація» останнім часом стало звичним і широковживаним. Проте це поняття і термін, що його позначає, тлумачаться і формулюються різними авторами по-різному. Наприклад, аспірантка Харківської державної академії культури Шелестова А.М. визначає його так: «документна комунікація являє собою процеси та засоби обміну інформацією в суспільстві за допомогою документів» [5]. Звідси виходить, що з точки зору комунікаційного процесу документ є засобом передавання інформації та невід'ємною складовою цього процесу, а також слугує джерелом інформації, якщо документ розглядати з позиції реципієнта.

Відомий дослідник у сфері бібліотекознавства, документології, книгознавства та інформатики Ю.М. Столяров сформулював закон документаційного супроводу соціальних комунікацій, суть якого полягає в тому, що кожна соціальна комунікація обов'язково опосередковується документом, і всі соціальні інститути за своєю сутністю є документальними, оскільки кожен із них зайнятий або виробництвом, або транспортуванням, або одержанням, опрацюванням та зберіганням документа, наданням його користувачам тощо [3, с. 5].

В свою чергу професор А. А. Соляник наголошує на тому, що документні комунікації слід вивчати через призму їх основних складових: документних потоків та масивів. А вчений та фахівець в області бібліотекознавства, бібліографознавства, інформатики й теорії соціальних комунікацій А.В. Соколов детермінує поняття документних комунікацій як комунікаційну діяльність тільки в якості безпосереднього листування між комунікантом та реципієнтом [5].

Дослідниця та вчений Г.М. Швецова-Водка взагалі поставила питання: «документна» чи «документальна» комунікація. Вона зазначає, що елементарна структура соціальної інформаційної комунікації передбачає, як мінімум, три елементи: комуніканта, реципієнта і канал комунікації між ними. Документ може посідати саме місце каналу комунікації. Тому, на її думку, систему, в якій одним із елементів є документ, пропонується називати «документальною», а не «документною» [4, с.38].

З викладеного вище можна побачити неоднозначність в розумінні і в тлумаченні дослідниками такого поняття як «документні комунікації». Цьому аспекту присвячено достатню кількість дослідницьких робіт, що ще раз може підтвердити актуальність обраної теми.

Розвиваючи далі тему цієї роботи, слід звернути увагу на те, що багато дослідників в області документознавства та соціальних комунікацій тісно пов'язують існування документних комунікацій з електронною комунікацією в цілому. Це зрозуміло, беручи до уваги сучасний розвиток інформаційних технологій. Вчений та дослідник Г. М. Швецова-Водка, аналізуючи зміст електронної комунікації, зазначає, що змінюється лише форма зберігання та розповсюдження документованої інформації: замість паперового носія використовуються електронні, але і паперова форма не зникає: електронні документи у разі потреби легко переводяться на паперову основу [4, с. 39].

На сьогодні, зазнали значних змін документальні комунікації установ будь-якої форми власності. Це ґрунтується на тому, що в процесі управління почали використовуватися автоматизовані, електронні системи комунікацій (а не паперові масиви інформації). Саме електронні документні комунікації є базисом процесу електронного документообігу, бо Закон України «Про електронні документи та електронний документообіг обіг електронних документів» тлумачить поняття «електронний документообіг» як і «обіг електронних документів» [2].

Організуючи електронні документні комунікації, передусім необхідно визначити, за якою моделлю має бути побудовано систему управління електронним документообігом (СУЕД) – вітчизняною чи зарубіжною. Перша характеризується чіткою вертикальною спрямованістю. Тобто всі документи, які отримує організація, реєструють і подають керівникові. Після їх розгляду керівник накладає резолюцію, в якій зазначає відповідального виконавця, який або сам виконує документ, або передає його своїм підлеглим. Виконані документи повертають до керівництва зі звітом про виконання [1, с.21]. Саме за вертикальним принципом побудовані системи діловодства в усіх вітчизняних державних установах.

Західне ж діловодство побудовано за горизонтальною схемою, коли вхідні документи спрямовують виконавцям у відповідні підрозділи та служби, де їх реєструють та виконують. СУЕД цієї моделі зорієнтовані на максимально повне використання електронних документів та засобів колективної роботи користувачів [1, с.22].

Необхідно вказати на те, що практична реалізація процесу автоматизації документної комунікації в будь-якій установі вимагає відповідних умінь і знань спеціалістів у сфері діловодства та інформатизації, а також використання значних фінансово-економічних ресурсів.

Отже, аналізуючи викладене вище, слід відзначити зростаючу роль вивчення документних комунікацій. По-перше, на сьогодні досі немає чіткого визначення цього процесу. По-друге, автоматизація документообігу, тобто налагодження електронної документної комунікації – одне з пріоритетних завдань, що є актуальним для підприємств та організацій будь-якої форми власності. При цьому постає питання аналізу потреб організації, її фінансових можливостей, а головне – доцільності впровадження саме цієї системи. Крім того, дискусійним залишається питання зникнення паперових документів. Хоча більшість дослідників та вчених все ж таки згодні в тому, що електронна комунікація сьогодні не може повністю відмінити документальну, вони взаємодоповнюють одна одну.

ЛІТЕРАТУРА

1. Перехрест Г. Впровадження електронного документообігу: критерій вибору / Г. Перехрест // Довідник секретаря та офіс-менеджера. – 2007. - № 5. – С. 20-25.

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003: [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 36. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

3. Столяров Ю. М. Соціальні комунікації: розвиток в інформацій- ному просторі / Ю. Столяров // Вісник Харківської державної академії культури : зб. наук. пр. – 2000. – Вип. 2. – С. 4-7.

4. Швецова-Водка Г. Складові системи документальних комунікацій / Г. Швецова-Водка // Бібліотечний вісник. – 2011. - №.1. – С. 37-42.

5. Шелестова А. Електронно-документальна комунікація сучасного університету: тенденції розвитку: [Електронний ресурс] / А. Шелестова. – 2010. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/vkr_2010_9_10.pdf

УДК 004.4:316.776(043)

Г. І. Біличенко
/м. Маріуполь/

ІНФОРМАЦІЙНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ТА КОРПОРАТИВНА СИСТЕМА: ФУНКЦІОНАЛЬНЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Використання методів управління на базі володіння інформаційної ситуацією - одна з основних умов забезпечення нормального процесу функціонування державних установ. Динаміка їх економічного стану вимагає все більшої кількості оперативної та достовірної інформації для своєчасного прийняття рішень адміністративно-управлінським персоналом і породжує ряд нових проблем управління інформаційними ресурсами. Вирішення таких проблем практично неможливо без широкого застосування сучасних комп'ютерних технологій і систем. Це в рівній мірі відноситься до Фонду соціального захисту населення з тривірневою системою управління і розгалуженою мережею міських і районних відділів.

Створення єдиної корпоративної автоматизованої інформаційної системи управління Фондом соціального захисту населення - актуальне завдання, що вимагає значних ресурсних, тимчасових та інтелектуальних затрат.

Під корпоративною системою крупної організаційної структури, якою є Фонд соціального захисту населення, розуміється спеціалізована сукупність адміністративних, економічних, математичних, соціологічних та інших методів, програмних і технічних (апаратних) засобів, а також кваліфікованого персоналу, який здійснює збір, обробку та надання оперативної та достовірної інформації керівництву цієї структури і керівникам структурних підрозділів для прийняття компетентних керуючих рішень і контролю їх виконання [2, с. 252].

Корпоративна автоматизована інформаційна система повинна забезпечити: комплексну автоматизацію функцій, які пов'язані з діяльністю Фонду соціального захисту населення; електронний зв'язок центрального апарату управління з регіональними управліннями й відділами Фонду соціального захисту населення, вищестоящими установами й іншими державними й недержавними республіканськими установами; ведення баз даних по різним аспектам діяльності Фонду соціального захисту населення; інформаційне обслуговування керівництва, адміністрації й спеціалістів центрального апарату, обласних керівництв й районних відділів Фонду соціального захисту населення [2, с.263].

Основна мета – досягнення суттєвого підвищення оперативності управління Фондом соціального захисту населення в цілому, оптимізації технологій і якості роботи кожного з підрозділів Фонду соціального захисту населення, забезпечення високої ефективності прийняття рішень в процесі управління фінансовими ресурсами [1, с.63].

Функціонування Корпоративна автоматизована інформаційна система Фонду соціального захисту населення передбачається на трьох рівнях.

I рівень – Автоматизована інформаційна система центрального апарату, яка включає в себе наступні функціональні підсистеми: автоматизована інформаційна система керівника; облік та фінансування; планування та облік; ревізію та контроль; соціальне страхування; персоніфікований облік; юридичне забезпечення; управління персоналом; діловодство та контроль за виконанням.

II рівень – Автоматизована інформаційна система обласного та Мінського міського управлінь, що об'єднує такі функціональні підсистеми, як: автоматизована інформаційна система керівника; облік та фінансування; планування та облік; соціальне страхування; персоніфікований облік; управління персоналом; діловодство та контроль за виконанням.

III рівень – Автоматизована інформаційна система районного та міського районного відділів, що містить наступні підсистеми: автоматизована інформаційна система керівника; соціальне страхування, до якого входять: комплекс «Ведення картотеки платника», комплекс «Банк», комплекс «Облік надходження страхових внесків», комплекс «Звітність», комплекс «Формування, облік і видача довідок про сплату страхових внесків»; персоніфікований облік; діловодство та контроль за виконанням [2, с. 268].

З технологічної точки зору, а саме з позицій і для цілей проектування Корпоративної автоматизованої інформаційної системи, компоненти інформаційних ресурсів (в багатьох випадках це документи) доцільно класифікувати за наступними основними критеріями: частоті використання; тривалості життєвого циклу; числу споживачів; числу цілей використання (в технологічному сенсі); ступеня суворості вимог споживачів до форми; ступеня структурованості; мінливості структури; масовості (кількістю компонентів ресурсу одного типу) [3, с. 85].

Проблема ефективного створення, супроводу і багатоцільового використання інформаційних ресурсів не наважується сьогодні на основі застосування типових програмних засобів (таких, як СУБД, текстові процесори та інші компоненти офісного програмного забезпечення), та рішення даної проблеми базується за оригінальною технологією, заснованою на логічній і функціональній розмітці даних, Web-технологіях доступу до них.

Для цілей проектування Корпоративної автоматизованої інформаційної системи, електронні інформаційні ресурси Фонду соціального захисту населення за формою (форматам) їх зберігання доцільно розділити на такі основні групи:

1) нерегламентовані компоненти інформаційних ресурсів створюються будь-якими технологічними засобами і зберігаються в будь-яких форматах;

2) строго регламентована форма з жорсткою регулярною структурою доцільна для створення таких інформаційних ресурсів, як відомості про платників, дані персоніфікованого обліку та інші дані, для яких визначені і незмінні чіткий склад і порядок проходження елементів;

3) регламентовані з гнучкою структурою призначена для зберігання даних, структура і порядок яких можуть змінюватися від документа до документа.

Для ефективного інформаційного забезпечення рішення основних завдань Фонду соціального захисту населення та завдань управління Фондом в Корпоративній автоматизованій інформаційній системі має бути реалізовано єдиний інформаційний простір Фонду соціального захисту населення із забезпеченням надійного оперативного доступу співробітників і клієнтів Фонду до будь-якої інформації, яка визначена для нього (співробітника або клієнта) як дозволена шляхом встановлення відповідних прав доступу і повноважень.

Систему сховищ утворюють централізоване сховище, розташоване в Центральному апараті Фонду і підтримане усіма видами забезпечення (технічне, організаційне та ін.), і

локальні сховища, розташовані в структурних і територіальних підрозділах Фонду соціального захисту населення.

Компонентами (електронного) інформаційного сховища можуть бути база даних та сукупність файлів в файлової структурі [2, с. 270].

Крім того, в системі інформаційних сховищ функціонують архіви паперових документів, для яких у складі електронних сховищ доцільно передбачити систему каталогів.

Програмне забезпечення Корпоративної автоматизованої інформаційної системи - Фонду соціального захисту населення складається з сукупності системного і прикладного програмного забезпечення.

До прикладного програмного забезпечення належать програмні засоби функціональних підсистем Корпоративної автоматизованої інформаційної системи - Фонду соціального захисту населення, що забезпечують вирішення конкретних завдань Фонду.

В даний час у фонді використовуються наступні операційні системи: MS DOS, Netware, Windows, Windows NT, Windows 2000. В підрозділах Фонду соціального захисту населення накопичено певний досвід роботи з даними ОС.

Поява і розвиток СУБД IV покоління (Oracle, SQL Server, Informix, Sybase та ін.), які використовують архітектуру клієнт-сервер, надають розробникові систем обробки інформації принципово нові можливості та мають низку переваг.

В системі автоматизації персоніфікованого обліку застрахованих осіб масове введення документів, заповнених вручну, проводиться за допомогою використання станції сканування і розпізнавання ручних документів. Для забезпечення роботи цих станцій застосовують спеціальне програмне забезпечення фірми Cognitive Technologies.

Підготовка та редагування документів (листів, наказів, довідок та ін.) здійснюється за допомогою текстового процесора Microsoft Word, позитивні якості якого загальновідомі.

Отже, найважливішим результатом роботи над проектом Корпоративної автоматизованої інформаційної системи - Фонду соціального захисту населення повинен стати повний комплекс взаємопов'язаних прикладних задач для задоволення інформаційних потреб організаційних структур Фонду на всіх рівнях управління, а також перелік вимог до системи та її програмно-апаратній платформі, забезпечення інтерфейсу з іншими корпоративними системами.

Єдина Корпоративна автоматизована інформаційна система - Фонду соціального захисту населення забезпечить: оперативне управління і повний контроль діяльності обласних управлінь з рівня центрального апарату, районних і міських відділів з рівня обласних управлінь; оптимізацію управління ресурсами Фонду; автоматизоване отримання всієї бухгалтерської, фінансовою, аналітичної та статистичної звітності; комплексну автоматизацію діяльності структурних підрозділів Фонду; оперативний доступ до баз даних в режимі on-line; автономність роботи системи та її незалежність від інших корпоративних систем; єдиний користувача і програмний інтерфейс [2, с. 275].

ЛІТЕРАТУРА

1. Васюхин О.В., Варзунов А.В. Информационный менеджмент: краткий курс: учебное пособие / О. В. Васюхин, А. В. Варзунов. – СПб.: СПбГУ ИГМО, 2010. – 115 с.
2. Гринберг А.С., Король И.А. Информационный менеджмент: учебное пособие / А.С. Гринберг, И.А. Король. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 412 с.
3. Кригер А.Б. Информационный менеджмент: учебное пособие / А.Б. Кригер. – Владивосток: ГИДОТ ДВГУ, 2004. – 126 с.

СТАН ІНФОРМАТИЗАЦІЇ МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДІВ В УКРАЇНІ

«Якість, доступність, своєчасність» – саме такі принципи функціонування та розвитку сфери охорони здоров'я на сьогодні в Україні. Аналіз законодавчої та нормативної баз, чисельні прийняті реформи та програми свідчать про прагнення до якнайкращого виконання цих принципів на всіх етапах надання медичної допомоги і наступну поступову інтеграцію до Європейських стандартів. Таке завдання ставить перед фахівцями всіх напрямків, і зокрема працівниками охорони здоров'я, високу планку цілей і пріоритетів. Одним із шляхів покращення роботи даних принципів є інформатизація медичних закладів.

Сучасний стан інформаційного простору сфери охорони здоров'я України характеризується такими досягненнями як: здійснення та впровадження локальних розробок; накопичення значного обсягу практичної, статистичної та довідкової інформації; напрацьовано досвід організації інформаційних та телекомунікаційних систем; наявність прикладів впровадження галузевих електронних реєстрів певних категорій хворих, локальних електронних реєстрів пацієнтів, інформаційно-аналітичних систем управління екстреною медичною допомогою, реєстрів та баз даних статистичної та довідкової інформації тощо.

Інформаційний простір сфери охорони здоров'я України є досить розділеним та децентралізованим, що є наслідком відсутності єдиної стратегії та плану його розвитку. Необхідним є створення розгалуженої системи спеціалізованих медичних інформаційних ресурсів, що можуть забезпечити легкий доступ до публічної та довідкової інформації, нормативної документації, яка б регулювала розроблення, впровадження, експлуатацію інформаційних ресурсів та засобів інформатизації. Вже не кажучи про застаріле технічне оснащення та відсутність кваліфікованого персоналу, з навиками експлуатації програмно-апаратних засобів.

У 2013 році Координаційною радою МОЗ України з питань інформатизації сфери охорони здоров'я була ухвалена Концепція інформатизації сфери охорони здоров'я. Мета процесу інформатизації цієї сфери визначається, як «...підвищення якості, своєчасності та доступності медичної допомоги населенню та забезпечення більш ефективного управління сферою охорони здоров'я України за допомогою організації розвинутого та ефективного інформаційного простору сфери охорони здоров'я України та інтеграція його до національних та світових інформаційних систем»[1]. Дається визначення інформатизації сфери охорони здоров'я України: «...це процес забезпечення інформаційних потреб громадян, фахівців, закладів, установ та організацій, державних та місцевих органів управління, інших фізичних та юридичних осіб у сфері охорони здоров'я на основі застосування засобів інформатизації»[1].

Інформатизація сфери охорони здоров'я України об'єднує організаційний, науково-технічний, економічний, соціальний та інші ресурси в єдину систему. Вона здійснюється відповідно до Законів України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», «Про захист персональних даних» та «Про Національну програму інформатизації», інших нормативно-правових актів, програм та проектів інформатизації органів місцевого самоврядування. Також, зазначено напрям інформатизації сфери охорони здоров'я України на впровадження та інтеграцію прикладних інформаційних систем, насамперед, систем електронного документообігу, автоматичних систем управління службою екстреної медичної допомоги, відеоконферецв'язку, телемедичних систем тощо [1].

Найперша інстанція, до якої звертається людина у випадках, коли є загроза життю – диспетчер центру екстреної медичної допомоги. Відповідно до закону України «Про екстрену медичну допомогу» оперативно-диспетчерська служба центру екстреної медичної

допомоги та медицини катастроф зобов'язана: прийняти виклик екстреної медичної допомоги, обробити його, сформувати інформацію про місце події, характер та особливості невідкладного стану людини, вид допомоги, необхідний для усунення негативних наслідків, передати інформацію про виклик бригаді лікарів та відповідному медичному закладу та здійснювати інформаційний супровід надання екстреної медичної допомоги.

В більшості медичних закладів України документообіг традиційно здійснюється у паперовому вигляді. Обробка такої великої кількості інформації вимагає значних витрат часу, а отже, затримки прибуття бригади екстреної допомоги на місце призначення та надання невідкладної допомоги. В цьому разі важко переоцінити необхідність автоматизації та спрощення процесу прийняття викликів, зокрема, оснащення диспетчерської служби комп'ютерною технікою, запис отриманих даних безпосередньо в електронній формі, передача інформації бригаді швидкої медичної допомоги за допомогою певного засобу зв'язку, тощо. Отже, процес автоматизації суттєво зменшить витрати часу до прибуття бригади швидкої допомоги на місце виклику, та автоматично збільшить шанси врятувати життя пацієнта.

На сьогоднішній день така практика інформатизації відома та успішно використовується Станцією швидкої медичної допомоги м. Києва. За умов великої масштабності міста, чисельних заторів передача інформації сучасними видами зв'язку та в короткий термін значно полегшує координацію діяльності екстреної медичної допомоги. Для окремих категорій осіб (з порушенням слуху та мовлення) Станція здійснює прийом викликів за допомогою SMS-повідомлень, електронної пошти чи факсимільних повідомлень. Впровадження автоматизованої системи організації, управління і контролю служби швидкої медичної допомоги на основі GPS-зв'язку дозволило розподілити райони обслуговування підстанцій швидкої допомоги міста й значно скоротити час на обробку виклику та передачу його на виконання бригаді. За допомогою спеціального програмного забезпечення й напрацьованої бази даних диспетчер може спостерігати, з якого будинку надходить дзвінок [4]. Під час виклику програма автоматично обирає найближчий до місця розташування виклику автомобіль із бригадою. Інформація (адреса, ім'я хворого і скарга) надходять бригаді швидкої на мобільний телефон у вигляді SMS, а також на спеціальний автомобільний комп'ютер-термінал, котрий роздруковує її на паперовий носій. Злагоджена робота диспетчерів і лікарів стала можливою завдяки спеціальному програмному забезпеченню, налагодженому алгоритму дій та зв'язку диспетчера з бригадами швидкої допомоги, що забезпечується за рахунок супутникового та мобільного зв'язку.

Нажаль, в даний час не кожна служба екстреної медичної допомоги може відзначити таку швидкість прийому виклику та його передачі бригаді до виконання. Організація роботи Станції швидкої медичної допомоги міста Маріуполь хоч і зробила багато кроків назустріч реформації медичної сфери, однак потребує вдосконалень. На прийом виклику та запис рукописом диспетчер витрачає від однієї до декількох хвилин, та близько хвилини на передачу цієї інформації бригаді. Місцезнаходження адреси покладається тільки на знання водієм карти міста, вулиць та окремих будинків. У результаті, час прибуття бригади лікарів на місце виклику становить 15-28 хвилин, що ніяк не відповідає вимогам прибуття бригади екстреної медичної служби до хворого за 10 хвилин [3].

Таким чином, проаналізувавши досвід київського медичного закладу, та створивши на його основі проект комп'ютеризації процесу прийому викликів для станції швидкої медичної допомоги м. Маріуполь, можна зробити значний крок назустріч основним принципам роботи швидкої медичної допомоги, тим самим подарувавши безліч шансів на порятунок людського життя. До вирішення проблем швидкої допомоги необхідно підходити комплексно, відповідально й систематично, адже, від якості та швидкості її роботи залежить найдорожче – людське життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про екстрену медичну допомогу: закон України [Електронний ресурс] від 5 липня 2012 року № 5081-VI – офіційний веб-портал ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України від 31 травня 2005 року - № 36 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), - 2003. - N 36. - 32 с.;
3. Про норматив прибуття бригад екстреної (швидкої) медичної допомоги на місце події: постанова КМУ [Електронний ресурс] від 21 листопада 2012 р. № 1119. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
4. Сімнадцять секунд на виклик: стаття [Електронний ресурс] / А. Лівандовська // електронний портал газети «Вечірній Київ». –Режим доступу: <http://www.eveningkiev.com/ua>

УДК 004:352.077(477)(043)

А. О. Дубініна
/м. Маріуполь/

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ПІДТРИМКИ ВЗАЄМОДІЇ ГРОМАДИ З ОРГАНАМИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Органи виконавчої влади України відіграють одну з провідних ролей у забезпеченні життєдіяльності та розвитку українського суспільства. Адже втілення в життя законів та інших нормативних актів держави, практичне застосування важелів державного регулювання і управління є важливими процесами суспільного розвитку, яке відбувається виключно у процесі реалізації виконавчої гілки влади.

Орган виконавчої влади – це самостійний вид органів державної влади, які згідно з конституційним принципом поділу державної влади мають своїм головним призначенням забезпечення функціонування однієї гілки державної влади – виконавчої. Вищим органом в системі органів виконавчої влади є Кабінет Міністрів України, який спрямовує і координує роботу міністерств, інших органів виконавчої влади [2].

З початком процесу інформатизації українського суспільства, перед органами державної влади постають нові завдання, які стосуються встановлення та підтримки зв'язків з громадськістю, висвітлення власної діяльності в мережі Інтернет.

Основним завданням в нових умовах роботи є впровадження та використання новітніх інформаційних технологій в діяльності органів виконавчої влади, а саме: обладнання робочих місць комп'ютерною, організаційною технікою з обов'язковим доступом до глобальної мережі Інтернет; автоматизація документообігу, що дозволить побудувати систему управління процесами обробки документів та контролю їх виконання; запровадження електронної інформаційної системи «Електронний уряд»; створення власної електронної адреси та передача інформації електронною поштою [1].

Розроблення та адміністрування веб-сайтів органів виконавчої влади, в умовах інформатизації, є одним із завдань першочергової важливості. Адже за допомогою власного веб-сайту відбувається доступ громадян до інформації про діяльність того чи іншого органу виконавчої влади, встановлення зв'язків з громадськістю та, навіть, у більшості випадків, надається можливість залишити пропозицію, заяву чи скаргу в електронній приймальній.

Відомості та дані, які повинні бути розміщені на офіційних веб-сайтах органів державної влади встановлює постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 року «Про порядок оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади». Оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади здійснюється з метою підвищення ефективності та прозорості діяльності цих органів шляхом впровадження та використання сучасних інформаційних технологій для надання

інформаційних та інших послуг громадськості, забезпечення її впливу на процеси, що відбуваються у державі.

Зокрема, на офіційному веб-сайті органу виконавчої влади повинна розміщуватися така інформація: відомості про взаємодію з громадською радою при органі виконавчої влади; відомості про проведення консультацій з громадськістю, громадської експертизи та врахування громадської думки у своїй діяльності; зразки документів та інших матеріалів, необхідних для звернення громадян до органу, розпорядок роботи органу та час прийому керівництва [3].

Для того, щоб виявити чи розміщуються відомості на веб-сайтах органів виконавчої влади, обов'язкові для оприлюднення згідно з постановою Кабінету Міністрів України «Про порядок оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади», був проведений аналіз офіційних веб-сайтів обласних державних адміністрацій (Рис. 1). Тож, інформація про взаємодію з громадською радою при органі виконавчої влади міститься на 86% веб-сайтів обласних державних адміністрацій. Відомості про проведення консультацій з громадськістю, громадської експертизи та врахування громадської думки у своїй діяльності розміщені на 71% веб-сайтів. Загалом, відомості про консультації з громадськістю містить в собі: проекти для громадського обговорення, вивчення громадської думки, плани проведення консультацій з громадськістю, звіти про результати консультацій з громадськістю, щоквартальні звіти про обговорення, громадські експертизи.

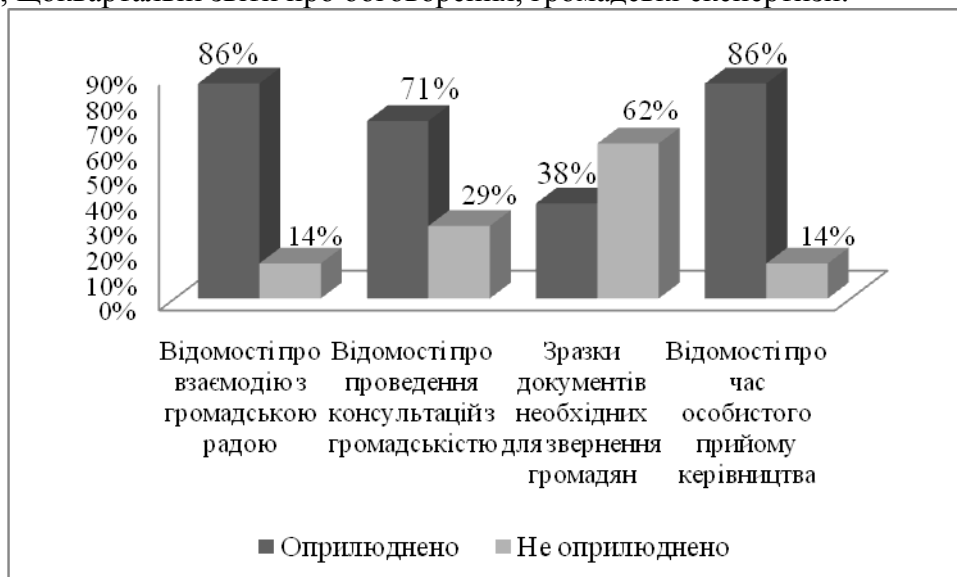

Рис. 1 Наявність на веб-сайтах ОДА інформації стосовно звернень громадян.

Розпорядок роботи органу та час прийому керівництва оприлюднений на веб-сайтах 86% обласних державних адміністрацій. На них розміщені графіки особистих прийомів громадян керівниками обласних державних адміністрацій та їх заступниками, керівниками структурних підрозділів, графіки проведення виїзних прийомів громадян.

Зразки документів та інших матеріалів, необхідних для звернення громадян до органу розміщені на веб-сайтах 38% обласних державних адміністрацій. У більшості випадків на веб-сайтах міститься зразок написання заяви або скарги.

Підсумовуючи вищенаведене слід зазначити, що використання інформаційних технологій в роботі органів виконавчої влади, зокрема розробка та адміністрування офіційних веб-сайтів органів влади значною мірою сприяє встановленню відкритості та прозорості влади та підтримки зв'язків з громадськістю. Постанова «Про порядок оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» встановлює перелік відомостей, які є обов'язковими для оприлюднення на офіційних веб-сайтах органів виконавчої влади. Проте, незважаючи на те, що згадана постанова була прийнята ще у 2002 році не всі обласні державні адміністрації розміщують на власних веб-

сайтах весь перелік необхідної інформації. Але на всіх проаналізованих веб-сайтах органів державної влади наявна інформація про особливості організації процедури звернень громадян та надана можливість залишити звернення в електронній формі в Інтернет-приймальні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Петрова І. О. Традиційні та новітні форми роботи зі зверненнями громадян в органах місцевого самоврядування / І. О. Петрова / Інформаційне суспільство: глобальні виклики та особистісний вимір: монографія / Наук. ред. Г. І. Батичко. – Маріуполь, 2012. – С. 82-96.
2. Погорілко В. Ф. Конституційне право України [Електронний ресурс]: Підручник / В. Ф. Погорілко, В. Л. Федоренко. – К.: Правова єдність, 2010. – 432 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/12090613/pravo/organi_vikonavchoyi_vladi_ukrayini
3. Про порядок оприлюднення в мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади [Електронний ресурс]: постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-%D0%BF>

УДК 930.253:352(043)

Н. С. Захаревич

/м. Маріуполь/

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В АРХІВНИХ УСТАНОВАХ УКРАЇНИ

На початку третього тисячоліття інформація стає одним із найбільш важливих ресурсів. Зростаюча залежність від наявності інформації, рівня розвитку та ефективності використання засобів її обробки та передачі призвела до виникнення такого принципово нового поняття як інформаційні ресурси. Інформаційні ресурси надзвичайно важливі для діяльності будь-якої установи, підприємства, організації чи фірми. На сучасному етапі розвитку архівної справи питання використання в них інформаційних ресурсів набули надзвичайної актуальності. Необхідність їх дослідження зумовлена посиленням значення інформації (в тому числі архівної) в інформаційному суспільстві.

Інформаційні ресурси (ІР) – це сукупність документів у інформаційних системах (бібліотеках, архівах, банках даних тощо) [1]. Для всіх видів ІР притаманні такі риси як: цільове призначення, характер інформації, методика підготовки ІР. До ІР висуваються такі вимоги: актуальність і достовірність наведених у них даних; вичерпна повнота інформаційних джерел; компактність викладу; оперативність пошуку.

Процес створення, обробки та формування інформаційних ресурсів в архівах відбувається із застосуванням інформаційних систем, інформаційних технологій та засобів їх забезпечення [3]. Варто зазначити, що без інформаційних ресурсів не можливе створення інформаційних продуктів архівних установ, що є достатньо важливим фактом. Процес створення відбувається з використанням інформаційних технологій, інформаційних систем та засобів для їх забезпечення, таким чином інформаційні ресурси перетворюються на інформаційні продукти, а отримані інформаційні продукти надаються споживачеві в процесі надання інформаційних послуг в архівах.

До видів інформаційних ресурсів архівних установ відносять такі, як:

- науково – довідковий апарат архіву, тобто це довідники, путівники, реєстри описів, фонди, каталоги архівних установ, рукописи, бази даних та інші.
- підписки на електронні копії періодичних видань. Деякі газети і журнали випускають свої повні електронні копії і надають до них доступ.
- доступ до електронних архівів і баз даних, що містить інформацію з найрізноманітніших питань.

- аналітичні звіти і дослідження. Архів може сам, за замовленням користувача, провести аналіз матеріалів, що зберігаються та підготувати відповідний звіт, замість того, щоб надавати доступ до бази даних.

- новині стрічки (online – новини).
- власні аналітичні матеріали і прогнози [5].

Державні архіви володіють величезними інформаційними ресурсами, вони знаходяться у стані пошуку своєї ніші в інформаційній інфраструктурі України. Для забезпечення виходу архівів України в інформаційний простір необхідно створення високо сервісного середовища взаємодії із широким колом його користувачів, відкриття їм доступу до світових інформаційних ресурсів. Для представлення інформації про систему архівних установ і національні архівні інформаційні ресурси Держкомархівом України, іншими архівними установами та архівами створюються і підтримуються відповідні веб-сайти.

Існування сайту архіву є неодмінною умовою розвитку засобів надання оперативної архівної інформації споживачам, відомостей щодо науково-довідкового апарату архівних установ, теорії і практики архівної справи в умовах інформаційного суспільства в цілому.

Зробивши аналіз інформації, що є на веб-сайтах архівних установ України щодо видів інформаційних ресурсів необхідно зазначити, що значна їх більшість представлена матеріалами науково-довідкового апарату архівів (фонди, реєстри, довідники та ін.), з якими можна ознайомитися в електронному вигляді. Крім того, в якості ІР архівів представлені тематичні публікації, аналітичні матеріали та дослідження. До того ж, архіви надають перевагу ІР у вигляді веб – інформації, такої як: online – виставки, новини, бази даних, Інтернет – проекти та інші. На веб-сайтах окремих архівних установ можна зустріти ІР у вигляді баз даних, що надає можливість користування ними за особистим запитом користувача безпосередньо в самому архіві [6]. Зокрема, слід зазначити, що інформаційні ресурси архівних установ, представлені на веб-сайтах, є досить різноманітними та забезпечують розкриття складу та змісту архівних документів.

Отже, інформаційні ресурси складають основу знання, вони акумулюють у собі досвід людства і визначають подальший вектор його розвитку. З їхньою допомогою індивідуальні знання перетворюються в колективні, а це дозволяє вважати інформаційні ресурси основою системи освіти і науки і відповідно основою держави. А також варто зазначити і той факт, що на сучасному етапі проблема створення та використання інформаційних ресурсів в архівних установах залишається мало розробленою на рівні вітчизняної науки. Саме тому є необхідність в подальшому продовжувати наукові пошуки з цього питання та створення єдиної концепції бачення системи інформаційних ресурсів в архівних установах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998 року N 74/98-ВР // Відомості Верх. Ради Укр. – 1998.- N 27-28. -Ст.181.
2. Столяров Ю.Н. Документный ресурс / Ю.Н. Столяров. – М., 2001. – 110с.
3. Самохіна Н. Організація інформаційних ресурсів для оптимізації їх використання / Н. Самохіна // Бібл. вісн. – 2004. - №5. – С. 17-20.
4. Архівознавство: Підручник для студентів вищих навчальних закладів України / Редкол.: Я. С. Калакура та ін. – К., 2002. – 356 с.
5. Кисельова А. Відкриті інформаційні ресурси архівного порталу України: структура, наповнення, моніторинг // Студії з архівної справи та документознавства. – К., 2004. – Т. 11. – С. 58–70.
6. Веб-портал Державної архівної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archives.gov.ua/> – Назва з екрана.

ВТІЛЕННЯ МАРКЕТИНГОВОЇ СТРАТЕГІЇ КОМПАНІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ЕФЕКТИВНОГО ОБРОБЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ

В сучасних умовах функціонування та розвитку української економіки, одним із життєво важливих факторів є знання та застосування інформаційних систем у поєднанні із маркетинговою стратегією компанії, що дає змогу зайняти та утримати достатню частку ринку і отримати головний результат діяльності – високий рівень прибутку.

Ефективне управління маркетинговою діяльністю може відбуватися за допомогою раціонального використання інформаційних потоків. Зокрема, необхідно знати, як аналізувати ринкові можливості, відбирати відповідні цільові ринки, розробляти ефективний комплекс маркетингової стратегії і успішно втілювати у життя марко/мікроплани.

Суть маркетингу полягає в пошуку рішень, спрямованих на задоволення потреб споживачів і на отримання у них переваг в порівнянні з конкурентами за допомогою спеціальних ринкових заходів. Засобом досягнення цілей компанії є розробка стратегії. Стратегія маркетингу – є однією з основних складників розвитку компанії і розглядає такі питання, як політика ціноутворення, охоплення ринку, розробка нових продуктів/послуг та вдосконалення існуючих, вибір ресурсних стратегій, вибір методів та способів просування на ринку, розробка рекламних компаній, визначення нових можливостей, постановка амбіційних цілей.

У процесі розробки маркетингової стратегії компанії фахівці компанії – маркетологи зобов'язані об'єктивно оцінити результати поточної діяльності, визначити напрямок розвитку, відчувати та передбачати зміни ринку та споживчих потреб. Задля виконання поставлених цілей та своїх професійних обов'язків маркетологи виконують збір, обробку, аналіз інформаційних потоків. Для цього необхідно мати програмне забезпечення, що дозволить швидко та якісно опрацьовувати інформацію та ефективно керувати запланованими заходами.

Для більш ефективного управління маркетинговою діяльністю використовуються сучасні пакети програмного забезпечення. Ринок програмного забезпечення насичений достатком програмних продуктів, а тому розглянемо лише невелику кількість програм, а саме ті програми, які найбільш популярно використовуються у сьогоденні, а саме:

- Marketing Expert;
- Best-marketing;
- Customer Relationship Management System.

Marketing Expert. Пакет Marketing Expert задуманий, як система, що описує динамічну ринкову модель, простіше кажучи, систему оцінки якісних і кількісних параметрів ринку в їх взаємозв'язку. Такі моделі мають на увазі наявність ряду параметрів, що зв'язують окремі складові ринку в єдину схему аналізу, а також описує часовий ряд. Серед заявлених маркетингових функцій пакета розробники виділили:

- сегментний аналіз прибутковості та збитковості;
- SWOT – аналіз (аналіз конкурентоспроможності);
- Portfolio – аналіз;
- GAP – аналіз;
- стратегічний аналіз Анзоффа.

Переваги системи:

- починаючому користувачеві програмного забезпечення допомагає організуватися в плані збору маркетингових даних, їх послідовності та обсягу, тобто досить зручна форма планування і аудиту маркетингу для фахівців повністю не знайомих з маркетингом.

- в той же час служити і як доповнення до Project Expert в якості засобу детального опрацювання плану маркетингу для інвестиційних проектів.

Недоліки системи:

- складний у використанні файл програмного забезпечення довідки («Help»).
- складна система управління пакетом («не інтуїтивний інтерфейс»).

Best-marketing. Програмна система являє собою зручний та ефективний інструментарій, що дозволяє оцінити ринкові позиції компанії в умовах конкуренції. Система може використовуватися на підприємствах виробничої сфери, торгівлі та сфери послуг. Серед заявлених маркетингових функцій пакета розробники виділили:

- SWOT – аналіз;
- модель Розенберга;
- метод 8P;
- матриця Анзоффа.

Переваги системи:

- гранична простота термінології інтерфейсу, яка розрахована на самого звичайного користувача;
- введення інформації здійснюється у вигляді природних самоочевидних оцінок за принципом «гірше/краще», «важливо/другорядне»;
- якісні дані перетворюються системою в кількісні, що дозволяє проводити відповідні розрахунки.

Недоліки системи:

- структура прикладів, що додається до програмного забезпечення не досконала.

Customer Relationship Management System. Інформаційна CRM-система управління маркетингом дозволяє створити єдине сховище інформації в масштабах всієї компанії. Така можливість дозволяє, завдяки оперативному отриманню актуальних відомостей, приймати найбільш раціональні рішення в процесі взаємодії зі споживачами. Крім того, завдяки збереженню інформації про попередні ділові контакти зі споживачами, система дозволяє завчасно створювати найбільш сприятливі умови співробітництва для даного споживача, що значно полегшує управління маркетингом.

Переваги системи:

- достатньо висока ефективність майже у всіх сферах компанії;
- велика кількість можливостей програмного продукту;
- аналіз звернень та пропозицій.

Недоліки системи:

- вартість програмного продукту;
- супровід системи кваліфікованими фахівцями з інформаційних технологій.

Таким чином, задля успішної реалізації маркетингової стратегії компанії необхідно вчасно обробляти інформаційні потоки. До вибору систем підходити с достатньою увагою, проаналізувавши всі переваги та недоліки, вибрати саме той продукт який дозволить отримати ефект, в умовах ринкових обставин та відповідно до сфери діяльності компанії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виханський О.С. Стратегічне управління: підручник. – М.: Гардарики, 2002. – 296 с.
2. Дойль П. Управління маркетингом і стратегія / П. Дойль. – М.: Дело, 2000. – 552 с.
3. Дослідження систем управління: навчальний посібник / Под ред. Э.М. Короткова. М.: ИНФРА-М, 2007. – 176 с.
4. Маркетинг в галузях і сферах діяльності: підручник / В.А. Алексунін. – М.: Дашков и К., 2007. – 716 с.
5. Фатхутдінов Р.А. Інноваційний менеджмент: підручник. – 4-е изд. – СПб.: Пітер, 2006. – 400 с.

ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБИГУ В МЕДИЧНІЙ УСТАНОВІ

Обробка великої кількості медичної документації займає велику частину часу працівника, це зайвий аспект для медика, який в будь-який момент повинен бути готовий до надання невідкладної допомоги потерпілому, тому дуже важливо створювати у медичних установах ефективні системи роботи з документами, які займають мінімум часових затрат.

В даний час стрімкого розвитку науки і техніки, традиційний метод введення документації себе не виправдовує, вручну створювати і розмножувати документи, відправляти дублікати на підписи і звірку за рахунок робочого часу не доцільно, більш того, можливі ситуації втрати паперового документа, що потребують додаткового часу на пошуки або відновлення інформації. Всі ці насущні проблеми сучасної організації та ведення медичних документів, без сумніву важливі і вимагають коректування.

Електронний документообіг – це сучасна організаційно-технічна система, яка забезпечує процес створення, редагування і управління розподіленим доступом до документів. Окрім цього, електронний документообіг також забезпечує контроль над всім об'ємом документів в організації.

Безумовно розумним і ефективним є впровадження і розвиток електронного документообігу в медичних установах багатoproфільного рівня, коли є центральне відділення і дочірні установи. Створення, передача і зберігання інформації невід'ємна частина роботи, таких підприємств, оснащення комп'ютерною технікою та відповідне програмне забезпечення дасть змогу створення електронних баз даних, та архівів, з'явиться можливість не відходячи зі свого робочого місця відправляти документи на звірку та підпис, вносити зміни до бази даних самостійно, зникне потреба вручну розмножувати документи та нарешті в будь-який час з'являється можливість доступу до необхідної інформації та архіву.

Крім позитивних аспектів, існують певні труднощі, у зв'язку з фінансовими витратами підприємства та наявністю спеціальних, дипломованих кадрів, які зможуть грамотно розробити і впровадити систему в робочий процес, тому що комплексна система електронних документів має містити у собі певну кількість підсистем, побудованих за допомогою програмних продуктів й повинна:

- охоплювати весь цикл діловодства в установі - від постановки завдання на створення документа, його опрацювання й до списання чи передання в архів, забезпечувати централізоване збереження документів у будь-яких форматах;
- автоматично відслідковувати зміни в документах, терміни їх виконання, рух документів;
- поєднувати розрізнені потоки документів територіально віддалених підрозділів у єдине ціле;
- забезпечувати гнучке керування документами як за допомогою жорсткого визначення маршрутів руху, так і шляхом вільної маршрутизації документів;
- встановлювати чітке розмежування доступу користувачів до різних документів у залежності від їх компетенції, займаної посади і призначених повноважень;
- бути налаштованою на існуючу організаційно-штатну структуру і систему діловодства конкретної установи, а також інтегруватися з вже існуючими корпоративними системами.

Лікувально-діагностичний центр ПАО мк ім. Іліча складається з поліклініки, яка являє собою центральне відділення та 11-ти дочірніх підприємств, це пункти охорони здоров'я у цехах. У центральному відділенні працюють керівники, 11 цехових терапевтів, а також вузькі фахівці, які займаються проф. оглядами, а в пунктах охорони здоров'я

працюють медсестри, для надання невідкладної медичної допомоги та запровадження медичної документації робочих відповідних цехів. Між центральним відділенням і дочірніми установами щоденно ведеться робота обліку та передачі відомостей щодо проходження працівниками цеху проф. огляду, інформування та робота в місцях інфекційних вогнищ, звірка та передача звітів. Саме впровадження електронного документообігу між центральним відділенням і дочірніми організаціями є ключовим моментом для підвищення коефіцієнта корисної дії медичного персоналу, а оснащення комп'ютерними технологіями і спеціальними програмами, дозволить створити ефективне і безперешкодне співробітництво робітників всього підприємства.

Питання впровадження сучасних наукових та технологічних програм на державному рівні можливо знайти у Наказі МОЗ України від 22 грудня 2012 року "Про затвердження концепції інформатизації сфери охорони здоров'я України". З метою застосування інформаційних технологій у сфері охорони здоров'я, розвитку інформаційного суспільства в Україні, керуючись законами України "Про концепцію національної програми інформатизації", "Про національну програму інформатизації" зазначено, що створення нормативної документації, яка визначає уніфіковані вимоги до розробки, впровадження та експлуатації програмно-апаратного забезпечення, інформаційних ресурсів, а також порядку взаємодії суб'єктів інформатизації, впровадження та інтеграція прикладних інформаційних систем, насамперед систем електронного документообігу та сприяння розвитку матеріально-технічного забезпечення інформатизації сфери охорони здоров'я України являють собою пріоритетні завдання сучасної державної політики.

УДК 651.1:658.562(043)

В. О. Кудлай
/м. Маріуполь/

ОРГАНІЗАЦІЯ КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ СУЧАСНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Протягом останньої декади ХХІ століття інтенсифікується формування національного досвіду керування документацією на підприємствах. Фундаментом організації керування документацією складають документальні комунікації підприємства. Оперативне, економічне та якісне керування документацією системи якості підприємств в умовах інформатизації глобального суспільства залишається недостатньо вивченою проблемою, актуальність якої підвищується в умовах інтеграції української економіки у світовий ринок товарів та послуг.

Технологія організації керування документаційними процесами в системі якості розглядається у наукових працях В. І. Звоннікова, М. В. Малікової, В. І. Потьомкіна, М. В. Самсонової та А. М. Сокової. Однак, в українській науці бракує публікацій, в яких розглядається документаційне забезпечення системи управління якістю як процес соціально-комунікаційної діяльності підприємств.

Сьогодні на вітчизняних підприємствах документальні комунікації та, зокрема, діяльність служб діловодства регламентується стандартами системи управління якістю.

Кожний документ підприємства функціонує разом з іншими документами у комунікаційному середовищі підприємства. Сукупність документів, що застосовуються у певній сфері чи галузі, утворюють систему документації [1]. Виділяють системи організаційно-розпорядчої, фінансової, звітно-статистичної, нормативно-технічної та іншої документації.

Для досягнення чіткості та налагодженості у комунікативному менеджменті підприємства важливо виявити пріоритетні завдання керування документаційними процесами, серед яких ключовим є побудова система нормативно-технічної документації. Комплекс нормативно-технічних вимог до продукції та послуг підприємства визначається

системою управління якістю.

Система документації з якості, як і всіляка інша документальна система, будується відповідно до функцій і завдань підприємства, тобто згідно із завданнями керівництва у системі управління. ДСТУ ISO 9001:2009 допомагає визначити масштаби і глибину документованості системи управління якістю (надалі – СУЯ) організації.

Рівні управління організацією і їх реалізація у вигляді організаційної структури в контексті стандарту ДСТУ ISO 9001:2009 інтегруються у внутрішні процеси, що неминуче відбуваються на всіх рівнях управління.

Усі параметри СУЯ у відповідності зі стандартами ISO підлягають обов'язковому документуванню. Сутність документування формулює ДСТУ ISO 9000:2007: наявність документації на процедури якості свідчить про те, що процес визначений, процедури затверджені й перебувають під контролем; а також про напрями навчання персоналу [2].

Керування документацією, згідно ДСТУ ISO 9001:2009, передбачає обов'язковий розгляд, аналіз документів і даних «на предмет їх адекватності» і затвердження до випуску. Передбачається обов'язкова розробка на нормативному рівні процедури керування документацією, включаючи процедуру перегляду і внесення змін, щоб запобігти використанню недіючих і застарілих документів.

З означеного можна зробити висновок про принциповий збіг вимог до керування документацією в СУЯ та вітчизняних розробок в галузі діловодства.

У документах з управління якістю реєструються всі дані про якість продукції, послуг. Документ, таким чином, виконує функцію дотримання заданих вимог до виробництва методом фіксації технологічних процесів, системи спостереження і контролю, забезпечення відповідальності. Тобто, ці функції близькі до завдань традиційного діловодства.

Традиційно організацією документальних комунікацій, документування діяльності організації займається служба діловодства. Питаннями діловодства також займається служба стандартизації.

СУЯ передбачає високу якість документів. Вимоги до оформлення їх реквізитів установлені ДСТУ 4163-2003. На кожному документі для надання йому юридичної сили повинні бути оформлені визначені стандартом реквізити, що фіксується в організаціях-учасниках розроблення вимог до якості продукції або послуг [3].

У системі якості безпосередньо задіяна група організаційно-розпорядчих документів, пов'язаних з управлінням, розробкою та функціонуванням самої СУЯ.

Важливою групою документів СУЯ є документи служби кадрів, що фіксують прийом, переміщення та звільнення працівників, їх атестацію, службові відрядження, заохочення, стягнення тощо.

Строки зберігання документів встановлюються «Переліком типових документів, що створюються в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, інших установ, організацій і підприємств, із зазначенням термінів зберігання документів». Друга частина переліку, зокрема, розділ 5.1 містить номенклатуру документів СУЯ [4].

Порядок зберігання, знищення документів зафіксовано у «Правилах роботи архівних підрозділів органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій» та «Типовій інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади».

Отже, системами управління якістю на підприємствах займаються служби стандартизації, оскільки системи якості базуються на стандартах. Водночас, в організаціях, установах та на підприємствах діють служби діловодства, кадрів та архів, які мають значний досвід роботи з документами, напрацювали вимоги до оформлення документів, їх зберігання, пошуку, установили терміни збереження та механізми їх знищення.

У внутрішніх комунікаціях підприємства недоцільно відокремлювати документи СУЯ від загального документного масиву. В той же час недоцільно доручати розробку правил

роботи з документами службам стандартизації, які не мають достатнього досвіду в організації діловодства установ.

На підприємстві має діяти єдиний орган для роботи з документацією. Встановлення вимог до кадрових документів за рішенням підприємства також може здійснювати єдиний орган керування документацією в СУЯ підприємств.

Найнагальнішим, на наш погляд, кроком з покращення документаційного забезпечення СУЯ підприємства є запровадження системи керування документаційними процесами (надалі СКДП) за МС ISO серії 30300.

Розробка стандартів ISO серії 30300 врегульовує досі не вирішені проблеми керування документаційними процесами в системі якості. Так, стандарти ISO серії 30300 виділяють керування документаційними процесами в окрему систему, поряд з іншими системами управління, визначаючи напрями документування, організації роботи з документами [5].

ISO 30300:2011 та ISO 30301:2011 є частиною серії міжнародних стандартів під загальною назвою «Інформація і документація. Системи керування документацією».

ISO 30300 визначає термінологію для стандартів серії, а також цілі та переваги СКДП. ISO 30301 встановлює вимоги до СКДП, виконання яких підтверджує здатність підприємства створювати документи та управляти ними протягом необхідного періоду часу.

У межах СКДП, засади керування документацією та її контроль мають бути чітко спланованими, впровадженими та перевіреними, щоб була відповідність до вимог політики, цілей і директив. Для цього необхідно визначити, як керування документаційними процесами та їх контролювання узгоджуються з системами документації, і як документація узгоджується з усіма системами управління для їх аналізу в якості доказів результативності.

Документи СКДП і засоби управління ними з використанням зворотного зв'язку забезпечують виникнення нових організаційних заходів, таких як розробка нових продуктів або послуг. За стандартом ISO 30300:2011 документи також використовуються для моніторингу функціонування систем керування і для визначення того, наскільки добре ці системи та їх діяльність відповідають вимогам підприємства [5, с.2].

Для запровадження СКДП враховується важливість комунікаційних заходів. Підприємство встановлює, запроваджує, документує і дотримується правил щодо здійснення внутрішніх комунікацій стосовно власної СКДП, її стратегії та цілей. Внутрішні комунікації мають враховувати настанови, оперативні процедури та засади доступу до документації.

Підприємство обов'язково приймає рішення щодо доцільності забезпечення комунікацій в СКДП з іншими суб'єктами. За умови прийняття рішення про встановлення комунікацій між підприємствами створюються спільні засоби зв'язку. В залежності від рівня взаємодії із зовнішніми сторонами, комунікація може бути у формі обміну інформацією про настанови та цілі СКДП або документацією щодо конкретних технологічних процесів.

Констатуємо, що в стандартах ISO серії 30300 процесний підхід щодо СКДП відображений недостатньо детально. Це свідчить про необхідність подальшої роботи над стандартами ISO серії 30300 з можливою розробкою окремого стандарту, об'єктом розгляду якого мають стати процеси, що є невід'ємними елементами СКДП.

Розгляд основних питань стандартизації галузі керування документацією, а також аналіз стандартів ISO серії 30300, дозволяють зробити висновки. По-перше, прийняття стандартів ISO серії 30300 має важливе значення для галузі керування документацією, тому що вони виводять її розвиток на новий рівень, розширюючи об'єкт стандартизації: не керування документацією як в ISO 15489-1:2001, а керування організацією з погляду на документацію. Однак стандарти ISO серії 30300 не конкретизують принципи безпосередньо стосовно СКДП, використовуючи загальні норми, закріплені в стандартах ISO 9000, а також застосовуючи непослідовну термінологію. Це свідчить про необхідність подальшого розкриття характеристик об'єкта стандартизації на міжнародному рівні, а також створює умови для розробки додаткових методичних документів на національному рівні.

Наявність СУЯ та СКДП дозволяє підприємствам у глобальних масштабах здійснювати комерційні комунікації мережевими засобами, в тому числі, в онлайн-режимі обговорювати, погоджувати та затверджувати необхідну комерційну документацію

Таким чином, керування документаційними процесами СУЯ відіграє ключове значення у розбудові дієвого комунікаційного простору підприємства та результати впровадження СКДП надають підприємствам конкурентні переваги для реалізації власних товарів та послуг на міжнародному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення понять: ДСТУ 2732:2004. – На заміну ДСТУ 2732-94. Введ. 01.06.2005. – К. : Держспоживстандарт України, 2005. – С.8.
2. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT): ДСТУ ISO 9000:2007. – Вид. офіц. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 29 с.
3. Про затвердження Типової інструкції з діловодства у центральних органах виконавчої влади, Раді Міністрів Автономної Республіки Крим, місцевих органах виконавчої влади [Електронний ресурс] : Постанова КМУ № 1242-2011-п від 30.11.2011. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1242-2011-%D0%BF>
4. Перелік типових документів, що створюються під час діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування, інших установ, підприємств та організацій, із зазначенням строків зберігання документів [Електронний ресурс] / О.П. Гінзбург. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0571-12>
5. Information and documentation. Management systems for records. Fundamentals and vocabulary: ISO 30300:2011. – Published 09.11.2011. – Sydney, 2011. – 24 p.

УДК 35.077.1(043)

М. С. Литвиненко
/м. Маріуполь/

ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ В УСТАНОВАХ: ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Стратегічна мета вітчизняних організацій, установ та підприємств – модернізація технологічних процесів, впровадження новітніх прогресивних технологій керування та випуску високоякісної продукції заради конкурентоспроможними в жорстких умовах відкритого ринку [1]. Сьогодні однією з головних умов реалізації цієї мети є документування діяльності за вимогами системи керування документаційними процесами. Отже, для розвитку установи необхідно ввести процес безперервного поліпшення керування документаційними процесами управлінської діяльності як постійну складову культури діловодства установи.

Зазвичай в процесі покращання системи керування документаційними процесами комплекс робіт зводиться до вивчення документованих положень і вимог стандарту. Краще почати з переваг, які обіцяє система управління, а потім посилається на нормативні документи. Для цього недостатньо відпрацьовувати наявні стандарти і оптимізувати існуючі процеси; мова йде про те, щоб реалізувати глибокі зміни.

Особливістю покращання управління в досліджуваному контексті є: а) наявність розроблених термінів і визначень, методичних рекомендацій щодо використання; б) наявність моделей, вимог (таким чином, реінжиніринг бізнес-процесів проводиться не з позицій абсолютно «чистого листа»); в) ефективність системи управління часто оцінюється затратами, пов'язаними з її якістю.

Удосконалення системи управління установою має проводитись на підставі єдиних принципів і з використанням проектного багатопрофільного підходу [2, с.49].

Зміна принципів: 1) орієнтація на замовника; 2) лідерство; 3) залучення працівників; 4) процесний підхід; 5) системний підхід до управління організацією; 6) постійне покращання; 7) прийняття рішень на основі фактів; 8) взаємовигідні відносини з партнерами.

Вищезазначене дозволяє націлити організацію на оптимальне забезпечення задоволеності всіх зацікавлених сторін (споживача, власника, персоналу, постачальника, суспільства). Вся діяльність організації повинна бути сфокусована на отримання прибутку. Скорочення обов'язкових процедур у версії ISO 9001 за умов одночасної зміни (введення нових) принципів управління якістю, а, головним чином, вимога щодо документування додаткових даних призвело до того, що ревізії необхідно піддати всі діючі процедури. Для цього необхідно скористатися матрицею зв'язків вимог старих і нових редакцій стандартів ISO серії 9000. Оскільки змінені принципи, то матриця зв'язків неоднозначно інтерпретує відмінності у вимогах [3]. Структура та ієрархія документації системи управління якістю за вимогами міжнародного стандарту складається таким чином: настанови, процедури, записи.

На основі аналізу документів щодо їх використання в конкретній організації (підрозділах) необхідно визначити перелік обов'язкових і необхідних для ефективної діяльності документованих процедур, необхідних організації для підтвердження відповідності. Тут враховується фундаментальний принцип: «інформація згадується тільки один раз, а в інших місцях – тільки посилання».

Необхідно вже з нових позицій поглянути на: ефективність навчання персоналу (вищого керівництва, менеджерів, фахівців, внутрішніх аудиторів тощо); проблему єдності термінології; проведення аналізу невідповідностей вимогам документації системи управління; розробку пакета «Настанов» (з якості, з екології і нарешті з керування документацією) та їх повний перегляд для підтвердження кожного нормативного документа і кожної його нової редакції.

Організація функціонування системи керування документаційними процесами та її покращення розглядається на основі процесно-орієнтованої моделі – взаємодії застосовуваних в установі робочих процесів.

Процеси керування включають керування: інноваціями, фінансами, персоналом, охороною праці, екологічною безпекою.

Процеси забезпечення включають обслуговування: обладнання, інфраструктури, метрологічне забезпечення, інформаційне забезпечення.

Процеси керування і забезпечення визначають відповідальних працівників установи. Ці працівники з уведенням в дію системи керування документаційними процесами несуть персональну відповідальність за якісне виконання всіх видів робіт у межах підрозділу та звітують на нарадах «День якості» і «Година якості».

Представник з питань забезпечення якості в підрозділі призначається відповідно до розпорядження уповноваженого з питань забезпечення якості [4]. Разом з уповноваженим із забезпечення якості представник здійснює практичну реалізацію політики в галузі якості у своєму підрозділі.

Уповноважений з питань забезпечення якості несе відповідальність за діяльність організації щодо забезпечення ефективного функціонування системи в межах процесного розгортання характеристик управлінської діяльності (див. рис. 1). Уповноважений із забезпечення якості здійснює методичне керування, координацію та контроль щодо створення, впровадження та ведення системи керування документаційними процесами відповідно до функціональних зв'язків.

Повинні бути встановлені показники для виміру якості процесів, оцінки їх результативності та керування цими процесами. Усі процеси повинні бути забезпечені необхідними ресурсами. Система автоматизованого опрацювання даних повинна

інформувати власників процесів та відповідальних осіб у процесах виробництва продукції. Система необхідна також для моніторингу процесів виробництва та прийняття управлінських рішень.

Виконання процесів систематично перевіряється та вимірюється на різних рівнях функціональної та інтегральної ієрархії установи. Дані вимірів аналізуються для розробки коригувальних і попереджуючих дій, спрямованих на досягнення запланованих результатів і на покращення процесів.

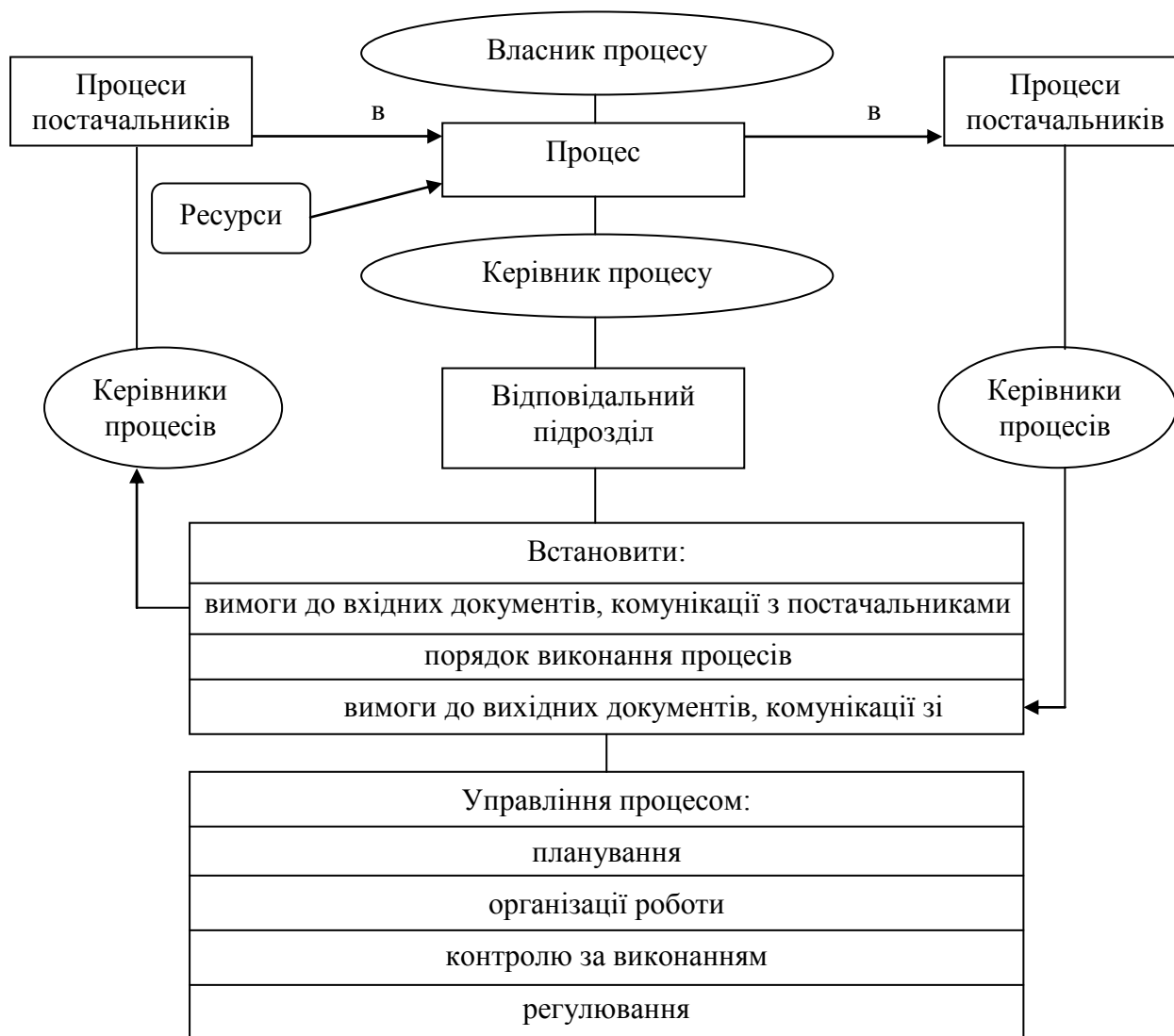

Рис. 1. Процесне розгортання характеристик управлінської діяльності [5].

У кожному структурному підрозділі установи розробляються заходи щодо поліпшення діяльності підрозділу як на поточний рік, так і на 5 років. На їхній основі розробляються загальні для установи заходи.

Стратегічні плани організації з поліпшення керування документальними процесами установи розробляються на основі процесноорієнтованого керування. Відповідно до цього підходу, для кожного підрозділу установи мають бути доведені настанови у формі наказу директора установи.

Отже, проблема організації функціонування системи керування документальними процесами є комплексною: науковою, технічною, економічною та соціальною. У її розв'язанні повинні брати участь висококваліфіковані фахівці, які вільно володіють

сучасними методами документування управлінської інформації, незалежно від того, у якому секторі вони працюють: державному чи приватному, на великих установих чи в малому та середньому бізнесі, оскільки загальні принципи документування та забезпечення якості не залежать від розміру установи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Загорецька О.М. Стандартизація в галузі справочинства в Україні: невирішені проблеми / О.М. Загорецька, Л.В. Кузнецова, С.Г. Кулешов // Архіви України. – 2001. – № 1-2. – С. 11-20.
2. Кулешов С.Г. Управлінське документознавство: навч. посіб. / С.Г. Кулешов – К.: ДАКККіМ, 2003. – 57 с.
3. Системи управління якістю. Основні положення та словник термінів (ISO 9000:2005, IDT): ДСТУ ISO 9000:2007. – Вид. офіц. – К. : Держспоживстандарт України, 2008. – 29 с.
4. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): слов.-справ. / Авт.-сост. В.А. Ильганаева. – Х.: КП «Городская типография», 2009. – 391 с.
5. Information and documentation. Management systems for records. Requirements: ISO 30301:2011. – Published 09.11.2011. – Sydney, 2011. – 32 p.

УДК 35.01:352/354(043)

А. І. Мелюс
/м. Маріуполь/

СУЧАСНИЙ СТАН ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Важливою складовою гармонійного розвитку суспільства є налагодження постійного зв'язку населення з представниками органів місцевого самоврядування. Це стає можливим завдяки процесу інформатизації.

Дослідженню проблем інформатизації та її впливу на розвиток суспільних відносин присвячено значну кількість наукових праць провідних вітчизняних і зарубіжних вчених. Але у цих працях більшою мірою звертається увага на організаційно-правові аспекти діяльності, натомість бракує теоретичного обґрунтування пропозицій щодо застосування інформаційних технологій на місцевому рівні, особливо при наданні соціальних послуг населенню. Це обумовило вибір теми та її актуальність.

Метою дослідження є з'ясування сучасного стану інформатизації органів місцевого самоврядування та аналіз важливості веб-сайтів в якості каналу комунікації з громадськістю.

Процес інформатизації в Україні регулюється великою кількістю нормативно-правових документів, а саме законами України: «Про Національну програму інформатизації» [10], «Про Концепцію Національної програми інформатизації» [9], «Про інформацію» [8], «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки» [11]. Окрім цього, було ухвалено низку інших нормативно-правових актів, серед яких: Укази Президента України «Про додаткові заходи по забезпеченню відкритості в діяльності органів державної влади» [5], «Про внесення змін до Схеми організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади» [4], а також Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [12], «Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади» [6], «Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд»» [7].

В умовах переходу до інформаційного суспільства актуальним стає для органів місцевого самоврядування активне використання новітніх технологій. Комп'ютеризація робочих місць, постійне оновлення інформації, представленої на власному веб-сайті,

діяльність електронної приймальні, впровадження систем електронного документообігу повинно сприйматись радами та їх виконавчими органами як обов'язкове виконання поточних завдань [2].

Веб-сайт – це сукупність логічно зв'язаної гіпертекстової інформації, оформленої у вигляді окремих сторінок і доступної в мережі Інтернет[1].

Передумовою для підвищення якості діяльності і організації оперативного доступу до рішень прийнятих органами місцевого самоврядування є електронне урядування. Одним із завдань, етапів е-урядування, є інформування органів влади про свою діяльність через інформаційні технології. У даному випадку мова йде про відповідні характеристики та можливості веб-сайтів органів місцевого самоврядування, на яких має бути розміщена необхідна інформація про місію, діяльність, компетенцію цих органів, адміністративні послуги, які вони надають, наявність зворотнього зв'язку, можливість інтерактивного спілкування тощо. В умовах становлення системи електронного урядування в державі, використання в якості інформаційного джерела є вимогою часу.

Веб-сайт є головною комунікативною основою, яка пов'язує органи місцевого самоврядування з громадою. Основним завданням є адміністрування сайту, тобто інформування громади актуальною інформацією в повному обсязі та забезпечення зворотнього зв'язку.

Проаналізував веб-сайт Маріупольської міської ради [3] за критеріями встановленими постановою Кабінету Міністрів України від 04 січня 2002р. №3 «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади», встановили, що на сайті наявна уся обов'язкова загальна інформація, але необхідна документація викладена в неповному обсязі, також представлена додаткова інформація. Сайт має зручний інтерфейс, що дозволяє користувачам не дуже обізнаних з комп'ютерними програмами швидко орієнтуватись у ньому.

Отже, в умовах інформатизації суспільства веб-сайти органів місцевого самоврядування є важливою ланкою у зв'язку з громадськістю. Вони є вимогою часу. Нажаль, не всі веб-сайти надають всю необхідну інформацію та дають можливість зворотного зв'язку. Впровадження електронного урядування в Україні все ще є проблемним, проте має позитивну динаміку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веб-сайт органу влади як основна інформаційно-технологічна форма комунікації в е-урядуванні: вимоги щодо контенту, актуалізації, інтерфейсу, дизайну та інтерактивності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.znannya.org/?view=e-government-aspirations>.

2. Петрова І. О. Інформаційне забезпечення органів місцевого самоврядування в сучасній Україні / І. О. Петрова // Наукові праці: науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. – Вип.134 Т.147. Історія. – С. 45-48.

3. Маріупольська міська рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://marsovet.org.ua/>.

4. Про внесення змін до Схеми організації та взаємодії центральних органів виконавчої влади: указ Президента України від 19 грудня 2005 р. № 1784/200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1784/2005>.

5. Про додаткові заходи щодо забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади: указ Президента України від 1 серпня 2002 р. № 683/2002 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/683/2002>.

6. Про заходи щодо подальшого забезпечення відкритості у діяльності органів виконавчої влади: постанова Кабінету Міністрів України від 29 серпня 2002 р. № 1302 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1302-2002-п>.

7. Про заходи щодо створення електронної інформаційної системи «Електронний уряд» : постанова Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 р. № 208 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 9. – Ст. 378.

8. Про інформацію: Закон України станом на 13 січня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 8. – Ст. 248.

9. Про Концепцію Національної програми інформатизації : закон України від 4 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182.

10. Про Національну програму інформатизації : закон України від 4 лютого 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181.

11. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки : закон України від 9 січня 2007 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

12. Про Порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : постанова Кабінету Міністрів України від 4 січня 2002 р. № 3 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 1. – Ст. 57.

УДК 651.4:352.07(477)(043)

А. В. Онищенко
/м. Маріуполь/

ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО ДІЛОВОДСТВА В ОРГАНАХ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасному інформаційному суспільстві інформаційні технології проникають у всі сфери діяльності, в тому числі й у діловодство.

Електронне діловодство визначається як вид автоматизованого діловодства з використанням сучасних документальних систем, яке передбачає автоматизацію роботи з будь-якими документами та організацію роботи з документами з електронним носієм інформації.

У свою чергу, згідно із Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» електронний документообіг – це сукупність процесів створення, оброблення, відправлення, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхідності з підтвердженням факту одержання таких документів [2].

Впровадження електронного діловодства для автоматизації документального забезпечення діяльності підприємств, установ та організацій є на сьогодні запорукою підвищення рівня ефективності виконання управлінських та виробничих функцій і вимогою часу.

В останні десятиліття проблеми впровадження електронного діловодства є об'єктами дослідження багатьох науковців. Використання інформаційних технологій у діловодстві стало об'єктом дослідження С. Головань, О. Єфімової, М. Поляк. Ю. Ковтанюк обґрунтовує необхідність виокремлення електронного документознавства як наукового напрямку. Однак, на сьогодні відсутній єдиний підхід до організації електронного діловодства.

Основними перевагами автоматизації системи діловодства та впровадження електронних технологій в систему діловодства в органах державної влади та місцевого самоврядування, є наступні:

- забезпечується оперативна взаємодія між органами влади;
- підвищується надійність доставки документів;
- зменшуються терміни доставки та обробки документів;
- підвищується прозорість розгляду документів;
- збільшується ефективність роботи державних службовців;

– оптимізується система діловодства в цілому.

На жаль, в Україні існує багато проблем, пов'язаних з електронним діловодством. Однією з них є те, що електронний документообіг – це сукупність технологій, які не тільки значно оптимізують, але й істотно змінюють роботу органу влади. Система подібного масштабу передбачає готовність всіх органів державної влади і місцевого самоврядування, яких це торкається, до якісно нових технологій, оскільки, заторкнувши майже всі основні сторони діяльності, подібне впровадження може загальмувати діяльність органу влади. Причому збої в роботі виникнуть не тільки в органі влади, який автоматизується, але і як наслідок – у нижчестоящих.

Окрім цього, впровадження електронного документообігу в органі державної влади або місцевого самоврядування вимагає для всіх службовців, які беруть участь у роботі з документами, наявності:

- персональних комп'ютерів для всіх працівників органу влади, які працюють з документами; сучасного програмного забезпечення;
- необхідної оргтехніки;
- засобів зв'язку адекватної пропускну здатності між всіма робочими місцями;
- автоматизованої системи діловодства, яка використовує програмне забезпечення, що допускає перехід до електронного документообігу;
- служб і технічних можливостей переводу вхідних паперових документів в електронну форму [3].

Для ефективної роботи з електронними документами також необхідне добре технічне оснащення офісів з безперервним постачанням електроенергії, щоб уникнути втрати важливої інформації і документів. Але на сьогоднішній день не всі організації можуть забезпечити вищезазначені умови в основному з фінансової точки зору, тому ця проблема довгий час залишається не вирішеною.

Дуже вагомими проблемами є вибір формату даних електронних документів, а також використання електронного цифрового підпису в електронному діловодстві. Етапи створення електронного документа, а також підготовка його до архівного зберігання й безпосередньо архівне зберігання пов'язані з вибором формату даних, до якого ставиться низка вимог, наприклад: вимога безперешкодного міжсистемного обміну документною інформацією, вимога довговічності формату, масовість використання тощо[1]. На жаль, досі не здійснено стандартизацію вимог до вибору формату даних електронних документів. Єдиним нормативним документом цієї тематики є «Вимоги до форматів даних електронного документообігу в органах виконавчої влади», затверджені наказом Державного комітету інформатизації України № 16 від 16 березня 2010 р. Ним визначено формати повідомлень при взаємодії автоматизованих систем. Однак, цей документ стосується лише електронних повідомлень, а не електронних документів в цілому.

Що стосується електронного цифрового підпису (ЕЦП), то він є обов'язковим реквізитом електронного документа, який використовується для ідентифікації автора та/або підписувача електронного документа іншими суб'єктами електронного документообігу [2]. Робота з електронними документами має свої труднощі, пов'язані з його використанням. З одного боку, він є обов'язковим реквізитом електронного документа, що надає йому юридичної сили. З іншого боку, ЕЦП розроблений для забезпечення цілісності електронних даних, оперує в діловодстві з документами в цілому, а не з фрагментами документа, що було б доцільно для використання підписів для окремих реквізитів. Це є суттєвим обмеженням можливостей роботи з електронними документами, тому що наявність ЕЦП в документі не дає можливості додавати будь-які інші реквізити без порушення цілісності електронного документа. Перспективним кроком до вирішення цієї проблеми може стати розроблення ЕЦП не для всього файлу, а для окремих фрагментів документа.

Всі ці проблеми можливо вирішити шляхом внесення розділу «Електронне діловодство» у Закон України «Про діловодство», де б врегульовувалося використання основних термінів та понять електронного діловодства, приділялась увага системам керування електронними документаційними процесами, електронному цифровому підпису та уніфікації форматів даних електронного документа. Також вагомим внеском у вирішення цих проблем стало б достатнє фінансування електронного діловодства на державному рівні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лаба О. Електронне діловодство: проблеми та перспективи розвитку / О.Лаба// Студії з архівної справи та документознавства. – 2011. – Т.19, кн.2. – С.53-56.
2. Про електронні документи та електронний документообіг: закон України від 22.05.2003.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/851-15>
3. Реалізація електронного документообігу. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.microsoft.com/Ukraine/Government/Newsletters/DocFlow/7.mspx>

УДК 005.92

В. Г. Спрінсян

/м. Одеса/

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ (НА ПРИКЛАДІ РОЗГЛЯДУ ISO 15489–2001 «ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ. КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЄЮ» І ДСТУ 4423:2005 «ІНФОРМАЦІЯ ТА ДОКУМЕНТАЦІЯ. КЕРУВАННЯ ДОКУМЕНТАЦІЙНИМИ ПРОЦЕСАМИ»)

Дослідження становлення документаційного менеджменту сьогодні є актуальним, тому що це інновація, яка розглядається як гнучка система і включає процеси, ресурси, матеріально-технічну базу та ін. Головне завдання документаційного менеджменту полягає в ефективності керування документаційними процесами на підприємстві, сприяттні підвищенню його діяльності.

Проблемам інноваційної діяльності приділяли увагу такі вчені як: Й. Шумпетер, Х. Барнет, В.О. Василенко, В.Г. Шатько, І.П. Мойсеєнко, С.М. Ілляшенко, М.А. Ескіндаров, В.М. Алферов та ін.

Необхідно звернути увагу на те, що тема документаційного менеджменту тільки на стадії розробки і часткового впровадження. На сьогоднішній день притаманна система керування документаційними процесами або документаційне забезпечення промисловості.

Зарубіжні колеги розробляють тему «records management» вже не одне десятиліття, для вітчизняної науки її актуалізація припадає на кінець ХХ ст. Одними із перших, хто звернувся до теми керування документаційними процесами були російські дослідники В.Д. Банасюкевич і А.М. Сокова. Їм належить першість у науково-практичній апробації ідей «records management». Вченим вдалося привернути увагу колег до закордонного досвіду керування документацією й оволодіння інформацією, до того ж, у найрізноманітніших варіаціях його існування – «records management», «gestion des documents» та інших визначеннях, що сприяло продукуванню новітніх тематичних досліджень [1].

Згідно із Законом України «Про інноваційну діяльність» за № 40-IV від 4 липня 2002 р. подається визначення інноваційної діяльності як діяльності, що спрямована на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок, що зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг [2].

Відмітимо, що важливою характеристикою цієї діяльності є інноваційна активність – цілеспрямована підтримка високої сприйнятливості персоналу підприємства до нововведень за допомогою цілеспрямованих структур та методів керування.

Отже, інноваційна діяльність є одною із найсуттєвіших вагомих чинників, які дозволяють підприємству посідати стійкі ринкові позиції і отримувати перевагу над конкурентами.

Визначним і водночас визначальним явищем в історії «records management» на початку ХХІ ст., як зазначають науковці С.Г. Кулешов і В.В. Бездрабко, стала поява міжнародного стандарту у сфері керування документаційними процесами – ISO 15489–2001 «Information and documentation. Records management» («Інформація та документація. Керування документацією»). Цей документ потрапляє до переліку міжнародних стандартів, що потребують національної гармонізації, тобто розроблення відповідної, адаптованої до умов організації діловодства на державному рівні версії, з тим, щоб міжнародний стандарт рекомендаційного характеру набув чинності як обов'язкового до виконання чинного документа [3].

Структурно ISO 15489–2001 складається з двох частин: частина перша носить назву «Загальні положення (керування документаційними процесами)», а частина друга – «Практичне керівництво з керування документаційними процесами». Частина перша стандарту призначена для користування менеджерами в установах, спеціалістами з керування документацією, інформацією і технологіями, іншими працівниками організацій і приватних осіб, зобов'язаних створювати і користуватися в своїй діяльності документами. Частина друга стандарту забезпечує єдину методологію застосування попередньої частини стандарту.

У 2003 р. розпочалася робота щодо розроблення ДСТУ, який був би гармонізованим зі стандартом ISO 15489–2001. До групи розробників увійшли провідні галузеві фахівці: к.і.н. І.Є. Антоненко, к.і.н. О.М. Загорецька, д.і.н., професор С.Г. Кулешов (керівник групи) [4].

Таким чином, розроблення національного аналога поширило досконалу методику, деталізувавши її згідно з вітчизняними традиціями організації документознавства.

Результатом тривалої розумової праці й інтелектуальних дебатів стало набуття чинності від 1 квітня 2007 р. Національного стандарту України ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами». Як зазначено у передмові, стандарт є перекладом ISO 15489–2001 «Information and documentation. Records management» з окремими технічними, редакційними змінами, гармонізований згідно з правовими та іншими нормативними вимогами до організації діловодства й архівної справи в Україні [5].

Отже, з огляду на сферу застосування стандарту ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами», він може бути впроваджений в установах різної форми власності, для внутрішніх і зовнішніх користувачів. Крім того, можна стверджувати, що головним призначенням стандарту є уніфікація усіх процесів роботи з документами, з урахуванням міжнародної нормативної бази, що регламентує відповідні дії.

Аналіз наукових джерел показав нам, що введення стандарту ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами» стало прагнення вирішити проблеми прикладної сфери вітчизняного документознавства, пов'язані з термінологією, класифікацією, функціональністю документів, уніфікацією процесів роботи з документами, участі установ у глобальній мережі інформаційних комунікацій, специфіки підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників відповідних служб. Тому, замість звичного терміна «керування документацією» маємо модифіковану версію – «керування документаційними процесами». Визнання керування документаційними процесами галуззю управління вказує на усталеність значення документа як дієвого й важливого засобу для соціальних комунікацій, здійснення управлінських функцій соціальними інститутами.

Отже, впровадження національного модифікованого варіанту ISO 15489–2001, тобто ДСТУ 4423:2005 став першим кроком до поліпшення «records management», а отже до документального менеджменту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко І. Проект концепції впровадження в Україні норм міжнародного стандарту ISO 15489 «Інформація та документація. Управління документацією» [Текст] / І.Антоненко // Студії з архів. справи та документознавства / Держкомархів України. УНДІАСД. – К., 2004. – Т. 11. – С. 172–177.
2. Про інноваційну діяльність [Текст]: Закон України за № 40-IV від 4 липня 2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 36. – 266 с.
3. Кулешов С. Г. Управлінське документознавство [Текст]: навч. посіб. / С.Г. Кулешов – К.: ДАКККіМ, 2003. – С. 46.
4. Загорецька О. М. Нормативне та науково-методичне забезпечення організації діловодства в Україні у другій половині ХХ – на початку ХХІ століття [Текст] / О.М. Загорецька // Держкомархів України; Укр. наук.-дослідний інститут арх. справи та документознавства. – К., 2005. – С. 96–97.
5. Інформація та документація. Керування документаційними процесами [Текст]: ДСТУ 4423:2005. – [Чинний від 12. 02. 2005 р.]. – К.: Держспоживстандарт України, 2007. – 31 с.

УДК 004.75:35.077(043)

Д. О. Тімотіна
/м. Маріуполь/

СУЧАСНИЙ СТАН ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ЗВЕРНЕНЬ ГРОМАДЯН В УКРАЇНІ

На сьогодні слово «інформація» ми чуємо дуже часто, бо ці відомості про все навколо майже завжди відкрито поступають до нас і з кожним роком становляться головним ресурсом нашої діяльності. Отримана інформація частіше за все є чинником наших подальших дій. Ми сприймаємо, аналізуємо, вивчаємо та використовуємо її. Від того, який зміст вона має в собі і в якому контексті розглядається, залежать в основному наші дії. Використання інформації різноманітне: в навчальному процесі, для висвітлення в засобах масової комунікації, але даний ресурс є також важливим механізмом керування та поліпшення людського життя у межах країни. Як побачити владі шляхи до удосконалення або реформування суспільного життя? Відповідь наступна: використовуючи звернення громадян, що є голосом народу, який із середини бачить існуючі проблеми держави та хоче залучитися в процеси їх ліквідації через письмові або особисті звернення до органів влади.

Теоретичні та практичні основи роботи зі зверненнями громадян вивчаються такими науковими діячами, як Г.М. Котляревська, Т.В. Іванова, Л.П. Піддубна, С. Сельченко, С.Ю. Кабашов, І.О. Петрова та ін.

Звернення громадян протягом історії свого становлення завжди представляли собою певний канал комунікації, що зв'язував державу з її населенням. Звернення можна представити, як вид спілкування органів влади з громадянами, ініціаторами якого є останні. Таке спілкування може відноситися до державних, суспільних або особистих питань. Якщо раніше люди могли застосувати своє конституційне право на звернення лише відправивши листа або записавшись на особистий прийом, то сьогодні влада намагається зробити цю процедуру більш зручніше та ефективніше як для себе, так і для населення. Тому розробляються та застосовуються умови для електронних звернень.

Розуміння того, що з себе представляють електронні звернення є достатньо актуальним питанням на сьогоднішній день. По-перше, дана тема достатньо нова та недостатньо вивчена, тому відповідної наукової літератури ще дуже замало. Загалом, ми

можемо побачити невелику низку статей відповідної тематики. Але стан інституту звернень повинен постійно вивчатися, висвітлюватися з усіма його недоліками та можливостями. По-друге, фундамент для електронних звернень формується саме сьогодні, і ми за цим можемо слідкувати. По-третє, звернення, в якому би вигляді вони не існували, завжди були і будуть дзеркалом відображення сучасного стану життя. Тому їм приділяється велика увага в усі часи їх існування, тому вони завжди пильно вивчаються.

Законодавча база, що регулює організацію роботи зі зверненнями громадян в певній мірі розвинена, але не доскональна. Із Закону України «Про звернення громадян» ми можемо заключити, що звернення – це викладення у письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) та скарги [4]. Як бачимо про електронне звернення не сказано нічого, і це головна проблема даного нормативно-правового акту. Однак на практиці поступово офіційні веб-сайти органів влади включають до розділу «Звернення громадян» такий пункт, як «Електронні звернення громадян» або «Інтернет-приймальня». Обравши його, нас переводять на сторінку, яка містить певну форму заповнення такого звернення. Зазвичай вона складається з постійної інформації та пустих рядків для вводу своїх даних та самого тексту звернення. Незважаючи на таку можливість, дане впровадження має один великий мінус – якщо електронний вид роботи зі зверненнями не розтлумачений в відповідному Законі, то такий вид звернень не є офіційним. Добре, що на деяких сайтах це зазначається перед формою звернення, однак не на всіх присутня така чесність, тому стоїть велике питання, чи розглянута буде така заява чи скарга взагалі. Треба зазначити, що на початку 2013 року був створений законопроект відносно внесення змін до Закону України «Про звернення громадян», як раз стосовно електронних форм звернень, але на сьогодні він так і залишається законопроектом. Парадокс полягає у тому, що не прийнявши зміни до основного закону, 25 грудня 2013 року Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про затвердження Положення про Державну інформаційну систему електронних звернень громадян». Ця система включає програмно-технічні комплекси та інші технічні засоби, що забезпечують формування, надсилання, одержання звернень громадян у формі електронних документів, оброблення і зберігання звернень, контроль за їх розглядом та систему захисту інформації [3]. Створенням умов для функціонування даної системи займається Державне агентство з питань електронного урядування України. Загалом ця Система передбачає собою вільний для громадян України та осіб, що законно знаходяться на території країни, веб-сайт (<http://z.gov.ua/>), завдяки якому вони можуть подавати до органів виконавчої влади та місцевого самоврядування звернення в електронній формі, а також слідкувати за станом виконання таких документів. Даний крок є достатньо позитивним і правильним, як для населення, так і для країни в цілому, бо він розширює перелік способів реалізації права на звернення. Як зазначається на сайті Держінформнауки, Система працювала у режимі дослідної експлуатації, який тривав до кінця 2013 року. Однак, проблема сьогодні стоїть наступна – у зв'язку із проведенням реорганізації в Держінформнауки, даний веб-ресурс не працює, ми не можемо зайти на нього, відправити або переглянути стан виконання свого звернення. Таке становище принесло значних непорозумінь серед людей, що скористалися даним сайтом. Тому про єдиний інформаційний веб-ресурс звернень громадян до органів державної влади та місцевого самоврядування можна поки що забути.

Як вже зазначалося, електронний стиль звернення можливий через офіційні сайти органів влади. Форми звернення розроблені індивідуально на сайтах окремих обласних державних адміністрацій, на порталах міських рад. Більшість з них, зазвичай, дуже схожі одна на одну, однак вони мають і свої певні відмінності. Отже, переглянемо та проаналізуємо стан електронних звернень в обласних державних адміністраціях (далі – ОДА), до яких ми маємо вільний доступ за допомогою Інтернет. Перш за все, необхідно зазначити, що не кожний сайт ОДА має таку форму звернення. У цьому випадку у відповідному розділі або зовсім не відведено місця для електронного звернення, або надається адреса поштової

скриньки, яка призначена для надсилання запитів. Такий стан ми можемо побачити на офіційних сайтах Київської, Сумської, Полтавської, Харківської ОДА та ін. Що ж стосується сайтів ОДА, де розроблені відповідні форми для заяв, пропозицій та скарг, то їх кількість невелика. Веб-сторінки, призначені для створення електронних звернень використовуються в Львівській, Житомирській, Тернопільській, Вінницькій, Волинській, Рівненській, Кіровоградській та Чернівецькій ОДА. Їх вигляд майже однаковий на всіх сайтах, але є певні відмінності, які присутні не тільки в самій формі. Відмінність прослідковується у самому поданні та відношенні до електронних звернень. Практично на всіх сайтах ОДА, зазначається, що дані звернення не є офіційними, а надіслана інформація «буде взята до відома». Щодо самої форми, то вона складається з 3-5 пунктів.

ІНТЕРНЕТ-ПРИЙМАЛЬНЯ

Шановні відвідувачі!

Інформуємо, що Ваш лист в електронній формі **не є офіційним зверненням** і він не підпадає під дію норм Закону України «Про звернення громадян». Інформація, яку Ви надіслали на адресу облдержадміністрації в електронній формі буде взята до відома.

Повідомляємо також, що ви можете звернутись особисто, з письмовим зверненням до облдержадміністрації (згідно з Законом України «Про звернення громадян»). Для заповнення електронного звернення потрібно написати текст листа у полі, що подано нижче.

Всі поля мають бути **обов'язково заповнені**. Анонімні звернення, або звернення що не містять повної інформації про особу, яка звертається, не розглядаються.

Введіть Ваше прізвище, ім'я, по батькові:

Введіть Ваш E-mail:

Введіть адресу проживання:

Введіть номер Вашого мобільного телефону:

Тема звернення:

Введіть текст звернення:

Копію цього повідомлення надіслати на мій E-mail

Рис. 1. Загальна форма електронного звернення для ОДА

На веб-ресурсі Львівської обласної державної адміністрації в меню «ОДА» обираємо посилання «Звернення громадян», а потім – «Електронні звернення громадян», таким чином нам відкривається сторінка форми звернення. Форма дуже проста і складається лише з 4 пунктів: ПІБ; адреса електронної скриньки; тема; текст звернення. Вище форми прописані певні правила щодо написання заяви чи скарги – це обов'язкова стислість, інформативність та конкретизація тексту звернення [2]. Таким чином розроблені і форми інших ОДА, може

відрізнятися лише саме формулювання назв пунктів та пропонування додаткових, як «Телефон»; «Адреса проживання»; «E-mail одержувача». Особливості електронної сторінки звернення Кіровоградської ОДА полягають у тому, що тут зазначається про не розгляд анонімних звернень. Більш важливо, що Інтернет-приймальня розподіляється на три види, три окремі сторінки: «Звернення до керівництва Кіровоградська ОДА»; «Запитання щодо проходження державної служби»; «Спілкування студентської молоді з керівництвом обласної державної адміністрації», всі ці форми однакові: необхідно вказати своє ім'я, адресу електронної пошти та ввести текст.

В електронній формі Чернівецької ОДА окрім стандартного набору пунктів, додається пункт «E-mail одержувача». На сайті Волинської ОДА встановлена можливість отримання копії звернення на власний e-mail, а також у довідковій інформації рекомендується продублювати це електронне звернення у письмовій формі або звернутись особисто. Цей факт підтверджує необхідність оновлення законодавства та ненадійність у певній мірі стану електронних звернень [1; 5].

На основі вивчення та аналізу основних складових електронних форм звернень відповідних ОДА, можна розробити загальну або середню форму таких звернень, яка представлена на нижченаведеному рисунку (Рис. 1).

Отже, стан електронних звернень в Україні на сьогодні неоднозначний та складний. За законодавством такі звернення не є офіційними, однак вони стрімко впроваджуються окремими органами влади та навіть закріплюються певними організаційними документами. Маючи таку суперечність, держава повинна врегулювати дану проблему, адже світовий досвід свідчить про те, що модель електронного звернення природна і приваблива для тих країн, у яких зміст і спрямованість діяльності держави визначають права і свободи людини та їх гарантії. На основі цього, Закон України «Про звернення громадян» повинен відповідати сучасному рівню розвитку інформаційних технологій. Електронні звернення – це ефективний та зручний вид спілкування для держави і населення. Окрім цього, не менш важливим є введення в дію Державної інформаційної системи електронних звернень громадян та її вдосконалення, а саме поновлення системи вибору державного органу, збільшення кількості символів у формі та приведення в дію можливості вкладення файлу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.voladm.gov.ua/>. – Загл. з екрану.
2. Львівська обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://loda.gov.ua/>. – Загл. з екрану.
3. Про затвердження Положення про Державну інформаційну систему електронних звернень громадян: постанова Кабінету Міністрів України від 25 грудня 2013 р. № 958 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/958-2013-%D0%BF>.
4. Про звернення громадян: закон України від 02 жовтня 1996 року № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>.
5. Чернівецька обласна державна адміністрація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oda.cv.ua/>. – Загл. з екрану.

СЕКЦІЯ: МУЛЬТИМЕДІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

УДК 004.65(043)

*М. О. Астрашенюк
/м. Маріуполь/*

WEB-ТЕХНОЛОГІЇ: РІЗНОВИДИ ТА ФУНКЦІЇ

Інтернет довгий час використовувався лише вузьким колом фахівців для обміну інформацією з електронної пошти. Операційна система UNIX була основна для управління мережею. За для наукових цілей це підходило, але досить складний текстовий інтерфейс Unix'а суттєво обмежував масштаби застосування мережних технологій. Мова HTML стала основною мовою створення web-документів [5].

У теперішній час існує та надалі розвивається безліч web-технологій, а саме: Hyper Text Markup Language, JavaScript, PHP: Hypertext Preprocessor, MySQL, PostgreSQL, Oracle Database [4].

Всесвітню мережу утворюють мільйони веб-серверів мережі Інтернет, розташованих по всьому світу. Web-сервер є програмою, що запускається на підключеному до мережі комп'ютері і використовує протокол HTTP для передачі даних. У простому вигляді така програма отримує по мережі HTTP-запит на певний ресурс, знаходить відповідний файл на локальному жорсткому диску і відправляє його по мережі комп'ютеру, що запитав. Складніші Web-сервери здатні динамічно формувати ресурси у відповідь на HTTP-запит. Для ідентифікації ресурсів у Всесвітній мережі використовуються одноманітні ідентифікатори ресурсів URI. Для визначення місцезнаходження ресурсів в мережі використовуються одноманітні локатори ресурсів URL. Такі URL-локатори поєднують в собі технологію ідентифікації URI і систему доменних імен DNS-доменне ім'я входить до складу URL для позначення комп'ютера, який виконує код потрібного веб-сервера [3].

Розглянемо наступні web-технології, такі як: PostgreSQL, MySQL та Oracle у системі характеристик, що представлені в таблиці 1.

Вільно поширювана об'єктно-реляційна система управління базами даних є PostgreSQL. Вона найбільш розвинута з СУБД в світі та є реальною альтернативою комерційних баз даних.

Ще одним з популярних серверів баз даних, що використовується в різних галузях: науки, техніки тощо є MySQL. Аббревіатура SQL означає Structured Query Language, саме його використовує MySQL для спілкування з іншими програмами. Більш того, в MySQL є власні розширені функції SQL, що дають додаткові можливості користувачам.

Об'єктно-реляційна система яка підтримує технології, що реалізують об'єктно-орієнтований підхід, вона тобто забезпечують управління створення та використання баз даних є Oracle.

Значення Web-технології, як для розробників програмного забезпечення, так і для звичайних користувачів багато в чому визначається тим, що це, перш за все – інтеграційна технологія. І важко знайти більш вдалий приклад того, як можна інтегрувати різні джерела інформації і різні її типи [2].

Система характеристик

Назва	Характеристика Web-технологій						Мова програмування
	Розмір	Кількість одночасних користувачів	Платформа				
			Linux	Solaris	Windows	nix	
PostgreSQL	До 1 МБ	Ексклюзивний доступ одного користувача	+	+	+	+	Системи під Linux
MySQL	До 4 ГБ	До десятка користувачів	+	+	+	-	Мови від Microsoft
Oracle	100 і більше ГБ	До тисячі користувачів	+	+	+	-	Системи під Linux

ЛІТЕРАТУРА

1. Храмцов П.Б. Основи Web-Технологій / П.Б. Храмцов, С.А. Брик, А.М. Русак. – СПб., 2007. – 480 с.
2. Wiki-учебник по веб-технологиям [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.webmasterwiki.ru/VvedenieVWebTechnologii>
3. Веб-технології. Їх різновиди та функції [Електронний ресурс]. – Режим доступа: режим доступа: <http://sites.znu.edu.ua/webprog/lect/1170.ukr.html>
4. Web-технологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://htmlweb.ru/>
5. Введение в интернет-технологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.structuralist.narod.ru/it/internet/internet.htm>

УДК 004.9(043)

К. В. Білоус
/м. Маріуполь/

ONLINE-КОНСТРУКТОРИ, ЯК ІНСТРУМЕНТИ СТВОРЕННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ WEB-САЙТІВ

Інформаційний простір наразі є найбільш зручним та вдалим інструментом втілення будь-якої бізнес ідеї. Постійна трансформація торгових марок і брендів, що існують у віртуальному всесвіті, змушує шукати орієнтири, за якими можна одразу оцінити якість пропонованих послуг та товарів. Таким орієнтиром є web-сайт. Сьогодні розробка сайту необхідна абсолютно будь-якій компанії, яка піклується про свій імідж. В свою чергу, унікальність і барвистість – неодмінні складові якісного цікавого сайту. Web-сайт, як правило, є гармонійним продовженням загальної стилістики компанії, при цьому повинен бути функціональним і зручним.

Створення власного web-представництва на сьогодні не передбачає володіння навичками програмування. Для полегшення процесу створення сайту та відкриття широких можливостей для втілення власних креативних ідей існують online-конструктори сайтів. Конструктор сайтів – це система з набору інструментів, яка дозволяє створювати сайти online і адмініструвати їх без будь-яких спеціалізованих знань [1]. До основних переваг конструкторів сайтів належить: легкість у використанні; розділення дизайнерської і текстової частин; наявність готових шаблонів макетів, для створення яких поза конструктора потрібне знання мови програмування HTML; легкість завантаження зображень; зображення можна додавати, не виходячи з браузера і відразу розміщувати на сторінках, створювати

галереї або робити їх частиною дизайну макета; багатий набір дизайнерських шаблонів на будь-який смак; оперативна публікація сторінок; надійність.

За результатами рейтингу безкоштовних конструкторів сайтів, проведеному аналітичним порталом ринку web-розробок СМС magazine [2], найбільш популярними серед користувачів Інтернету є конструктори Wix, uCoz, A5, Jimdo.

Wix - відмінний конструктор для новачків, що створюють прості сайти-візитки або особисті сайти. Його інтерфейс інтуїтивно зрозумілий, а пропонованих сервісом рішень достатньо для швидкого створення нескладних сайтів. Але функціонал конструктора обмежений рамками безкоштовної версії. Для більш розширених можливостей та відсутності реклами на сайті пропонується платна версія.

На сьогоднішній день кількість користувачів конструктора сайтів Wix становить практично 40 мільйонів осіб. Серед основних переваг сервісу: можливість створювати сайти на HTML5 і Flash; велика кількість оригінальних шаблонів, розділених на різні категорії, а саме: для бізнесу та організацій, ресторанів і барів, архітекторів і дизайнерів, артистів і музикантів і т.д.; створення та видалення сторінок; додавання контактних форм; використання Google-карт; установка оплати через PayPal і eBay; додавання відео і аудіо; синхронізація сайту з різними соціальними мережами.

uCoz - це безкоштовна система управління сайтом і хостинг для сайтів, створених з її використанням. Модулі uCoz можуть використовуватися як у єдиній зв'язці для створення повнофункціонального сайту, так і окремо, наприклад, в якості блог-платформи, веб-форуму та ін. До переваг конструктора uCoz належить: широкий вибір шаблонів і тем оформлення; зручна модульна система і простота роботи з нею; величезні можливості, як для новачків, так і для досвідчених веб-майстрів.

Безумовно, uCoz володіє недоліками. Найяскравішим серед них є рекламний банер, що розміщується на сайтах «безкоштовних» користувачів. Впадає в очі й громіздкий інтерфейс системи, а також застарілі «безкоштовні» шаблони. Але безперервний розвиток сервісу і оновлення конструктора дозволяють сподіватися на вирішення цих проблем вже в найближчому майбутньому [3].

A5.ru являє собою універсальну платформу по створенню флеш-сайтів. За допомогою A5 будь-хто може зробити сайт для себе чи своєї компанії за максимально коротким часом. Відмінною особливістю A5 від усіх численних HTML-конструкторів сайтів є інтерактивність і інтуїтивність редактора. Серед основних користувачів A5 представники малого та середнього бізнесу, люди творчих професій (фотографи, музиканти і т.д.), освітніх установ (школи, університети). Для зручності користувача, на A5 створено понад 100 готових шаблонів, по суті готових сайтів [3]. Для отримання насиченого сайту достатньо вставити контактну інформацію.

Конструктор Jimdo на початку свого існування був призначений для невеликих компаній. Основною задумкою розробників було створення конструктора, який дозволить співробітникам організацій працювати над сайтами, не вдаючись при цьому до допомоги веб-майстрів. Після відкриття проекту стало зрозуміло, що конструктор може бути цікавий не тільки організаціям, але і простим користувачам, що бажають створювати власні блоги, домашні сторінки та інтернет-магазини за допомогою простих інструментів. Цікаво, що проект створювався на покинутій фермі, не привертаючи будь-яких інвестицій і не маючи власних коштів [3]. Процес створення сайту в Jimdo починається з вибору імені сайту та реєстрації, після якої на поштову скриньку прийде лист з паролем входу в панель адміністратора. Конструктор якісно русифікований, має докладну російськомовну довідку, а крім того на самому сервісі можна знайти масу навчальних роликів. Серед недоліків конструктора, слід виділити: домен третього рівня (такі домени поступаються щодо пошукової видачі доменам другого рівня); наявність примусової реклами на сайті; ліміт

дискового простору в 500 Мб; творець сайту не є повноправним власником власного веб-ресурсу. Характеристика конструкторів представлена у таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика конструкторів сайтів

параметри/ конструктор	Wix	uCoz	A5	Jimdo
Кількість доменів	5091	53869	2066	2964
SEO	+	+	+	+
Email маркетинг	-	+	-	+
PHP/MySQL	-	+	-	-
Mobile	+	-	-	+
Магазин	+	+	+	+
YML/XLS	+	+	-	-
Контекстна реклама	-	-	-	-
Наявність русифікатора	+	+	+	+

Зважаючи на велику кількість переваг, конструктори web-ресурсів є найбільш вдалим інструментом створення власного представництва у глобальній мережі. Інтуїтивний та інтерактивний інтерфейс конструктора дозволяє користувачам без навичок програмування створювати професійний дизайн сайтів. Але все ж таки, конструктори сайтів є комерційними проектами, тож безкоштовне користування ними передбачає обмежену функціональність, що у подальшому ускладнює користування ресурсом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веб - дизайн: Современные тенденции [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.webrost.ru/book/veb-masteru/veb-dizayn-sovremennye-tendentsii/>
2. Обзор рынка конструкторов сайтов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://research.cmsmagazine.ru/obzor-rynka-konstruktorov-sajtov/>
3. Обзоры конструкторов сайтов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://site-builders.ru/board/obzory/1>

УДК 81'27

М. А. Гармаш
/г. Мариуполь/

**СЕТЕВОЕ ИМЯ КАК КОММУНИКАТИВНЫЙ КОД
ВИРТУАЛЬНОЙ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ**

Роль имен в человеческом обществе общеизвестна. Номинация, а тем более собственное имя многое определяют в нашем сознании. Имя и миф, магия имен, их фетишизация – все это известные лингвоэтнокультурные мотивы. И если в древности человек тщательно оберегал свое имя, держал его в тайне, чтобы отгонять злых духов, а узнав имена врагов, мог уничтожить их при помощи магии, то сегодня к именам относятся без предрассудков, кроме того, имя всё больше становится предметом самосознания и самовыражения. Собственные имена, писал В. Н. Топоров, являются «неотъемлемой характеристикой человеческих коллективов в отличие от животных коллективов» [1, С. 3].

Современный мир компьютерных технологий и интернета породил новое собственное имя, которое в разговорном варианте мы называем *логином* или *ником*, а в ономастике оно получило название *никнейм*.

Изучение сетевого имени началось сравнительно недавно, однако, как отмечает А.С. Балкунова, уже намечены «определенные направления в рассмотрении данного феномена в рамках коммуникативной лингвистики» [2]. Обращение к специфике никнеймов связано главным образом с исследованием проблем виртуального дискурса (Н.Г. Асмус, Н.А. Ахренова, К.С. Цибизов), искусственной номинации (Т.В. Аникина, Е.А. Концесвитная, В.В. Мизин, Л.В. Шалина, А. Martin), Интернет-коммуникации (Н.Е. Бажайкин, А.В. Жичкина, И.И. Зубова, Н.Д. Чеботарева). Это свидетельствует о том, что изучение функциональных особенностей сетевого имени как явления в виртуальной коммуникативной среде, как новой ономастической единицы в виртуальной реальности (в данной работе в игре *Heroeswm.ru*.) сегодня актуально.

Мы вряд ли найдем среди знакомых нам молодых людей того, кто никогда не играл в сети Интернет. К этому можно относиться по-разному, но отрицать или игнорировать бессмысленно. Игровой виртуальный мир определил и появление никнейма игрока. Материалом данного исследования послужила сплошная выборка 150 русскоязычных никнеймов, извлеченных из каталога интернет-игры *Heroeswm.ru*.

По своей характеристике никнейм, как вымышленное имя, заменяющее настоящее имя и придуманное его носителем, может быть отнесен к псевдонимам, но с определенной оговоркой. Основное их сходство базируется на признаках индивидуальной принадлежности, самоназывания, самоидентификации, мотивированности, ограниченности сферы употребления. Отличие состоит в большей эксплицитности прагматического компонента, обусловленной сферой использования в сети Интернет как особого вида коммуникативного пространства.

Сравнительный анализ сетевых имен со смежными явлениями в номинации – окказионализмами и неологизмами выявил ряд общих признаков: необщепринятость, яркость и изобразительность, экспрессивность (*МАГистр, сВерхраЗум, Белый_Череп, Великий_Мастер, Вещий_Олег, ВОВАН4*). Окказиональный характер никнейма проявляется в том, что он существует в том контексте, где появился, и сохраняет связь с автором имени, т.е. является продуктом его творчества.

Анализ словообразовательных моделей показал не только традиционные способы (суффиксальный, безаффиксальный, префиксальный) создания виртуального имени вебличности, но и творческий подход к изобретению новых слов, что продиктовано не только свободой индивидуального словотворчества, но и поиском свободного имени, например: *ХАйвенгоХ* (добавочные «Х» появились вследствие необходимости, но их выбор определен индивидуальным словотворчеством и имеет определенное значение для носителя). Креативные сетевые имена приобретают оригинальность, шутливость, яркость, запоминаемость (*Кошпендиллер, Нежная_Лилия, ПупсегОнгелочег, Пяний_Кум*). Разговорную, просторечную окраску словообразовательным формам никнеймов придает многообразие суффиксов, позволяющих выразить различные оттенки эмоционально-экспрессивной оценки и подчеркнуть функционально-стилевую особенность никнейма как языковой единицы.

Теоретическое осмысление потенциальных свойств сетевых имен дает возможность дальнейшей разработки проблемы социального взаимодействия в Интернет-пространстве. Перспективным остается применение для целей подобных исследований экспериментальных данных. Продолжение исследований специфики никнеймов подводит к актуальной проблематике современной прикладной лингвистики – кодирование и декодирование информации вербальными средствами в виртуальном коммуникативном пространстве.

ЛИТЕРАТУРА

1. Топоров В. Н. Из области теоретической топониматики / В.Н. Топоров // Вопросы языкознания. - 1962. - № 6. - С. 3–12.
2. Балкунова А.С. Языковые факторы, влияющие на формирование образа носителя никнейма / А.С. Балкунова // Теория и практика общественного развития [Электронный ресурс]. – 2012. - №1. Режим доступа: <http://www.teoriapractica.ru/-1-2012/philology/balkunova.pdf> (0,6 п.л.).

УДК 004 (043)

А. В. Глок
/м. Маріуполь/

ВПЛИВ ОНТОЛОГІЇ НА ІНФОРМАТИКУ

Прискорення розвитку інтелектуальних інформаційних систем висуває вимоги до формалізації представлення і розробки вже не тільки знань у вигляді правил обробки інформації, але й систем понять, а саме онтологій предметних областей, на яких ці знання базуються.

Поняття онтології в інформатиці трактується як спроба всеосяжної і детальної формалізації деякої області знань за допомогою концептуальної схеми, тобто на концептуальному рівні [1].

Звичайно така схема складається у вигляді довідкової моделі понять предметної області [3], що містить всі релевантні класи об'єктів, їхні зв'язки і правила, які прийняті в цій предметній області. Хоча термін «онтологія» є первинно філософським, в інформатиці він набув самостійного значення. Тут існують дві суттєвих відмінності: онтологія в інформатиці повинна мати формат, який комп'ютер зможе легко обробити; інформаційні онтології створюються завжди з конкретними цілями конкретних предметних областей; при цьому важливо забезпечити вирішення задач у цих предметних областях, тобто вони оцінюються більш з точки зору застосовності ніж повноти опису.

Саме тому в інформатиці розглядаються, як правило, одні і ті ж елементи онтологій. Сучасні онтології в інформатиці будуються частіше за всього однаково, незалежно від мови опису. Звичайно вони складаються з екземплярів, понять і відношень.

Основними, нижньорівневими компонентами онтології є екземпляри або індивіди, які можуть представляти собою як фізичні об'єкти, так і абстрактні, але онтологія може обходитися й без конкретних об'єктів, бо однією з головних цілей онтології є їх класифікація.

Абстрактні групи, колекції або набори об'єктів в онтології представляється як поняття. Вони можуть включати до себе екземпляри, інші класи, або поєднання того та іншого. Прикладом групи може бути поняття «люди», а вкладеним поняттям може бути «людина». Чи є «людина» — вкладеним поняттям «індивіди», чи екземпляром «індивідом» — залежить від побудованої онтології, відповідно до поставленої прагматичної мети.

Атрибути описують об'єкти в онтологіях. Кожний атрибут має хоча б ім'я та значення і використовується для збереження інформації (як мінімум, довідкової), яка є специфічною для об'єкта і прив'язана до нього. Значення атрибуту може бути складним типом даних. Якщо атрибути не визначаються для концептів, то доводиться визначати або таксономію, або словник-довідник, що управляється. Вони корисні, та не вважаються справжніми онтологіями [4].

Якщо онтології в інформатиці є «системами понять», то вони містять відношення між об'єктами онтології. Основну роль у визначенні відношень між об'єктами тут виконують атрибути. Звичайно відношенням є атрибут, значенням якого є інший об'єкт. Слід відзначити, що в мовах опису онтологій існують обумовлені відношення наслідування. В

інформатиці використовуються спеціалізовані та загальні онтології. Спеціалізовані або предметно-орієнтовані онтології — це онтології предметних областей. В такій онтології містяться спеціальні для цієї області значення термінів різних рівнів, що дають представлення про яку-небудь область знань або частини реального світу. Наприклад, у поняття «поле» в різних предметних областях вкладається своя семантика.

За допомогою інформатики можливо обробляти інформацію будь-яких предметних областей та впливати на сфери їх діяльності. Але все частіше вона нав'язує різним предметним областям, не властиві їм раніше, свої системи понять. Як специфічна нова предметна область інформатика стає провідником у реальну дійсність раніше теоретичних, а сьогодні все більш прагматичних загальносистемних понять, які тим чи іншим шляхом починають об'єднувати онтології різних предметних областей. При цьому розвиток практично всіх предметних областей, а, отже, і їх онтологій, здійснюється за безпосереднього впливу онтології самої інформатики.

Таким чином, чим скоріше буде здійснюватися розвиток інтелектуальних інформаційних систем за рахунок інтеграції онтологій, знань та даних в різних предметних областях, тим більше буде скорочуватися час на доведення раніше теоретичних понять, а сьогодні — вже прагматичних загальносистемних понять, до рівня прагматичного їх використання в розробках сучасних інформаційних технологій, зокрема для організаційних антропогенних систем.

Технологія системного аналізу і синтезу на всіх стадіях створення та розвитку таких інформаційних технологій вже потребує певного переосмислення як деяких внутрішньо-інформаційних понять, так і деяких загальносистемних, на яких вони базуються. Таке переосмислення цих понять буде сприяти спрощенню і формалізації побудови об'єднаних онтологій, а на їх основі інтеграції представлення і використання в інтелектуальних інформаційних системах онтологій, знань і даних.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемьева И.Л. Интеграция онтологий, знаний и программных систем для сложно структурированной предметной области / И. Л. Артемьева // Параллельные вычисления и задачи управления : [материалы четвертой международной конференции] ; (Москва, Россия, 27-29 октября 2008). — Москва, 2008, С. 1161-1170.
2. Гладун А.Я., Рогушина Ю.В. Основы методологии формування тезаурусів з використанням онтологічного та мереологічного аналізу / А. Я. Гладун, Ю.В. Рогушина // Штучний інтелект: [збірник статей]. — 2008. — №4. — С. 53.
3. Задоров В.Б. Системний аналіз об'єктів і процесів: навчальний посібник / В.Б. Задоров. — К.:КНУБА, 2003. — С. 27.
4. Палагін О.В., Петренко М.Г., Михайлюк А.В. Розвиток та порівняльні характеристики логіко-онтологічних формальних теорій / О. В. Палагін, М. Г. Петренко, А. В. Михайлюк // Математичні машини і системи: [збірник статей]. — 2007, № 23. — С. 67.

УДК 004.42'232(043)

Д. В. Гурко
/м. Маріуполь/

СУЧАСНІ СПЕЦІАЛІЗОВАНІ ПРОГРАМИ ДЛЯ ПРОЕКТУВАННЯ ТА РОЗРОБКИ WEB-САЙТІВ

Web-сайт на теперішній час займає важливу ланку в системі комунікації. Сайт дозволяє донести інформацію до потенційних користувачів, клієнтів, партнерів, а також забезпечити зворотній зв'язок з ними. Сайт — це прекрасна реклама, та просто відмінне місце де можна ознайомити людей із своїми послугами, або своєю діяльністю, розрекламувати продукцію чи провести online-консультацію. Насамперед сайт дозволяє виокремитись в

велетенському масиві інформації, адже зараз у кожному великому місті працюють сотні організацій, які надають певні послуги. Тому організації, для того, щоб виділитися, стати впізнаваною та відомою, щоб розповісти користувачу про свою діяльність, та взагалі про своє існування потрібна певна реклама. Реклама на телебаченні або білборді звичайно може допомогти, але це дозволить дізнатись лише про базову інформацію (назва, адреса, основні послуги), а ось сайт дозволить вже розгорнуто розповісти про діяльність, склад, надати детальну інформацію про послуги та ін. Зважаючи на це, створити свій власний web-сайт – досить добрий крок до успіху, але створити сайт не так просто. Створення сайту полягає у написанні на спеціальній, штучній, мові тегів, які за допомогою інтернет браузерів відображаються у тому вигляді, в якому користувачі звикли бачити сайти мережі Інтернет. Це досить клопітка робота, але як показує практика вона окупується, і створенням сайту зараз займається майже кожна організація. Звичайно написати сайт не так просто, тому не кожен може дозволити собі зробити це, і тут на допомогу прийшли програмісти. Зважаючи на стрімкий зріст на представництво в мережі Інтернет були розроблені програми, які суттєво спрощують розроблення сайту.

Питання створення web-сайту зараз дуже поширене, тому існує дуже багато літератури, відеоматеріалів, а також Інтернет ресурсів присвячених вирішенню цього питання. Проблематикою цього питання займаються: Анар Бабаєв, Михайло Боде, Миколай Євдокімов у своїй праці «Создание сайтов», де досить детально описується алгоритм написання сайтів [4], також можна виділити Вадима Дунаєва з його працями: «HTML, скипти и стили»[5], а також «Web-программирование для всех» в яких досить доступною мовою описані базові питання програмування на мові HTML[6].

Написання сайту може робитись як у спеціальній програмі, так і у звичайному блокноті Microsoft Windows. Такий підхід найбільш бажаний, але передбачає досконале володіння мовою HTML. В іншому випадку, створення сайту за таким методом не можливо, або це буде досить простий сайт, який навряд чи викликає інтерес у користувача. На превеликий жаль не кожен може таким чином написати сайт, а сайт зараз потребується все частіше і частіше. Кожна фірма та організація, підприємство намагаються зробити собі інтернет-сторінку, адже це дозволяє ознайомитись з їх діяльністю, чи просто дає можливість дізнатись про існування цієї організації. І коли потрібно написати сайт, а потрібних знань немає, то в такому випадку можна: або замовити сайт у спеціалізованої особи, або організації, а можна (якщо потрібно зробити звичайний сайт) скористатися спеціалізованими програмами. Такі програми дозволяють не маючи певних знань в програмуванні на мові HTML, створити досить пристойний сайт. В таких програмах, написання web-сайту зводиться до графічних позначок, тобто всі коди, які вводяться програмістами, в цій програмі представлені у вигляді графічних позначок на панелі задач, тому, щоб наприклад, створити нову сторінку, або вставити малюнок, змінити шрифт, достатньо клацнути на один, чи кілька позначок, тому оволодіти цією програмою можливо набагато швидше ніж самою мовою HTML. Таких програм досить багато, але виділимо такі як: «FrontPag», «Dreamweaver», «WebSite X5».

«FrontPag» – це одна з перших програм, та перша програма MS Office, яке була створена для автоматизованого створення сайтів. Ця програма мала досить багато можливостей, та досить велику свободу у створенні web-сторінки. Програма має стандартизований дизайн та вкладки, тому користувачам MS Office 2003 не потрібно багато часу щоб розібратися в програмі. «FrontPag» у новачка може викликати не мало питань, тому щоб оволодіти цим програмним забезпеченням потрібна витратити не мало часу, і в підсумку ми отримуємо досить широкі можливості у створенні та налаштуванні свого сайту. Але слід сказати, що програмне забезпечення досить застаріле, тому не може надати певних сучасних можливостей, як в графічному, так і в програмному плані. Програма завершила свої

існування у першій редакції, і вже у MS Office 2007 цю програму замінили на Microsoft ExpressionWeb и Microsoft SharePoint Designer[2].

«Dreamweaver» – продукт Adobe. Тут така ж ситуація як і з «FrontPage»: графічно Dreamweaver дуже схожий на інші продукти компанії Adobe, такі як «Photoshop», тому у користувачів Adobe виникне набагато менше питань ніж у нового користувача цього програмного забезпечення. Зовнішнє ця програма також схожа на «FrontPage», як візуально, так і функціонально. Програма також підтримує можливість створення сайту вручну, з миттєвим перегляданням набраного у цій же програмі. Тобто можливо перевірити працездатність тегів не виходячи з програми. Ця програма постійно оновлюється тому має переваги перед «FrontPage». Робота з програмою також передбачає освоєння принципу побудови сайту у цій програмі, але великих складнощів при освоєнні програми не виникає [1].

WebSite X5 – мабуть найпростіша програма для створення сайту і при цьому ми отримуємо досить хороші результати по закінченню роботи. Програма розроблена таким чином, що створення сайту проходить поетапно тому розібратись в ній не складає жодного труда. Не дивлячись на таку поетапність у підсумку ми отримуємо досить непоганий результат, але зважаючи на таку поетапність програмісти позбавили користувача багатьох можливостей. Фактично були запрограмовані лише обов'язкові елементи для сайту, а все що стосується додаткових можливостей представлено досить скромно. Програма має приємний і простий інтерфейс, тому навіть з першої спроби можливо отримати досить непоганий сайт. До недоліків слід віднести як дуже урізані можливості, так і відсутність можливості редагувати HTML-тегів в програмі, а також нерідко виникають проблеми з відображенням сайту через браузер(іноді данні або не відображаються взагалі, або відображаються погано) [3].

Таким чином, зараз є програми, які дозволяють користувачам створити свій web-сайт, не маючи знань в програмуванні. Таких програм досить багато, тому вибирати є з чого. На жаль, можливості програми обмежені тими можливостями, якими обмежив її програміст, а програмування на мові HTML дає повну волю фантазії і можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. AdobeDreamweaver CC [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.adobe.com/ru/products/dreamweaver.html>
2. Microsoft Office [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://products.office.com/en-us/home>
3. WebSite X5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.websitex5.com/ru/index.html>
4. Бабаев А. Создание сайтов / А. Бабаев, Н. Евдокимов, М. Боде. – СПб: Изд-во «Питер», 2014. – 304 с.
5. Дунаев В. В. HTML, скрипты и стили / В. В. Дунаев. – СПб: Изд-во БХВ-Петербург, 2014. – 816с.
6. Дунаев В. В. Web-программирование для всех / В. В. Дунаев. – СПб: Изд-во БХВ-Петербург, 2008. – 560 с.

ЭЛЕКТРОННЫЕ ДОКУМЕНТЫ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННЫХ КОММУНИКАЦИЙ

В условиях ускоренной информатизации и увеличение значения документирования в организационных процессах многих учреждений, в частности, крупных компаниях и корпорациях, все большее применение приобретает электронная документация, поскольку автоматизированная обработка сокращает время, снижает трудозатраты делопроизводителей, повышает качество работы с большой степенью прогнозируемости сроков подготовки документов.

Электронная документация значительно облегчает систематизацию и анализ имеющейся информации. Это становится возможным благодаря грамотному подходу по выбору программных средств, предоставляет возможность формировать качественную электронную документацию с устранением различных видов ошибок, контролировать процессы ее выполнения, хранения, поиска и использования.

На современном этапе быстрого развития информационного общества для улучшения организации и ускорения обработки документов используют унифицированные системы управленческой документации, которые различаются между собой по функциональному назначению. Классический же документооборот, а именно бумажный, теряет свою актуальность, что связано с необходимостью вручную формировать документы, отыскивать ошибки в информационном наполнении и вручную их исправлять, постоянно контролировать их перемещение между отдельными подразделениями. Указанные причины существенно увеличивает трудозатраты учреждений [1, с.18].

Функционирование электронного документооборота обеспечивается путем создания не только унифицированных системы документирования, но и выбором соответствующих программных средств автоматизированной обработки информации с учетом конкретных условий работы с электронными документами аппарата управления [1, с.19].

Сегодня автоматизация работы с электронными документами приобретает все большее распространение. По данным исследования, проводившегося компанией Siemens Business Services в 2011 [2], в современных условиях производительность труда персонала при использовании электронного документооборота возрастает на 20-25%. Поэтому автоматизация работы с электронными документами, циркулирующих в учреждении, имеет важное значение для повышения эффективности деятельности системы управления в целом.

В деятельности различных учреждений имеют весьма важное значение системы организации электронной документации, использование которых, позволяет применять заранее подготовленные шаблоны, что значительно уменьшает затраты бумаги, времени, обеспечивает высокую скорость поиска и получения информации, а также значительно увеличивает компактность архива, повышает эффективность работы сотрудников. Стоимость архивного хранения электронной документации на 80% ниже бумажного [2].

Переход к электронной форме делопроизводства, автоматизации архивного дела и внедрение систем электронного документооборота, в частности, являются весьма актуальными заданиями в крупных организациях и предприятиях, которые осуществляют деятельность не только на территории своей страны, но и на международном уровне. Системы организации электронной документации повышают качество формирования документов, сокращают количество имеющихся ошибок в информационном наполнении, повышают авторитет учреждений. Для успешного их внедрения нужно повышать компетентность и квалификацию персонала в области информационных технологий, унифицировать использование программных средств, используемых для автоматизации работы с документами, и создавать единую систему обработки [3; 5].

Реализация актуальных для предприятий заданий по оптимизации документооборота возможна с учетом характерных признаков систем электронной документации, среди которых выделяют, в частности, типы документов, с которыми работает система, возможность контроля, поддержка работы с несколькими версиями документов [5].

Чем большее количество сотрудников и объем документов, тем сложнее становятся обработки, тем больше необходимость в применении программ автоматизации электронного документооборота. При выборе систем документооборота нужно учитывать такие требования: объем документооборота, скорость движения документов, стоимость выполнения типичных операций над документами, простота, удобство и легкость в использовании.

Приобрели популярность такие современные программные средства автоматизации электронного документооборота, как, например, системы «БОСС-Референт», «ДЕЛО», «Евфрат-документооборот», OPTiMA-WorkFlow, «Megapolis. Документооборот», Lotus Notes, «Documentum», каждая из которых имеет свое соответствующее функциональное назначение [2].

Рассмотрим некоторые из систем автоматизации электронного документооборота.

Система «ДЕЛО» ориентирована на автоматизацию смежных документо-ориентированных процессов (финансовый, договорной документооборот, автоматизация внутренних бизнес процессов, работа с обращениями граждан, оказание гос. услуг и т.д.), с возможностью организации юридически значимого документооборота компании. Так же данная система поддерживает интеграцию с существующими информационными системами предприятия. Внедряя данную систему предприятие значительно повышает эффективность своей работы за счет сокращения времени на обработку и поиск документов, обсуждение и согласование, контроль исполнения поручений.

Система «Megapolis. Документооборот» является комплексным программным решением для создания систем управления документами и автоматизации деловых процессов органов государственного сектора. «Megapolis. Документооборот» является одной из лучших украинских систем электронного документооборота, имеет богатую историю внедрения в органах государственной власти Украины. Основной целью внедрения систем серии Megapolis является повышение прозрачности, управляемости и эффективности работы. Эти системы охватывают все этапы жизненного цикла документов – от подготовки проектов документов в организации до их архивного хранения (с обеспечением функций электронного архива и электронной цифровой подписи).

Программа автоматизации электронного документооборота «Documentum» является достаточно эффективной в управлении неструктурированной информацией предприятия (различные типы документов). Платформа Documentum позволяет не только управлять документами предприятия на всех этапах жизненного цикла, но и выполнять задания комплексной автоматизации различных бизнес-процессов, обеспечивая связь различных информационных систем между собой. Преимуществами программы является реализация совместной работы с документами, распределение прав доступа, рассылка документов по отделам предприятия, регламентировано и динамическое определение маршрутов прохождения документов, утверждение документов, реализация многоуровневой процедуры согласования, архивное хранение документов, поиск по их атрибутам.

Рассмотрев некоторые из существующих на данный момент систем автоматизированного документооборота можно заметить, что у всех автоматизированных систем, есть общее (повышение эффективности предприятия в рамках организационной деятельности и снижения трудозатрат при работе с документами) и специальное (каждая из систем ориентирована на те или иные функции и задачи). Разнообразие и особенности систем, позволяют предприятию более тонко подойти к вопросам выбора и непосредственно внедрения автоматизированных систем. Оптимальная система документооборота должна

обеспечивать: создание единого информационного пространства и коммуникационных каналов; функциональную маршрутизацию документов; архивное хранение документов и поиск по их атрибутам; динамическую модификацию формы и содержания учетных данных и процедуры регистрации; полноценный контроль версий документа; оперативную передачу информации на соответствующие уровни управления; повышение исполнительской дисциплины, безопасности передачи, хранения и доступа к информации.

Применение автоматизированных систем документооборота является насущной проблемой, в частности в крупных корпорациях. Формирование административной документации, создание благоприятных привлекательных условий, обслуживание всевозрастающего количества работников и подразделений, как на государственном, так и мировом уровнях требует оперативного внедрения оптимальных систем электронного документооборота. Внедрение и использование специальных автоматизированных систем электронного документооборота существенно повышает эффективность управленческой деятельности, ускоряет движение документов в организации и уменьшает трудоемкость обработки документов и затраты времени, является насущной проблемой совершенствования управленческой деятельности в целом.

ЛИТЕРАТУРА

1. Баласаян В. Электронный документооборот – основа эффективного управления современным предприятием / В. Баласаян // Управление персоналом. – 2002. – № 2. – С. 18–21.
2. Матвієнко О. Основи організації електронного документообігу: навчальний посібник / О. Матвієнко, М. Цивін. – К.: Центр навчальної літератури, 2008. – 112 с.
3. Мешков Д.Ю. Электронный документ: обіг, зберігання, використання, законодавчі аспекти/ Д.Ю. Мешков // Архіви України. – 2001. – № 6. – С. 73–87.
4. Морозов, М. А. Информационные технологии в социально–культурном сервисе и туризме. Оргтехника: учебник / М. А. Морозов, Н. С. Морозова. – 2-е изд., стереотип. – М.: Изд. центр «Академия», 2004. – 240 с.
5. Перехрест Г. Впровадження електронного документообігу: огляд вітчизняних систем / Г. Перехрест// Довідник секретаря та офіс–менеджера. – 2007. – № 6. – С. 38–44.

УДК 004.7 (043)

З. М. Караберова
/м. Маріуполь/

РОЛЬ ПРОКСІ СЕРВЕРУ В РОБОТІ КОМП'ЮТЕРНОЇ МЕРЕЖІ УСТАНОВИ

В умовах формування інформаційного суспільства підприємства та установи активно використовують в своїй діяльності інформаційні технології, що допомагають значно підвищити ефективність їх роботи, забезпечити належний рівень інформаційної безпеки та створити чітку, раціональну організацію документаційного забезпечення управління підприємства. Але це стає можливим лише за умов наявності в програмному забезпеченні установи сучасних програмних компонентів та постійне їх оновлення. Однією з таких технічних розробок сьогодні є проксі-сервер. Тому, актуальним є дослідити особливості впливу проксі серверу на роботу внутрішньої мережі установи.

Відомо, що у кожного комп'ютера підключеного в локальну мережу або мережу Internet є свій унікальний IP адрес. І в момент знаходження користувача в Інтернет зловмисники можуть легко виявити його та отримати доступ до даних вашого комп'ютера. Для того, щоб запобігти подібного втручання та втрати інформації все більше компаній вдається до використання проксі серверу, який дозволяє перебувати в просторах Internet через нього, тобто з'єднання з web вузлами проходить не напряму, а через проксі, який

також в свою чергу замінює IP адресу користувача на свою. А зламати, проксі сервер значно складніше ніж персональний комп'ютер, оскільки він оснащений потужним захистом.

Проксі сервери використовуються практично у всіх корпоративних та локальних мережах, де група користувачів має підключення до Internet через центральний комп'ютер. Даний комп'ютер для користувачів таких мереж є проксі сервером. Адміністратор даного проксі сервера в свою чергу може стежити за кількістю вхідного і вихідного трафіку, відвідування сторінок і в разі необхідності відключення від мережі Internet.

Як правило всі користувачі таких мереж мають в мережі Internet одну зовнішню IP адресу на всіх, всередині мережі мають як правило IP адреси 192.168.1.**.***, 192.168.***.**. У такому разі на всіх відвідуваних сайтах буде видно IP проксі сервера (центрального ПК) [1].

До основних можливостей проксі серверів можна віднести:

- забезпечення доступу з комп'ютерів локальної мережі в Інтернет;
- кешування даних, яке надає можливість зберігати копію зовнішніх ресурсів, до яких часто звертаються, та видавати за запитом, знижуючи тим самим навантаження на канал у зовнішню мережу і прискорюючи отримання користувачем необхідної інформації;
- стиснення даних, що проявляється в передачі користувачу завантаженої проксі-сервером інформації з інтернету в стислому вигляді. Такі проксі-сервери використовуються в основному з метою економії зовнішнього трафіка;
- Захист локальної мережі від зовнішнього доступу полягає в тому, що проксі сервер можна налаштувати так, що локальні комп'ютери будуть звертатися до зовнішніх ресурсів тільки через нього, а зовнішні комп'ютери не зможуть звертатися до локальних взагалі (вони «бачать» тільки проксі-сервер);
- обмеження доступу з локальної мережі до зовнішньої, що надає можливість заборонити доступ до певних веб-сайтів, обмежити використання інтернету якимось локальним користувачем, встановлювати квоти на трафік або смугу пропускання, фільтрувати рекламу і віруси;
- анонімізація доступу до різних ресурсів, яка полягає в можливості проксі серверу приховувати відомості про джерело запиту або користувача. У такому разі цільовий сервер бачить лише інформацію про проксі-сервер, наприклад, IP-адресу, але не має можливості визначити дійсне джерело запиту. Існують також спотворюючі проксі-сервери, які передають цільовим серверам неправдиву інформацію про справжнього користувача.

Існує кілька типів проксі серверів, кожен з яких призначений для вирішення свого кола завдань.

Найбільш поширеним типом проксі серверів є HTTP проху. Саме його зазвичай мають на увазі, вживаючи термін «проксі». Якщо раніше за допомогою цього типу проксі можна було тільки переглядати web-сторінки і картинки, скачувати файли, то тепер через нього вміють працювати всі нові версії програм та браузерів [2].

Іншим типом проксі є Socks проху. Вони вміють працювати практично з будь-яким типом інформації в Internet (протокол TCP / IP), проте для їх використання в програмах має бути явно вказана можливість роботи з socks проху. А для використання socks проху в браузері потрібні додаткові програми, оскільки вони не вміють самі працювати через нього. Хоча будь-які версії ICQ і багатьох інших популярних програм відмінно можуть працювати через даний тип проксі.

Також виділяють CGI проху (анонімайзери). З даним типом проксі серверів можна працювати тільки через браузер. В інших програмах їх використання є доволі ускладненим і в цілому не потрібним, оскільки в таких випадках зазвичай використовують HTTP проху.

Ще одним різновидом проксі є FTP проху. Окремо від корпоративних мереж даний тип зустрічається досить рідко. Зазвичай його використання пов'язане з тим, що в організації мається Firewall – система захисту комп'ютерів від вторгнення ззовні, що перешкоджає

прямому доступу в Internet. Використання проксі цього типу передбачено в багатьох популярних файлових менеджерах (FAR, Windows Commander), download менеджерах (GetRight, ReGet, ...) і в браузерях. Але цей тип проксі є вузько спеціалізованим і призначений для роботи тільки з FTP серверами.

Також можна використовувати безкоштовний проксі сервер, який вже налаштований і доступний через Internet. Для його застосування не потрібно купувати обладнання, встановлювати і налаштовувати програмне забезпечення. Досить налаштувати програми, наприклад, браузер Internet Explorer, на роботу через такий проксі. Його перевагами є безкоштовність та відповідність функціональних характеристик, таких як швидкість роботи, час відгуку тощо, платним аналогам. До недоліків можна віднести: постійні перебої в роботі; недовговічність - безкоштовні проксі, як правило, через якийсь час або переходять в статус платних, або припиняють роботу; низький рівень анонімності – сенс роботи зводиться до кешування інформації, одержуваної з Internet; недостатній рівень безпеки.

Таким чином, варіант безкоштовного проксі серверу може підійти окремим користувачам, або незначним бюджетним організаціям. Для значних установ використання такого типу проксі є недоцільним, і швидше призведе до втрат ніж до підвищення ефективності роботи установи. Отже краще використовувати платні версії програми, оскільки в них надається можливість налаштування характеристик, таких як час відгуку сервера, швидкість роботи, ефективність кешування тощо, а у разі збоїв в роботі можна звернутися до постачальника з претензіями.

Виходячи з вищезазначеного використання проксі серверу дозволяє підвищити рівень безпеки внутрішньої мережі установи через фільтрацію вірусів, анонімізацію користувача; прискорює отримання інформації та дозволяє обмежувати доступ до небезпечних веб-сайтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Микхт А. Свободный проху сервер [Електронный ресурс] / А. Микхт. – Режим доступа: <http://citforum.ck.ua/internet/webservers/proxy/>.
2. Що таке проху сервер і для чого він потрібен? [Електроний ресурс]. – Режим доступу: <http://mcreper.com/?p=1317/>.

УДК 004.4 (043)

К. В. Кривогуз
/г. Мариуполь/

АРХИВИРОВАНИЕ ФАЙЛОВ С ПОМОЩЬЮ WINZIP

Каждый из нас сталкивался с таким процессом, как архивация. Или же, по крайней мере, слышал и употреблял слово «архивация» довольно часто. Попробуем разобраться, что такое архивация, для чего она нужна и нужна ли она нам в принципе. А так же выяснить эффективность программы для архивации файлов – WinZip.

Архивация – это сжатие файла или группы файлов с целью уменьшения места, занимаемого ими на диске. Файлы, полученные в результате сжатия, называют архивами или архивными копиями. Специальные программы, сжимающие файлы, называют архиваторами или упаковщиками.

Но архивация нужна не только, для того что бы сжимать текст; у архивации есть еще одно замечательное свойство. По-простому его можно назвать «упаковка». Архиваторы позволяют не только создавать архивные копии файлов меньшего размера, но и объединять такие копии нескольких файлов в один архивный файл. Всякий архив имеет оглавление, в котором обязательно содержатся следующие сведения о каждом хранящемся в архиве файле: имя файла; дата и время последней модификации файла; размер файла на диске и в архиве; код циклического контроля (CRC) для каждого файла, используемый для проверки целостности архива.

Основной характеристикой архивных файлов служит степень их сжатия. Она зависит от формата исходного файла и от алгоритма сжатия. Поэтому не существует строгих критериев, позволяющих предпочесть один архиватор другому.

В Украине наиболее распространены следующие архиваторы: RAR и его Windows-версия WinRar (архивы, созданные им, имеют по умолчанию расширение .RAR), PKZIP / PKUNZIP и его Windows-версия WinZip, ARJ и LHA.

Программа-архиватор WinZip проста в использовании и является мощным инструментом для быстрой архивации и разархивации данных.

Архиватор формата ZIP был первоначально создан для MS-DOS в 1989 году компанией PKWare. WinZip был создан в начале 1990 года как коммерческий графический интерфейс для PKZIP. Благодаря своей простоте программа WinZip завоевала огромную популярность.

С ее помощью можно сохранить гораздо больше информации, так как архивы файлов занимают намного меньший объем. Для архивирования файла с помощью WinZip применяется сложный математический метод, позволяющий оптимизировать хранение информации. Полученный архив содержит всю информацию, но при этом имеет меньший размер. Такой сжатый файл можно разархивировать в любой момент. Степень сжатия файла во время архивирования зависит от его типа.

Архив может содержать как один, так и несколько файлов одновременно. Большинство файлов, доступных для загрузки через Интернет, обычно заархивированы с помощью данной программы, поэтому без программы архивирования данных, подобной программе WinZip, не возможно выполнить разархивацию файлов.

WinZip – мощный архиватор для работы как с Zip-файлами, так и с архивами других форматов. Он поддерживает ряд популярных форматов архивации, а точнее: ZIP, RAR, GZIP, Z, ARJ, ARC, CAB, LZH, TAR, MIME, UnixCompress, Uuencode, Xxencode, BinHex. Поддерживает ZIP архивы неограниченного размера. В состав WinZip входит инструмент для резервного копирования.

Основные возможности программы «WinZip»:

- быстрое и эффективное сжатие документов, электронных таблиц, изображений и других файлов в форматы Zip, LHA и Zipx (наиболее эффективное сжатие);
- подбор оптимального формата архивирования в зависимости от типа сжимаемых файлов;
- просмотр запакованных файлов, не извлекая из архивов;
- открытие архивов сжатых в форматах Zip, Zipx, RAR, 7Z, BZ2, LHA, CAB, IMG, ISO, GZIP, TAR, CAB, а также многие другие;
- сжатие и отправка файлов по электронной почте непосредственно из окна архиватора Winzip без необходимости запуска сторонних приложений;
- криптостойкое AES-шифрование для защиты конфиденциальных данных от несанкционированного доступа;
- временно извлеченные из архива файлы после закрытия тут же уничтожаются во избежании несанкционированного использования;
- гаджет для рабочего стола предоставляет мгновенный доступ к основным функциям WinZip;
- автоматизация резервного копирования файлов (доступно только в версии WinzipPro);
- тесная интеграция с веб-сервисом ZipSend, служащим для отправки больших файлов по электронной почте;
- прямая работа с сервисом ZipShare, который позволяет загружать в Facebook сжатые файлы;
- запись ZIP архивов на Blu-ray диски;

- diagnostyka produktywności komputera z pomocą wbudowanego systemowego skanera.

Takim sposobem, programy-archiwizatory przeznaczone do przechowywania danych w wygodnym kompaktowym formie. Oni upraszczają i ułatwiają pracę z danymi na komputerze, czynią ją bardziej wygodną. Programy-archiwizatory wygodne do przesyłania i przechowywania informacji. W nowoczesnym świecie, przy takiej częstotliwości używania komputerów my by nie mogli obejść się bez używania bez danych programów-archiwizatorów, takich jak WinZip, tak jak ona szczególnie efektywnie archiwizuje pliki.

УДК 81'322.4

O. Krugliakov

Ім. Камосіце, Польща

UŻYCIE SZTUCZNEJ INTELIGENCJI W TŁUMACZENIU MASZYNOWYM JAKO ROZWIĄZANIE PROBLEMU WIELOJĘZYCZNOŚCI CYBERPRZESTRZENI

Dzisiaj podstawą istnienia i funkcjonowania człowieka w cyberprzestrzeni jest konieczna znajomość języków obcych. Przeciętny użytkownik Internetu na co dzień natyka się na obcojęzyczne portale o różnej treści – od forów i sieci społecznościowych do baz tekstów naukowych. Praca tłumacza jest konieczna przy dokonywaniu transferu informacji na język docelowy i udostępnianiu ich szerokim masom. Interesują nas kompetencje tłumacza w kontekście dialogu międzykulturowego, rozwijającego się w sposób bardzo dynamiczny.

Producenci technologii tłumaczeniowych nieraz podejmowali kroki w kierunku stworzenia uniwersalnej platformy, która by potrafiła odsłonić „obcy świat”. Pewne efekty zostały osiągnięte: serwisy oraz aplikacje tłumaczeniowe oferują opcję tłumaczenia całych stron, jednak rezultaty takiego tłumaczenia są niejednoznaczne, z czego wynika, że przedsięwzięcie to nadal potrzebuje doskonalenia (choćby progres bez wątpliwości istnieje). Fakt ten kolejny raz potwierdza, że idea wykluczenia człowieka z procesu tłumaczenia jest na razie nieco utopijna, a zawód tłumacza nie zaniknie.

Korzystanie z technologii tłumaczeniowych jest koniecznym warunkiem dokonywania przekładu o wysokiej jakości, tym bardziej że dzisiaj kwestia czasu odgrywa dość ważną rolę w procesie wymiany informacji. Jest to jedno z głównych zadań przygotowywania przyszłych tłumaczy, ponieważ brak wiedzy i nieumiejętność obsługi współczesnych technologii obniża ich konkurencyjność, produktywność oraz jakość tekstów docelowych. Nie zmniejsza to jednak wartości publikacji, a nawet zachęca zawsze mieć pod ręką autorytatywne źródło informacyjne, ponieważ wiadomo, że aplikacje komputerowe mogą czasem działać niestabilnie.

Korzystanie ze słowników internetowych już dawno nie sprawia żadnego problemu, ponieważ są one dostępne w bardzo dużej ilości. Osoby, które nigdy nie miały do czynienia z tłumaczeniem, błędnie uważają, że dla tłumaczenia tekstów obcych wystarczy zajrzeć do słownika dwujęzycznego. Warto uprzedzić taką osobę, że rezultat takiego tłumaczenia będzie nieco podobny do tłumaczenia maszynowego, w którym nie jest uwzględniony kontekst używanego słowa. Kontekst dla tłumacza to wszystko, w nim ujawnia się polisemia słowa, więc ostatecznym warunkiem ustalenia odpowiednika w języku docelowym jest porównawcza analiza struktury znaczeniowej słów. Zapotrzebowanie na te dane powoduje korzystanie ze słowników jednojęzycznych, hasłom którego często towarzyszą idiomy i frazeologizmy (jak również odsyłacze do odpowiednich słowników).

Następnym niezbędnym narzędziem tłumacza są korpusy języków dostępne tak w trybie online, jak i opracowane w formie programów komputerowych. Instrument ten towarzyszy słownikom frazeologicznym, jednak pokazuje bardziej szeroki zakres funkcjonowania słowa w kontekście, co niewątpliwie pomoże podczas zastanawiania się nad wyborem odpowiednika. Zdarza się, w niektórych słownikach korpus jest zintegrowany, co ułatwia tłumaczowi pracę. Jeszcze jedną

możliwością, z której mógłby skorzystać tłumacz, jest korpus równoległy tekstów, który świetnie nadaje się również do nauki języków obcych.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedno bardzo istotne narzędzie CAT, umiejętność obsługi którego bardzo podwyższy efektywność pracy. Są to specjalistyczne aplikacje zarządzające pamięcią tłumaczeniową oraz terminologicznymi bazami danych. Aplikacje te są powołane, by pomóc tłumaczowi w optymalizacji jego pracy. One łatwo się integrują do środowiska edytorów tekstu. Podczas importu pliku program dzieli tekst wyjściowy na segmenty. Aplikacja dokonuje analizy segmentów drogą poszukiwania w pamięci tłumaczeniowej (online lub załączonej przy stworzeniu projektu tłumaczenia) podobnych wyrażen i słów, które będą zaproponowane do użycia. Gdy w pamięci tłumaczeniowej nie znajdzie się odpowiedni element, tłumaczenie wykonuje się ręcznie, po czym dołącza się do pamięci. W taki sposób tłumacz oszczędza czas i może przetłumaczyć podobny tekst dwa razy szybciej. Zasadniczą przewagą terminologicznej bazy danych, która odróżnia ją od zwykłych słowników terminologicznych, jest to, że poddaje się ona modyfikacjom i jest do publicznej dyspozycji drogą internetową. Niektóre bazy danych są w stanie dostarczyć terminy użyte w kontekście prosto z korpusu języka. Terminologiczne bazy danych tworzone są tak indywidualnie, jak i przez organizacje zajmujące się tworzeniem podobnych baz, przy tym mają one szeroki zakres haseł.

Rozwój kompetencji tłumacza powinien być głównym celem programów kształcenia w szkole wyższej, ponieważ bez omówionych umiejętności jest niemożliwe adekwatne funkcjonowanie w danej dziedzinie. Program przygotowania przyszłych tłumaczy należałoby rozszerzyć o osobną dyscyplinę, poświęconą nauce obsługi aplikacji specjalistycznych powołanych, by optymalizować proces i rezultat tłumaczenia.

O. Кругляков

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В МАШИННОМ ПЕРЕВОДЕ ПРИ РЕШЕНИИ ПРОБЛЕМ ПОЛИЛИНГВИЗМА В КИБЕРПРОСТРАНСТВЕ

Статья посвящена рассмотрению проблемы повышения квалификации переводчика в условиях развития технологий искусственного интеллекта. В контексте развития полилингвизма в киберпространстве особое внимание обращается на разнообразие переводческих технологий, которые являются обязательным атрибутом переводчика-профессионала. В современном мире умение работать с данным типом программного обеспечения позволяет адекватно функционировать в сфере перевода.

УДК 002+004.9

О. А. Лисенко

/м. Харків/

ЕЛЕКТРОННІ ВИДАННЯ В СУЧАСНОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Реформування сучасного соціуму обумовлено глобальними змінами в житті суспільства в XXI столітті. Стрімкий розвиток інформаційних ІР-технологій кардинально змінюють стиль мислення, поведінку, розвиток особистості. Сучасний світ стимулює орієнтацію суспільної свідомості на придбання якісно нових знань, що відповідають вимогам технізованого середовища. В умовах конкуруючих соціально-економічних систем і цінностей, інформаційне середовище призначене навчити людину критично відноситися до добору знань з численних джерел інформації і експоненційно зростаючого інформаційного потоку.

У сучасному всесвітньому суспільстві інформація інтенсивно інтегрується у всіх аспектах економічного, соціального, культурного і політичного життя, і можна сказати, що інформованість є однією з вимог життєздатності. Важлива соціально-економічна роль в

інформаційному суспільстві, фундаментальною ознакою якого є інтенсифікація засобів комунікації, належить розвитку та застосуванню інформаційної інфраструктури.

Формуються нові складові сучасної інформаційної інфраструктури, серед яких - електронні видання, кількість яких швидко розповсюджуються завдяки засобам інформаційних і комунікаційних технологій. Електронні видання стали поширюватися переважно мережами, зокрема, глобальною мережею Інтернет, а також за допомогою компакт-дисків.

Поняття «електронні видання» охоплює тексти книг, журналів і газет, які розповсюджуються в будь-якому текстовому або іншому форматі, наприклад у гіпертекстовому (HTML) або одному зі стиснутих форматів (ZIP, ARJ, RAR, WINZIP і ін.).

В останнє десятиліття ХХ століття в складі електронних видань стали застосовуватися ще і мультимедійні компоненти, під якими маються на увазі цифрові звукові або відеофрагменти, а також анімаційні вставки в основну частину видання. У результаті електронні видання стали засобом комплексного інформаційного впливу на людину, порівнянної з радіо, кіно і телебаченням, а в чомусь навіть переважаючи ці важливі засоби масової комунікації. Принциповою відмінністю друкованих від електронних видань є можливість інтерактивної реалізації останніх, при якій користувач (читач) може не тільки переміщатися по убудованим у текст гіперпосиланням, але й активно втручатися в хід подій, моделювати процеси, у тому числі виробничі.

Класифікація електронних видань може вестися за декількома ознаками, серед яких такі як: періодичність видання; вид видання; спосіб поширення; формат видання та ін. За тематичною та видовою ознакою коло електронних видань досить широке. Так, на електронних носіях поширюються: навчальні посібники (навчання іноземним мовам, конспекти лекцій, методичні вказівки по виконанню практичних і лабораторних робіт, тексти рефератів і доповідей і ін.); наукові журнали; дитячі видання у формі мультимедійних сценаріїв казкового, пригодницького, літературно-художнього і навчального типу; художня і науково-популярна література; енциклопедичні і довідкові видання, іноді багатотомні, і специфічно комп'ютерні – інтерактивний атлас світу, географічний довідник, атлас автомобільних доріг і ін.

З точки зору факторів, що впливають на якісні характеристики електронних документів, найбільший інтерес, представляє оптимізація користувальницьких інтерфейсів, причому не тільки графічних у широкому змісті, включаючи анімацію і цифрове відео, але і цифрове аудіо.

Надалі широке поширення мультимедіа-технологій і нестримний розвиток електронної комерції накладе тверді обмеження на конкурентноздатність і навіть виживаність підприємств галузі друку, орієнтованих на широкий попит. Переваги в реалізації навіть самої високоякісної продукції одержать ті, хто швидше і ефективніше освоїв електронні способи комерції й обслуговування. Таким чином, мережні електронні видання мають безсумнівні переваги по частині поширення перед будь-якими друкованими виданнями.

Виробництво електронних видань усе більш інтегрується в єдиний простір медіа-індустрії. Одночасно, у межах тієї ж медіа-індустрії відбувається процес інтеграції друкованих і електронних видань.

ОСОБИСТІТЬ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Становлення і розвиток особистості відбувається протягом усього життя людини, але особливо чітко цей процес простежується у підлітковому віці. Очевидно, що на становлення й розвиток особистості особливо впливає навколишнє середовище суспільства.

Особистість являє собою складну соціальну систему, що характеризується високим рівнем цілісності, відкритістю, стійкістю, можливістю самоорганізації та саморозвитку.

Інформатизація передбачає підвищення рівня інформаційної культури суспільства, сприяє ліквідації комп'ютерної неграмотності. У процесі інформатизації суспільства глибоко трансформується інтелектуальний потенціал особистості, що дозволяє говорити ще про одну закономірність інформатизації – інтелектуалізації суспільства.

Отже, процес розвитку особистості в умовах інформатизації суспільства має такі особливості:

- підвищення рівня інформаційної культури передбачає подолання інформаційної неграмотності членів суспільства, більш високого рівня їх інтелектуального потенціалу;
- великий обсяг, а також не завжди достовірна інформація, що вільно передається через інформаційні канали, тягне підвищення моральної відповідальності особистості шляхом формування її системи цінностей, яка є часткою структури духовного потенціалу.

Таким чином, особистість, виступаючи в ролі суб'єкта інформаційної взаємодії, змінюється під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, а також навколишнього середовища, зміна якого виражається в інформатизації суспільства. Взаємозв'язок соціальних якостей утворюють систему особистості, яка характеризується високим рівнем цілісності, відкритістю, стійкістю, можливістю саморозвитку. Саморозвиток особистості проявляється в якісній зміні її структури – особистісного потенціалу, що включає в себе інтелектуальний, творчий і духовний потенціали. Єдність цих трьох компонентів забезпечує становлення та розвиток особистості. У сучасному суспільстві інформація стає основою життєдіяльності, вона «пронизує» всю структуру особистості, сприяючи її якісній зміні. Творчий потенціал, що задає активність, виступає в якості передумови саморозвитку особистості, а духовний потенціал, включаючи в себе ціннісну систему особистості, дозволяє вибрати якісну інформацію і визначити спрямованість особистісного розвитку.

Розвитку особистості в умовах інформатизації суспільства властиві такі особливості:

- підвищення рівня інформаційної культури, яка передбачає більш високий рівень інтелектуального потенціалу,
- підвищення активності творчого потенціалу та моральної відповідальності особистості.

Таким чином, в сучасному суспільстві виникає нова культура – «культура реальної віртуальності». Вона здатна підпорядковувати собі людей, тому що у неї є матеріальна основа (комунікаційні мережі). А система уявлень, яка була напрацьована в цій культурі, – це спосіб існування людей у просторі потоків і «позачасовому» часу. Всі ці зміни ведуть до виникнення мережевого суспільства, яке «створено мережами виробництва, влади і досвіду, що утворюють культуру віртуальності в глобальних потоках, які перетинають час і простір».

Виникає новий світ – світ, сформований новими технологіями, новими соціальними структурами і новою культурою. Сучасне суспільство вступило на новий етап свого розвитку, найважливішою умовою якого служить віртуальна комунікація.

СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНТЕНТОМ ЯК ЗАСІБ СТВОРЕННЯ ТА ПІДТРИМКИ ОСВІТНЬОГО САЙТУ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

У зв'язку з тим, що в суспільстві відбуваються різноманітні процеси, пов'язані з інформатизацією усіх сфер життєдіяльності людей та становлення інформаційного суспільства великого значення набувають інтернет-технології. Тому сьогодні створення та розвиток веб-сайту організації стає обов'язковою вимогою. Не є виключенням й освітні заклади (школи, технікуми, вищі навчальні заклади), оскільки це унікальна можливість мати певне позиціонування в інформаційному просторі країни. Більшість веб-сайтів освітніх закладів створюються за допомогою безкоштовних систем управління контентом, оскільки купляти платну версію або наймати спеціаліста для написання сайту «з нуля» є дуже дорогим засобом.

В зв'язку з цим, системи управління контентом (Content Management System - далі CMS) є дуже популярними для використання. Але сьогодні дуже мало досліджень, присвячених цій темі. В основному – це посібники, що видаються самими системами для пояснення роботи з ними, або блоги, форуми та різноманітні статті, які також навчають роботі з CMS.

Розглянемо сутність та особливості систем управління контентом. Це програмне забезпечення для організації веб-сайтів чи інших інформаційних ресурсів в Інтернеті чи окремих комп'ютерних мережах [3]. Також це програмний комплекс, що дозволяє автоматизувати процес управління як сайтом в цілому, так і окремими елементами в рамках сайту: макетами сторінок, шаблонами виведення даних, структурою, інформаційним наповненням, а також по можливості надає додаткові сервіси – ведення статистики, пошук, засоби взаємодії з користувачами тощо.

Основні завдання CMS: зібрати в єдине ціле і об'єднати на основі ролей і завдань усі різноманітні джерела знань та інформації, доступні як в організації, так і за її межами; забезпечити взаємодію співробітників, робочих груп і проектів з створеними ними базами знань, інформацією та даними так, щоб їх легко можна було знайти, витягти і повторно використовувати звичним для користувача чином.

Переваги цих систем: легко змінити зовнішній вигляд будь-якої конкретної сторінки, не вплинувши на вигляд інших сторінок; нову сторінку, скопіювавши і виправивши файл з існуючою сторінкою; людині, що займається підтримкою сайту, достатньо знати тільки html; сайт буде працювати на будь-якому сервері хостингу, навіть з самими обмеженими можливостями; на сайті можна переглядати локально, не встановлюючи додаткове програмне забезпечення; мале число використовуваних програмних компонентів робить скрутним злом такої системи.

Однак, при всіх своїх перевагах такі системи володіють значними недоліками: складно внести зміни у структуру і зовнішній вигляд сайту, так як для цього необхідно змінити вміст всіх сторінок (оскільки меню сайту, логотип і засоби навігації дублюються на кожній сторінці); система не гарантує єдиний стиль сторінок сайту - будь-яка помилка при обробці файлів, що містять сторінки призводить до того, що різні сторінки сайту виглядають по-різному [3].

Сайти, що використовують CMS складаються з трьох взаємопов'язаних частин: база даних; адміністративний інтерфейс; зовнішній вигляд сайту.

Універсальність CMS залежить від кількості наявних модулів, легкості їх оновлення та створення нових, що є одним із критеріїв її оцінки. Модульна структура дозволяє розробникам охопити велике коло споживачів з різними вимогами до функціональності

порталу, програмістам – створювати свої модулі під конкретні задачі або замовлення, а користувачам – отримати зручність і можливість мобільно реалізовувати різні свої ідеї.

Але не всі CMS підходять для створення на них навчальних сайтів, оскільки для них висуваються певні вимоги. По-перше, повинен бути єдиний стиль оформлення текстів (наприклад, стиль Arial, Verdana, Tahoma, розмір 17–18 px). По-друге, кольорове рішення сайту повинно бути стриманим, оскільки читати тексти на яскравих фонах дуже важко. Втретє, не повинно бути великої кількості анімації – це відволікає увагу та викликає роздратування. Вчетверте, автовідтворення музики на освітніх сайтах неприпустимо. По-п'яте, на безкоштовних сайтах міститься реклама, яка не відповідає тематиці навчального сайту [1].

Навчальні сайти бувають різних типів. Їх різновиди можна представити у вигляді схеми (див. рис. 1).

Велику популярність набувають сайти шкіл, технікумів, вищих навчальних закладів, на яких публікують свіжі новини, оголошення, фотозвіти, а також надають ключову інформацію з організації діяльності - статуту, правила, ліцензії, реквізити.

Особові сайти вчителів необхідні для того, щоб розмістити на ньому конспекти лекцій, презентації, роздатковий матеріал, пояснення щодо виконання робіт для учнів та студентів, або свої педагогічні розробки для колег. Такі авторські проекти дозволяють розширити сферу взаємодії педагога та учня, а також дозволяють збільшити час занять. Також для підвищення інтересу учнів/студентів педагог публікує посилання на цікаві сайти по темі, факти, радить почитати додаткову літературу - словом, робить все, що неможливо зробити в навчальному закладі. Такий сайт функціонує з дня його відкриття - це означає, що матеріали, розміщені учителем в попередні роки, не видаляються, і всі охочі можуть з ними ознайомитися. За місяці і роки його функціонування при грамотній організації роботи він перетворюється на джерело пізнавальної та навчальної інформації.

Рис 1. Різновиди навчальних сайтів

Сайти-проекти створюються учнями/студентами та присвячені певній темі, і являють собою результат дослідницької роботи. Ефективність таких сайтів полягає в тому, що вони розвивають інтерес до навчальної дисципліни та допомагають працювати з інтернет-технологіями, тобто освоювати інформаційний простір [4].

Порівняння CMS для створення навчальних сайтів

Переваги	Недоліки
Narod.ru	
<ul style="list-style-type: none"> • Безкоштовний; • Найпростіший, й підійде для тих, хто неосвічений у інтернет-просторі; 	<ul style="list-style-type: none"> • Обмежений функціонал; • Мало шаблонів; • Реклама; • Низька якість сайтів; • Низький рівень безпеки.
Ucoz	
<ul style="list-style-type: none"> • Велика кількість шаблонів модулів (форум, опитування, галереї, магазин, блог і т.д.); • Поступово зростаючий обсяг дискового простору в міру розвитку сайту (без додаткової оплати); • Добре індексується пошуковими системами; • Можливий RSS імпорт і експорт; • Доступність технічної підтримки; • Для навчальних сайтів та таких, що містять корисну соціальну інформацію для населення є можливість відключення реклами. 	<ul style="list-style-type: none"> • Неможливість повного перенесення сайту на інший хостинг; • Не можна встановлювати на хостинг сторонні скрипти; • Конструктор буде складним для новачків; • Досить одноманітні шаблони.
Конструктор шкільних сайтів E-Publish	
<ul style="list-style-type: none"> • Безкоштовний; • Зручний та зрозумілий; • Наявність різних шаблонів, можна зробити свій індивідуальний сайт; • Дизайн сайту можна змінити на будь-якому етапі; • При додаванні нової сторінки, посилання на неї з'являється автоматично в меню, також можна додати сторінку без додавання в меню; • Наявний вбудований графічний редактор, який дозволить вказати необхідний розмір; • Після збереження сторінок файли зображень впроваджуються в папки локальної версії сайту. 	<ul style="list-style-type: none"> • Середній рівень якості; • Не можна встановлювати на хостинг сторонні скрипти, можна використовувати тільки штатні.

Розглянемо в безкоштовні CMS, які з урахуванням вищезазначених вимог можна використовувати для навчальних сайтів (таблиця 1).

Таким чином, розглянувши декілька CMS ми вважаємо що найбільш оптимальною платформою є конструктор шкільних сайтів E-Publish, оскільки він є безкоштовним, зручним та простим в користуванні. А сайти створені на ньому будуть максимально відповідати вимогам навчальних сайтів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бушуева Е. Требования к образовательным сайтам [Електронний ресурс] / Е.Бушуева. – Режим доступу: http://katerina-bushueva.ru/publ/sozdanie_sajta/sozdanie_sajta/trebovaniya_k_obrazovatelny_m_sajtam/9-1-0-54.

2. Величко Д.М. Система управління змістом як засіб конструювання освітнього сайту [Електронний ресурс] / Д. М. Величко. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/1327/1/18.pdf>.

3. Системи управління вмістом [Електронний ресурс] / Вільна енциклопедія Вікіпедія. – Режим доступу: uk.wikipedia.org/wiki/Система_керування_вмістом.

4. Форматы образовательных сайтов. Почему для создания сайта стоит выбрать uCoz? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://blog.ucoz.ru/blog/formaty_obrazovatelnykh_sajtov_pochemu_dlja_sozdanija_sajta_stoit_vybrat_ucoz/2011-03-25-179.

УДК 316.61:316.324.8

Д. В. Полторак
/г. Мариуполь/

ЛИЧНОСТЬ И РИСКИ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Риск сопровождает человечество на всех этапах его развития и выполняет ряд очень важных функций: защитную, аналитическую, инновационную, регулятивную и др. С развитием индустриального общества, кроме природных рисков, появились ещё и искусственно созданные человеком «техногенные риски».

Информационное общество характеризуется широким внедрением информационно-коммуникационных технологий во все сферы жизнедеятельности людей и мощным потоком информации, являющейся главным ресурсом общественного развития. Все это создает принципиально новые возможности для самореализации личности и, одновременно, новые проблемы на этом пути. Общество становится более открытым и динамичным, но, вместе с тем, его развитие приобретает черты неопределенности и нелинейности, что не может не влиять на повседневную жизнь личности. XX век подтверждает амбивалентность по социокультурным последствиям любого технического (и не только) достижения. Например, свободный доступ к информации и участие большого количества людей в обсуждении каких-либо проектов (технических, экологических, политических и т.д.) создают условия для преодоления господства технократии и экспертократии, совершенствования демократии, однако существует опасность манипуляции общественным мнением через электронные средства масс-медиа и Интернет, опасность искажения информации, спекуляции на мнении рядового посетителя сайтов. Подобные проблемы и опасности вызвали к жизни определение современного общества как общества опасностей и катастроф, как «общества риска», «рискогенного», «рискоориентированного» общества (У. Бек, Г. Бехманн, Н. Луман, Э. Гидденс и др.). Это общество, стремящееся к устойчивому развитию, провозглашающее безопасность одной из главных ценностей, в котором, однако, с ростом безопасности одновременно возрастает и ненадежность, неуверенность.

Многие ученые отмечают, что в литературе нет однозначного определения, того, что можно назвать риском. Можно отметить, что риск связан с той или иной степенью неопределенности, нестабильности, ненадежности, той или иной мерой опасности, что в ситуации риска присутствует момент выбора рисковать или нет; можно прогнозировать степень вероятности ожидаемых результатов. Риск обусловлен как деятельностью и знаниями людей, выбирающих альтернативные решения, так и общей социокультурной ситуацией. Кроме того, существует проблема объективной оценки рисков экспертами, не говоря уже об обычных людях. То, что кому-то кажется риском, для другого таковым не является. Все это делает поиски решения проблемы управления рисками крайне сложными.

Создание новой информационно-коммуникационной виртуальной среды приводит к возникновению целого ряда рисков для развития личности. Во-первых, это риск потери идентичности – этно-национальной, культурно-исторической, государственной, конфессиональной и т. п. Организующим принципом культурной жизни человека в

информационном обществе становится принцип трансформации. С одной стороны, личность становится многограннее, расширяется возможность выбора и творческих экспериментов, человек сам конструирует свою действительность, а с другой стороны, теряется связь с реальным миром, размывается представление о собственном статусе, целях и смысле жизни, заодно дискредитируется идея рациональной организации жизни. Человек перестает отличать свое реальное «я» от виртуального, которое может быть навязано ему извне.

Виртуализация общения, создавая новые творческие импульсы, открывает опасность превращения его в игру, что может привести к утрате его эмоционально-личностного характера, к утрате искренности, открытости, честности. Многое зависит от того, эгоистичны ли намерения человека, вступающего в коммуникацию. Если сеть для него – место, где можно использовать другого лишь как средство разрядки или отдыха, то общение утрачивает человеческий характер, становится поверхностным, мимолетным. Как избыток виртуального общения, так и его неудачный опыт могут привести к боязни реального межличностного общения, к реальному одиночеству, к депрессивному состоянию, к отчуждению от людей и природы и даже к деструктивным намерениям.

Мощность современных информационных технологий многократно превосходит возможности переработки информации человеком. Погребенный под ее лавиной, он не в состоянии выработать свое собственное о ней мнение, целиком доверяясь экспертам, которые вполне могут оказаться манипуляторами его сознанием. Сознание современного человека – это экранное сознание, в которое при помощи информационно-коммуникационных технологий можно постоянно вмешиваться, менять, например, систему ценностей. Один из способов – это понижение общего культурного уровня информационно-коммуникативной среды, в которой находится личность.

Привычка к быстрому получению информации разрушает способность к рефлексии, саморефлексии, к глубокому теоретическому исследованию. Вместо этого создаются поверхностные «демо-версии», не несущие ничего принципиально нового. Так вместо творца появляется компилятор с ограниченными познавательными возможностями и стремлениями.

Для того чтобы успешно реализовать себя в быстро меняющемся мире, быть постоянно востребованной, личности необходимо систематически обновлять свои знания и осваивать новые виды деятельности. На этом пути она сталкивается с риском получения некачественной информации. К сожалению, из-за нехватки времени и неумения распорядиться информацией, систематизировать ее, из-за незнания методологии ее поиска, из-за объективно ограниченных возможностей восприятия, человек часто осваивает новую информацию фрагментарно, и возникает то, что называется мозаичным образованием. Ценность такого образования невелика, так как информационное общество заставляет нас решать сложные, комплексные задачи, требующие системного подхода (например, комплексная оценка рисков, выбор между альтернативами).

К проблемам современного информационного общества относится рост информационной преступности, информационное неравенство и т. п.

Перечисленные выше риски не исчерпывают хотя бы основные проблемы формирования информационного общества, тем более что их число с большой скоростью множится с развитием деятельности человека. Можно говорить о риске быть «погребенным» под массивом неупорядоченных знаний о рисках и нежелании человека выбираться из-под этого массива из-за боязни новых, неизвестных рисков. Так активность трансформируется в апатию, творчество в застой, в решение не принимать решения, чтобы не множить риски (хотя тем самым возникает риск потери возможных выгод). Пусть решения принимает кто-то другой, он же и будет отвечать за последствия. В политической области это, например, создает угрозу для развития демократии.

Осмысливая свое отношение ко всему этому, необходимо отталкиваться от того, что риски являются неизбежными продуктами все усложняющейся человеческой деятельности, в которой личность вынуждена постоянно принимать решения. Оценка этих решений всегда конкретно-исторична, объективна и субъективна одновременно. В определении опасностей и выборе решения личность исходит из представлений о мире и о себе самой, из осознания своей природы и сущности, своих потребностей, своей деятельности, из представления о базовых ценностях, лежащих в основе развития человека и общества. Способствовать снижению или локализации рисков, умению их оценить должны технологии защиты и обращения с рисками, развитие правовой базы, нравственная оценка принятия решений, осмысление критериев научно-технического прогресса. Что это невероятно трудная задача, доказывает хотя бы проблема оценки информации. Можно ли ввести цензуру в сети, и на каких принципах она должна строиться? Говоря в целом, человеку необходимо постоянно совершенствовать свое отношение к неопределенности, жизнь в ситуации которой является неотъемлемой чертой современности.

УДК 004.75(043)

Д. О. Тімотіна
/м. Маріуполь/

ПРОГРАМИ ЗАХИСТУ ЕЛЕКТРОННОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ ДОСВІД

В сьогоднішніх умовах розвитку інформаційних відносин всі більш складним стає організація надійної системи захисту інформації на підприємствах. Принципи та варіанти збереження відомостей, зафіксованих на паперових документах розроблялися протягом всієї історії розвитку роботи з документами (сейфи, сховища, постійний облік використання документів). Однак у міру свого розвитку будь-яка організація стикається з необхідністю введення електронного документообігу, під яким розуміють організаційно-технічні системи, що полегшують процес створення, управління доступом і розповсюдженням електронних документів в комп'ютерних мережах, а також контроль над потоками документів в організації. Ряд існуючих систем електронного документообігу дозволяє вести електронні архіви, автоматизовану обробку електронної пошти, запитів та звернень, що надходять через відомчі Інтернет-сайти. При всіх перевагах впровадження таких систем, з'являються і нові ризики витоку важливої інформації, зневага захистом, що призводить до нових інформаційних загроз. Тому необхідно визначити, яке програмне забезпечення на сьогодні використовують фірми для захисту електронних документів.

Теорія захисту інформації входить до курсу вивчення різноманітних комп'ютерно-інформаційних дисциплін, таких як інформатика, комп'ютерні технології, комп'ютерне діловодство. Науковий та практичний внесок до цієї області знань внесли: Аскеров Т., Булдакова Т., Домарев В., Макарова Н., Панасенко С., Самодуров О. та ін. Система захисту електронних документів передбачає собою усі етапи розробки, впровадження та експлуатації програмно-технічного забезпечення в установах, підключених до інформаційної мережі, а також технологічні, апаратні, програмні засоби та організаційні заходи захисту [1].

Розуміння того, яким чином необхідно організовувати захист інформації, що існує та передається в електронному варіанті, є достатньо актуальним на сьогодні, на це є певна низка причин. По-перше, на даний час більшість підприємств займаються впровадженням систем електронного документообігу, які є ефективними, економічними у певному розумінні та зручними для службовців, що виконують роботу з документами. По-друге, з кожним роком електронна документація все більше стає головним об'єктом посягань для промислових шпигунів та спеціалістів конкурентної розвідки. Проблема відповідного захисту є важливою для різних завдань: захисту документообігу промислових підприємств, забезпечення

конфіденційності інформації в медичних установах, захисту електронних документів, що забезпечують функціонування платіжної мережі в банківській сфері. По-третє, завдяки різноманітним програмам, що забезпечують захист інформації, підприємство може перевірити, чи є вхідний електронний документ справжнім, а не підробкою. Окрім цього, ними створюються перешкоди для виходу конфіденційних відомостей за межі підприємства. Тому потреба у такому програмному забезпеченні стрімко зростає, а головною вимогою є ефективність та якість таких розробок.

Для отримання більш повної картини відносно таких програм, корисним є звернутися до відповідного досвіду, який ми маємо на сьогодні. Найбільш надійним засобом забезпечення конфіденційності інформації є шифрування. Шифрування – це процес перетворення відкритих даних в закриті (за певним криптографічним алгоритмом), з використанням секретного ключового елементу – ключа шифрування [2]. У 2012 році в Україні Державною Податковою Службою була випущена подібна програма захисту, а саме «ДПС Захист звітності». Основною функцією програми є захищена передача звітів в електронній формі (без паперових копій) з використанням електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП) до органів Міндоходів. Вона надає можливість: підписати звіт; зашифрувати звіт на сертифікат шлюзу Міндоходів; зберегти зашифрований звіт; відправити зашифрований звіт до органів Міндоходів; отримати квитанцію – підтвердження прийому звіту установою або результат перевірки звіту; розшифрувати квитанцію; зберегти квитанцію для майбутнього перегляду і друку. Дану програму можливо завантажити та спробувати скористатися нею. Після встановлення її на комп'ютер необхідно ввести дані свого підприємства, вказати комплект використовуваних ЕЦП, обов'язково занести адресу електронної пошти та пароль. Для коректної роботи програми вимагала мати свої відкриті сертифікати і відкриті сертифікати Центру обробки електронної звітності ДПСУ [3]. На жаль, у зв'язку із закінченням технічної підтримки, програмне забезпечення «ДПС захист звітності» наприкінці 2013 року перестало використовуватися, але на сьогодні воно є частиною нової програми – «iFin Zvit».

Ще одна українська розробка – «M.E.Doc IS» – система електронного документообігу, яка дозволяє здійснювати не тільки роботу з такими документами, як податкові накладні, акти, рахунки і звіти, створювати їх, підписувати ЕЦП, обмінюватися даними документами, а й забезпечувати їх надійний захист. Річ у тому, що обмін електронними первинними документами в системі «M.E.Doc IS» здійснюється в зашифрованому вигляді з використанням ЕЦП «Україна». Це захищає документи від несанкціонованого розкриття, а значить, є гарантією безпеки інформації. Не менш значимим є той факт, що ця система успішно пройшла експертизу в Державній службі спеціального зв'язку та захисту інформації України. Метод захисту інформації побудований на технології шифрування електронних документів двома ключами. Відкритий ключ використовується для шифрування звітів і для перевірки ЕЦП. Для розшифровки використовується секретний ключ. Електронні ключі представлені у вигляді унікального набору символів, і це є гарантом того, що електронний документ підписаний саме власником закритого ключа.

Компанія Microsoft Office розробила службу захисту від спаму та зловмисних програм без обмеження доступу до електронної пошти під час критичних ситуацій. Exchange Online Protection надає ефективний набір засобів захисту, які розгортаються по всій глобальній мережі центрів обробки даних, спрощуючи для користувачів адміністрування середовищ обміну повідомленнями. Дана служба направлена на захист ділового спілкування та конфіденційної інформації відповідно до внутрішніх і нормативно-правових вимог. Вона дозволяє керувати потужними можливостями, зокрема політикою запобігання втрати даних. Функція керування доступом дає змогу спеціалістам фірми виконувати певні завдання без повного адміністративного доступу. Окрім цього, передбачена можливість створювати архіви документів, керувати великими поштовими скриньками.

Рис. 1. Принципи роботи сервісів щодо захисту електронної документації

Важливою є функція захисту конфіденційних даних за допомогою глибокого аналізу вмісту, якщо інформація висилається не за правилами, то перед надсиланням даних повідомляють користувачів про порушення політики [4] Більш детально принцип розкрито на схемі (Рис. 1(а)), запропонованої самими розробниками. Російський варіант захисту електронних документів має назву StarForce Content. Це унікальний веб-сервіс, за допомогою якого можна захистити електронні документи в будь-якому місці, де є підключення до Інтернету, і відслідковувати їх поширення в режимі реального часу. Сервіс призначений для запобігання несанкціонованого перегляду, копіювання та друку документів. Принцип роботи даної розробки наступний: документ перетворюється в особливий формат, який можна відкрити тільки за допомогою спеціальної програми, розробленої компанією StarForce. Захищений файл поставляється разом з серійним номером, що дає право кінцевому користувачеві відкрити документ. Для перегляду файл доступний тільки на комп'ютері, де був активований серійний номер, в інших випадках документ не відкриється без наявності такого номеру. Захист розповсюджується на такі формати файлів, як pdf, doc, docx, xls, xlsx, rtf, jpg, png, gif. Більш детально принцип роботи даного програмного забезпечення представлений на рисунку 1(б). Окрім цього, на офіційному сайті є можливість завантажити цей сервіс безкоштовно на 14 днів. [5].

Спеціалізований архіватор електронних документів Crypton ArcMail, запропонований фірмою російською «АНКАД», виконує стиснення інформації. Створений таким чином файл-архів можна передавати по мережі без будь-яких побоювань. Принцип передачі документів аналогічний до принципу StarForce.

Отже сьогодні, коли значимість інформації та електронних технологій стрімко застосовується і розвивається для покращення, посилення ефективності та результативності у межах діяльності того чи іншого підприємства, на новий рівень переходять і форми шпигунства за конфіденційною інформацією фірм. Зрозуміло, що для кращого захисту і збереження цілісності інформації слід використовувати в комплексі шифрування і електронно-цифровий підпис, такий принцип застосовується багатьма відповідними сервісами, архіваторами. Такі сервіси є достатньо актуальними серед розробників, їх існує велика кількість і, слід зазначити, багато з них використовують однаковий принцип запобігання виходу інформації за межі доступного – це використання секретних кодів. Найбільш відомими є StarForce Content та Exchange Online Protection. Однак деякі такі програмні засоби можуть бути призначені не тільки для захисту, а і для організації роботи з електронними документами загалом. На основі всього вищевикладеного можна сказати, що захист електронної документації має бути впроваджений на всіх рівнях, починаючи від

захисту фізичних носіїв інформації, даних на них, і закінчуючи організаційними заходами, програмним забезпеченням.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булдакова Т. И. Оценка эффективности защиты систем электронного документооборота / Т. И. Булдакова, Б. В. Глазунов, Н. С. Ляпина // Доклады Томского государственного университета систем управления и радиоэлектроники. – 2012. - №1(25), часть 2. – С. 52-56.
2. Панасенко С. П. Защита электронных документов: целостность и конфиденциальность / С. П. Панасенко // Банки и технологии. – 2000. – № 4. – С. 82-87.
3. Свистун Е. Установка и первоначальная настройка программы «ДПС Захист звітності» / Е. Свистун // Б&К. – 2012. – № 17 (137). – с. 7.
4. Exchange Online Protection [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://office.microsoft.com/uk-ua/exchange/FX103763969.aspx>.
5. StarForce Content [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.starforce.ru/solutions/product/starforce-content/>.

УДК 004.738.5(043)

Н. Е. Титовець
/м. Маріуполь/

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПОШУК У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інформаційний пошук - процес відшукування в деякій безлічі текстів (документів) всіх таких, які присвячені вказаній в запиті темі (предмету) або містять потрібні споживачеві факти, відомості. Він дає можливість швидко і точно знайти необхідну інформацію. Основним його завданням є допомогти користувачеві задовольнити інформаційну потребу.

Інформаційний пошук здійснюється за допомогою інформаційно-пошукової системи і виконується уручну або з використанням засобів механізації або автоматизації. Неодмінним учасником інформаційного пошуку є людина. Залежно від характеру інформації, яка міститься у видаваних інформаційно-пошуковою системою текстах, інформаційний пошук може бути документальним, у тому числі бібліографічним, і фактографічним. Інформаційний пошук потрібно відрізнити від логічної переробки інформації, без якої неможлива безпосередня видача людині відповідей на питання, що ставляться їм. При інформаційному пошуку відшукуються — і можуть бути знайдені — такі і лише такі факти або відомості які були введені в інформаційно-пошуковій системі. Перед введенням в інформаційно-пошукову систему тексту (документа) визначається його основний смисловий зміст (тема або предмет), який потім переводиться і записується на одному з інформаційно-пошукових мов. Цей запис називається пошуковим чином тексту. Так само поступають і коли в інформаційно-пошукову систему вводять певним чином записані факти, відомості. Запит, що поступив, також перекладається інформаційно-пошуковою мовою, утворюючи пошукове розпорядження. Оскільки пошукові образи текстів і пошукові розпорядження записані на одній і тій же мові, вирази на якому допускають лише одне тлумачення, то можливо порівнювати їх формально, не вникаючи в сенс. Для цього задаються певні правила (критерії відповідності), що встановлюють, при якій мірі формального збігу пошукового образу з пошуковим розпорядженням текст слід вважати таким, що відповідає на інформаційний запит і предметом видачі.

Інформаційний пошук може бути двох типів — виборче (або адресне) поширення інформації і ретроспективний пошук. При виборчому поширенні інформації інформаційний пошук виробляється по постійних запитах деякого числа споживачів (абонентів), здійснюється періодично (зазвичай один раз в тиждень або в два тижні) і виконується лише в масиві текстів, що поступили в інформаційно-пошукову систему за цей період часу. Між

інформаційно-пошуковою системою і споживачами (абонентами) встановлюється зворотний зв'язок, що ефективно діє (абонент повідомляє, в якій мірі цей текст відповідає запиту і чи потрібна йому копія повного тексту, про міру відповідності цього тексту його інформаційній потребі), яка дозволяє уточнювати потреби абонентів, своєчасно реагувати на зміни цих потреб і оптимізувати роботу системи. При ретроспективному пошуку інформаційно-пошукова система відшукує ті, що містять необхідну інформацію тексти у всьому накопиченому масиві текстів по разових запитах.

До основних способів інформаційного пошуку в Інтернеті належать:

1. Вказівка (зазначення) адреси веб-сторінки. Це найшвидший спосіб пошуку. Його слід використовувати в тому випадку, коли точно відома адреса сторінки.

2. Переміщення за допомогою гіперпосилань. З його допомогою можна переходити зі сторінки на сторінку, шукаючи потрібну інформацію. Недоліком цього способу пошуку є те, що, користуючись гіпертекстовими посиланнями, можна нескінченно довго подорожувати Інтернетом. Враховуючи те, що в Інтернеті створені мільйони веб-сторінок, знайти потрібну інформацію таким способом не завжди вдається.

3. Використання спеціальних інструментів пошуку — добірок посилань, пошукових каталогів та систем, метапошуку. Ці інструменти мають спеціальні засоби організації пошуку що забезпечує ефективний пошук потрібної інформації в Інтернеті.

Деякі дослідники виділяють такі етапи організації пошуку:

- на першому етапі пошуку інформації в Інтернеті необхідно продумати тему запиту та проаналізувати, що ви хочете отримати в результаті пошуку. Правильно визначена тема пошуку допоможе вам при доборі ключових слів.

- перед тим як вибрати конкретну пошукову систему, слід ознайомитися з можливостями кожної з них. Вибір пошукової системи (другий етап) залежить від уподобань користувача.

- на третьому етапі треба визначити, які саме слова є характерними (ключовими) для шуканого документа. Правильно підібрані ключові слова і правильно сформульований запит значно розширяють область пошуку й підвищують його ефективність [2, с. 99-112].

Після того, як визначено тему пошуку, вибрано конкретну систему пошуку, підібрано ключові слова та виконано обробку запиту, слід перейти до етапу аналізу запропонованого списку посилань.

Якщо знайдені документи вас не задовольняють, слід звузити область пошуку. Для цього можна вказати додаткові ключові слова, терміни, визначення, які будуть включені до наступного пошукового запиту.

У деяких пошукових системах для звуження області пошуку можна також встановити позначку прапорця Шукати в знайденому та ввести у поле уточнююче ключове слово.

Подальший розвиток інформаційного пошуку направлено на його механізацію і автоматизацію. Для цього використовуються перфокарти ручного звернення (з краєвою перфорацією), рахунково-перфораційні машини, електронні цифрові обчислювальні машини, а також спеціальні технічні засоби — мікрофотографічні, з магнітним і відеоманітним записом інформації і так далі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ломаковська Г.В. Інформатика / Г.В. Ломаковська, Г.О. Проценко, Й.Я. Ривкінд. - К.: Сім кольорів, 2008. — 184 с.
2. Міхайлов А. І. Основи інформатики / А.І. Міхайлов, А.І. Чорний, Р.С.Гіляревський. - М., 1968, с. 244—620

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ІНТЕРНЕТ-МЕРЕЖЕВОГО ПРОСТОРУ

Інформатизація та інтернетизація суспільного життя спричинили не тільки корінні економічні зміни в суспільстві, але й гуманітарні проблеми. Користувачів мережевого простору, зокрема Інтернету, зваблюють усі нові спокуси, властиві будь-якому іншому людському співтовариству, часто з відтінком антисоціальної поведінки. Тому з кожним роком усе нагальнішими стають питання регулювання відносин і зростає розуміння того, що саморегуляція на основі етичних норм є одним із способів співіснування у віртуальному (або мережевому) світі.

Як показує досвід зарубіжних країн більш ефективними є правові важелі управління цими процесами в мережі, але їх підтримкою повинні завжди залишатися морально-етичні норми, які слід усім нам пам'ятати і передавати своїм дітям, онукам, а також наступним представникам цивілізації.

Дієвість етичних норм у суспільстві визначається ставленням до проблеми державних органів, рівнем самосвідомості кожного індивіда, мірою і способами суспільного впливу у разі їх порушення. Наприклад, у США, Австралії, Великобританії та інших західноєвропейських країнах створені інститути, що досліджують проблеми соціального впливу комп'ютерних технологій на особистість і суспільство, а також розробляють відповідні рекомендації, норми і методи їх упровадження в суспільну свідомість. Українське суспільство також підходить до розуміння важливості вирішення означених проблем з морально-етичної точки зору, враховуючи інтенсивне розповсюдження Інтернету у всіх сферах діяльності.

У середині 80-х рр. комп'ютерно-етична проблематика вийшла далеко за рамки питань про межі етично припустимого застосування комп'ютерів. Комп'ютерна етика в ці часи ще не склалася як нормативна дисципліна і як комплекс правил поведінки людини, що закладені в ній самій і підкріплюються соціально, але мали місце інтенсивні спроби її створення. Піонерами комп'ютерної етики стали у 80-і р. ХХ ст. американські вчені та фахівці Джеймс Мур, Дебора Джонсон, Дж.Снеппер та ін. Вони довели, що комп'ютерна етика є не зведенням правил поведінки, а складним динамічним полем досліджень, що передбачає аналіз відношень між фактами, концепціями, політикою і цінностями в контексті інтенсивного розвитку інформаційно-комп'ютерних технологій.

Джеймс Мур, один з піонерів у постановці цих проблем, передбачав, що до кінця ХХ ст. багато видів людської діяльності і багато соціальних інститутів будуть так перетворені інформаційно-комп'ютерними технологіями, що це, безсумнівно, породить широкий спектр проблем для нової дисципліни – комп'ютерної етики. Він визначав комп'ютерну етику як «аналіз природи соціального впливу комп'ютерних технологій на суспільство, формулювання на цій основі моральних норм і проведення активної політики їх впровадження у свідомість розроблювачів і користувачів комп'ютерних технологій» [2]. Незважаючи на те, що дотримання моральних норм підтримується тільки силою суспільного впливу, їх наявність необхідна і тому, що історично на основі норм моралі виробляються нові й удосконалюються існуючі юридичні норми, які забезпечуються державним впливом.

Комп'ютерна етика розуміється як поле досліджень, розташоване на межі між новими технологіями і нормативною етикою і залежне від них. Досить чітко визначається тенденція формування у США комп'ютерної етики як дослідницького напрямку і навчальної дисципліни. Знаковими подіями у цьому аспекті є вихід друком книги Д. Джонсон «Комп'ютерна етика» (Johnson Deborah G. Computer Ethics / Deborah G. Johnson. 2nd ed.— New Jersey: Prentice-Hall, Inc. Upper Saddle River, 1994) [9-10] та її ж (у співавторстві з Дж.Снеппером) антології «Етичні аспекти у використанні комп'ютерів».

90-ті р. розширили дослідницьке поле комп'ютерної етики завдяки новому спектру питань, пов'язаних зі зростанням кількості непрофесійних користувачів (так званих «кінцевих» користувачів) і розвитком комп'ютерних мереж, особливо глобальної комп'ютерної мережі Інтернет. Ця тенденція знайшла відображення у виданій у 1995 р. антології «Комп'ютери, етика і соціальні цінності» (Computers, Ethics & Social Values / Edited by D.Johnson and H.Nissenbaum. Prentice-Hall, Inc., 1995). Згодом комп'ютерно-етична проблематика набула визнання за межами Північної Америки. У 1995 р. відбулася перша Європейська конференція з проблем комп'ютерної етики [1].

На початку 2000 р. була видана англійською мовою книга «Етика Інтернету» (Internet Ethics / Edited by D.Langford. Houndmills etc.: Macmillan press, 2000. – 281 p.), що, на думку учених [1], стало першою спробою систематичного, професійного дослідження відповідної проблематики за участю філософів, правознавців, учених і практиків у сфері інформаційних технологій. Ця праця належить до академічного напрямку так званої комп'ютерної етики, яка ще недостатньо популярна у пострадянських державах. Глобальність Інтернету зумовив інтернаціональний склад «команди» авторів даної книги, якими є жителі Америки, Європи, Азії, Африки й Австралії. Основними авторами виступали здебільшого учені з США, перевага яких у даній ситуації цілком правомірна, тому що саме у США накопичено не тільки найбагатший досвід розвитку і використання мережевих технологій, але і досвід розвитку «комп'ютерної етики» як інтелектуального напрямку.

Показовими, на наш погляд, є відношення до питань комп'ютерної етики в США, де ще в 1979 р. був розроблений і прийнятий перший кодекс комп'ютерної етики, в преамбулі якого підкреслюється життєво важлива необхідність дотримання всіх норм етики при розробці та експлуатації засобів інформаційних технологій. А у 1987 р. був розроблений і прийнятий кодекс комп'ютерної етики для викладачів вищої і середньої шкіл. Кодекси послужили основою для створення спеціальних курсів, що зараз викладаються у всіх середніх школах і більшості університетів США. На основі етичних стандартів Міжнародна федерація по інформаційних технологіях (IFIP) рекомендувала прийняти кодекси комп'ютерної етики національним організаціям інших країн з урахуванням місцевих культурних і етичних традицій [4].

Вислів «етика Інтернет», як і словосполучення типу «мережевий етикет» або «нетикет» (net – у перекладі з англ. мови це – мережа), можна зустріти й у електронних практичних посібниках для користувачів Інтернету, і в правилах, установлених на веб-сайтах, наприклад, у «чатах», і в дискусіях на форумах мережі. Один з американських сайтів так і називався – «webethics», тобто «етика Інтернет» (американці називають Інтернет просто словом «Веб»).

Матеріали, що стосуються етичних аспектів професійного поведіння у глобальній мережі, містяться на сайтах американських комп'ютерних та інженерних асоціацій, наприклад, Асоціації обчислювальної техніки (Association for Computing Machinery). «Ядро» подібних матеріалів створюють, здебільшого етичні кодекси, що визначають базові цінності і норми, на основі яких виробляються рекомендації щодо поведінки в певних ситуаціях. Так, у преамбулі до мережевого кодексу етики відзначається: Інтернет не підлягає цензурі і керується правилами нетикету. Згідно з правилами: не рекомендується робити речей, що не схвалюються в цивілізованому суспільстві – лягати, ображати людей, розпалювати національну ворожнечу, зламувати паролі (коди доступу), тощо. Забороняється поширення реклами через групи новин. Користувач, що порушує нетикет, ризикує одержати багато непотрібної інформації, що може цілком позбавити його можливості роботи в мережі [4].

Полікультурний контекст мережевих технологій створює труднощі морального обґрунтування загальних юридичних норм, навіть тих із них, що вже зафіксовані в міжнародних угодах. Однак проблеми «загальних правил» і «загальних цінностей» мережі пов'язані не тільки з приналежністю її творців і користувачів до різних країн, але і з різним

характером їх професійних занять. Утім стає все очевидніше, що Інтернет є досить сталим явищем, «річчю в собі», що потребує не стільки визначення, скільки признання і з правової точки зору.

Підсумовуючи, можна констатувати, що актуальними явищами, які супроводжують розповсюдження комп'ютерних та Інтернет-технологій в інформаційному суспільстві, стають морально-етичні проблеми взаємовідносин між комп'ютером та людиною в міжнародному мережевому просторі. Проблеми породжують багато запитань, але не на всі з них ще отримано відповіді.

Українське суспільство розпочинає звертатися до проблем та питань, що виникають паралельно з швидким проникненням Інтернет-технологій в суспільне життя і, зокрема, в освітню сферу, де новітні технології стають інструментом інтерактивного навчання, особливо в напрямі розвитку дистанційної освіти. Вважаємо, що одним з важливіших сучасних завдань має стати впровадження в освітню систему нашої держави навчальної дисципліни «Комп'ютерна етика» як для «комп'ютерних професіоналів», так і для фахівців-користувачів комп'ютерних систем і мереж в будь-якій сфері людської діяльності.

Головною ж умовою успішного співіснування «людина-комп'ютер» та «людина-Інтернет» має бути вирішення питання регулювання таких відносин і розуміння важливості саморегуляції поведінки в мережі на основі морально-етичних норм. І відтоді людство може сподіватися на скорочення інформаційних загроз, які ще так поширені в нашому сучасному Інтернет-просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И.Ю. “Этика Интернет”: опыт международной команды (Выступление на семинаре “Информационное общество: экономика, социология, психология, политика и развитие Интернет-коммуникаций” 28 июня 2000 г.)/ И.Ю. Алексеева [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://conf.infosoc.ru/2003/03-rGOVf18.html> — Заглавие с экрана.
2. Галинская И.Л. Этико-правовое пространство информационно-компьютерных технологий / И.Л. Галинская, А.И.Панченко [Электронный ресурс]. — Режим доступа: http://www.auditorium.ru/aud/v/index.php?a=vconf&c=getFormr=thesisDesc&id_thesis=186— Заглавие с экрана.
3. Погорецкий М.А. Навчальний посібник «Комп'ютерна етика» – важливий крок на шляху правового регулювання етики комп'ютерних відношень в Інтернет-середовищі / М.А. Погорецкий // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2007. – №15. – С. 235- 238.
4. Филиппова Л.Я. Компьютерная этика: учеб. пособие / Л.Я. Филиппова, В.С. Зеленецкий. — Х., 2006. – 210 с.
5. Філіпова Л.Я. Комп'ютерна етика: прогр. та навч.-метод. матеріали для студ. 4 курсу напряму 6.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність» / Харк. держ. акад. культури; уклад. Л.Я. Філіпова. – Х.: ХДАК, 2010. – 32 с.
6. Філіпова Л.Я. Морально-етичні та правові проблеми в комп'ютерній мережі Інтернет: освітній аспект / Л.Я. Філіпова // Культура України: Зб. наук. пр. Вип. 14. Мистецтвознавство. Філософія / ХДАК. — Х.: ХДАК, 2004. — С.29- 39.
7. Філіпова Л.Я. Морально-етичні заходи запобігання інформаційній небезпеці в Інтернеті / Л. Філіпова // Вісник Книжк. Палати.— К., 2013.— № 3. — С. 42-44.
8. Фоменко І. Роль комп'ютерної етики в сучасних інформаційно-документних комунікаціях / І. Фоменко // Вісник Книж. палати. — 2007.— №4.—С.17-18.
9. Johnson Deborah G. Computer Ethics / Deborah G. Johnson. 2nd ed.— New Jersey: Prentice-Hall, Inc. Upper Saddle River, 1994— 181 p.
10. Johnson Deborah G. Computer Ethics / Deborah G. Johnson. 3rd ed.— Upper Saddle River, NJ : Prentice Hall, 2001.— XVI, 240 p.

**СЕКЦІЯ:
ГАЛУЗЕВІ МОДЕЛІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА:
БІБЛІОТЕКА, ОСВІТА, МУЗЕЇ, ЗМІ**

УДК 004.4:378 (043)

*Н. А. Альохіна
/м. Маріуполь/*

ВПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ ВНЗ

Інформатизація суспільства – це перспективний шлях до економічного, соціального та освітнього розвитку. Інформатизація освіти спрямовується на формування та розвиток інтелектуального потенціалу нації, удосконалення форм і змісту навчального процесу, впровадження комп'ютерних методів навчання та тестування, що надає можливість вирішувати проблеми освіти на вищому рівні з урахуванням світових вимог [12].

Одним із важливих напрямків розвитку інформатизації освіти є нові комп'ютерні технології. Інтерактивність, інтенсифікація процесу навчання, зворотний зв'язок – помітні переваги цих технологій, котрі зумовили необхідність їх застосування у різних галузях людської діяльності, насамперед у тих, які пов'язані з освітою та професійною підготовкою.

Інформаційні технології – це сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, опрацювання, зберігання, розповсюдження, показу і використання інформації в інтересах її користувачів [9].

В своїй діяльності ВНЗ керуються наступними нормативними документами, а саме Законом України «Про освіту»[7], Законом України «Про вищу освіту»[6], Законом України «Про професійно-технічну освіту»[8], Законом України «Про наукову і науково-технічну діяльність»[8], Законом України «Про інформацію»[2], Законом України «Про захист в інформаційно-телекомунікаційних системах»[1], Законом України «Про Національну програму інформатизації»[4], Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації»[3], Законом України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки»[5].

Впровадження інформаційних технологій в освіту є сьогодні одним з найважливіших пріоритетів освітньої політики України та багатьох країн світу. Розвиток інформаційних та комунікаційних технологій впливає сьогодні не тільки на можливості отримувати інформацію та освіту, а й на якість життя загалом [13].

Використання інформаційних технологій розглянемо на прикладі факультету грецької філології Маріупольського державного університету. В своїй діяльності методисти факультету використовують таке програмне забезпечення як: Microsoft Word, Microsoft Excel, Microsoft Access та Education, «Єдина державна електронна база з питань освіти».

Microsoft Word використовується при підготовки звітної та поточної документації про діяльність кафедр та факультету, а також при формуванні розкладу занять студентів факультету. Microsoft Excel застосовується в підготовці навчального обсягу по спеціальностям і навчальних планів на рік.

Програмне забезпечення Education призначене для створення бази даних анкет студентів навчальних закладів разом з їх фотографіями, формування замовлень на виготовлення документів про освіту, додатків до диплому про вищу освіту, студентських квитків державного зразка, та передачі їх у вигляді пакетів заявок до центрального вузла збору даних в ІВС «ОСВІТА» для подальшої обробки [15].

Єдина державна електронна база з питань освіти - це автоматизована система накопичення, оброблення, зберігання та захисту даних, у тому числі персональних, щодо закладів здійснюючих освітні послуги в Україні.

Дані з цієї бази використовуються під час виготовлення:

- документів про освіту державного зразка;
- документів про вчені звання та наукові ступені;
- ліцензій на надання освітніх послуг та сертифікатів про акредитацію;
- учнівських (студентських) квитків;
- для отримання інших відомостей інформаційного характеру та обробки статистичних даних в інтересах навчальних закладів, установ освіти для здійснення контролю та прийняття управлінських рішень [10].

Для інформування студентів факультету та залучення майбутніх абітурієнтів був створений сайт. Сайт факультету грецької філології представлений наступними розділами: головної сторінки, факультет, фотоальбоми, каталог файлів, випускники, зворотній зв'язок.

На вкладці «Головна сторінка» регулярно оновлюються новини про події які відбулися в університеті, про важливі заходи на факультеті які вже пройшли, або які будуть проводитися. Вкладка «Факультет» містить інформацію про кафедри, а саме, про діяльність та викладацький склад кафедр. В розділі «Фотоальбоми» розміщені фотографії з подій факультету які відбулися. «Каталог файлів» містить оновлену інформацію про розклад занять. В цьому розділі також викладаються збірки з конференції та круглих столів, що відбувалися на факультеті за період 2014 року. У вкладці «Випускники» представлена інформація про студентів які навчалися на факультеті та їх працевлаштування. Вкладка «Зворотній зв'язок» передбачає спілкування зі студентами.

Удосконалення системи освіти, на основі інформаційних технологій, широке впровадження в навчальний процес інформаційно – комунікаційних технологій привело до появи віртуальних університетів, відкритої системи освіти.

Реалізація відкритої освіти може здійснюватись за рахунок дистанційної освіти, яку розглядають як різновид освітньої системи, в якій переважно використовуються дистанційні технології навчання та організації освітнього процесу, або як одну з форм здобуття освіти, за якою опанування тим або іншим її рівнем за тією або іншою спеціальністю здійснюється в процесі навчання на відстані. Дистанційна освіта є перспективним напрямом діяльності ВНЗ в умовах глобального інформаційного суспільства.

Дистанційна освіта – це педагогічна система відкритих освітніх послуг, що надаються широким верствам населення в країні та за кордоном за допомогою спеціалізованого інформаційного освітнього середовища, котре базується на дистанційних технологіях навчання (мультимедійних, мережних, телекомунікаційних, ТВ-технологіях тощо) [14].

Освітні технології є одним із головних елементів системи освіти, оскільки вони безпосередньо спрямовані на досягнення головних цілей: навчання і виховання. Під освітніми технологіями розуміють як реалізацію навчальних планів і навчальних програм, так і передавання учню, студенту системи знань, а також використання методів і засобів для створення, збирання, передавання, збереження і оброблення інформації в конкретній галузі. Наука накопичила величезний досвід з передавання знань від викладача до студента, створення технологій освіти і навчання, а також з побудови їх моделей [11].

Отже, застосування новітніх інформаційних технологій в освіті привело до появи нового покоління інформаційних освітніх технологій, які дали змогу підвищити якість навчання, створити нові засоби впливу, ефективніше взаємодіяти викладачам зі студентами. На думку багатьох фахівців, нові інформаційні освітні технології на основі комп'ютерних засобів дають можливість значно підвищити ефективність навчання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: Закон України від 31 травня 2005р. // ВВР України. – 2005. – № 26. – Ст. 347.
2. Про інформацію: Закон України від 13 січня 2011р. // ВВР України. – 2011.
3. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998р. // ВВР України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 182.

4. Про Національну програму інформатизації: Закон України від 4 лютого 1998р. // ВВР України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181.
5. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки: Закон України від 9 січня 2007р. // ВВР України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.
6. Про вищу освіту: Закон України від 1 липня 2014р. // ВВР України. – 2014. - № 1556-VII. – Ст. 79.
7. Про освіту: Закон України від 20 грудня 2001 р. // ВВР України. – 2001.
8. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 7 лютого 2002 р. // ВВР України. – 2002.
9. Грицунов О.В. Інформаційні системи та технології: навч. посіб. / О.В. Грицунов. – Х., 2010. – 223 с.
10. ЄДЕБО – єдина державна електронна база з питань освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bestrepetitor.com.ua/stati/edebo-%E2%80%93-edina-derzhavna-elektronna-baza-z-pitan-osviti-i-elektronniy-vstup.html>
11. Коваль Т.І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності : навч.-метод. посіб. / Т.І. Коваль. – К. : Вид. центр НЛТУ, 2009. – 380 с.
12. Кудрявцева С.П. Міжнародна інформація: навч. посіб. / С.П. Кудрявцева, В.В. Колос. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 400 с.
13. Особливості використання нових інформаційних технологій у процесі навчання у ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrbukva.net/62231-Osobennosti-ispol-zovaniya-novyh-informacionnyh-tehnologii-v-processe-obucheniya-v-vuze.html>
14. Ставицька І.В. Інформаційно-Комунікаційні Технології В Освіті [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://confesp.fl.kpi.ua/ru/node/1103>
15. Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://onu.edu.ua/uk/information/education>

УДК 027.021(043)

*А. І. Бабенко
/м. Маріуполь/*

ІНФОРМАЦІЙНІ ПОСЛУГИ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

У IV ст. до н.е. Аристотелем заснована одна з найперших філософських бібліотек, яка існувала при перипатетичній школі Лікеї. Саме цей приклад надихнув учнів Аристотеля (Деметрія Фалерського та Стратона з Лампсака) до створення бібліотеки в Олександрії, що мала увібрати всю відому на той час елліністичну літературу як наукового, так і художнього змісту. Олександрійська бібліотека стала одним з центрів для перипатетиків, які проводили лекції під час прогулянок, насолоджуючись навколишніми краєвидами [1, с. 15]. Наведені приклади свідчать про традиційність зв'язку бібліотек та навчальних закладів, тобто для будь-якого навчального закладу бібліотека є класичним елементом в його структурі.

Наукова бібліотека ВНЗ має виконувати державну політику у галузі освіти і культури, дотримуючись принципів гуманізму і демократизму, пріоритету загальнолюдських цінностей і моралі.

Вищий навчальний заклад забезпечує правові, організаційні, фінансові та матеріальні умови, необхідні для функціонування бібліотеки, зокрема, належне зберігання, використання і поповнення її фондів, комп'ютеризацію та технічне оснащення бібліотеки.

Загальне методичне керівництво бібліотекою вищого навчального закладу здійснює Науково-методична бібліотечна комісія МОН України.

Порядок доступу до бібліотечних фондів та документно-інформаційних ресурсів, перелік основних послуг і умови їх надання визначаються правилами користування бібліотекою, які затверджуються ректором вищого навчального закладу [2].

Одними з основних завдань наукової бібліотеки ВНЗ є: а) забезпечення повного, якісного і оперативного бібліотечно-бібліографічного та інформаційного обслуговування студентів, аспірантів, наукових і науково-педагогічних працівників, співробітників ВНЗ згідно з їх інформаційними запитами; б) формування бібліотечного фонду відповідно до профілю ВНЗ та інформаційних потреб усіх категорій користувачів; в) сприяння вихованню гармонійної, морально досконалої особистості, свідомої свого громадянського обов'язку та відкритої до інтелектуального і творчого розвитку; г) пропагування та розкриття за допомогою всіх бібліотечно-інформаційних засобів змісту загальнолюдських цінностей, культурно-історичної, духовної та наукової спадщини, ідеї національного державотворення; д) розширення номенклатури бібліотечно-інформаційних послуг, удосконалення традиційних і впровадження нових бібліотечних форм і методів роботи на основі новітніх інформаційних технологій та комп'ютеризації інформаційно-бібліотечних процесів; е) створення електронних баз даних, організація та ведення довідково-бібліографічного апарату; ж) ведення самостійної та спільної з іншими організаціями і установами науково-дослідної, навчальної та організаційно-методичної роботи; з) виховання інформаційної культури користувачів, прищеплення їм навичок роботи з інформаційними ресурсами; і) координація та кооперація діяльності бібліотеки зі структурними підрозділами ВНЗ, громадськими організаціями, співпраця та взаємодія з бібліотеками інших систем і відомств; к) налагодження прямих зв'язків з бібліотеками інших країн, співробітництва з освітніми добродійними фондами, організаціями, установами тощо; л) здійснення господарської діяльності, спрямованої на забезпечення та оптимізацію обслуговування користувачів [там само].

Стратегічному баченню наукової бібліотеки ВНЗ допомагає системний розгляд основних факторів впливу на трансформацію діяльності вузівської бібліотеки: формування інформаційного суспільства, розробка політики і стратегії бібліотечної діяльності в принципово нових умовах; вивчення проблеми «бібліотека й освіта» та ролі вузівських бібліотек у її вирішенні; теорія і практика інформатизації бібліотек – автоматизації бібліотечних процесів; формування електронних бібліотек, освоєння можливостей Інтернет-технологій, участь бібліотек у дистанційній освіті; формування корпоративних бібліотечних систем; узагальнення практичних здобутків у вузівських бібліотеках у цих напрямках [3, с. 75].

Розглянемо місце вузівських бібліотек у контексті їх класифікації. У Законі України «Про бібліотеки і бібліотечну справу» виділено три групи бібліотек – масові, наукові та спеціальні. До другої групи віднесено вузівські бібліотеки без їх подальшої класифікації [4]. В. Г. Дригайло виділяє універсальні і спеціальні бібліотеки й обґрунтовує їх типологічні ознаки. Для спеціальних такими ознаками пропонується вважати задоволення ІІІ, виробництва, навчальної діяльності, підготовки кадрів [1, с. 38].

Структурування відомостей про умови діяльності бібліотек ВНЗ має бути доповнене відповідними характеристиками інформаційних потреб користувачів з урахуванням внутрішніх процесів у ВНЗ.

Наукова бібліотека Маріупольського державного університету є ровесницею ВНЗ, тож у 2011 році їй виповнилось 20 років. Заснована 1991 року як бібліотека Маріупольського гуманітарного коледжу, з 1993 року змінюється назва на бібліотеку Маріупольського гуманітарного інституту ДонДУ, з 2000 р. перейменовується у бібліотеку Маріупольського гуманітарного інституту ДонНУ, з 2004 року – бібліотека Маріупольського державного гуманітарного університету, з 2010 – бібліотека Маріупольського державного університету, а сучасний статус наукової бібліотеки має з 2013 року.

Сьогодні бібліотека бачить основну свою мету в удосконаленні організації доступу до інформації, якісному та оперативному задоволенні інформаційних потреб читачів, формуванні інформаційної культури майбутніх фахівців [6, с. 1].

Бібліотека комп'ютеризована, має локальну бібліотечну мережу, вихід до Інтернету, інформаційно-бібліотечну програму ІРБІС 32, що надає можливість знаходити потрібну літературу за будь-яким полем бібліографічного опису, здійснювати тематичний пошук, формувати списки літератури, отримати інформацію про місце знаходження та кількість примірників видання.

Послуги бібліотеки надаються вченим, викладачам, співробітникам, студентам МДУ. Працівники інших організацій та студенти інших навчальних закладів обслуговуються лише в читальних залах [там само, с. 1].

Працівниками бібліотеки створено бази даних: «Картотека кногозабезпеченості»; «Картотека фондів читальних залів»; «Зведена картотека складних бібліографічних довідок»; «Картотека адресації в Інтернет»; «Картотека епіграфів».

Картотеки: систематична картотека статей, «Праці вчених університету», «Сценарії», фактографічна картотека, краєзнавча картотека, «Персоналій письменників», «Персоналій відомих діячів», картотека методичних посібників.

Основними напрямками діяльності Наукової бібліотеки МДУ є: 1) удосконалення бібліотечно-інформаційних послуг, забезпечення доступу читачів бібліотеки до вітчизняних та зарубіжних документно-інформаційних ресурсів на основі використання мережових технологій; 2) організація якісного бібліотечного, довідково-бібліографічного, інформаційного обслуговування; 3) комплектування фонду та його зберігання; 4) удосконалення довідково-бібліографічного апарату бібліотеки на всіх носіях інформації; 5) виховання бібліотечно-бібліографічних знань та інформаційної культури у студентської молоді; 6) культурно-просвітницька діяльність; 7) науково-дослідна діяльність. Значна увага приділялася підвищенню кваліфікаційного рівня співробітників, партнерству і співробітництву з іншими структурними підрозділами МДУ, бібліотеками, організаціями і установами [там само, с. 2].

Регулярно проводяться теоретичні та практичні заняття «Школи молодого бібліотекаря (перший рік навчання)» для співробітників, які не мають спеціальної освіти.

До основних форм реалізації бібліотечної справи в університетській бібліотеці, як і в будь-якій іншій, належить обслуговування читачів.

Головна мета обслуговування – якісне, оперативне задоволення інформаційних потреб читачів у книзі та інформації, що поєднує бібліотечне, довідково-бібліографічне, інформаційно-бібліографічне обслуговування.

Цей вид організаційної діяльності здійснюється відділом обслуговування (абонемент навчальної та художньої літератури, профільні читальні зали), інформаційно-бібліографічним відділом, кафедральними бібліотеками.

Використовуються традиційні, електронні ресурси бібліотеки, Інтернет-ресурси. Також бібліотека МДУ здійснює обслуговування пов'язане зі створенням копій документів, надає інші платні послуги. Так, наприклад, протягом 2013 року читачі 1995 разів скористалися додатковими платними бібліотечними послугами.

Крім автоматизації, яка є основною з компонент інформатизації, іншими технологічними складовими інформатизації Наукової бібліотеки МДУ є: телекомунікаційні технології, Інтернет, штрих-кодування, автоматична ідентифікація видань та читачьких квитків, CD-книги, повнотекстові бази, електронні бібліотеки, розвиток корпоративної співпраці, участь у спільних проектах.

З початку першої декади ХХІ ст. в університетській бібліотеці активізуються процеси подальшого впровадження, розвитку й використання сучасних автоматизованих технологій, а також сприяють підвищенню ефективності задоволення інформаційних запитів [7, с. 12].

Звичайно, рівень впровадження в практику роботи комп'ютерів, технічних та програмних засобів у кожній Науковій бібліотеці ВНЗ різний.

З урахуванням процесів глобалізації, які торкнулися й галузі науки та освіти в стратегією розробки електронних бібліотек ВНЗ має бути покладено принцип формування єдиної розподіленої системи локального рівня з подальшою її інтеграцією у глобальні електронні бібліотеки.

Таким чином, основним видом діяльності Наукової бібліотеки МДУ в контексті інформаційних послуг є проведення планових робіт з удосконалення довідково-бібліографічного апарату бібліотеки на всіх носіях інформації. Відносно новим явищем у роботі наукової бібліотеки є запровадження додаткових бібліотечних платних послуг. Перспективними напрямками розвитку інформаційних послуг вітчизняної наукової бібліотеки ВНЗ є культурно-просвітницька, науково-дослідна робота, виховання інформаційної культури студентів та вирішення питань підвищення кваліфікації співробітників бібліотеки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дригайло В. Г. Основы организации работы библиотеки вуза: науч.-практ. пос. / В. Г. Дригайло. – М.: Либерея-Бибинформ, 2007. – 624 с.
2. Про затвердження Примірного положення про бібліотеку вищого навчального закладу III-IV рівнів акредитації [Електронний ресурс]: Наказ МОН України № 641 06.08.2004. – Режим доступу: http://lib-gw.univ.kiev.ua/ukr/for_lib/nakazmou.html
3. Кожевникова Е.С. Современные информационно-библиотечные технологии в библиотеке вуза / Е.С. Кожевникова // Науч. и техн. б-ки. – 2002. – №7. – С. 73-78.
4. Про бібліотеки і бібліотечну справу: Закон України від 16.03.2000 // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – №23. – Ст.177.
5. Дригайло В.Г. Основы организации работы библиотеки вуза: научно-практическое пособие / В.Г. Дригайло. – М.: Либерея-Бибинформ, 2007. – 624 с.
6. Положення про наукову бібліотеку Маріупольського державного університету / А.П. Шакула. – Маріуполь, 2013. – 3 с.
7. Інформаційні ресурси бібліотек вищих навчальних закладів – важлива складова якісної підготовки фахівців : рішення колегії МОН України від 22 листоп. 2007 р. № 14/1-19 // Шкіл. б-ка плюс. – 2008. – № 7. – С. 12-13.

УДК 378:613(043)

Д. І. Батичко

/м. Ченстохова, Польща/

ПРОБЛЕМА ВИБОРУ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ НА КОРИСТЬ НАВЧАННЯ ЗА КОРДОНОМ

На сьогодні українська молодь все дедалі частіше схиляється до вибору навчання за кордоном. І якщо ще 10 років тому таку перспективу могли розглядати лише діти з заможних родин, то зараз таке навчання стає все більш і більш доступним для українців, особливо, якщо це бажання є дійсно сильним, а не лише приводом похизуватися серед друзів.

В жодному разі не хочеться говорити нічого поганого про якість української освіти. Тільки те, що сьогодні вона знаходиться під впливом соціально-економічної та політичної кризи, що припала на період змін в самій системі освіти від радянських стандартів до європейських.

Що стосується європейської освіти, то вона також не бездоганна, докола неї вирує безліч міфів та припущень, таких, як: навчання за кордоном платне та дороге; за кордоном не визнають наші шкільні атестати, тому поступати в закордонний ВНЗ не можна; перед вступом до вузу треба досконало знати іноземну мову; до наших студентів там дуже погано

ставляться; вчитися і працювати за кордоном – неможливо [1]. Але дані міфи діють в залежності від певної країни та ВНЗ, а також від теорії, що все у світі відносно.

Згідно зі статистикою 2013 року, оприлюдненою Центром дослідження суспільства, українські абітурієнти дедалі частіше не зважають на приведені вище міфи та обирають закордонні університети.

Так, до десятки лідерів за підсумками 2012/2013 навчального року входять Польща, Німеччина, Росія, Чехія, Італія, США, Іспанія, Франція, Канада та Австрія, що представлено на рисунку 1 [2].

Рис. 1. Динаміка кількості студентів-українців за кордоном

Відповідно до даних центру, найбільші темпи зростання кількості студентів-українців демонструють Польща, Іспанія, Канада, Італія, Чехія, Австрія та Велика Британія. Протягом останніх п'яти років кількість громадян України у вишах Польщі потроїлась, в Іспанії, Італії та Канаді подвоїлась, а в університетах Чехії, Австрії та Великобританії збільшилась на 41%.

Натомість українці почали менше обирати університети США та Франції, починаючи з 2008 року, їх кількість там спала на 13% та 5% відповідно. У короткостроковій перспективі також спадає кількість української молоді у російських ВНЗ. З 2010 по 2012 рік кількість українських студентів денної форми навчання у російських вишах зменшилась на 6% з 4919 до 4644 осіб,

Загалом за останні п'ять років студентів з України у державах Європейського Союзу побільшало на 38%. Якщо у 2008 році ця цифра становила 18 тисяч, то у 2013 році європейську освіту обрали майже 29 тисяч студентів.

Така кількість студентів обумовлена тим, що маючи необхідні знання та сертифікати (наприклад, як мінімум сертифікат знання англійської мови) для вступу та провівши дослідження з пошуку стипендій та грантів для оплати вартості навчання, проживання та кишенькових витрат, за кордоном досить реально навчатися безкоштовно.

Є безліч варіантів, як це можна зробити. Наприклад, міжнародні програми університетів, більшість студентів яких є іноземцями, для яких існують стипендії. Ці

стипендії покриваються або університетами або міжнародними організаціями. Також, безкоштовну освіту можуть забезпечити державні програми деяких країн: наприклад, у Німеччині – це DAAD, у Швеції – це Swedish Institute (SI), у США – Програма ім. Фулбрайта.

Деякі університети мають внутрішні стипендії для студентів. Так, наприклад ті, хто планує вступати на PhD можуть спробувати отримати фінансування або від кафедри або від лабораторії, в якій проводять дослідження. Варто, також, шукати стипендії та гранти на навчання у деяких приватних фондах, наприклад, Soros Foundation, Фонд Віктора Пінчука та ін. Деякі українські університети мають або партнерські програми (наприклад, один рік навчання у університеті-партнері) або подвійні дипломи [3].

Якщо ж стипендію або грант отримати не вдалося, варто спробувати вступити в університети країн, де навчання є безкоштовним, або дізнатися про знижки на навчання, які пропонують наприклад деякі вищі Європи для студентів з СНД. Якщо ж і це безрезультатно, або передбачається тільки навчання в престижних вишах, то тут нічим не зарадиш.

Згідно до цього, також варто визначити переваги та недоліки закордонної освіти.

З основних переваг зарубіжної освіти потрібно відзначити наступні [4]. По-перше, це хороша можливість оволодіти іноземною мовою за допомогою постійного спілкування, перебування в мовному середовищі. По-друге, це хороша перспектива подальшого працевлаштування за кордоном і більш прихильне ставлення вітчизняного роботодавця. І, по-третє, це ознайомлення з культурою та традиціями народів світу в процесі отримання освіти.

Щодо аргументів «проти» [5], то, по-перше, вступити до пристойного іноземного вишу не так просто, як здається на перший погляд. Крім необхідності отримати візу, підготувати документи, потенційні студенти повинні володіти певними базовими знаннями мови країни, в якій знаходиться вуз, і профільних предметів. Тому багато хто з бажаючих вступити до закордонного університету витрачають кілька років на підготовку.

По-друге, вартість навчання доступна далеко не для всіх (не беремо до уваги «освітні курси», «школи», «академії» в сусідніх Польщі, Угорщині, Румунії, рівень яких не завжди відповідає навіть вітчизняним коледжам та технікумам). Ціна, яку батьки абітурієнта платять за можливість здобути освіту за кордоном (а це близько 3-4 тис. євро на рік) значно перевищує вартість навчання навіть у найбільш престижних вишах України. Також потрібно пам'ятати, що, отримавши закордонний диплом, ви не зможете одразу влаштуватися на роботу за фахом на території України.

По-третє, багато програм обміну студентами не реалізують свої рекламні гасла. За своєю суттю фірми, що рекламують навчання, скажімо, у Польщі, – це бізнес-структури, які отримують значний прибуток із кожного вітчизняного абітурієнта.

По-четверте, не забувайте про відстань, яку потрібно долати кожного разу, і, відповідно про ціну квитка, вартість проживання і харчування, яка для студента, що не матиме змоги отримувати «передачі» з дому, є дуже високою.

По-п'яте, необхідно завжди розуміти різницю в культурах і особливості світогляду представників різних країн.

Таким чином, можна зробити висновок, що вибір на користь навчання за кордоном повинен бути усвідомленим і зваженим, особливо, якщо навчання відбувається не на кошти стипендії чи гранту. На мою власну думку, закордонний диплом набагато краще здобувати, маючи вже, вітчизняний диплом бакалавра, а разом з ним досить пристойний рівень іноземної мови, щоб мати хоч якусь страховку за кордоном. Однак, я безмежно поважаю сміливість та впевненість учнів, які їдуть на навчання за кордон одразу по закінченню школи. Тому, найголовніше для потенційних студентів закордонних вишів визначитися, чи готові вони та їх родина до всіх труднощів, що несе за собою ця освіта, бо, як і все в житті, тут все залежить від нас самих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Міфи про навчання за кордоном: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrarticles.pp.ua/nauka/12426-mify-ob-uchebe-za-granicej.html>
2. Центр дослідження суспільства: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cedos.org.ua/uk/osvita/killist-studentiv-ukrainsiv-za-kordonom-denna-forma-navchannia-interaktyvnyi-hrafik>
3. Освіта за кордоном: міфи, вибір країни, вартість навчання, документи: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://openstudy.org.ua/posts/20321/>
4. Освіта за кордоном переваги і недоліки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://pleyady.kiev.ua/dumki-vgolos/6815-osvita-za-kordonom-perevagi-i-nedoliki.html>
5. Переваги та недоліки навчання за кордоном: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://meridian.kpnu.edu.ua/2013/10/13/perevahy-ta-nedoliky-navchannya-za-kordonom/>

УДК 069.02(477)(043)

Г. І. Біличенко
/м. Маріуполь/

ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ МУЗЕЇВ УКРАЇНИ

У зв'язку зі всезростаючим інтересом народу до своєї історії виникає необхідність нагромаджувати, зберігати і транслювати її через матеріальні об'єкти: документальні джерела, твори живопису, знаряддя праці і так далі. Якнайповніше з цією місією може впоратися лише спеціалізована установа, яким і є Державний історичний музей. Сьогодні музеї є найбільшими в країні зборами матеріальних свідочств розвитку вітчизняній історії. Діяльність його співробітників дозволяє детально відновити хід історичних подій, дати можливість кожному громадянину України і зарубіжжя дізнатися правду про далекі епохи.

Музей – науково-дослідний, культурно-освітній заклад, створений для вивчення, збереження, використання, популяризації музейних предметів та музейних колекцій з науково – освітньою метою, залучення громадян до надбань національної і світової культурної спадщини [2].

Інформаційна діяльність спрямована на оптимізацію прийняття управлінських рішень шляхом якісно-змістовного опрацювання інформації і розробки варіантів впливу на розладнання в системі базової діяльності користувача інформації.

Інформаційна діяльність полягає в узагальненні одержаної інформації, що добувається в результаті проведення оперативної діяльності, її оцінці, аналітичній обробці первинних інформаційних матеріалів і поданні кінцевої інформаційної продукції відповідним інстанціям-споживачам.

Результатом інформаційної діяльності будуть такі вторинні документи, що є інформаційною моделлю не первинного документа, а моделлю проблеми. Такі інформаційні документи містять так зване вивідне знання у вигляді висновків, рекомендацій, прогнозів. Це, насамперед, огляди, щорічні доповіді, аналітичні довідки.

Необхідність інформаційних досліджень обумовлена не тільки наявністю інформаційних бар'єрів, які перешкоджають одержанню потрібної інформації, а й дефіцитом часу в діяльності споживача інформації. Дефіцит часу суб'єктів управління як споживача інформації потребує перекладання на спеціальну інформаційну службу завдань постійного слідкування за інформацією щодо визначених інформаційних потреб, витягу необхідних інформативних фрагментів з усього масиву інформації, аналітико-синтетичного перетворення вихідної інформації у відповідності до потреб споживача. Виконання цих завдань потребує створення системи інформаційного забезпечення споживачів інформації, в якій вони виступатимуть визначальним чинником під час підготовки інформаційних документів.

Для розуміння суті та механізмів організації інформаційної діяльності у сфері управління різними соціальними системами (підприємствами, установами, громадськими організаціями та ін.) потрібно розглянути ключову ланку цієї форми діяльності – інформаційно-аналітичний процес у сфері підготовки та прийняття управлінських рішень.

Отже, інформаційний процес у сфері управління являє собою процес пошуку, збору, переробки та подання інформації у формі, придатній для її використання при прийнятті управлінських рішень.

Продукт, створений у результаті інформаційного процесу повинен бути придатним для використання замовником, корисним для нього вже в момент свого створення. Сам же результат інформаційної діяльності, як правило, матеріалізується у формі будь-якого документа.

Із всього наведеного впливають основні принципи організації інформаційного процесу, сформульовані ще кілька десятиріч тому фахівцем зі стратегічної розвідки американським генералом Вашингтоном Плетом: повідомляти достовірно, своєчасно та ясно. Достовірність повідомлення є ключовою ознакою при оцінці будь-якого інформаційного документа. Вона забезпечується завдяки правильному поєднанню ряду моментів, що визначають результативність роботи.

Другим основним принципом організації інформаційного процесу є своєчасна підготовка документів. Своєчасність отримання інформації багато в чому визначає її цінність для користувача. Значення своєчасного подання інформації особам, які приймають рішення, може бути настільки великим, що заради нього варто навіть дещо поступитися достовірністю повідомлень.

Третім основним принципом організації інформаційного процесу є ясність викладення матеріалу. Суть реалізації цього принципу полягає в тому, щоб зробити доступними для інших. Адже саме коректне сприйняття інформації робить її переконливою для споживача, а отже, забезпечує успіх справи. Іноді автор забуває про це. Інформаційний документ має бути лаконічним, зрозумілим (доступним) і переконливим [3, с. 12].

Інформаційний документ можна зробити зрозумілим, доступнішим для споживача, якщо дотримуватись ряду правил. Перш за все, він повинен мати чітку структуру. Кожну думку краще висловлювати кількома короткими простими реченнями. Викладати думку бажано простою (але не побутовою) мовою, намагаючись, уникати надмірного вживання спеціальних термінів. Не можна забувати, що єдине призначення спеціальних термінів у інформаційній роботі – точна та коректна передача споживачеві змісту повідомлення. Якщо ж постає дилема: дотримуватись літературного стилю, дещо знизивши точність і коректність висловлюваної думки, або ж заради досягнення максимальної точності та коректності викладення матеріалу пожертвувати якістю його літературного стилю, то треба віддати перевагу другому варіанту. Тільки так можна зберегти ясність і переконливість інформаційного документа, не поступаючись його достовірністю. Щоб викладене у документі повідомлення було достатньо переконливим, воно має відображати суттєві причинно-наслідкові зв'язки у доступній, зрозумілій для споживача формі. Обов'язковою умовою виконання цього правила є високий рівень кваліфікації аналітика, його вміння знаходити необхідні аргументи для доведення своєї точки зору на проблему, що розглядається.

Інформаційну діяльність краєзнавчих музеїв України можна простежити на прикладі Маріупольського краєзнавчого музею (далі – Музей). Цілями інформаційної діяльності Музею є:

- зберігання музейних предметів і музейних колекцій;
- виявлення й збирання музейних предметів і музейних колекцій;
- вивчення музейних предметів і музейних колекцій;
- публікація музейних предметів і музейних колекцій;

- здійснення просвітницької й освітньої діяльності [3, с. 158].

У зв'язку із цим Музей реалізує культурні, освітні й наукові функції некомерційного характеру.

Предметом інформаційної діяльності Музею є зберігання, вивчення й популяризація музейних предметів і музейних колекцій, пам'ятників дерев'яного зодчества, відродження й розвиток ремесел і традиційних способів господарювання.

Відповідно до цілей й предметів діяльності Музей здійснює наступні основні види інформаційно-аналітичної діяльності:

- здійснює у встановленому порядку облік, зберігання, консервацію й реставрацію предметів, що перебувають у його музейних, архівних і бібліотечних фондах, у тому числі предметів, що містять дорогоцінні метали й дорогоцінні камені;

- здійснює комплектування музейних, архівних і бібліотечних фондів Музею, у тому числі шляхом придбання музейних предметів і музейних колекцій у встановленому порядку, одержання добровільних внесків і пожертвувань від юридичних і фізичних осіб, а також у порядку спадкування;

- проводить вивчення й Систематизацію предметів фондів зберігання Музею, формує електронну базу даних, що містить відомості про ці предмети, веде роботу із впровадження сучасних технологій в усі сфери діяльності Музею;

- проводить вивчення українського дерев'яного зодчества й творів народного мистецтва, наукові конференції, симпозіуми, семінари, дослідження й бере участь у них, як в Україні, так і за рубежем;

- здійснює науково-дослідні роботи в рамках установлених цілей, завдань і предмета діяльності Музею згідно із планами науково-дослідних робіт, затверджених у встановленому порядку, розробляє наукові концепції й програми розвитку Музею, тематико-експозиційні плани постійних експозицій і тимчасових виставок;

- здійснює у встановленому порядку експозиційно-виставочну діяльність в Україні й за рубежем;

- забезпечує екскурсійне й лекційне обслуговування відвідувачів;

- здійснює у встановленому порядку рекламно-інформаційну, видавничу діяльність;

- проводить у встановленому порядку експертизу культурних цінностей по завданнях федеральних органів виконавчої влади, судових і правоохоронних органів;

- забезпечує підвищення кваліфікації своїх фахівців, організує стажування, спільну роботу, обмін фахівцями з музеями України й іноземних держав; розробляє у встановленому порядку режим змісту й використання пам'ятників історії й культури, що входять до складу Музею, зон їх охорони й території Музею й забезпечує його здійснення;

- розробляє програми реставрації пам'ятників історії й культури, що входять до складу Музею, погоджує реставраційні проекти, здійснює методичний, оперативний контроль і технічний нагляд за ходом проектних, реставраційних, ремонтних і інших робіт на об'єктах історико-культурної спадщини [1, с.211].

Отже, у сучасних умовах інформаційна діяльність стає необхідною складовою суспільства, одним із найважливіших і найвпливовіших факторів стабільності і життєдіяльності будь-якої держави. Для того, щоб надати споживачам потрібну кількість інформації про предмет, який їх цікавить, потрібно якимось згрупувати та впорядкувати цю інформацію в окремий вид інформаційного документа.

На прикладі Маріупольського краєзнавчого музею дослідили інформаційну діяльність музеїв та виявили, що основними цілями інформаційної діяльності музею є: зберігання музейних предметів і музейних колекцій; виявлення й збирання музейних предметів і музейних колекцій; вивчення музейних предметів і музейних колекцій; публікація музейних предметів і музейних колекцій; здійснення просвітницької й освітньої діяльності.

На нашу думку тема дослідження є перспективною з огляду на розширення сфери використання досвіду інформаційно-аналітичної діяльності в Україні для визначення перспективних напрямків діяльності різних галузей суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Довідник наукового працівника: Музеєзнавство, дослідження документів / Гросман Ю.М., Кутин В.Н. – Львів: Вища школа, 1979. – 218 с.
2. Про музеї та музейну справу: Закон України від 29 червня 1995 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. - № 249/95-ВР - ст. 191.
3. Чупрій Л. В. Оптимізація державної політики у сфері музейної справи то збереження пам'яток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/sp/2012_4/031-035.pdf.

УДК 004.738.5:159.953(043)

К. В. Белоус
/г. Мариуполь/

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «ТРАНСАКТИВНАЯ ПАМЯТЬ» В УСЛОВИЯХ СТАНОВЛЕНИЯ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЩЕСТВА

Информационное общество – качественно новый этап развития человечества, характеризующийся возрастанием объемов информации и стремительным развитием коммуникационных технологий. С тех пор как человечество вступило в новую эру своего развития, не утихают дискуссии по поводу влияния революционных изменений на структуру личности, ее когнитивные способности. Коренные переломы в системе устоявшихся понятий в сознании индивида запускают кризисные механизмы. Кризис рассматривается как «критический уровень становления социально-психологического противоречия, обостренного до предела, до той последней границы, которая определяет в данный момент внутриличностные резервы социальной адаптивной энергии» [1, с. 372]. Переживание кризисного периода подразумевает глубокие изменения на когнитивном уровне – уровне познавательных процессов, восприятия и обработки информации в сознании индивида.

Процесс восприятия информации человеком опосредован использованием трансактивной памяти. Трансактивная память предполагает распределение информации между людьми. Индивид хранит часть информации в других людях и может обращаться к ней, когда возникнет потребность в этом. Такое разделение позволяет избежать ненужного дублирования усилий и глубже разобраться в тех областях информации, за которые мы несем ответственность. Понятие трансактивной памяти возникло в мире, где люди взаимодействовали лицом к лицу. Однако благодаря развитию Интернета содержимое памяти отдельных людей потеряло свое значение.

Значительный вклад в изучение феномена трансактивной памяти внесли Дэниел Вегнер (является автором термина «трансактивная память»), Николас Карр, Бетси Сперроу, Гэри Смолл, Альваро Паскаль-Леон и другие. В Украине вопросами внедрения современных компьютерных технологий в сферу психофизиологических исследований интеллектуальной деятельности человека занимаются сотрудники Государственного института информатики и искусственного интеллекта.

Основанием для дискуссии о возможном изменении сущности трансактивной памяти в современном Мире стала научная статья, опубликованная в 2011 г. в журнале *Science*, доктором Колумбийского университета Бетси Сперроу. В статье были представлены результаты эксперимента, целью которого являлось изучение новых особенностей коллективной (трансактивной) памяти. В первой части исследования ученые попытались протестировать, будут ли люди задумываться о компьютерах и Интернете, если им задавать сложные вопросы. В эксперименте использовался модифицированный тест Струпа.

Испытуемым предлагались вопросы с вариантами ответов верно или неверно. При этом, как выяснилось, время реагирования на темы, в которых фигурировала возможность обратиться к Интернету, значительно увеличивалось, то есть, когда участники не знали ответа, они уже думали о том, что это можно проверить, используя компьютер. В другой части эксперимента участникам предлагали набор неких фактов. Половине людей предлагали при этом разложить получаемую информацию по «папкам», а другой говорили, что вернуться к сообщению после его получения будет невозможно. Участники из второй группы, зная, что информация не будет доступна им позже, запомнили значительно больше. Тогда как те, кто размещал полученные факты по папкам, не помнили суть сообщений, однако отлично запоминали, куда именно они помещали данные на конкретную тему [2]. Итогом эксперимента стал вывод о том, что в современных условиях стремительного развития информационных технологий человек склонен запоминать путь к информации, а не ее смысловое содержание. Следовательно, Интернет был признан новым партнером человека по транзактивной памяти.

Дальнейшие эксперименты показали, что при использовании Интернета стираются грани между внутренней и внешней информацией. К тому же, Интернет становится частью собственного «Я» индивида. Однако можно ли утверждать, что эволюция информационных технологий приводит к атрофированию памяти человека?

Стоит отметить, что сам автор эксперимента Бетси Сперроу отрицает возможность негативной интерпретации результатов исследования: «Я не думаю, что Google делает нас глупыми, мы просто меняем способ запоминания вещей» [2]. Сущность транзактивной памяти остается такой же, как и раньше: человек распределяет объем информации и ориентируется исключительно на сферу своей компетенции. Однако эта сфера становится все более узкой. С увеличением альтернативной – коллективной памяти, уменьшается объем индивидуальной произвольной долговременной памяти. Индивид становится частью глобального «Интернет - сознания», но этот процесс не должен трактоваться только с негативной стороны. Так как прогресс вычислительной техники и механизмов передачи информации размывает границы между собственным мышлением и компьютером, человечество имеет шанс преодолеть ограничения памяти и мышления, заложенные в наших когнитивных способностях. Это не означает, что наше сознание вскоре растворится во Всемирной паутине. Мы просто соединимся с чем-то большим, образуя стойкие транзактивные связи не только с другими людьми, но и с информационными ресурсами невиданной мощности.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сурикова Я. А. Влияние кризисной ситуации на особенности построения субъективной картины жизненного пути личности [Текст] / Я. А. Сурикова // Молодой ученый. — 2012. — №4. — С. 372-379.
2. Google Effects on Memory: Cognitive Consequences of Having Information at Our Fingertips. Batsy Sparrow et al. in Science. Vol. 333, pages 776-778, August 5, 2011.

УДК 329.055.3(495)“1974/2014”(038)

О. В. Головка
/м. Харків/

ІНФОРМАТИВНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ БІБЛІОТЕКИ ІМ. ТАРАСА ШЕВЧЕНКА У ЛОНДОНІ

За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р. в Україні проживали 37 млн. 419 тис. українців. Проте офіційних даних щодо кількості українців, які проживають на території інших держав, не існує. Відомо, що особливості суспільно-історичного і політичного розвитку України наприкінці ХІХ-першій половині ХХ ст. та трагічні події

Другої світової війни були основною причиною масової еміграції українців в Канаду, США, Аргентину, Бразилію, Австралію та країни Західної Європи. Дослідники називають цифру від 15 до 20 мільйонів, у т. ч. на Європу припадає 5 млн. З них приблизно 50 тис. становлять українську діаспору у Великій Британії. Саме тому однією із актуальних проблем сучасного українознавства є дослідження проблеми національно-культурної ідентичності українців за межами їхньої історичної батьківщини.

Вже в 1945 р. у Великій Британії українські емігранти почали організовувати курси з історії України, української мови і літератури, мистецькі гуртки, бібліотеки. В цей період у Лондоні відкривається Українська бібліотека. На початковому етапі до неї надходили цінні документи, фотографії, книжкові та друковані видання. Тільки за 1949 рік книжковий фонд бібліотеки збільшився на 550, а за 1950 рік – на 600 томів. Одним з найцінніших бібліотечних надходжень 1951 р. був придбаний примірник першого видання «Кобзаря» Т.Г. Шевченка (1840 р.). На початку 1960-х років, до Шевченківських ушанувань в Британії, співробітники бібліотеки підготували Шевченківській збірник англійською мовою. Саме шістдесяті роки – найбільш ефективний період у діяльності бібліотеки

Сьогодні бібліотека є одним з найбільших центрів української еміграційної літератури в Європі. Тут знаходиться понад 30000 одиниць наукової літератури – праці з археології, української історії, політики, культури, художня література, історія української діаспори, видання українських наукових центрів Європи, Америки, Канади, література дисидентів епохи холодної війни та застою в СРСР, близько 250 назв українських періодичних видань, що виходили на Заході.

На початку 1960-х років Союз Українців проводив у Великій Британії Шевченківські ювілейні вшанування (100-річчя смерті поета та 150-річчя від дня його народження). Серед проведених заходів були видання Шевченківського збірника англійською мовою, організація низки науково-популярних доповідей. Тоді ж прийняли рішення присвоїти бібліотеці ім'я поета. Ця установа була виразником зв'язку між духовністю Тараса Шевченка та свідомістю тисяч українців, що опинилися у Великій Британії по Другій світовій війні.

З діяльністю бібліотеки пов'язані імена відомих вчених, громадських та політичних діячів свого часу. Серед її фундаторів був доктор права Петро Ковалів (Швейцарія), який народився в Харкові. За часів Гетьманату він працював у міністерстві закордонних справ у Дмитра Дорошенка. За Директорії був членом дипломатичної місії УНР в Голландії. П. Ковалів оформив у Швейцарському банку окремих депозит для потреб бібліотеки, відсотки якого складала її бюджет.

Серед кураторів бібліотеки були відомі вчені – член Сенату Канади П. Юзик, президент Наукового товариства ім. Тараса Шевченка (НТШ) В. Кубійович, ректор Українського господарсько-технічного інституту в Мюнхені Р. Єндик, професор Школи Слов'янських та Східноєвропейських досліджень Лондонського університету В. Свобода та інші.

У 1960-ті роки бібліотеку очолював Володимир Шаян, який народився у Львові. Після закінчення Львівського університету займався дослідженням східних релігій, української старовини та мови, аналізуючи древні корені нашої прамови та мов інших народів. На той час зібрання бібліотеки формувалося, в основному, через придбання літератури, дарування та обміни.

Серед раритетів бібліотеки – стародруки на церковнослов'янській мові, євангелія кінця XVII та XVIII ст. друкарні Києво-Печерської Лаври, згадуване перше видання «Кобзаря» Т. Шевченка 1840 р., прижиттєві видання М. Грушевського, Записки НТШ у Львові, Праці Української Академії Наук початку 1920 років тощо. Серед останніх надходжень – усі 312 номерів журналу «Київська Старовина» 1882-1906 років – єдиним у Великій Британії повним зібранням цього унікального часопису.

Фонди Української бібліотеки – це не тільки книги. Тут зберігається значна філателістична колекція з унікальними українськими марками періоду національно-визвольних змагань 1917-1920 років, польової пошти Української Повстанської Армії, Карпатської України, серія зі світлинами пам'ятних місць Києва кінця ХІХ ст., серія українських марок, видрукована у Військовому географічному інституті у Відні, видання таборової пошти в Регенсбурзі та Ріміні, поштівки, видані на Заході у першій половині ХХ ст.

Особливу цінність епістолярної спадщини мають листи визначних діячів науки і культури України, вчених істориків й археологів – П. Курінного, В. Козловської, Д. Щербаківського, А. Шульгіна. У бібліотеці зберігається листування й окремі рукописи Наталії Полонської-Василенко, мистецька колекція якої за її заповітом була передана до лондонської бібліотеки з Мюнхена. Більшість з них ще не опубліковані і, безсумнівно, являють значний інтерес для науковців.

У бібліотеці працюють студенти й дослідники, у її приміщенні відбуваються презентації книжок, вечори поезії, наукові семінари та зустрічі, виступи англійських поетів, художні та історико-документальні виставки, в тому числі й спільно з Музеєм історії Києва та Національним музеєм історії України. Найбільш значущі події, що відбулися в стінах бібліотеки – це:

- «Гідний свого роду» (до 130-річчя від дня народження Павла Скоропадського);
- «Мета, омріяна віками» (до 85-ї річниці проголошення ІV Універсалу УНР);
- «Сторінки українського життя в старих поштівках» (до 12-ї річниці Незалежності України);
- «Голодомор 1932-1933 років – мовою документів» (до 70-х роковин трагедії);
- ілюстративна виставка «Мальовнича Україна» з літографіями малюнків О. Кульчицької зразків національного одягу українців західних областей України;
- книжкові виставки з українських раритетних і сучасних видань.

За змістом своїх фондів Українська бібліотека є єдиною універсальною українською книгозбірнею у Великій Британії, що зосереджує рідкісні еміграційні видання, архівні фотодокументальні матеріали, філателію, твори образотворчого мистецтва, що відображають історичний шлях українського народу. Збереження цієї спадщини, вивчення і публікація матеріалів її фондів і колекцій, співпраця як з науковими установами, так і з окремими дослідниками на Заході і в Україні – є головною метою її діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Забавська О. Джерела вивчення історії українців за кордоном (на прикладі української діаспори у Великобританії) / О. Забавська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://vuzlib.com/content/view/1829/103/>
2. Пекарська Л. Ювілей Української бібліотеки в Лондоні / Л. Пекарська. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.myslenedrevo.com.ua/uk/Sci/History/Kupola/Vol04/LondonUkrLibrary.html>.
3. Скрипка Х. Бібліотека й архів ім. Т. Шевченка у Лондоні: історія і напрями діяльності / Х. Скрипка // Наукові записки [Національного університету «Острозька академія»]. Історичні науки. – 2013. – Вип. 21. – С. 279-285.

СУЧАСНІ АВТОМАТИЗОВАНІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ НАВЧАЛЬНИМ ПРОЦЕСОМ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Актуальним для розвитку освіти в Україні залишається питання доступності та якості освітніх послуг у сучасних умовах. Створення засобів автоматизованого управління навчальним процесом спричинене тим, що в ринкових умовах навчальні заклади повинні мати змогу швидко адаптуватись до змін, які відбуваються на ринку праці, враховувати нові наукові та науково-методичні досягнення, орієнтуватися на сучасні технології виробництва. Важливою задачею є розроблення інформаційних технологій для систем аналізу і управління навчальним процесом, оскільки широка мережа навчальних закладів різних рівнів акредитації та форм власності зумовлює необхідність незалежного контролю за дотриманням державних стандартів в галузі освіти.

Необхідність створення системи ефективного управління навчальним процесом і забезпечення комп'ютерного документообігу неможливо реалізувати без розробки та впровадження єдиної системи управління освітнім закладом, яка б включала весь комплекс програмних засобів та загальну базу даних.

Значний внесок у розроблення та дослідження електронних систем управління вищим навчальними закладами займалися такі вчені як Д.І. Бобровський, О.О. Коваленко, Е.М. Котов, М.А. Мотуз, Є.А. Паламарчук та інші [5].

Серед відомих систем управління навчальним процесом у вищому навчальному закладі на ринку України можна відзначити таку автоматизовану систему управління навчальним процесом як АСУ «ВНЗ», яку розробив Науково-дослідницький інститут прикладних інформаційних технологій в комерційних цілях та АСУ «Сократ», що самостійно розроблена та запроваджена у Вінницькому національному аграрному університеті [2].

АСУ «Сократ» – система управління якістю освітньої діяльності університету працює як відкрита інформаційна система, адаптована під потреби викладачів, студентів та адміністрації університету. Сервер даної системи знаходиться на території навчального закладу та за необхідності може працювати у Всесвітній мережі Internet, для роботи з системою також не потрібно встановлювати спеціальне програмне забезпечення, вистачить будь якого зручного користувачам. Дана система надає доступ практично до всієї інформації з мережі Internet в будь який час та можливість дистанційного навчання. Система потребує адміністрування в зв'язку з постійними нововведеннями та розширенням її структури та університету в цілому [1].

Перевагою електронної системи «Сократ» залишається орієнтація на студента, викладача, методиста, адміністрації закладу, їх запитів з питань методичної інформаційної підтримки та контролю.

АСУ «ВНЗ» є частиною інформаційно-виробничої системи «Освіта» та являється ефективним інструментом для комплексної або часткової автоматизації процесів керування ВНЗ. Використання системи автоматизації суттєво впливає на конкурентні переваги навчального закладу на ринку освітніх послуг, підвищує швидкість і якість роботи з контингентом студентів і співробітників, забезпечує надійність і цілісність управління в цілому. Інформаційна система АСУ «ВНЗ» побудована у вигляді WEB-додатка програми, тобто її робота вимагає підключення до Всесвітньої мережі Internet. Всі дані зберігаються й обробляються на сервері, який фізично знаходиться в м. Київ, а не там, де ведеться експлуатація [4].

Основними функціями управління АСУ «ВНЗ» є електронна реєстрацію, обробка даних та документообіг в єдиній інформаційній системі для кожного структурного

підрозділу окремо і установи в цілому; планування, контроль та аналіз навчальної діяльності; оперативний доступ до інформації, що супроводжує навчальний процес; створення єдиної системи звітів, як внутрішніх так і за вимогами МОН України.

Переваги АСУ «ВНЗ»:

- унікальні можливості безпосереднього обміну даними з ІВС «Освіта» та «Education»;
- високий рівень надійності і безпеки бази даних, регулярне оновлення і постійна сервісна підтримка;
- управління та розподіл прав доступу системи з використанням апаратно-програмних засобів;
- індивідуальне навчання по роботі з системою;
- програма АСУ ВНЗ у версії 2.6 використовує найпотужнішу та наднадійну базу даних Oracle 11g R2.

Структура системи АСУ «ВНЗ» реалізована на модульній основі, де кожен модуль може використовуватись самостійно. До складу системи входять: АС «Деканат», АС «Приймальна комісія» і АС «Студмістечко», АС «Конструктор звітів», що дозволяє формувати інформацію і надавати її для користувачів у найбільш зручному вигляді.

АСУ «ВУЗ» активно експлуатується та підтримується з 2000 року, функціональні можливості системи розширюються з урахуванням побажань технікумів, коледжів та ВНЗ, також вона проста в експлуатації, супровід не вимагає спеціальної підготовки і складних програмно-апаратних засобів; завдяки інтуїтивно зрозумілому інтерфейсу навчання користувачів здійснюється в короткі терміни.

Отже, перевагами комерційної системи АСУ «ВНЗ», розробленої НДІ прикладних інформаційних технологій, є простіше початкове налаштування, яке потребує лише наявності підключення до мережі Internet, відсутність потреби адміністрування бази даних з боку користувача. Технологічні процеси у ній вибудовані згідно з вимогами і нормативними документами Міністерства освіти і науки України. Однак у жертву широкомасштабності та універсальності була віддана продуманість окремих специфічних функцій та зручності користувача. Створення електронної системи управління навчальним процесом повинно враховувати цілі та завдання аудиторії користувачів. Впровадження комплексної електронної системи управління навчальним закладом буде дійсно ефективним при умові технічної, програмної та організаційної підтримки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Електронна система управління навчальним закладом «Сократ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vsau.vin.ua>
2. Інформаційна система «Електронний університет» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://isu1.tup.km.ua>
3. Львов М. С. Інформаційна система управління вищим навчальним закладом як платформа реалізації управління академічним процесом / М.С. Львов, О.В. Співаковський, Д.Є. Щедролосьєв // Вісник Харківського університету. Серія «Математичне моделювання. Інформаційні технології. Автоматизовані системи управління» – 2005. – №1. – С.1–21
4. Науково-дослідний інститут прикладних інформаційних технологій АСУ «ВНЗ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndipit.com.ua/ua>
5. Целых А.Н. Комплексная автоматизация управления вузом на основе АСУ «Университет». Учебно-методическое пособие / А.Н. Целых, Д.И. Бобровский, Э.М. Котов // Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ. – 2009. – 126 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день простежується швидкий розвиток інформаційних технологій, які впливають на будь-які сфери людської діяльності, забезпечуючи оперативний збір, обробку, передачу інформації. Невід'ємною і важливою сферою є освіта, оскільки одним з найголовніших напрямів інформатизації є використання інформаційних технологій у навчальному процесі ВНЗ. Впровадження інформаційних технологій в освітній процес ВНЗ обумовлено соціальною потребою у підвищенні якості освіти та практичною потребою у використанні ВНЗ сучасних комп'ютерних програм.

Питання проблем інформаційних технологій в навчальному процесі освітлено в роботах таких вчених, як: В. Ю. Биков, Б. С. Гершунський, Р. С. Гуревич, М. І. Жалдак та ін.

Т. І. Грабовська, Я. М. Сивохоп, В. В. Петрус, В. Г. Кремінь, О. І. Козлова та інші вивчають проблеми впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес ВНЗ України та світу.

На законодавчому рівні питання впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у ВНЗ освіти здійснюється відповідно до Закону України «Про Національну програму інформатизації», Закону України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», Закону України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки», Закону України «Про вищу освіту», Державну програму «Інформаційні та комунікаційні технології в освіті і науці», «Комплексну програму забезпечення загальноосвітніх, професійно-технічних і вищих навчальних закладів сучасними технічними засобами навчання з природничо-математичних і технологічних дисциплін», Указом Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні», Указом Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» та ін.

Навчальний процес у ВНЗ – це система організаційних і дидактичних заходів, спрямованих на реалізацію змісту освіти на певному освітньому або кваліфікаційному рівні відповідно до державних стандартів освіти [2].

Відповідно до «Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки» пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують удосконалення навчально-виховного процесу, доступність та ефективність освіти, підготовку молодого покоління до життєдіяльності в інформаційному суспільстві [8].

Нова інформаційна технологія – це інформаційна технологія з «дружнім» інтерфейсом роботи користувача, що використовує персональні комп'ютери і телекомунікаційні засоби [2].

Впровадження нових інформаційних технологій у навчальний процес ВНЗ надають нові можливості як викладачам, так і студентам. Так при застосуванні нових інформаційних технологій викладач має наступні можливості:

- спроектувати навчальне середовище, застосовуючи як окремі види навчальної роботи, так і будь-який інший набір;
- оперативно поновлювати зміст навчальних і контролюючих програм відповідно до появи нових знань і технологій;
- ефективно спрямувати роботу студента та організацію їхньої спільної роботи.

Можливості для студентів:

- доступ до нетрадиційних джерел інформації, які підвищують ефективність самостійної роботи, дають цілком нові можливості для творчості;

- знаходження і закріплення різних професійних навичок, дозволяють реалізувати принципово нові форми і методи навчання [5].

В. Андрущенко визначав, що функція викладача при використанні інформаційних технологій в навчальному процесі стає іншою: він повинен навчити студента орієнтуватися в цьому інформаційному середовищі, повинен розвинути його творчі та інтелектуальні здібності, у тому числі здатність до самоосвіти. Саме ця обставина робить використання інформаційних технологій, інформатизацію навчального процесу головним засобом здійснення переходу до інноваційної освіти, на що вказується в цілому ряді документів стратегічного і науково-дослідного характеру.

М. Михальченко визначав у своїх працях, що комп'ютерні навчальні технології з високою ефективністю можуть функціонувати на всіх рівнях освіти. Студенти ВНЗ повинні оволодіти професійно-орієнтованими комп'ютерними технологіями та вміти їх використовувати в подальшій діяльності в умовах інформаційного суспільства [4, с. 33].

Включення нових інформаційних технологій в навчальний процес дозволяє:

- представити навчальні матеріали не тільки в друкованому, але і в графічному, звуковому вигляді, що дає багатьом студентам реальну можливість засвоїти матеріал на більш високому рівні, автоматизувати систему контролю, оцінки та корекції знань студентів;

- автоматизувати процес засвоєння, закріплення та застосування навчального матеріалу з урахуванням інтерактивності багатьох електронних навчальних посібників;

- здійснити диференціацію та індивідуалізацію навчання;

- істотно підвищити інтерес до дисциплін, що також визначає якість навчання;

- отримати доступ і оперувати великим обсягом інформації;

- формувати інформаційну культуру, в тому числі навчати студентів знаходити і використовувати різні види інформації, що є одним з найважливіших умінь в сучасному світі;

- організувати позанавчальну роботу студентів;

- надати студентам можливості дистанційного навчання.

При впровадженні нових інформаційних технологій у навчальний процес ВНЗ виникають певні труднощі і проблеми, а саме:

- збільшення щорічної потреби у фінансуванні процесу інформатизації у зв'язку з необхідністю оснащення освітніх установ сучасною комп'ютерною технікою, інтерактивним обладнанням, забезпечення сучасними програмними засобами та доступом до інформаційних ресурсів мережі Інтернет тощо;

- обмежений вибір необхідних програмних засобів для організації навчально-виховного процесу та управлінської діяльності в освіті [6].

Одним з напрямів інформатизації навчального процесу є дистанційне навчання. У «Положенні про дистанційне навчання» під дистанційним навчанням розуміється індивідуалізований процес набуття знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчального процесу у спеціалізованому середовищі, яке функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій [7].

Головною метою використання дистанційного навчання у ВНЗ є забезпечення доступу до електронних освітніх ресурсів шляхом використання сучасних інформаційних технологій та телекомунікаційних мереж.

Якість впровадження та застосування дистанційної освіти можна оцінювати за допомогою таких показників як: результативність та доступність всім верствам населення; відсутність необхідності відвідувати лекції і семінари, фінансові витрати, матеріальні

ресурси тощо; оперативність; демократичний зв'язок «викладач – студент»; комплексне програмне забезпечення; провідні освітні технології.

Все перераховане вище можна віднести до показників ефективності процесу дистанційного навчання.

Також можна виділити негативні показники, які виникають при впровадженні дистанційної форми навчання у ВНЗ є: контроль за наявністю знань в студентів; проблема оцінки якості наданих освітніх послуг; проблематичність об'єктивної оцінки знань студента [1].

Таким чином, інформаційні технології роблять значний вплив на навчальний процес, так як змінюють схему передачі знань і методи навчання. Вони пов'язані зі створенням нових засобів навчання і збереження знань, до яких відносяться електронні підручники та мультимедіа; електронні бібліотеки та архіви, глобальні та локальні освітні мережі; інформаційно-пошукові та інформаційно-довідкові системи, дистанційна освіта тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацуровська І. В. Використання дистанційних технологій в умовах кредитно модульної системи організації навчання у вищих навчальних закладів [Електронний ресурс] / І. В. Бацуровська. – Режим доступу : <http://tme.umo.edu.ua/docs/6/11bathso.pdf>

2. Буйницька О. П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання: навчальний посібник [Електронний ресурс] / О. П. Буйницька. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – Режим доступу: http://pidruchniki.ws/15840720/informatika/informatsiyni_tehnologiyi_ta_tehnichni_zasobi_navchannya_-_bunitska_op

3. Васюк О. Теоретико-методичні аспекти організації дистанційної освіти / О. Васюк // Вісник Книжкової палати України. – 2011. – № 2. – С. 30-32.

4. Волярська О. С. Теоретико-методологічні засади впровадження інформаційних технологій в навчальний процес вищої процес / О. С. Волярська, Т. Б. Понедько // Вісник Запорізького національного університету . – 2010. – № 2(10). – С. 31-36.

5. Горіхівська Т. М. Упровадження інформаційних технологій навчання в процес викладання суспільних дисциплін у вищій школі [Електронний ресурс] / Т. М. Горіхівська. – Режим доступу: http://ito.vspu.net/upload/zbimuku/imad/z_30/r5/ypropvadjenia_informacinuh_tehnologi.pdf

6. Осадчий В. В. Теорія і практика створення віртуального представництва педагогічного університету [Електронний ресурс] / В. В. Осадчий. – Режим доступу: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/nvd_2010_2_6.pdf

7. Про затвердження положення про дистанційне навчання: наказ МОН України за станом на 25.04.2013 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 466.

8. Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: указ Президента України за станом на 25.06.2013 // Відомості ВРУ. – 2013. – № 344/2013

УДК 025.13(043)

М. А. Дьячкова
/м. Маріуполь/

ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ У БІБЛІОТЕЧНИХ УСТАНОВАХ

Інформація на сьогоднішній день це не просто данні, а важливий економічний, політичний та соціальний ресурс. Бібліотеки володіють великою кількістю інформації, вони є місцем її зберігання. Ефективне використання інформації передбачає виконання інформаційно-аналітичної діяльності, яку здійснюють бібліотеки під час бібліотечного обслуговування. Ця тема є актуальною, оскільки обсяги інформації стрімко зростають з кожним днем, проте її необхідно правильно аналізувати та представляти користувачам, саме це можуть робити бібліотеки, бо вони є «скарбом» інформації людства.

Метою дослідження є визначення ролі інформаційно-аналітичної діяльності у бібліотеках.

Проблема інформаційно-аналітичної діяльності у бібліотечних установах розкривається у працях О. Кобелева, О. Карпенка, Г. Булахової, Н. Захарової, В. Медведєва.

До законодавчих актів, що регулюють дану проблему можна віднести такі Закони України: «Про інформацію», «Про бібліотеки та бібліотечну справу», «Про національну програму інформатизацію», «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки».

Інформаційно-аналітична діяльність – це важлива складова інформаційної діяльності, яку здійснюють фахівці у інформаційній сфері.

Процес інформаційно-аналітичної роботи — сукупність спрямованих на визначений об'єкт технологічних процедур опрацювання інформації (аналітичних методів і підходів), виконання яких у певній послідовності з використанням технічних засобів забезпечує вирішення поставленого завдання. Кінцевим продуктом інформаційно-аналітичної роботи є подання аналітичного матеріалу у вигляді документа [3].

ІАД – багатоскладовий процес. Вона складається з таких компонентів: організаційний; методичний; інформаційний; комунікативний; формування висновків та пропозицій [2].

Процес інформаційно-аналітичної діяльності складається з таких етапів: загальне знайомство з проблемою, постановка завдання; формування понять, їх визначення; збір фактів, створення бази даних; тлумачення фактів; формування гіпотези, перевірка гіпотез; формування висновків; безпосередній виклад матеріалів [3].

Інформаційно-аналітична діяльність є продуктом творчої праці людей і результатом розвитку людського співтовариства.

Згідно з Законом України «Про бібліотеки та бібліотечну справу», бібліотека – це інформаційний, культурний, освітній, заклад (установа, організація) або структурний підрозділ, що має упорядкований фонд документів, доступ до інших джерел інформації та головним завданням якого є забезпечення інформаційних, науково-дослідних, освітніх, культурних та інших потреб користувачів бібліотеки [4].

Вони надають користувачам бібліотечні послуги – результати діяльності бібліотек із задоволення інформаційних, науково-дослідних, освітніх культурних та інших потреб користувачів. Саме завдяки інформаційно-аналітичній діяльності працівників бібліотек виконуються бібліотечні послуги.

Наукові бібліотеки сьогодні значно розширили сфери своєї діяльності. Проводиться науково-організаційна та науково-просвітницька діяльність, яка пов'язана з проведенням міжнародних конференцій, семінарів, суспільних акцій та інших заходів. Останніми роками надзвичайно актуалізувалася діяльність інформаційно-аналітичних структур на базі наукових бібліотек [1].

Сучасні наукові бібліотеки співпрацюють і надають інформаційно-аналітичну підтримку державним, науковим, освітнім і культурним установам, суспільним організаціям.

Бібліотеки, які завжди були зберігачами накопичених людством знань, з моменту складання першого бібліографічного списку стали виробниками інформаційних продуктів. Діяльність бібліотек розвивається та ускладнюється разом з розвитком інформаційних потреб суспільства, збільшенням кількості інформаційних ресурсів, розвитком методів аналітико-синтетичної переробки інформації. Розвиток інформаційних продуктів і послуг відбувається шляхом поглиблення рівня перетворення інформації первинних документів. Тенденції розвитку бібліотечного обслуговування вказують на подальше збільшення частки інформаційно-аналітичних продуктів і послуг у бібліотечній сфері. Зараз користувачам потрібні не лише окремі інформаційні видання або дані, а й аналітичні висновки та прогнози, які дають змогу приймати кваліфіковані рішення.

Нині одним із пріоритетних і перспективних напрямів роботи інформаційно-аналітичних служб на базі наукових бібліотек є підготовка інформаційних продуктів «на випередження». Такі матеріали можуть містити експертні оцінки, аналітичні довідки та прогнози розвитку ключових проблем нашого суспільства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булахова Г. Інформаційно-аналітична діяльність бібліотек як форма творення наукового знання/ Г. Булахова // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського. – Вип. 25. – 2009. – С. 328-330.
2. Медведєва В. Становлення інформаційно-комунікаційних технологій у діяльності інформаційно-аналітичних служб бібліотек (на прикладі Служби інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади НБУВ): монографія/ В. Медведєва. –К., 2013. –180 с.
3. Основи інформаційно-аналітичної діяльності: навч. посіб. / В. І Захарова, Л.Я. Філіпова. – К., 2013. – 336 с.
4. Про бібліотеки та бібліотечку справу: Закон України від 27.01.1995 № 33/95-ВР// Відомості Верховної Ради. - 1995. - №7 – С. 46.
5. Про національну програму інформатизації: Закон України від 04.02.1998 № 74/98-ВР// Відомості Верховної Ради. - 1998. - №27-28 – С. 181.

УДК 316.772.5-057.875(043)

Ю. В. Кабанчук
/м. Маріуполь/

РІВЕНЬ ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ІСТОРИЧНОГО ФАКУЛЬТЕТУ МАРІУПОЛЬСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Інформаційно-технологічна компетентність (ІТК) – це інтегративне утворення особистості, яке віддзеркалює її здатність до визначення інформаційної потреби, пошуку відомостей та ефективної роботи з ними у всіх їх формах та представленнях – як в традиційній, друкованій формі, так і в електронній формі; здатності щодо роботи з комп'ютерною технікою та телекомунікаційними технологіями, та здатності щодо застосування їх у професійній діяльності та повсякденному житті [1].

Зміни, що відбуваються в останнє десятиліття у всіх сферах діяльності сучасного суспільства, зумовили якісно нові вимоги до підготовки фахівців. Сьогодні успішна професійна кар'єра неможлива без сформованої готовності до опанування новими технологіями, адаптування до нових умов праці, вирішування нових професійних завдань. Актуальною є проблема раціонального використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі. Вирішення цієї проблеми можливе через зміну показників професійної компетентності особистості.

Тому особливої актуальності набуває проблема організації, проведення моніторингу інформаційно-технологічної компетентності студентів та розробки ефективної та гнучкої системи підвищення рівня ІТК. Адже сучасні студенти повинні вміти кваліфіковано вибирати та застосовувати саме ті технології, які повною мірою відповідають змісту й цілям вивчення конкретної дисципліни, сприяють досягненню цілей гармонічного розвитку особистості з врахуванням їхніх індивідуальних особливостей, оскільки раціональне та грамотне впровадження ІТК забезпечить індивідуалізацію процесу навчання, а, отже, дозволить покращити інформаційно-технологічну компетентність.

Окремі аспекти інформаційно-технологічної компетентності було розглянуто у публікаціях Н.Х. Баловсяк [1], М.С. Головань [2], Л.А. Карташова [3], Р.О. Павлюк [4].

Статті присвячені актуальній проблемі формування інформаційно-технологічної компетентності. Наголошується на необхідності формування професійної складової ІТК.

Автором було проведено діагностику рівня сформованості інформаційно-технологічної компетентності у студентів першого, другого, третього, четвертого курсів спеціальностей «Історія», «Міжнародні відносини» та «Документознавство та інформаційна діяльність» денної форми навчання Маріупольського державного університету за допомогою соціологічного опитування. Було опитано 159 студентів. Студентам було запропоновано об'єктивно відповісти на 21 запитання анкети. Отримані результати були узагальнені та проаналізовані. Питання стосувалися навичок роботи за комп'ютерною технікою; вмінь працювати з інформацією, що отримана у результаті пошуку; параметрів інформаційно-технологічної компетентності; самооцінки володіння інформаційною компетенцією. Розглянемо найбільш цікаві відповіді на запитання анкети.

Проаналізуємо відповіді, що стосуються вміння студентів роботи з інформацією, що отримали у результаті пошуку (рис.1) бачимо, що 9,8% студентів відразу використовують інформацію, яку отримали у результаті пошуку, у повному обсязі; 48,2% студентів критично ставляться до інформації і використовують тільки те, що вважають за потрібне; 42% студентів збирають інформацію з різних джерел, аналізують її та формують власну точку зору. Згідно з отриманими відповідями, можна зробити висновок, що студенти I та III курсів у своїй більшості обрали другий варіант відповіді, а студенти II та IV курсів обрали третій варіант відповіді.

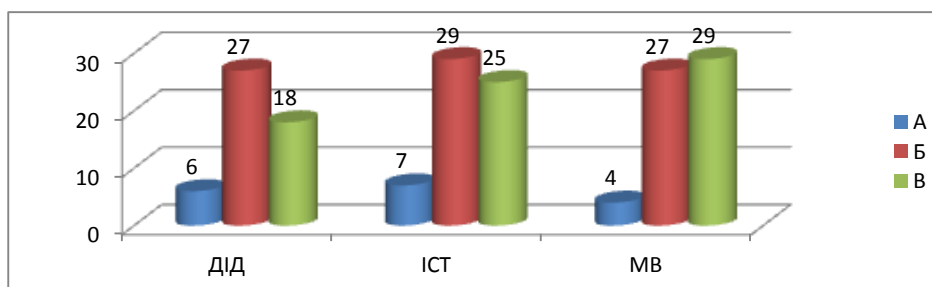

Рис. 1. Робота студентів з інформацією, що отримана у результаті пошуку

Подивимось, які з параметрів інформаційно-технологічної компетентності властиві студентам (рис.2): володіння загальними уявленнями з ІТК – 21%; наявність уявлень про електронні та цифрові освітні ресурси – 16,6%; володіння інтерфейсом операційної системи – 18,1%; володіння технологіями у сфері мультимедіа – 12,4%; володіння технологією підготовки графічних зображень – 13%; володіння базовими Інтернет-сервісами та технологіями – 14,4%; володіння основами технології побудови WEB-сайтів – 4,4%; інше – 0,1 % (3D моделювання та 3D анімація).

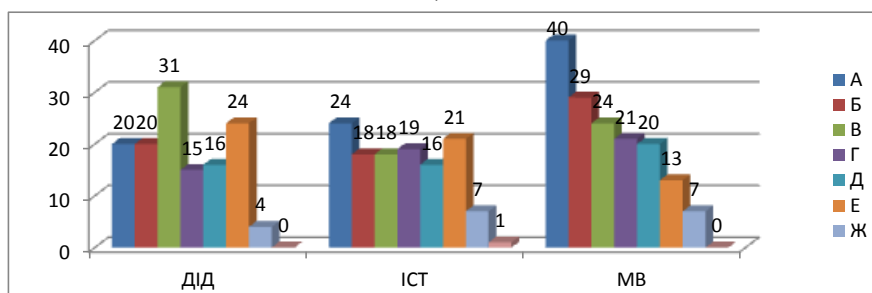

Рис. 2. Параметри ІТК, які властиві студентам

Щодо питання про оцінювання володіння інформаційною компетенцією (рис.3), то студенти вважають, що вони знаходяться на елементарному рівні (засвоєння на початковому

рівні необхідної інформації) – 12,5%; на базовому рівні (володіння оптимальним обсягом інформації, необхідним для засвоєння основного навчального змісту; вміння критично осмислювати масиви інформації; порівнювати фрагменти з різних джерел на одну тематику; визначати їх достовірність; вилучати інформацію, яка потрібна для роботи; узагальнювати її) – 75,6%; на творчому рівні (передбачає створення власного інтелектуального продукту на основі отриманої та перетвореної інформації) – 11,9%.

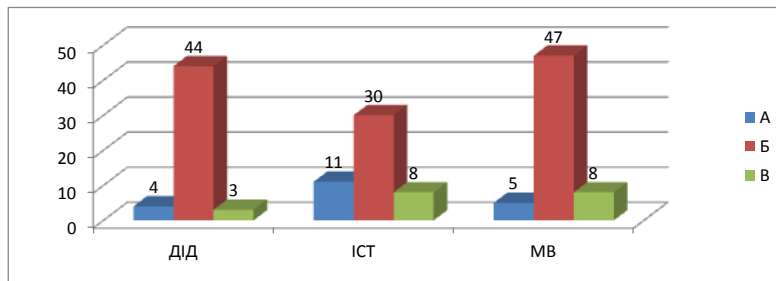

Рис. 3. Рівень оволодіння інформаційною компетенцією студентів

Отже, за результатами проведеного дослідження, ми бачимо, що інформаційно-технологічна компетентність у студентів історичного факультету Маріупольського державного університету вища на III, IV курсах ніж на I та II. Одержані результати показують, що треба спланувати роботу на заняттях таким чином, щоб студенти мали можливість розвивати свої вміння з організації власної діяльності та щодо знаходження та опрацювання інформації. Це повинно сприяти розвитку загальної інформаційних вмінь, що сприяє формуванню інформаційно-технологічної компетентності особистості. Для більш ефективного формування у студентів інформаційно-технологічних компетентностей доцільно реалізовувати на заняттях основні принципи зорієнтованого на особистість навчання через впровадження ІКТ.

Сформованість ІТК дозволяє студентам пояснювати переваги різних комп'ютерних систем при пошуку, використанні і створенні даних; аналізувати інформацію і ситуації, обумовлені використанням комп'ютера; визначати можливість розв'язання прикладної задачі за допомогою комп'ютера; використовувати засоби комп'ютерних комунікацій для пошуку інформації і розв'язання різноманітних практичних задач.

Автор вважає, що в подальшому доцільно провести через 3–4 роки повторне моніторингове дослідження, щоб прослідкувати тенденції розвитку інформаційно-технологічної компетентності студентів історичного факультету Маріупольського державного університету, бо інформаційно-технологічна компетентність динамічна, вона передбачає функціонування, тобто постійну зміну та розвиток; саме у властивостях, зв'язках, функціях та їх взаємодії полягають причини розвитку інформаційно-технологічної компетентності як цілісної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баловсяк Н. Х. Структура та зміст інформаційної компетентності майбутнього спеціаліста [Електронний ресурс] / Н. Х. Баловсяк. – Режим доступу: http://www.ii.npu.edu.ua/files/Zbirnik_KOSN/11/30.pdf.
2. Головань М. С. Інформатична компетентність як об'єкт педагогічного дослідження [Електронний ресурс] / М. С. Головань. – Режим доступу: http://www.uabs.edu.ua/images/stories/docs/K_VM/Holovan_07.pdf.
3. Карташова Л. А. Методологічні основи створення та застосування інформаційно-технологічної системи навчання студентів суспільно-гуманітарних спеціальностей у вищих педагогічних навчальних закладах України [Електронний ресурс] /

Л. А. Карташова. – Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/14/statti/kartashova.htm.

4. Павлюк Р. О. Інформаційна компетентність та інформаційна культура сучасного фахівця [Електронний ресурс] / Р. О. Павлюк. – Режим доступу:http://elibrary.kubg.edu.ua/3032/1/P_Pavliuk_NZMANU_3_FMLD_PI.pdf.

УДК 376.54:7 (043)

К. К. Ковальов
/м. Маріуполь/

ОРГАНІЗАЦІЙНА КОМУНІКАЦІЯ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ У НОРМАТИВНИХ ДОКУМЕНТАХ

Збереження традицій соціальної комунікації сучасного інформаційного суспільства було б неможливим без культурного та мистецького виховання дітей. Саме навчальні заклади в системі позашкільної освіти сприяють активізації проявів обдарованості учнів, в тому числі і на міжнародному рівні, а, отже, дозволяють дітям поділитись досягненнями власної національної культури та збагатитись знаннями про культуру інших націй.

В нашій країні культурно-мистецькі навчальні заклади здійснюють діяльність на основі Закону України «Про позашкільну освіту» [1]. Цим нормативним документом відповідно до Конституції України регламентується державна політика у сфері позашкільної освіти, її правові, соціально-економічні, а також організаційні, освітні та виховні засади.

Особливу змістову цінність нормативних документів у вивченні обраної теми вбачаємо у тому, що їх положення розкривають основні напрями організаційної комунікації культурно-мистецьких навчальних закладів. Під організаційною комунікацією розуміємо комунікацію як всередині установи, між її групами, складовими підрозділами, так і позаорганізаційну комунікацію (комунікація з зовнішнім середовищем) [5, с. 241].

Культурно-мистецька освіта визнана у світі одним із фундаментальних і стійких компонентів якісного оновлення освіти і основними стратегічними напрямками в цій сфері є забезпечення доступності освіти у сфері мистецтв, забезпечення високої її якості через розроблення високих освітніх стандартів, застосування принципів і практики культурно-мистецької освіти для вирішення соціальних і культурних задач, які постають перед сучасним суспільством.

Сьогодні культурно-мистецька освіта України вважається однією з галузей, щовисоко цінується як у європейському, так і у глобальному освітньо-професійному просторі.

За роки незалежності в Україні розвивається багатоступенева і безперервна система підготовки культурно-мистецьких кадрів, яка включає усі рівні освіти і забезпечує спадкоємність освітніх традицій: 1) початкова мистецька школа; 2) вища культурно-мистецька освіта; 3) аспірантура; 4) докторантура.

Система представлена мережею навчальних закладів системи Міністерства культури України, щопоеднує: 1) початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади (школи естетичного виховання); 2) спеціалізовані мистецькі школи (школи-інтернати); 3) вищі навчальні заклади I-IV рівнів акредитації [1].

У цілісній і доволі стрункій системі мистецької освіти, яка складалася в Україні впродовж десятиліть, початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади відіграють важливу організаційну роль. Освітній процес у цих закладах визнається невід'ємною складовою цілісної культурно-мистецька освіти, зазначимо, що під культурно-мистецькою освітою розуміють, по-перше, процес навчання, виховання, самовиховання особистості засобами різних видів мистецтва, причому як у напрямках підготовки професійних митців, так і процес загального художньо-естетичного виховання. По-друге, йдеться про заклади, які готують відповідних фахівців, а також про комплекс дисциплін художньо-естетичного

профілю. Відповідно за змістом мистецька освіта розподіляється за напрямками творчості – видами мистецтва; за метою – на загальну, спеціалізовану, професійну [4]. У мистецькій освіті виокремлюють дошкільну, шкільну, позашкільну ланки, освіту дорослих. До початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів належать дитячі музичні, художні, хореографічні, театральні школи [3].

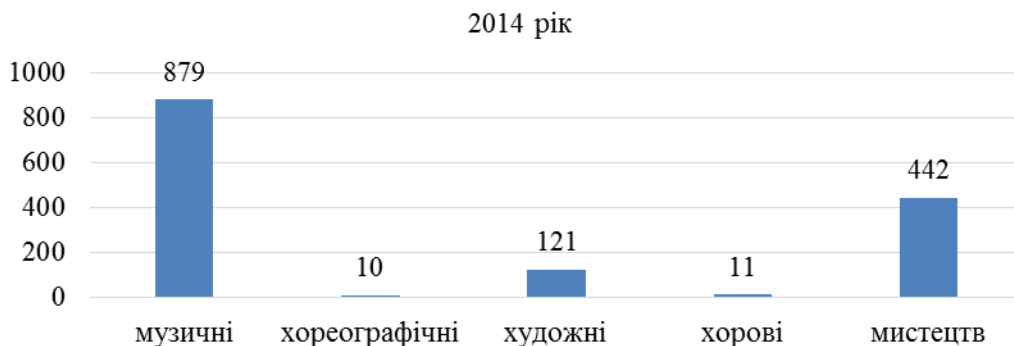

Рис. 1. Типи початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів України [6]

У 2014 році мережа початкових спеціалізованих мистецьких навчальних закладів (музичні, хореографічні, художні, хорові, мистецтв) складає 1463 заклади (див. Рис. 1), з них у сільській місцевості – 265 шкіл[6].

Лише 7% дітей, а це – близько 338 тис. учнів станом на 01 вересня 2014 року залучені до навчання у початкових мистецьких закладах освіти[6]. Контингент учнів дитячих мистецьких шкіл порівняно з 2013 роком скоротився на 1 тис. чоловік.

Початкові спеціалізовані мистецькі навчальні заклади за національною традицією знаходяться у комунальній власності. Проте, є виключення, що стосується Державної хореографічної школи при Національному заслуженому академічному ансамблі танцю України ім. П. Вірського. Цей заклад підпорядковується Міністерству культури України [3].

Координувати навчально-методичне забезпечення системи закладів освіти у сфері культури покликаний Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв України[4].

Стратегічні цілі розвитку мистецької освіти: а) збереження існуючої багаторівневої мережі навчальних закладів культури і мистецтв у сфері управління Міністерства культури України; б) збереження та розвиток творчих, педагогічних, наукових шкіл; в) задоволення потреб особистості в отриманні якісної культурно-мистецької освіти; г) забезпечення потреб вітчизняної культури і мистецтва у кваліфікованих кадрах.

За затвердженням Кабінетом Міністрів України розпорядженням «Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року» [2] головними завданнями розвитку культурно-мистецької освіти залишаються: 1) забезпечення загального естетичного виховання та мистецької освіченості для всіх з дитячого віку; 2) підвищення престижу культурно-просвітницьких професій; 3) вдосконалення законодавчої та нормативної бази з урахуванням специфіки культурно-мистецької освіти; 4) посилення соціального захисту викладачів культурно-мистецьких навчальних закладів; 5) оновлення складу музичних інструментів в музичних закладах освіти; 6) удосконалення системи підготовки та підвищення кваліфікації кадрів з урахуванням реальної потреби галузі в кваліфікованих фахівцях; 7) створення та видання сучасних підручників і навчальних посібників для мистецьких навчальних закладів.

Отже, особливості функціонування системи культурно-мистецьких навчальних закладів є багатоаспектними та у повному обсязі не можуть бути проаналізовані лише у положеннях нормативних документів. Потребується подальша розробка проблеми

документно-інформаційного забезпечення діяльності мистецької освіти, її технології та структури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про позашкільну освіту: Закон України станом на 12 груд. 2006 р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. - К. : Парламентське вид-во, 2006. - 30 с.
2. Про схвалення Концепції Державної цільової програми розвитку позашкільної освіти на період до 2014 року [Електронний ресурс]: Розпорядження КМУ від 05 жовтня 2009 р. № 1260-р / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1260-2009-p/>
3. Про затвердження Положення про початковий спеціалізований мистецький навчальний заклад (школу естетичного виховання) [Електронний ресурс]: Наказ № 523 від 06.08.2001 (Із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства культури і туризму № 331 (z0693-06) від 23.05.2006) / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0803-01>
4. Волкова С.М. Історико-культурні передумови становлення професійної культурно-мистецької освіти в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_15_1.php
5. Социальные коммуникации (теория, методология, деятельность): слов.-справ. / В.А. Ильганаева. – Х.: КП «Городская типография», 2009. – 391 с.
6. Освіта – статистична інформація (1990-2014) [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/osv.htm

УДК 004: 378. 018. 43 (043)

Ю. С. Литвин
/м. Маріуполь/

АПАРATНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Сучасний період розвитку суспільства характеризується сильним впливом на нього комп'ютерних технологій, які проникають в усі сфери людської діяльності, забезпечують поширення інформаційних потоків у суспільстві, утворюючи глобальний інформаційний простір. Невід'ємною і важливою частиною цих процесів є комп'ютеризація освіти.

Створення віртуальних посібників у формі гіпертекстових документів у форматі HTML, на основі WWW-технологій, з вбудованими Java аплетами, дають можливість з'єднати навчальний матеріал з програмою, яка контролює процес засвоєння знань. Різні засоби HTML і JavaScript дозволяють представити навчальний матеріал у зручній для користувача формі і використовувати віртуальний посібник для роботи в Internet. Таким чином, реалізується незалежність від різних платформ, а також можливість дистанційного навчання.

Дистанційне навчання стало реальним, завдяки можливості зберігання, відтворення в діалоговому режимі текстової, графічної, аудіо та відео інформації, можливості передачі і прийому цієї інформації між користувачами, об'єднаними телекомунікаціями, дистанційний доступ до віддалених баз даних і обчислювальних ресурсів. Комп'ютерні телекомунікації дозволяють зі значно меншими навантаженнями і в більш короткий термін отримати більш високий рівень засвоєння інформації.

Впровадження дистанційного навчання в практику стикається не тільки з технічною проблемою, але і з психологічною. Так, зокрема, викладачі повинні: знати можливості сучасних технологій навчання, а це вимагає підвищення їх кваліфікації; подолати психологічний бар'єр у розумінні того, що не тільки безпосереднє спілкування зі студентом дає освітній ефект; оволодіти новими прийомами роботи; перебудувати свій стиль роботи,

обумовлений підготовкою завдань, методичного забезпечення та супроводу курсів, налагоджування системи контролю знань студентів.

У сучасному інформаційному суспільстві головним ресурсом стає інформація, надважливу роль починають відігравати створювання та використання інформаційних систем і новітніх інформаційних технологій.

Для коректної роботи інформаційної системи необхідні такі апаратні забезпечення як: комп'ютер; пристрої введення інформації; пристрої виведення інформації; комунікаційні обладнання; відео та звукові карти та інше.

Сучасні освітні комп'ютери розробляються на основі мультимедійних технологій. Дані мультимедіа забезпечують роботу з різними типами даних. Їх особистістю є об'єднання текстової, графічної, аудіо- та відеоінформації, анімації. Поява систем мультимедіа робить революційні зміни в таких галузях, як освіта, комп'ютерний тренінг, в багатьох сферах професійної діяльності, науки, мистецтва, в комп'ютерних іграх і т. д.

Аналіз навчальної літератури та досвід функціонування спеціалізованих аудиторій мультимедійних технологій дозволив визначити можливості мультимедійних засобів навчання. Технології мультимедіа дають можливість студентам, не виходячи з аудиторії, бути присутніми на лекціях видатних учених, педагогів, стати свідками історичних подій минулого і сучасного, відвідати знамениті музеї та культурні центри світу. З основних апаратних забезпечень мультимедіа розглянемо нещодавні технічні новинки. Перший з них це веб-камера. Вона представляє собою стаціонарно встановлену камеру, яка має вмонтований веб-сервер, мережевий інтерфейс, та за допомогою підключення до Інтернету співрозмовник може нас бачити. Другим важливим елементом є проектор – світловий прилад, який розподіляє світло лампи з концентрацією світлового потоку. Проектори бувають переважно оптико-механічні чи оптико-цифрові, вони дозволяють з допомогою джерела світла проектувати зображення об'єктів на поверхню, розташовану поза приладу – екран. Для правильного вибору екрана потрібно визначити його тип, розмір і матеріал покриття. Одними з кращих екранів слід вважати рулонні екрани, що кріпляться до стіни або до стелі. Серед них є й екрани з електроприводом. Існують і портативний екран, до якого відносяться мобільні екрани, екрани на штативі і екрани на складаний рамі. Для одержання гарного результату рекомендується використовувати екран того ж формату, що й зображення. Найбільш універсальні рулонні екрани з форматом 1:1 або 4:3.

Засоби мультимедіа надають можливість викладачу для досягнення мети застосувати як окремі види навчальної роботи, так і будь-який їхній набір, тобто спроектувати навчальне середовище.

Отже, основним джерелом розвитку суспільства нині є інформація. Комп'ютер є засобом її обробки. Прискорення наукового-технічного прогресу припускає широке впровадження в галузь освіти обчислювальної техніки. Мультимедійні технології дають змогу забезпечити всебічне, гнучке керування процесом за умови розумного та ретельного підбору навчальної інформації. Але правильно використання мультимедійних технологій у навчальному процесі піднімає його на якісно новий рівень, позитивно впливає на мотивацію студентів до навчальної діяльності, підвищує рівень їхньої спроможності й активності у виборі методів розв'язування завдань, що стоять перед ними. Мультимедіа, маючи особливий вплив на сферу навчання, дає змогу посилити процес навчання, надати йому динамізму, гнучкості, та прикладу спрямованості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інформаційні системи і технології.: навч. посіб. по базовій підготовці студ. рівня бакалавр і спеціаліст ден. і заоч. форм навчання / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Донец. нац. ун-т економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського, Каф. інформ. систем і технологій упр.; Н. М. Спіцина, Т.В. Шабельник, С.В. Бондаренко – Донецьк: [ДонНУЕТ], 2011.- 290с.

2. Сучасні освітні технології у вищій школі: Матеріали міжнар. наук.-метод. конф. (Київ, 1-2 листопада 2007 року): Тези доповідей: У 2 ч. – Ч.2 / Відп. Ред. А.А. Мазаракі. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2007. – 259 с.

УДК 050:02(043)

Г. П. Мороз
/м. Маріуполь/

ФАХОВІ ВИДАННЯ В СИСТЕМІ НАУКОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Фахове видання – це офіційно визнане відповідним державним органом рецензоване видання статей та матеріалів теоретичних досліджень, а також статей і матеріалів прикладного характеру, що містять основні наукові результати дисертацій на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук, розрахованих на одну категорію читачів – фахівців у відповідній галузі науки, що виходить через певні проміжки часу, має заздалегідь визначену постійну щорічну кількість і назву нумерованих чи датованих, однотипово оформлених випусків, які не повторюються за змістом. Контекстуально фахова періодика віддзеркалює результати колективної науково-професійної діяльності у документно-інформаційній сфері та є одним з важливих засобів формування професійного світогляду фахової свідомості та професіоналізації працівників в тій чи іншій галузі [1].

Фахові видання в Україні представляють собою оперативне джерело нової інформації про досягнення науки й техніки і найважливішим засобом, що сприяє прискоренню науково-технічного прогресу. В виданні містяться відомості про результати й методи наукових досліджень, про організацію та планування розвитку фахового видання, ведуться обговорення методологічних питань розвитку науки. У фаховому виданні порушуються актуальні наукові проблеми, дається оцінка наукових напрямів, наводиться інформація про наукові форми тощо [4].

Фахове видання є ефективним способом взаємного інформування й спілкування вчених, працівників бібліотек. Науково-комунікаційні процеси в сучасній науці мають глобальний масштаб. Розвиток науки визначає зміст і обсяг наукової інформації, що включається в інформаційно-комунікативний процес, сприяє розширенню та поглибленню науково-пізнавальної діяльності й нового зростання науки в цілому [3].

Важливу роль в науковій комунікації займають саме фахові видання. Проблеми бібліотекознавства розглядаються у таких наукових виданнях як: «Бібліотечний вісник», «Вісник Книжкової палати», «Вісник Харківської державної академії культури», «Бібліотечна планета», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія». Для дослідження були взяті публікації за 2008 – 2012 рр.

В представлених виданнях розкриваються актуальні питання бібліотечно-інформаційного обслуговування, комплектування фондів враховуючи потреби суспільства в сучасних інформаційних умовах.

Автори публікації також рецензують попередні матеріали, такі статті, як правило обумовлені незадоволеністю відносно того матеріалу, який вони прочитали та не згодні з думкою іншого фахівця, або, просто доповнюють, чи продовжують їх працю [4].

Зазначимо, що в представлених виданнях зустрічаються і колективні публікації авторів. Під час цієї праці, знову ж таки, відбувається комунікація. Таким чином можна сказати, що фахові видання також забезпечують, або сприяють науковим комунікаціям. Це є великим плюсом в плані розвитку наукової галузі, адже колективна робота покращує якість та пришвидшує процес дослідження.

Важливими комунікаційними структурами у системі фахових комунікацій в бібліотечній сфері є науково-дослідні установи, наукові товариства і професійні об'єднання. Новим етапом розбудови власної наукової інфраструктури стало формування наукових

центрів таких як Книжкова палата України, які здійснюють випуск наукової продукції та видання фахових журналів [5].

Ці центри вносять величезний вклад в наукову комунікацію, здійснюючи науково-дослідну роботу та аналітико-синтетичну переробку всього масиву новітньої інформації, аналізуючи тенденції розвитку науки в Україні на сучасному етапі, створюючи «путівники» по оновленню та поповненню наукових знань.

Всі фахові видання за допомоги наукової комунікації створенні для здійснення єдиної мети – допомогти зорієнтуватися сучасній людині в інформаційному просторі з бібліотекознавства. Проводячи аналітико-синтетичну переробку інформації, створюючи на її основі вторинну інформацію, яка дозволяє ознайомитися з результатами численних праць не звертаючись до перших джерел, для полегшення роботи.

Сьогодні фахові видання пропагують новітні вітчизняні і світові досягнення, сприяють творчому спілкуванню і консолідації зусиль бібліотекарів і науковців та служать для комунікації між ними. Спеціалізовані фахові видання з бібліотекознавства та бібліографії є важливою ланкою процесу підготовки наукових кадрів, що певною мірою впливають на якість наукових досліджень і відображують їх. Зараз наукові фахові видання стоять перед необхідністю серйозного реформування як в плані створення необхідних юридично-правових засад, організаційних, так і докорінного переоснащення її матеріальної бази, запровадження сучасних відбору інформації та технологій у фахових виданнях. Але незважаючи на всі перешкоди вчені та фахівці не зупиняються на досягнутому в цій галузі та продовжують далі працювати над поліпшення роботи в бібліотечній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бессараб А.О. Визначення періодичного наукового фахового видання / А.О. Бессараб // Вісник книжкової палати. – 2009. - № 4. - С.158-165
2. Бессараб А.О. Функціонування фахового видання у сфері наукової комунікації / А.О. Бессараб // Вісник книжкової палати. – 2008. - № 1/2. – С. 148-153.
3. Кузнецова О.Д. Основи масової комунікації: підручник / О.Д. Кузнецова.— Львів: ЛДУ ім. І. Франка, 1996. – 172 с.
4. Наукова періодика України (журнали та збірники наукових праць) [Електронний ресурс] / Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/portal/>
5. Швецова-Водка Г. М. Бібліографічні ресурси України: загальна характеристика: навч. посіб. / Г. М. Швецова-Водка ; Рівнен. держ. гуманіт. ун-т. – Рівне : РДГУ, 2000. — 145 с.

УДК 378.4(477.62-2):004.738.5(043)

А. В. Охоцька
/м. Маріуполь/

ПОЗИЦІОНУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО ТА ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ» В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ УКРАЇНИ

Населення України вже увійшло в епоху становлення інформаційного суспільства, коли інформаційна культура кожної людини стає майже обов'язковою вимогою сучасності.

В сучасну інформаційну добу велику роль відіграє рівень інформатизації окремого підприємства та його представленість в інформаційному просторі. Не є виключенням і вищі навчальні заклади (далі – ВНЗ) та їх структурні підрозділи. Від позиціонування та рівня інформатизації залежить не тільки підвищена якість роботи, але й імідж серед інших ВНЗ, охоплення більшої кількості абітурієнтів та пропагандистсько-просвітницька робота серед населення.

Оскільки розвиток галузі науки та освіти є дуже актуальним, то і кількість наукових студіювань дослідників постійно збільшується. Тематику досліджень можна умовно поділити на три групи: 1) інформатизація освіти (В. Биков, А. Гуржій, Ю. Жук, М. Згуровський, Г. Козлакова, А. Кудін, М. Кіннелл і Д. Макдугалл, Н. Морзе, І. Прокопенко, І. Співаковський, П. Таланчук, Ю. Триус); 2) зв'язки з громадкістю та позиціонування взагалі (Ф. Котлер, Ж. Ламбен, Дж. Траут); 3) позиціонування ВНЗ в інформаційному просторі (Т. Борисова, А. Віфліємський, В. Гура, А. Калюжний, Є. Карпов, І. Козаченко, О. Пантюшина, Н. Піщулін, Н. Пугачова, Г. Слюсарев тощо).

Для кращого розуміння наведеного матеріалу, автор пропонує розглянути терміни, які використовуються у роботі.

Інформатизація – це сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [4].

Веб-сайт – сукупність веб-сторінок, доступних у мережі (Інтернеті), які об'єднані як за змістом, так і навігаційно. Фізично сайт може розміщуватися як на одному, так і на кількох серверах.

Інформаційний простір – середовище, в якому здійснюється продукування, зберігання та поширення інформації і на яку розповсюджується юрисдикція України [5].

Імідж ВНЗ – це стійка, емоційно забарвлена думка про ВНЗ групи людей на основі їх сформованого образу даної організації, що виник унаслідок або прямого контакту з ВНЗ, або на основі інформації, отриманої про цей ВНЗ з інших джерел [2, с. 33-39].

Позиціонування – це процес створення образу і цінності у споживачів з цільової аудиторії таким чином, щоб вони розуміли, навіщо існує компанія чи бренд по відношенню до конкурентів [1, с. 39].

Позиціонування в інформаційному просторі – це методи та шляхи, за допомогою яких реалізується вихід ВНЗ до інформаційного простору.

Засоби позиціонування – це сукупність засобів, за допомогою яких ВНЗ може активно інформувати і просувати свої цілі, цінності та продукти учням, батькам, персоналу і суспільству.

Інтернет є дуже потужним засобом, що дозволяє значно розширити аудиторію відвідувачів, а сайти, окрім інформаційної та комунікаційної функцій виконують також іміджеву функцію, і підвищують не тільки престиж кафедри, а й всього ВНЗ.

Погоджуємося з думкою О. Мілаш стосовно того, що «важливу роль у процесі надання інформаційних послуг відіграють інформаційні сайти ВНЗ. Саме вони повинні стати не лише джерелами інформації про діяльність закладу, а й засобом комунікації та інтеграції в інформаційний простір» [3, с.5].

Спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність» є однією з найпопулярніших в Маріупольському державному університеті, оскільки для того, щоб відповідати сучасним вимогам майбутньому фахівцю мало бути освіченою людиною, необхідно мати певну інформаційну культуру. Також на спеціальності вивчають декілька іноземних мов, необхідні основи правознавства, менеджменту, маркетингу та спеціальні науки документно-інформаційного циклу. В результаті навчання студент стає висококваліфікованим спеціалістом з необхідний рівнем знань діловодства, роботи з інформаційними технологіями, права, іноземних мов, основ управлінської, державної та підприємницької діяльності тощо. Такий набір знань, навичок та вмінь надає необхідний рівень компетенції для студента у висококонкурентних умовах. Популярність також

проявляться в тому, що маючи такий спектр компетенцій дуже просто знайти необхідну роботу за спеціальністю.

В Маріупольському державному університеті кафедра культурології та інформаційної діяльності, що є випускаючою для спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність», має певне позиціонування в інформаційному просторі України. Сьогодні це виявляється, насамперед, у підтримці та розвитку веб-сайту кафедри. Означений засіб є дуже популярним та ефективним, оскільки виконує декілька функцій: інформування абітурієнтів та їх батьків стосовно майбутнього навчання (маркетингова, або профорієнтаційна); інформування студентів, які вже навчаються стосовно новин кафедри, організації навчального процесу тощо; наповнення матеріалами для презентації результатів наукової діяльності викладачів кафедри; інформування можливих партнерів, рекламодавців кафедри стосовно графіку роботи, надання контактних даних; студентський форум; місце для зворотного зв'язку та для комунікації в інформаційному просторі; підвищення рейтингу та іміджу серед інших спеціальностей тощо.

Розглянемо сайт <http://mdgu-kid.at.ua/> кафедри культурології та інформаційної діяльності (далі – кафедра КІД), який представляє її в інформаційному просторі. Цей сайт містить такі розділи інформації: головна сторінка (останні новини й події кафедри); інформація про спеціальність (містить дані про особливості навчання на спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність»); інформація про кафедру (дані про роботу кафедри); викладачі кафедри; розділ «Чому важливо навчатись саме у нас» (розділ містить переваги та сутність навчання на спеціальності); розділ «Абітурієнтам» дає їм відомості щодо вступу на спеціальність; розділ «Практика» - розкриває практичну сторону підготовки студентів на кожному курсі навчання; розклад занять; каталог файлів; каталог статей; фотоальбоми; розділ про випускників (інформація про працевлаштування випускників, які навчалися на спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність»); контакти (контактні та адресні дані кафедри).

До сильних сторін сайту кафедри КІД можна віднести постійну оновлюваність інформації (події, поздоровлення, наукові конференції та заходи, що організовує кафедра, факультет та університет) та постійний зв'язок між кафедрою та студентами спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність». Також на веб-сторінці розміщуються анонси майбутніх заходів, конференцій, екзаменів, олімпіад, свят тощо. Таким чином студенти завжди у курсі того, що буде відбуватись. У розділі «Абітурієнтам» та «Чому важливо навчатись саме у нас» усі зацікавлені можуть ознайомитись з рекламною інформацією про спеціальність та знайти усі дані для зручного проходження вступної компанії саме на спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність».

Ще на сайті присутня не просто функція пошуку на сайті необхідної інформації, але й є велика пошукова прохідність на просторах всього інтернету, оскільки до кожної статті додається багато хеш-тегів (ключових слів). Також нещодавно на сайті з'явилась можливість «Поділитися з друзями», що дозволяє зберігати вподобану інформацію або сторінку у себе в будь-якій соціальній мережі. Це, в свою чергу, збільшить кількість відвідування сайту та приверне більше уваги до спеціальності. Тобто це певний маркетинговий хід. Наявність соціологічного опитування – це своєрідний зворотній зв'язок, оскільки допомагає зрозуміти вподобання відвідувачів сайту стосовно корисності та ефективності сайту кафедри.

Слабкими сторонами сайту є: по-перше, його дизайн (оскільки він є шаблонним для платформи Ucoz). По-друге, рекламні банери заважають нормальній роботі з сайтом. По-третє, відсутність технічних нововведень, що привернуло б можливо більше уваги до нього.

Загальний висновок щодо сайту кафедри КІД – це зручність у користуванні та наявність усієї необхідної інформації для суспільної та наукової діяльності студентів та абітурієнтів. На основі цього автор пропонує свої рекомендації для вдосконалення цього сайту: 1) змінити фон або розробити авторське оформлення сайту; 2) прибрати рекламний

банер; 3) додати календар плану майбутніх подій; 4) створити кнопку «Догори» для зручності користування; 5) додати лічильник днів до канікул, нового року, навчання тощо; 6) додати банер погоди, курсу валют, новинних подій тощо; 7) додати більше посилань на структурні підрозділи Маріупольського державного університету, електроні бібліотеки та інші корисні посилання для студентів; 8) додати методичні матеріали для студентів (методичні розробки з предметів, пам'ятки з оформлення наукових робіт тощо).

Нами розглянуто лише один спосіб позиціонуванні кафедри в інформаційному просторі України – засобами веб-сайту. Проте, позиціонування в інформаційному просторі України можливо також за рахунок таких засобів:

– соціальні мережі (створення сторінок, профілів та груп у Вконтакті, Фейсбуці, Однокласниках, Гугл+ та ін.);

– он-лайн-реклама (геотаргетинг, контекстна реклама, банери та віджети на інших сайтах, але цей засіб дуже дорогий для постійного використання);

– он-лайн-ЗМІ (реклама в інтернет-ЗМІ);

– надання унікальних інформаційних послуг або ексклюзивного інформаційного продукту (наприклад, надання безкоштовних консультаційних послуг щодо оформлення документів або надання послуг інформаційного консалтингу на базі кафедри).

Отже, актуальність та необхідність позиціонування спеціальності та взагалі всього університету – це не просто данина сучасним тенденціям, це ефективний засіб підвищення привабливості освітнього закладу в очах потенційних студентів, а також фактор, що впливає на активізацію спільної діяльності з партнерами освітнього закладу, це можливість залучення додаткових коштів у рамки фінансування освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аакер Д.А. Создание сильных брендов / Перев. С.А. Старов; Д.Д. Волков; Л.Д. Загорский. – М.: Издательский Дом Гребенникова, 2003. – 340 с.

2. Даниленко Л. В. Имидж учебного заведения / Л. В. Даниленко // Справочник руководителя образовательного учреждения. – 2003. – № 1. – С.15-18.

3. Мілаш О. Інформатизація вищих навчальних закладів як пріоритет державної освітньої політики України [Електронний ресурс] / О. Мілаш. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2010-1/doc/2/07.pdf>.

4. Про концепцію національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – №27. – Ст.1.

5. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства: Закон України від 09.01.2007 // Відомості Верховної Ради України. – 2007. - № 12. - Ст.102.

УДК 645.4

Н.М. Резніченко

/м. Маріуполь/

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДОКУМЕНТОЗНАВЦІВ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

В умовах становлення інформаційного суспільства формуються принципово нові підходи до підготовки фахівців, здатних здійснювати не тільки обробку інформаційних потоків, що постійно збільшуються, а й забезпечувати інформаційні потреби пересічної особистості в тих обсягах, які сприяють сталому розвитку суспільства долаючи «мозаїчність» сучасного мислення та забезпечуючи високий рівень комунікації. Не випадково, актуальною стає гуманістична спрямованість сучасної освіти, що полягає в постановці мети розвинути людину, її особистісні якості, адже це і визначає розвиток суспільства.

Жодна з галузей людської діяльності не здатна функціонувати без інформаційного забезпечення. Така ситуація викликає потребу в фахівцях, які б оволоділи сучасними інформаційно – аналітичними навичками і були здатні усвідомити роль організаційних систем у світі та країні в умовах євроінтеграції [2]. Розуміння в необхідності таких фахівців призвело до поступового формування нової - інформаційно-аналітичної - галузі підготовки, що згодом оформилася у спеціальність «Документознавство та інформаційна діяльність».

На сьогодні документознавець - це фахівець, який документує діяльність підприємства, створює систему документаційного забезпечення управління, організує захист документної інформації від несанкціонованого доступу, сприяє сертифікації діяльності підприємства [3]. Ключова роль документознавця-менеджера в забезпеченні стабільного функціонування підприємства ставить нові завдання щодо якості підготовки фахівців даної галузі.

Підготовка кадрів зі спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» започаткована у закладах вищої освіти і культури України з середини 1990-х рр. (у Києві, Харкові, а згодом – у Рівному та в Миколаївському філіалі Київського національного університету культури і мистецтв). У 1994-1995 н.р. цю спеціальність в Україні було введено до офіційного переліку напрямів підготовки. На сьогодні підготовку документознавців здійснюють 32 ВНЗ з 334 ВНЗ України різноманітного спрямування: класичні університети, навчальні заклади культури, технічні та профільні вищі, що свідчить про затребуваність спеціальності на ринку освітніх послуг[1].

Зважаючи на порівняно нетривалий час становлення (біля 20 років), і враховуючи специфіку галузі підготовки (постійне збільшення обсягів інформації та технологічні новації), вдосконалення змісту освіти є нагальною потребою, оскільки відповідає суспільним потребам. Така ситуація вимагає активізації наукових підходів до вдосконалення змісту освіти. Не випадково останнім часом активізується увага до вивчення історії становлення спеціальності в Україні та відчувається прагнення створити універсальну професіограму за даним напрямом підготовки. Дослідженню цієї проблеми присвячені розвідки В. Бездрабко, Н. Гайсинюк, С. Кулешова, О. Матвієнко, Є. Плешкевич, М.Слободяника, Г. Швецової – Водки та ін.. Ця проблематика є традиційною для обговорення на щорічних науково-практичних конференціях в Києві, Харкові, Одесі, Донецьку, Маріуполі. Обмін інформацією, що здійснюється в межах наукових форумів засвідчує наявність специфічного досвіду в кожному з регіонів, що відповідає потребам ринку праці і особливостям становлення спеціальності.

Спочатку становлення спеціальності відбувалося на базі бібліотечної освіти, а згодом до підготовки фахівців документно-інформаційного спрямування долучилися вищі навчальні заклади різного спрямування, що призвело до варіативності підготовки [1]. На думку І.І. Тюрменка, підготовка спеціалістів з документознавства в Україні має ту особливість, що кожний навчальний заклад враховує профіль свого навчального закладу та певною мірою – «моду на професію», що виявляється у присвоєнні відповідних кваліфікацій [5]. Дійсно, на сьогодні в Інституті державного управління Київського національного університету культури і мистецтв окрім документознавчо-інформаційному циклу дисциплін особлива увага приділяється теорії й практиці державного управління, PR-технологіям. У Національній державній академії керівних кадрів культури кафедра документознавства та управління соціальними комунікаціями, реорганізована у 2011 р., веде підготовку за спеціальностями менеджер-документознавець, менеджер інформаційних систем і технологій, документознавець-менеджер інформаційно-аналітичних структур тощо. Національний авіаційний університет, маючи фундаментальну технічну базу, орієнтується на гармонійне поєднання гуманітарної і комп'ютерної підготовки, присвоюючи кваліфікацію відповідно до національного класифікатора професій. Слід зауважити, що Національний авіаційний університет у цьому плані чи не єдиний вищий навчальний заклад України, який готує

документознавця, інженера науково-технічної інформації, наукового співробітника з науково-технічної інформації.

Особливості регіональних потреб та різні вектори підготовки в різнопрофільних начальних закладах створюють варіативність підготовки фахівців, що стає на перешкоді реалізації принципу відкритості та академічної мобільності сучасної університетської освіти [1]. Подолання цих розбіжностей частково вирішується шляхом створення галузевого стандарту з документознавства та інформаційної діяльності. Перший варіант стандарту було розроблено протягом 2004–2005 років із залученням провідних фахівців документознавчої галузі всіх регіонів України. Але на сьогодні існує нагальна потреба його вдосконалення. На жаль, друга редакція стандарту наразі ще знаходиться в стадії обговорення.

В кожному з регіонів України на сьогодні вже є фахівці, що здатні не тільки взяти участь в обговоренні нової редакції Стандарту, але й вплинути на окреслення його основних параметрів. Це обумовлене особливостями розвитку спеціальності за регіонами. Так, провідне місце серед вищів центрального регіону займають навчальні заклади Києва (НАКККиМ, КНУККиМ, НАУ); і це не випадково, оскільки саме фахівці столичних вищів брали активну участь в розробці галузевого стандарту з документознавства та інформаційної діяльності на початку 2000-х років. Крім того, саме в Києві зосереджені спеціалізовані ради з захисту дисертацій за спеціальністю «Документознавство архівознавство», що сприяє підготовці фахівців вищої кваліфікації та формуванню наукових шкіл під керівництвом провідних вчених, таких як С.Кулешов, М. Слободяник, В.Бездрабко.

Підготовка в західному регіоні зосереджена навколо наукових шкіл РДГУ Острозької академії, Львівської політехніки і має свої особливості. Так, наукові розвідки Г.Швецової-Водки та діяльність викладачів Львівської політехніки сприяли становленню особливої моделі підготовки документознавців в регіоні відповідно до вимог кредитно-трансферної системи, що створило передумови для інтеграційних процесів.

Існують особливості і «східного» варіанту розвитку спеціальності. Так, саме на Сході України (у Харкові) було започатковано нову спеціальність. Традиційно в східному регіоні відбуваються щорічні науково-практичні конференції, мета яких - вдосконалення професійної освіти за інформаційно-документним напрямком і, нарешті, саме на сході (Донецький національний університет (ДонНУ)) щорічно проводиться другий тур Всеукраїнської олімпіади з документознавства та інформаційної діяльності. На жаль, складні політичні умови вплинули на конфігурацію підготовки документознавців на сході країни. Наразі, в умовах АТО лише навчальні заклади Харкова та Маріуполя здійснюють підготовку фахівців відповідно до державних стандартів і в повному обсязі.

Отже, сьогодні з впевненістю можна констатувати, що за 20 років існування спеціальність пройшла декілька етапів розвитку: від започаткування до науково-методичного забезпечення та стандартизації. Водночас, перспективність подальшого розвитку спеціальності є можливою лише за умови паралельного забезпечення двох процесів: вдосконалення універсальної професіограми підготовки документознавця при збереженні регіональних відмінностей, що створить умови для насичення регіонального ринку праці фахівцями, здатними до здійснення реформування всіх сфер виробництва згідно з європейськими стандартами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Батичко Г.І., Руденко Г.І., Динаміка контингенту студентів спеціальності «документознавство та інформаційна діяльність» в МДУ: соціокультурний дискурс / Г.І. Руденко, Г.І. Батичко // Віснику Маріупольського державного університету. Серія: Філософія. Культурологія. Соціологія. – Маріуполь: МДУ, 2013.- с. 17-25

2. Малик Г. Професійні стандарти і компетентнісні профілі з документознавства та інформаційної діяльності: досвід західних країн / Галина Малик // Вісник Книжкової палати. — 2010. — № 9. — С. 47-52.
3. Матвієнко О. В. Теорія і практика підготовки спеціалістів з інформаційного забезпечення системи управління невиробничою сферою : дис. д-ра пед. наук / Матвієнко Оксана Володимирівна. — К., 2004. — 468 с.
4. Тюрменко І.І. Підготовка фахівців з документознавства в Україні: досвід та перспективи розвитку / І.І. Тюрменко. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14518/1/69_150-151_maket-ena-ntb\(099\).pdf](http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/14518/1/69_150-151_maket-ena-ntb(099).pdf)

УДК 372.800.4(045)

О. А. Сивак
/м. Маріуполь/

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМП'ЮТЕРНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

Навчальна практика студентів є обов'язковим компонентом освітньо-професійної програми для здобуття кваліфікаційного рівня і набуття студентом професійних навичок та вмінь. Вона є невід'ємною складовою процесу підготовки фахівців в університеті і проводиться на базах університету та на підприємствах і в організаціях різних галузей господарства, науки, освіти, культури, торгівлі, сільського господарства, державного управління тощо [1].

Метою практики є оволодіння студентами сучасними методами, формами організації та знаряддями праці в галузі їхньої майбутньої професії, формування на базі отриманих в університеті знань, професійних умінь і навичок для прийняття самостійних рішень під час конкретної роботи в реальних ринкових і виробничих умовах, виховання потреби систематично поновлювати свої знання, вести наукові дослідження та творчо застосовувати отримані знання у практичній діяльності [2].

Згідно з освітніми стандартами, практика має два напрямки: навчальна та виробнича. Завданням навчальної практики є ознайомлення студентів зі специфікою майбутньої спеціальності, формування первинних професійних умінь і навичок. Завданням виробничої практики є закріплення та поглиблення теоретичних знань, отриманих студентами в процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін, практичних навичок зі спеціальності [3].

Протягом проходження навчальної практики бакалаври з документознавства відвідують установи (районні адміністрації, архіви, бібліотеки тощо) та знайомляться з їхньою структурою, документообігом та програмним забезпеченням, це надає їм можливість створити для себе базу форм (технологічних карт) для подальшої професійної діяльності.

При створенні технологічних карт, студенти поглиблюють свої знання, уміння та навички з інформатичних дисциплін, а саме – вдосконалюють уміння використання табличного процесора MS Excel. Спрямування навчальної комп'ютерно-технологічної практики на досягнення мети сприяє розвитку їхніх професійних компетентностей. Студенти, працюючи на посадах фахівців з документознавства, навчаються розв'язувати професійні вправи з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

Використання компетентнісно орієнтованих вправ у період проходження студентами навчальної практики сприяє оволодінню студентами знаннями з інформатичних дисциплін; формуванню навичок використання інформаційно-комунікаційних технологій при розв'язуванні професійно-компетентнісних задач; розвитку мотивації студентів до активного використання інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності; спрямовує студента на самооцінку, самопізнання та професійне самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кузьмінський А. І. Педагогіка вищої школи : Навчальний посібник / А.І. Кузьмінський. – К. : Знання, 2005. – 486 с. – Режим доступу : <http://www.info-library.com.ua/books-book-105.html>.
2. Ортинський В.Л. Педагогіка вищої школи / В.Л. Ортинський. – К. : ЦУЛ, 2009. – 470 с.
3. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавра за спеціальністю 6.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність» напряму підготовки 0201 «Культура»: стандарт вищої освіти (Видання офіційне). – К. : Міністерство освіти і науки України, 2004. – 24 с.

УДК 792.8:347.791.3(477)(043)

А. М. Скоблякова
/м. Маріуполь/

ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

З розвитком та поширенням інформаційних технологій все більшого значення набуває таке явище як всеосяжна інформатизація різних галузей людської діяльності. Зокрема, вітчизняна освіта як один з найважливіших суспільних інститутів потребує залучення технологічних інновацій, що зумовлює актуальність обраної теми.

Початком цілеспрямованої роботи з інформатизації суспільства в Україні можна вважати останні роки ХХ століття. Закон України (надалі – ЗУ) «Про Національну програму інформатизації» був прийнятий 04 лютого 1998 року. Згідно з положеннями цього закону процес інформатизації щорічно координується владними структурами України. Кабінет Міністрів України щорічно разом з проектом ЗУ про Державний бюджет України на наступний рік подає на розгляд Верховної Ради України: доповідь про стан інформатизації в Україні; завдання Національної програми інформатизації на наступні 3 роки; програму завдань (робіт) з інформатизації на наступний рік із визначенням джерел фінансування [1].

Завдання Національної програми інформатизації на наступні 3 роки та обсяги їх щорічного бюджетного фінансування затверджуються Верховною Радою України [там само].

Згідно ЗУ «Про Національну програму інформатизації» інформатизація визначається як сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки [1].

Важливим напрямом інформатизації суспільства є інформатизація освіти. Законодавча база з питання інформатизації освіти складається з законів та підзаконних актів, що регламентують процес інформатизації: ЗУ «Про Національну програму інформатизації»; ЗУ «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 рр.»; Указ Президента України № 926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні».

В Україні процес інформатизації освіти знаходиться ще на рівні становлення та є суттєво нижчим ніж в інформаційно-розвинених країнах. В тексті ЗУ «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки» знаходимо такі недоліки системи інформатизації суспільства: відсутність координації зусиль державного і приватного секторів економіки з метою ефективного використання наявних ресурсів; низька ефективність використання фінансових, матеріальних, кадрових ресурсів, спрямованих на

інформатизацію, впровадження інформаційно-комп'ютерних технологій (надалі – ІКТ) у соціально-економічну сферу; недостатній розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери; повільне створення інфраструктури для надання органами державної влади та органами місцевого самоврядування юридичним і фізичним особам інформаційних послуг з використанням мережі Інтернет; рівень інформаційної грамотності населення є недостатнім; впровадження нових методів навчання із застосуванням сучасних ІКТ здійснюється недостатньо інтенсивно; рівень інформаційної представленості України в Інтернет-просторі є низьким, а присутність україномовних інформаційних ресурсів – недостатньою; рівень державної підтримки створення засобів інформатизації, програмних засобів і впровадження ІКТ є недостатнім, що не забезпечує всіх потреб економіки, суспільного життя; нерівномірним залишається забезпечення можливості доступу населення до ІКТ; не вирішуються у повному обсязі питання захисту авторських прав на комп'ютерні програми, відсутні системні державні рішення, що спрямовані на створення національних інноваційних структур (центрів, технополісів, технопарків) з розробки конкурентоспроможного програмного забезпечення [4].

Протягом останніх років ведеться робота з вдосконалення процесу інформатизації освіти в Україні.

Визначним для інформатизації освіти став 2011 рік, який згідно з Указом Президента України № 926/2010 «Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні» оголошено роком освіти та інформаційного суспільства [2].

10 листопада 2011 року було проведено загальні збори Національної академії педагогічних наук України, присвячені розгляду стану, проблем та перспектив інформатизації освіти в Україні [3].

За результатами з'їзду були визначені основні напрями роботи щодо вдосконалення процесу інформатизації [5]:

- розроблення науково-методичних засад створення і використання сучасного освітнього середовища, насиченого інформаційними технологіями;
- створення електронних освітніх ресурсів навчального призначення, в тому числі електронних підручників і дидактичних засобів та методик їх використання у навчальному процесі;
- інформаційно-технологічного забезпечення освітньої і наукової діяльності;
- створення бази даних та єдиного загальнодоступного інформаційного ресурсу для учнів, студентів та працівників освіти.

Для вирішення поставлених завдань важливим кроком є створення високоякісних програмних засобів навчального призначення, електронних посібників, освітніх Інтернет порталів, електронних бібліотечних систем, технологій дистанційного навчання [5]. Крім того, важливим аспектом є підготовка працівників освіти для роботи з ІКТ, розроблення стандартів та законодавчих актів які б регулювали діяльність педагогів та студентів в галузі використання новітніх інформаційних технологій навчання.

Таким чином, основними напрямами роботи є впровадження індивідуального підходу до навчання учнів; формування та реалізація соціальних, економічних гарантій здобуття якісної освіти; вдосконалення системи національного патріотичного виховання; цілісний розвиток та соціалізація дітей та молоді; посилення функцій освіти; екологізація освіти тощо.

Робота за зазначеними напрямами регулюється насамперед національною програмою інформатизації (надалі – НІІ). Держінформнауки, як Генеральний державний замовник НІІ здійснює роботи із забезпечення можливості підвищення координації діяльності органів виконавчої влади з виконання програм та проектів інформатизації у рамках НІІ, до органів державної влади направляються листи щодо дотримання вимог законодавства в сфері інформатизації в частині обов'язкового погодження таких проектів.

Відповідно до розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2012 № 813-р «Про затвердження переліку завдань (проектів) Національної програми інформатизації на 2012 рік, їх державних замовників та обсягів фінансування» основними результатами виконання у 2012 році бюджетної програми «Національна програма інформатизації» (з плановим обсягом фінансування 0,8 млн. грн.) стали:

- висновки щодо відповідності завдань (проектів) НПП пріоритетним напрямкам державної політики у сфері інформатизації, сучасному рівню та тенденціям розвитку інформатизації у світі;
- інформаційно-аналітичні матеріали про стан інформатизації в Україні за 2011 рік та I півріччя 2012 року;
- доопрацьований дослідний зразок програмно-апаратного комплексу ведення Національної системи індикаторів розвитку інформаційного суспільства з уточненою структурою баз даних.

На виконання вимог статті 48 Бюджетного кодексу Держінформнауки станом на кінець 2012 року опрацьовано 330 проектів органів державної влади загальною вартістю 1,48 млрд. грн. за 55 бюджетними програмами. З них до сфери інформатизації віднесено та погоджено 283 проекти інформатизації загальною вартістю 1,47 млрд. грн. [6].

2013 рік був періодом зростання впливу інформаційних технологій в усіх сферах життя, зокрема в освіті. Відповідно до інформаційно-аналітичного звіту про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України за 2013 рік сукупний індекс капітальних інвестицій за період січень-березень 2013 року у відношенні до відповідного періоду попереднього року склав 103%, водночас, у сфері «Інформація та телекомунікації» він складає 92,4%. Якщо з цієї сфери вилучити інформаційну або медійну частину, то обсяг капітальних інвестицій у IT-сферу складе 1288,4 млн. грн., тобто на 2,5% менше ніж за попередній період, що замало для сучасного високотехнологічного розвитку [7].

Слід зазначити, що перспективним напрямком розвитку процесу інформатизації є дистанційне навчання. Основою цього напрямку є ідея переходу від фізичного переміщення студентів із країни в країну при бажанні отримати освіту в закордонному ВНЗ, до співпраці шляхом обміну інформацією через інформаційно-комунікаційні канали. Ця ідея набуває все більшої популярності серед закладів вищої освіти, адже дозволяє заощаджувати час та кошти, популяризує ідею самоосвіти.

Отже, процес інформатизації в Україні йде повільніше, ніж в більшості країн Європи. Низький рівень впровадження інформаційних технологій у навчальний процес робить українські вищі навчальні заклади неконкурентоспроможними на глобальному ринку освітніх послуг. Важливим кроком на шляху подолання цієї проблеми є організація дистанційного навчання в українських ВНЗ та, відповідно, вдосконалення законодавчої бази в сфері інформатизації освіти, в тому числі – законодавче закріплення чітких вимог до організації дистанційного навчання.

ЛІТЕРАТУРА

7. Про Національну програму інформатизації: Закон України / Відомості Верховної Ради. – 1998. – № 27-28. – Ст. 181.

8. Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 30 вересня 2010 року № 926/2010. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/926/2010>.

9. Інформатизація освіти: спільні досягнення МОНмолодьспорту з НАПН України [Електронний ресурс] / Прес-служба МОН України. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/ua/news/archive-news/88/informatizatsiya-osviti-spilni-dosyagnennya-monmolodsportu-z-napn-ukrajini/>

10. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки: Закон України від 09 січня 2007 № 537-V / Вісник Верховної Ради України. – 2007. - №1. – Ст.4

11. Звіт про загальні збори академії (2011) [Електронний ресурс] / Л. Рапіна; Національна академія педагогічних наук України. – Режим доступу: http://www.dnrb.gov.ua/datas/upload/files/Zvit%20pro%20zbery%20NAPN%20_10.11.11.pdf

12. Про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України у 2012 році [Електронний ресурс]: інформаційно-аналітичний звіт. – Режим доступу: http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/11.07_zvit2012.doc

13. Про діяльність Державного агентства з питань науки, інновацій та інформатизації України у 2013 році [Електронний ресурс]: інформаційно-аналітичний звіт. – Режим доступу: <http://dknii.gov.ua/?q=system/files/sites/default/files/images/oID9IXVu.doc>

УДК 026(477) (043)

Я. Е. Супрун
/м. Маріуполь/

ЕЛЕКТРОННІ БІБЛІОТЕКИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Протягом усього розвитку людства бібліотеки відігравали надзвичайно важливу роль, будучи не лише сховищем інформації, а й місцем передачі знань. У наш час бібліотеки не втрачають своєї важливості, вони відіграють надзвичайно важливу роль в просвітницькій та науковій діяльності, а й у формуванні громадської думки та суспільства загалом що є одним з головних аспектів у реалізації демократичних реформ. Якщо порівнювати бібліотеку з іншими засобами масової інформації, то можемо зазначити, що бібліотеки надають інформацію з різноманітних галузей знань не нав'язуючи якихось певних поглядів, та надають користувачеві можливість вільно обирати, ту інформацію, що потрібна саме йому. Тоді як інші засоби освіти та масової інформації пропонують більш вузько спрямовану інформацію, що не завжди є об'єктивною. Основним завданням сучасних бібліотек є найбільш повне розкриття змісту наявних ресурсів, який досягається шляхом створення каталогів та картотек, бібліографічних баз даних, які значно скорочують користувачам шлях до інформації. Новітні інформаційні технології у сучасних бібліотеках надають можливість значно полегшити та розширити пошук, зокрема, за допомогою доступу до каталогів бібліотеки через мережу Інтернет[1].

Сучасна електронна бібліотека – це автоматизована інформаційна система, у якій документи (книжки, статті, реферати, монографії та інше) зберігаються у повнотекстовому вигляді, або як каталог бібліотеки на електронних машинних носіях і можуть надаватися користувачам за їх запитом через мережу Internet.

На сьогоднішній день, основними функціями електронних бібліотек є:

- надання інформаційних послуг (анотації, пошук, інформація про нові надходження та ін.);
- задоволення інформаційних потреб користувачів;
- забезпечення інтеграції інформаційних ресурсів;
- керування місцезнаходженням інформації та здійснення передачі інформації користувачам;
- організування інформації таким чином, щоб її було зручно використовувати (каталогізація та зручна навігація).

Бібліотеки, як інформаційні, культурні, та освітні заклади, що мають упорядкований фонд документів, надають доступ до своїх інформаційних ресурсів на підставі статті 1 Закону «Про бібліотеки та бібліотечну справу». Електронні бібліотеки здійснюють свою діяльність на підставі права, що закріплено у статті 34 Конституції України права «вільно збирати, зберігати, використовувати та поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб - на свій вибір»[2].

Назва «віртуальна бібліотека» (Virtual library) зазвичай використовується для визначення комплексу інформаційних джерел, до яких можна отримати доступ через глобальні комп'ютерні мережі (Internet). Ресурси віртуальної бібліотеки розподілені по всьому світі, а інформаційний потенціал бібліотеки значно перевищує документні ресурси будь-якої книгозбірні.

Під «цифровою бібліотекою» (Digital library) розуміється бібліотека, в якій вся інформація зберігається в електронному вигляді та не передбачає наявності документів на традиційних носіях.

В електронній бібліотеці (Electronic library) основні процеси здійснюються з використанням комп'ютерів, однак у таких бібліотеках документи на машинних носіях співіснують з аудіо-, аудіовізуальними та іншими матеріалами.

Отже, електронна бібліотека включає в себе й цифрову, в ній, окрім суто дискретного подання документів, допускається і їх відбиття в іншій електронній (наприклад, аналоговій) формі. Цифрова та електронна бібліотеки, на відміну від віртуальної, являють собою сукупність документів, що мають конкретне місцезнаходження.

Електронні бібліотеки, в цілому, можна розподілити на п'ять груп за такими основними ознаками як:

- засновник електронної бібліотеки, тобто ініціатор процесу її створення;
- вид (види) літератури, представленої в колекції, і коло читачів, на яких вона розрахована;
- принципи комплектування (відбір видань);
- характер наданих послуг (у т.ч. наявність і якість електронного каталогу);
- формати представлених електронних видань [3].

Фахівцям до теперішнього часу не вдалося вирішити проблему класифікації та типологізації електронних бібліотек. Дискусійними в розглянутій проблемі є практично всі положення, в тому числі й основні. Вчені поки не прийшли до єдиної думки про зміст і співвідношення понять «класифікація» і «типологізація», обґрунтованості розподілу бібліотек за схемою «рід - вид» або «тип - вид». У якості її основи дослідниками пропонуються різні ознаки, за якими виділяються і різні класифікаційні групи бібліотек. Хоча більшість авторів в якості головної ознаки розглядають соціальне призначення бібліотек, однак по-різному розуміють його зміст. В пропонованому розмаїтті можна виділити відносно стійкі, повторювані елементи. Це, як правило, універсальні, масові, публічні, загальні, загальнодоступні бібліотеки, з одного боку, і спеціальні, галузеві, наукові, спеціалізовані - з іншого[4].

Першим проектом по створенню електронної бібліотеки став Проект «Гутенберг» (1971 рік). Цей проект був громадською ініціативою зі створення і розповсюдження електронної універсальної бібліотеки. Проект був заснований у 1971 році, він передбачає оцифровку і збереження в текстовому форматі різних творів світової літератури – загалом, це тексти, що знаходяться у вільному доступі. Мовою більшості текстів є англійська. З інших мов найчастіше представлені французька, німецька, фінська, нідерландський. Ініціатором цього проекту у 1971 році став Майкл Харт (1947-2011), в той час студент Іллінойського університету, коли отримав доступ до мейнфреймів Xerox Sigma V і захотів перевести в цифровий вигляд Декларацію незалежності США. До 2005 року колекція, зібрана в рамках проекту, налічувала 17000 текстів. У грудні 2009 року було заявлено, що загальна кількість книг перевищує 34000[5].

В Україні роботи з формування електронних бібліотек лише набирають обертів. Однією з перших ініціатив у цьому напрямі стало рішення інформаційно-бібліотечної ради Національної Академії Наук (НАН), в якому доручили Науковій бібліотеці України ім. В.Вернадського (НБУВ) організувати передачу в науково-дослідні установи НАН України копій електронного каталогу і відповідно установам організувати передачу до НБУВ

своїх загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів (каталоги і картотеки, комп'ютерні файли-верстки академічних журналів, електронні версії праць співробітників науково-дослідних установ НАН України) для створення електронної наукової бібліотеки НАН України.

Ще одним кроком у розвитку ЕБ в Україні є створення Національної системи електронного інформаційно-бібліотечного ресурсу, складової Національної програми інформатизації (НПІ).

ЛІТЕРАТУРА

1. Погребна О. Електронні ресурси Національної парламентської бібліотеки України в інформаційному супроводі процесу політичних реформ у державі/О. Погребна//Бібліотеч. планета. – 2005. – № 1. – С.19–20.
2. Електронна бібліотека [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://pravo-media.at.ua/text/Electron_biblio.doc
3. Вітенко В.І., Технологія створення електронної бібліотеки: підходи та перспективи [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://library.kr.ua/conference/vitenko.html>
4. Сутність класифікації, та типологізації бібліотек [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://librarys.ru/klas-i-tipo/22-sutnist-klasi.html>
5. Проект «Гутенберг» [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/Проект_«Гутенберг»

УДК 002.5+303.22: 004.4

А. А. Тімова
/м. Харків/

РОЛЬ СОЦІАЛЬНИХ ПРОЕКТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ІКТ В ГРОМАДЯНСЬКІЙ ОСВІТІ

У всі віки люди високо цінували духовно-моральну і громадянську вихованість. Глибокі соціально-економічні перетворення, що відбуваються в сучасному суспільстві, змушують розмірковувати про майбутнє України та її молоді. В даний час зім'яті моральні орієнтири, підростаюче покоління можна звинувачувати в бездуховності, безвір'ї, агресивності. Проблема духовно-моральної та громадянської освіти сьогодні стоїть в нашому суспільстві як ніколи гостро. Сучасному суспільству потрібні освічені, моральні, заповзятливі люди, які можуть самостійно приймати відповідальні рішення в ситуації вибору, прогнозуючи їх можливі наслідки, здатні до співпраці, що володіють розвиненим почуттям відповідальності за свою країну.

Громадянська освіта в школі - це систематична і цілеспрямована діяльність з формування в учнів прагнення брати участь у суспільному житті класу, школи. Це виховання людини, що впливає на свою долю і долю школи, міста розумними і корисними думками, а головне - діями. Ми вважаємо, що дитина ще в початковій школі повинна готуватися до виконання громадянського обов'язку, формувати в собі почуття громадянської відповідальності, набувати правові знання, прагнути брати участь у суспільному житті.

У формуванні громадянського світогляду велику роль відіграють нові педагогічні технології, які використовуються педагогами в освітньому процесі. Модернізація шкільної освіти передбачає формування в учнів цілісної системи універсальних знань, умінь, навичок, а також досвіду самостійної діяльності та особистої відповідальності, тобто ключових компетенцій, що визначають якість сучасної освіти. Ми вважаємо, що найбільш повно відповідають вимогам сучасної освіти такі інновації як інформаційно-комунікативні технології (ІКТ) та методика проектного навчання. Поєднання цих двох інновацій забезпечує формування ключових компетенцій: дослідницької, комунікативної, інформаційної як учнів, так і вчителів.

В основу громадянського виховання покладено ідею участі особистості у вирішенні суспільно значущих завдань суспільства. Одним з інтенсивних методів виховання є соціальне проектування, здійснюване як на уроках, так і в позаурочній діяльності. Основна мета соціального проектування - створити умови, які б формували в учнів власну точку зору з обговорюваних проблем. Соціальне проектування є незамінною сферою застосування цивільних компетентностей.

Соціальні проекти дають учням можливість зв'язати і співвіднести загальні уявлення, отримані в ході уроків, з реальним життям, до якого залучені вони самі, їхні друзі, сім'ї, вчителі, з громадським життям, з соціальними та політичними подіями, що відбуваються в масштабах міста, країни в цілому. В ході реалізації проектів учні активно використовують свої знання, спілкуються і співпрацюють один з одним.

Метод проектів являє собою сукупність проблемних, пошукових, евристичних методів, спрямованих на розвиток пізнавальної діяльності, самостійності учнів і, одночасно, формування особистісних якостей громадянина. Використання ІКТ дозволяє реалізувати на практиці ідею проектно-творчого навчання, значно підвищити ступінь осмисленості навчального матеріалу, закріплення його в практичній діяльності. Осмисленість навчального матеріалу досягається як за рахунок чіткості і конкретності поставленої проектною задачі, так і за рахунок наочних образів, які надає комп'ютер. Позитивною рисою соціального проектування є можливість учнів побачити результати своєї діяльності через соціологічні опитування, інтерв'ю, побачити ставлення різних категорій населення до теми їхнього проекту.

Методика використання інформаційних технологій у навчально-пізнавальній діяльності школярів, зокрема, як засобу громадянської освіти, націлена на досягнення високих результатів у навчанні. Використання інформаційно-комунікаційних технологій надає можливості:

- пошуку і використання необхідної інформації;
- учням виступати в якості суб'єкта діяльності поряд з учителем;
- представити захист проектів наочно, образно на рівні емоційного сприйняття.
- використання інформаційно-комунікаційних технологій, включаючи застосування мережі Інтернет, у професійній діяльності вчителів та в навчально-пізнавальній діяльності школярів на основі розроблених навчально-методичних матеріалів;
- розширення та поглиблення інформаційно-комунікативної компетенції школярів;
- вдосконалення та розширення кола загальних навчальних умінь, навичок і способів діяльності учнів, оволодіння якими як суттєвими елементами культури є необхідною умовою їх розвитку та соціалізації;
- розвиток таких особистісних якостей, як культура спілкування, вміння працювати у співпраці, у тому числі в процесі міжкультурного спілкування; придбання досвіду творчої діяльності, досвіду проектно-дослідницької роботи;
- формування активної життєвої позиції громадянина і патріота, суб'єкта міжкультурної взаємодії;
- ухваленням учнями загальнолюдських цінностей;
- формування у школярів шанобливого ставлення до української культури і своєї національної культури, толерантного ставлення до інших культурних національних цінностей, почуття гордості за здатність внести свій особистий вклад в розвиток глобальної освіти за допомогою створення проектів та їх подання світовій спільноті за допомогою Інтернету;
- забезпечення доступу всіх учасників освітнього процесу, всіх громадян до інформації про діяльність школи по впровадженню ІКТ в навчально-пізнавальній діяльності школярів.

ДОКУМЕНТОЗНАВЦІ НА СУЧАСНОМУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Динамічні зміни в українському суспільстві зумовлені збільшенням впливу інформації на різні сфери людської діяльності та зростанням ринку інформаційно-комунікаційних технологій. Однак, згідно із Законом України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007—2015», темпи розбудови національної інформаційної інфраструктури та її інтеграції зі світовою є недостатніми, порівняно зі світовими тенденціями. Активізувати процес становлення нової формації мають передусім представники інформаційної індустрії, зокрема фахівці з документознавства та інформаційної діяльності, мобільні у трьох площинах: вертикальній — у розвитку кар'єри, горизонтальній — у ротації між різними секторами вітчизняного ринку праці, територіальній — в адаптації до вимог ринків праці інших країн [1].

Проблеми професійної документально-інформаційної діяльності в Україні перебувають у полі зору таких учених, як І. Антоненко, В. Бездрабко, Н. Гайсинюк, С. Дубова, Ю. Палеха. Важливе значення для модернізації вітчизняної документознавчої освіти мають дослідження, пов'язані з різними аспектами впровадження компетентнісного підходу у професійну підготовку майбутнього документознавця. Однак, як констатує О. Матвієнко, змістовим аспектам документознавчої професіології не приділяється належної уваги. Водночас, збільшення контингенту студентів, які прагнуть здобути професію документознавця, свідчить про її популярність, а переліки вакансій на ринку праці — про стійкий попит на фахівців документально-інформаційної сфери. У цьому контексті важливе значення для інституціоналізації документознавства та інформаційної діяльності як нової професії в Україні має розроблення професійної карти, укладеної з урахуванням міжнародних тенденцій диверсифікації професійних ролей фахівця документознавчого профілю [2].

Навчання студентом за спеціальністю «Документознавство та інформаційна діяльність» і здобуття диплома документознавця відкриває широкі можливості та дає великий вибір професійної діяльності, на яку зорієнтований фахівець-початківець. У наш час спеціаліст з документознавства має широкий вибір первинних посад, що відповідають фаховій освіті: документознавець, секретар-референт, офіс-менеджер, оператор БД, оператор ПК, помічник керівника, діловод, спічрайтер, архівіст, тощо.

Пошук можливостей для працевлаштування документознавця в Україні із застосуванням пошукової системи Google «<http://google.com>» довів, що станом на 1 листопада 2013 року в каталогах порталів «Jobs.ua» (14 358 вакансій), «Work.ua» (30 932 вакансії), «Rabota.ua» та «Vacansii.ua» виявилось всього три відкритих вакансії, що відповідали запиту: «спеціаліст із документообігу» — одна, «документознавець — спеціаліст з інформатики» — одна, «секретар-документознавець» — одна. Пояснення прості і взаємодоповнювальні: 1) ключове пошукове слово «документознавець» малопоширене; 2) посада рідко зустрічається на ринку праці; 3) на порталах немає роботодавців, які пропонують заявлену роботу, оскільки мало ознайомлені із сутністю нової спеціальності і можливостями випускників даного профілю.

За результатами українського сайту «www.jobs.ua» станом на 1 листопада 2013 року на сучасному ринку праці України відкритими були 1100 вакансій з наступними пропозиціями: «офіс-менеджер» — 447 вакансій; «секретар» — 211; «секретар-референт» — 89; «оператор БД» — 38; «помічник керівника» — 99; «оператор ПК» — 169; «діловод» — 47 вакансій.

Майже кожна вакансія потребує від потенційного робітника наявності вищої освіти та досвіду роботи не менше 2 років.

За результатами іншого українського сайту з пошуку роботи «www.work.ua» виявилось, що у 2013 році роботодавці пропонували 1482 вакансії за інформаційно-документаційним напрямом. На посаду офіс-менеджера: 867 вакансій, на посаду секретаря – 315; секретаря-референта - 43; оператора БД – 11; помічника керівника – 151; оператора ПК – 88; діловода – 7 місць.

Проаналізувавши результати пошуку вакансій інформаційно-документального напрямку зі сайту «www.rabota.ua» можна підрахувати, що у 2013 році роботодавці пропонували 1322 посади.

На посаду офіс-менеджера пропонується 409 вакансій, секретаря – 378; секретаря-референта – 54; оператора БД – 2; помічника керівника – 333; оператора ПК – 132; діловода – 14 вакансій.

На сайті www.vakansii.ua було знайдено 688 вакансій. На посаду офіс-менеджера пропонується 248 вакансій, на посаду секретаря – 178; секретаря-референта – 13; оператора БД – 6; помічника керівника – 135; оператора ПК – 100; діловода – 14 вакансій.

Якщо провести моніторинг затребуваності спеціалістів документаційно-інформаційного напрямку у 2014 році, то можна побачити, що станом на 1 листопада 2014 року за результатами вище перерахованих сайтів роботодавці пропонують вакансії на посаду офіс-менеджер – 343 вакансій; секретар – 289; секретар-референт – 43; оператор БД – 68; помічник керівника – 140; оператор ПК – 356; діловод – 18 вакансій.

Отже, можна побачити, що на сьогоднішній день працівники інформаційно-документаційного спрямування, незважаючи на цьогорічні події в Україні, які торкнулись всіх сфер життя українського народу, не відчули великих змін щодо своєї затребуваності.

За результатами проведеного дослідження можна підсумувати, що і на сьогоднішній день на ринку праці України спеціалісти з документознавства та інформаційної діяльності перебувають на достатньо високому рівні. Найбільш затребуваними у порядку убуття є вакансії офіс-менеджера, секретаря, помічника керівника, оператора ПК, секретаря-референта, діловода, оператора БД. Це є якісним показником, що спеціалісти цього напрямку з кожним роком є все більш затребуваними та мають попит на ринку праці в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матвієнко О. Документознавча професіологія: проблеми і перспективи / О. Матвієнко // Вісник Книжкової палати. – 2007. - №5. – С. 30-32.
2. Матвієнко О. Розвиток професіології інформаційної сфери – соціально-педагогічна вимога інформатизації суспільства / О. Матвієнко // Документознавство. Бібліотекознавство. Інформаційна діяльність: проблеми науки, освіти, практики. – 2006. – С. 164-166.
3. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.020105 «Документознавство та інформаційна діяльність» напрямку підготовки 0201 «Культура» : стандарт вищої освіти. – Вид. офіц. – К. : М-во освіти і науки України, 2004. – 24 с.
4. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України : станом на 09.01.2007 №537 – V / Верховна Рада України.

УДК 044:378.141.21(043)

А. В. Шейгус
/м. Маріуполь/

ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПРИЙМАЛЬНОЇ КОМІСІЇ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Широкий розвиток засобів обчислювальної техніки і зв'язку дозволило збирати і зберігати, обробляти і передавати інформацію в таких обсягах і з такою оперативністю, які були немислимі раніше. Завдяки новим інформаційним технологіям виробнича і невиробнича діяльність людини, її повсякденна сфера спілкування розширюються за рахунок

залучення досвіду, знань. Використання інформаційних технологій дозволяють пришвидшити та вдосконалити будь-яку сферу життя (культуру, освіту, економіку, тощо).

Інформація, яку отримує людина є значним ресурсом та засобом отримання знань. Основною метою діяльності вищого навчального закладу є забезпечення умов, необхідних для здобуття особою вищої освіти, підготовка фахівців для потреб України. Структурні підрозділи вищого навчального закладу створюються відповідно до законодавства. Основними структурними підрозділами вищого навчального закладу третього і четвертого рівнів акредитації є кафедри і факультети. Але неможливо уявити діяльність ВНЗу без такого структурного підрозділу, як приймальна комісія.

Приймальна комісія є одним з відділів вищого навчального закладу, головним завданням якого є формування контингенту студентів усіх форм навчання, профорієнтаційна робота, робота з абітурієнтами, тощо. Приймальна комісія у своїй роботі керується чинним законодавством України, Умовами прийому до вищих навчальних закладів України, Правилами прийому та іншими нормативними актами.

Як і будь-які підприємства, установи, організації вищі навчальні заклади вдосконалюють свою роботу залученням інформаційних технологій. Так створюються Інтернет-сторінки університетів, факультетів, спеціальностей, підрозділами університетів використовуються автоматизовані інформаційні системи, тощо.

Сучасний стан використання автоматизованих інформаційних систем в діяльності вищих навчальних закладів є актуальним питанням. Значний внесок в його розробку здійснили Т.Г. Соловьев [1], Ю. П. Юхименко [2], А. В. Якіменко [3], тощо.

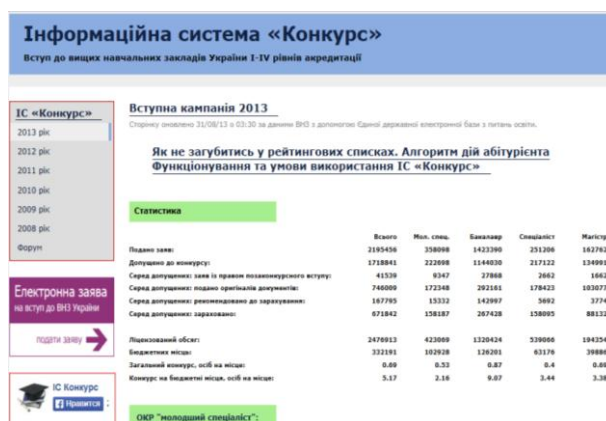

Рис. 1 Вікно інформаційної системи «Конкурс»

Робота приймальних комісій є основою для роботи усього університету, тому вона повинна бути чесною та прозорою. Для прозорої роботи приймальних комісій в Україні функціонує ряд програмних продуктів: інформаційна система Конкурс та єдина державна електронна база з питань освіти, електронний вступ.

Держателем ЄДЕБО відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 13.06.2011 № 752 є Міністерство освіти і науки України [4], а розпорядником – державне підприємство «Інфоресурс» [5].

ДП «Інфоресурс» забезпечує формування та функціонування Єдиної бази, а також здійснює заходи щодо збирання, реєстрації, накопичення, зберігання, адаптування, внесення змін, поновлення, використання, поширення (розповсюдження, передачі), оброблення та захисту даних, що містяться в Єдиній базі.

Інформаційна система «Конкурс» (див. рис. 1) була розроблена відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України у 2008 році, ідея розробки належить Я. Болюбашу (у 2008 році – директор департаменту вищої освіти).

ІС «Конкурс» [5] відображує виключно офіційні відомості, одержані від ДП «Інфоресурс» з ЄДЕБО. Дані ІС «Конкурс» є відкритими для користування.

ІС «Конкурс» має також ряд недоліків, а саме невідповідність даних розміщених на інформаційній сторінці з даними, що надають ВНЗ.

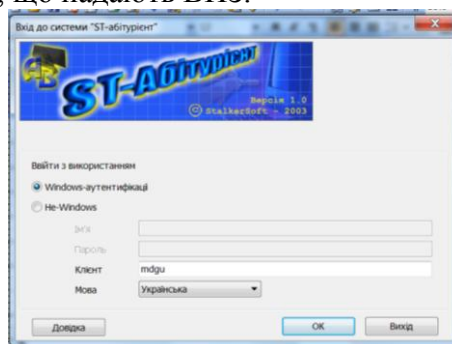

Рис. 2 Вікно до системи АІС «Абітурієнт»

На сьогодні спостерігається тенденція використання локальних автоматизованих систем, що пропонуються на українському ринку. Однією з них є автоматизована інформаційна система «Абітурієнт», яка на сьогодні активно використовується у Маріупольському державному університеті (рис. 2).

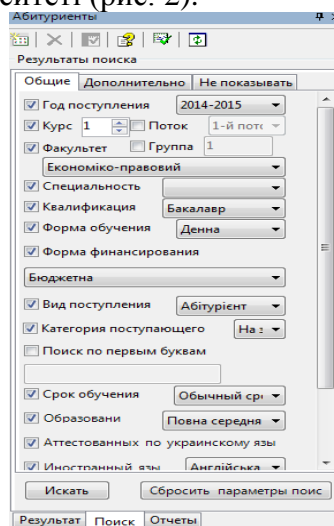

Рис. 3 Вікно пошуку абітурієнтів в АІС «Абітурієнт»

Програма «Абітурієнт» призначена для автоматизації обліку та контролю вступників до навчальних закладів. З її допомогою можна реєструвати і надалі отримувати оперативний доступ до інформації, що стосується самого абітурієнта (дані про освіту, паспортні дані, контактну інформацію, його права, а також список факультетів, спеціальностей). Вся інформація групується по факультетах, спеціальностях, абітурієнтам, потокам і документам. Передбачена можливість пошуку як конкретного абітурієнта, так і сортування за обраними критеріями (рис.3).

Таким чином, в підвищенні ефективності діяльності приймальної комісії велике значення відіграє організація програмного забезпечення, особливо, у зв'язку з сучасними тенденціями інформатизації. Робота приймальної комісії залежить від оперативного формування документів, контролю за їх виконанням, а також організації їх збереження, пошуку і використання, що дозволяє суттєво підвищити продуктивність роботи, можливість скоротити часові витрати на розв'язання задач за допомогою програмних засобів призначених для роботи саме цього відділу. Розглянувши програмне забезпечення роботи приймальної комісії Маріупольського державного університету можна відмітити, що приймальна комісія використовує як локальні інформаційні системи (АІС «Абітурієнт») так і державні (ЄДЕБО, ІС «Конкурс»), а також постійно модернізує та вдосконалює свою роботу, для досягнення більш високого ступеню прозорості та відкритості своєї діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Соловьев Т.Г. Программное обеспечение процессов управления взаимоотношениями с потребителями образовательных услуг вуза / Т.Г. Соловьев [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/programmnoe-obespechenie-protssesov-upravleniya-vzaimootnosheniyami-s-potrebitelyami-obrazovatelnyh-uslug-vuza>
2. Юхименко Ю.П. Сучасні технології документаційного забезпечення управління вищими навчальними закладами / Ю.П. Юхименко // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. – 2009. – № 4. – С. 38-43.
3. Якіменко А.В. Основи документообігу та документознавства: виробниче видання / А.В. Якіменко. – М.: Экзамен, 2003. – 192 с.
4. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>.
5. Інформаційна система «Конкурс» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.vstup.info/>

УДК 004.75.(043)

Т. І. Юдіна
/м. Маріуполь/

ПРОГРАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО СПІЛКУВАННЯ

В теперішній час все більш широко поширюється інтерактивне спілкування засобами Інтернет. Збільшилась швидкість передачі даних і зросла продуктивність комп'ютерів за допомогою яких у користувачів з'явилась можливість не тільки обмінюватися текстовими повідомленнями в реальному часі, а й здійснювати аудіо та відеозв'язок [1].

Інтерактивне спілкування можливо за допомогою наступних програмних засобів: ICQ, Вконтакте, Facebook, Skype, Viber.

Соціальні мережі та листування щороку стають все більш актуальними і абсолютно незамінними в сучасному житті. Найбільш поширеними мережами для спілкування, які дозволяють користувачам обмінюватися листами є ICQ, Facebook, Вконтакте.

ICQ – це система обміну повідомленнями. Після підключення до Інтернету користувач може починати спілкування з будь-яким зареєстрованим в системі ICQ і підключеним в даний момент до Інтернету користувачем. Програма повідомляє про присутність в даний час в Інтернеті абонентів зі складеного списку і дає можливість контактувати з ними. За допомогою ICQ можливо здійснювати безкоштовні відео- дзвінки користувачам які зареєстровані у системі [1].

На сьогоднішній день Facebook популярна соціальна мережа в світі, нею користуються більше 1 млрд людей. Дана соціальна мережа дозволяє створити профіль з фотографією та інформацією про себе, запрошувати друзів, обмінюватися з ними повідомленнями, залишати повідомлення на своїй і чужій «стінах», завантажувати фотографії і відеозаписи, створювати групи. Facebook пропонує безліч функцій, за допомогою яких користувачі можуть взаємодіяти між собою. Серед найбільш популярних – фотоальбоми і «стіна», на якій знайомі користувача можуть залишати повідомлення. Соціальна мережа Facebook, дає можливість здійснювати відео - дзвінки прямо з чату [2].

Соціальна мережа «ВКонтакте» володіє характерними для багатьох соціальних мереж набором можливостей: створення профілю з інформацією про себе, гнучке управління налаштування доступу, взаємодія з іншими користувачами приватно і публічно). Окрім можливості писати повідомлення, користувач може залишати коментарі під вже опублікованими новинами. До своїх повідомлень можливо «прикріплювати» фотографії, аудіозаписи та відеозаписи (у тому числі і повнометражні фільми), документи та опитування [5].

В даний час спілкування через веб - камеру поширено в соціальних мережах, одна з таких систем є програма Skype.

Програма Skype забезпечує текстовий, голосовий зв'язок та відеозв'язок через Інтернет між комп'ютерами. Програма також дозволяє здійснювати конференц – дзвінки, відео дзвінки. Skype забезпечує передачу текстових повідомлень і передачу файлів. Є можливість замість зображення з веб-камери передавати зображення з екрану монітора, а також створювати і відправляти відеоповідомлення користувачам. Система дозволяє робити дзвінки на звичайні та мобільні телефони в 170 країнах за мінімальними цінами [4].

Viber дозволяє робити безкоштовні дзвінки а також передавати текстові повідомлення, картинки, відео та аудіо повідомлення. Viber забезпечує зручну зв'язок з іншими користувачами цього додатка і володіє широким набором функцій: відправлення текстових повідомлень, фотографій, відео, а також виконання дзвінків абсолютно безкоштовно [3].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика програм інтерактивного спілкування

	ICQ	Facebook	Skype	Вконтакте	Viber	Internet Relay Chat
Відправлення персональних повідомлень	+	+	+	+	+	+
Текстові конференції	+	+	+	+	+	+
Система повідомлення	+	+	+	+	+	+
Обмін файлами між користувачами	–	+	+	+	+	–
Режим відеозв'язку	+	+	+	+	–	–
Конференція по відеозв'язку	–	-	+	–	–	–

Порівнявши програми спілкування в інтернеті можна зробити висновок, що програми Facebook, Skype, Вконтакте є найбільш зручними і дають більше можливостей при користуванні, а саме дозволяють розмовляти за допомогою веб - камери, дозволяє створювати текстові конференції, можливий обмін файлами між користувачами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Программы интерактивного общения [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://school6.tgl.ru/uchebnik/internet/infchat.html>
2. Интерактивное общение [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://resultativesmm.com/?p=1>
3. Viber –что же это такое и как им пользоваться [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://vaiber.net/viber-out.htm>
4. Skype [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.skype.com/ru/>
5. История создания «ВКонтакте» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.profi-forex.org/wiki/vkontakte.html>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

- Алексєєва А. О.** студентка II курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Альохіна Н. А.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Ангелінова І. А.** студентка II курсу заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Андріянова Н. А.** студентка III курсу заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Аніщук М. Ю.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Астрашенюк М. О.** студентка II курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Афанасьєв Ю. Л.** доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри образотворчого мистецтва та дизайну Інституту мистецтв Київського університету ім. Б. Гринченка, м. Київ
- Ахбаш Д. В.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Бабенко А. І.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Батичко Г. І.** кандидат наук з мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Батичко Д. І.** магістр зі спеціальності «Фінансовий менеджмент» Академії Полонійної, м. Ченстохова (Польща)
- Біличенко Г. І.** студентка IV курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Білоус К. В.** студентка II курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Богатікова О. В.** аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Бородін М. В.** координатор ініціативної екологічної групи «Дайте кислорода», м. Маріуполь
- Вайцман М.** магістрант Єрусалимського університету, Ізраїль
- Гавенко О.С.** асистент кафедри італійської мови та культури МДУ, м. Маріуполь
- Гармаш М. О.** студент ОКР «Магістр» спеціальності «Мова та література (російська)» МДУ, м. Маріуполь
- Гладких А. С.** студентка ОКР «Спеціаліст» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Глок А. В.** студентка IV курсу ОКР «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Головко О. В.** кандидат історичних наук, доцент кафедри суспільних та гуманітарних дисциплін ХДУХТ, м. Харків
- Головня Т. С.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Гусєва Ж.М.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Гуржий М. Ю.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь

Гурко Д.В.	студент ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Дабло Л. Г.	аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
Давва В. В.	аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
Демідко О. О.	магістр з історії, м. Маріуполь
Добіна Т. Г.	старший викладач Маріупольського навчально-наукового центру Донецького державного університету управління, аспірант МДУ, м. Маріуполь
Драбчук Ю. П.	здобувач Київського національного університету культури і мистецтв м. Київ
Дубініна А. О.	студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Дударь Д. Д.	студент ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Дьячкова М. А.	студентка III курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Енгеловська І. О.	студентка IV курсу ОКР «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Захаревич Н. С.	студентка IV курсу ОКР «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Золотарёва О. М.	старший викладач кафедри англійської мови ПДТУ, м. Маріуполь
Зубер М.	магістр філософії, Wieszowa (Польща)
Кабанчук Ю. В.	студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Караберова З. М.	студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Ковальов К. К.	студент ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Ковальчук Т. В.	кандидат історичних наук, доцент кафедри природничо-наукових та гуманітарних дисциплін Азовського морського інституту ОНМА, м. Маріуполь
Козлова В. В.	студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Колотуцька А. В.	студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Корнієнко В. В.	студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Кривогуз К. В.	студентка II курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Кругляков О. О.	магістрант Сілезького університету в Катовіцах (Польща)
Кудлай В. О.	кандидат наук із соціальних комунікацій, старший викладач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
Лисенко О. А.	старший викладач Харківського інституту банківської справи Університету банківської справи Національного банку України, аспірант ХДАК, м. Харків
Литвин Ю. С.	студентка II курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
Литвиненко М. С.	студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності

- Любченко Н. Г.** «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Майшмаз М. В.** студентка II курсу спеціальності «Менеджмент» ПДТУ, м. Маріуполь
- Макріс Д.** викладач університету м. Мессіна (Італія)
- Манякіна О. С.** кандидат історичних наук, старший викладач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Мелюс А. І.** студентка III курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ м. Маріуполь
- Місатюк І. А.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Микитенко Г. В.** аспірант Харківської державної академії культури, м. Харків
- Мороз Г. П.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Нікольченко Ю. М.** доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Оленіч Т. С.** доктор філософських наук, професор кафедри православної культури та теології Донського державного технічного університету, м. Ростов-на-Дону
- Онищенко А. В.** студентка III курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Оніщенко І. Г.** доктор політичних наук, професор кафедри міжнародної економіки Національного університету харчових технологій, м. Київ
- Орехова С. Є.** кандидат історичних наук. доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Охоцька А. В.** студентка ОКР «Спеціаліст» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Петрова І. О.** кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Полторак Д. В.** студентка I курсу напряму «Автоматизація і комп'ютерно-інтегровані технології» ПДТУ, м. Маріуполь
- Рябуха Ю. В.** кандидат історичних наук, доцент кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Резніченко Н. В.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Сабадаш С. Ю.** аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Сабадаш Ю. С.** доктор культурології, професор кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Семененко А. А.** кандидат філософських наук, викладач кафедри культури та соціально-гуманітарних дисциплін Національної Академії Образотворчого мистецтва та архітектури, м. Київ
- Сивак О. А.** кандидат пед. наук, старший викладач кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Скоблякова А. М.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Скуратова В. І.** студентка IV курсу ОКР «Бакалавр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Спрінсян В. Г.** кандидат мистецтвознавства, доцент, завідувач кафедри документознавства та інформаційної діяльності ОНПУ, м. Одеса

- Стахієва Н. В.** аспірант кафедри культурології та інформаційної діяльності МДУ, м. Маріуполь
- Супрун Я. Е.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Тімотіна Д. О.** студентка III курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Тітова А. А.** вчитель-методист ЗОШ №42, м. Харків
- Титовець Н. Е.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Ткачова О. В.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Уткін О. А.** студент ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Феоктістова Х. О.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Філіпова Л. Я.** доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальних комунікацій ХДАК, м. Харків
- Чернова М. В.** студентка ОКР «Магістр» заочної форми навчання спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Чурсін М. М.** доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедрою соціальної інформатики Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Луганськ
- Шевченко О. В.** кандидат історичних наук, доцент, докторант кафедри інформаційно-документних систем Харківської державної академії культури, м. Харків
- Шейгус А. В.** студентка ОКР «Магістр» спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь
- Юдіна Т. І.** студентка II курсу спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» МДУ, м. Маріуполь

ЗМІСТ

Балабанов К. В.	Вітання	3
Наварра П.	Приветствие	4
Онищенко И. Г.	Информация: война всех против всех	5
Zuber M.	Problem partycypacji społecznej osób z niepełnosprawnością sensoryczną w kontekście rozwoju technologii informacyjnych i cyfryzacji (na przykładzie osób z dysfunkcją narządu wzroku)	6
Зубер М.	Проблема Социализации личностей с ограниченными возможностями в контексте развития сенсорных информационных технологий и оцифровки (на примере людей с инвалидностью органов зрения)	
Бородин М. В.	Использование информационного пространства для активизации самосознания общественности, на примере экологического движения «Дайте кислорода!»	12
Батичко Г. І.	Інфозалежність або людина в умовах світоглядної кризи	16
Афанасьев Ю. Л.	Художній твір як інформаційно-комунікативна система	18
Орехова С. Е.	Успешные взаимоотношения с потребителями – залог эффективной деятельности компании сферы услуг	20

СЕКЦІЯ: ІСТОРИЧНА ДИНАМІКА ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Ангелінова І. А.	Особливості державотворчого документаування в УСРР (1923-1937 рр.)	22
Андріянова Н. А.	Бібліографічний огляд публікацій з історії Київської Русі (IX – перша пол. XIV ст.) у фахових виданнях України	25
Анищук М. Ю.	Державотворчі документи литовсько-польського періоду	27
Астрашенко М. О.	Теоретичний аспект дослідження проблеми розвитку інформаційного суспільства	30
Білоус К. В.	Документознавчий аналіз універсалів Центральної Ради	33
Богатікова О. В.	Участь Григорія Павлуцького у мистецькому житті Києва кінця XIX – початку XX ст.	35
Головня Т. С.	Архівна україніка: сучасний стан та проблеми повернення	38
Дабло Л. Г.	Культуротворча спадщина Д. М. Овсянико-Куликовського: літературознавчий аспект	41
Давва В. В.	Українська культура 1917-1920 років крізь призму політичної діяльності революційних урядів	42
Демідко О. О.	Динаміка розвитку театральної культури м. Маріуполя на початку XX ст.	45
Добіна Т. Г.	Діяльність музичного товариства ім. Леонтовича як розвиток українського культурологічного простору	48
Драбчук Ю. П.	Українська естрадна пісня 50-80-х рр.	50
Золотарьова О. М.	Информационные способы идентификации этноса	53
Ковальчук Т. В.	Історія картографії: інформаційний аспект	56
Литвин Ю. С.	Універсали Гетьманщини у контексті розвитку української документної традиції	58
Любченко Н. Г.	Висвітлення проблем управлінського документознавства у фаховій періодиці	60
Манякіна О. С.	Релігійний фактор в освіті німецьких колоністів Північного Приазов'я	63
Місатюк І. А.	Розвиток документознавства в Україні	66

Нікольченко Ю. М.	Інформаційний простір Римської культури періоду імперії (література, освіта, наука, право)	68
Оленич Т. С.	К проблеме информационной составляющей социального влияния	71
Рябуха Ю. В.	Наскальні написи як складова діловодства Ахеменідської імперії	73
Сабадаш С. Ю.	Творча спадщина Л. С. Виготського в історичній динаміці	74
Сабадаш Ю. С.	Этническая культура и глобальные тенденции мирового развития	76
Семененко А. А.	Форми етноідентифікації українців у сучасному інформаційно-культурному просторі	77
Стахієва Н. В.	Культурологічний вимір досліджень В. М. Перетца	78
Чурсін Н. Н.	Информационная культура: новые вызовы	81
Daniele Macris	Note sulle chiese ortodosse e di rito greco a Messina	84
Olena Gavenko	До питання щодо православних церков та грецьких ритуалів у Мессіні	
Макріс Д.		
Гавенко О		

СЕКЦІЯ: ДОКУМЕНТНО-ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Документно-інформаційне забезпечення управління: традиційні технології		87
Алексеева А. О.	Значення оглядових документів в управлінській діяльності	87
Гладких А. С.	Інформаційно-консультативні послуги як засіб поліпшення діяльності підприємства	88
Енгеловська І. О.	Аналіз виконання соціально-правових запитів державними архівами України	89
Корнієнко В. В.	Організація зберігання документів в архівному підрозділі ВНЗ	92
Кривогуз К. В.	Нормативно-правове забезпечення макроаналітичного згорання інфомації	95
Микитенко Г. В.	Особливості кадрового діловодства у вищих навчальних закладах України	97
Петрова І. О.	Нормативно-правова база організації роботи зі зверненнями громадян: необхідність вдосконалення	99
Скуратова В. І.	Особливості кадрового діловодства в органах місцевого самоврядування	101
Ткачова О. В.	Організація документообігу в органах місцевого самоврядування	103
Феоктістова Х. О.	Значення інформації в управлінні	106
Чернова М. В.	Особливості документаційного забезпечення установи в Україні	108
Шевченко О. В.	Особливості документаційного забезпечення руху товарів в роздрібній торгівлі	110
Юдіна Т. І.	Нормативно-правова база процесів систематизації управлінської інформації	113
Документно-інформаційне забезпечення управління: новітні технології		115
Алексеева А. О.	Програма документообігу MicroDoc	115
Ахбаш Д. В.	Проблемні аспекти дослідження документних комунікацій та впровадження електронного документообігу	116

Біличенко Г. І.	Інформаційний менеджмент та корпоративна система: функціональне, інформаційне та програмне забезпечення	118
Гусєва Ж. М.	Стан інформатизації медичних закладів в Україні	121
Дубініна А. О.	Використання інформаційних технологій для підтримки взаємодії громади з органами виконавчої влади в Україні	123
Захаревич Н. С.	Інформаційні ресурси в архівних установах України	125
Козлова В. В.	Втілення маркетингової стратегії компанії за допомогою ефективного оброблення інформаційних потоків	127
Колотуцька А. В.	Впровадження електронного документообігу в медичній установі	129
Кудлай В. О.	Організація керування документаційними процесами в системі управління якістю сучасного підприємства	130
Литвиненко М. С.	Функціонування системи керування документаційними процесами в установах: організаційний аспект	133
Мелюс А. І.	Сучасний стан інформатизації органів місцевого самоврядування в Україні	136
Онищенко А. В.	Проблеми організації електронного діловодства в органах державної влади та місцевого самоврядування в Україні	138
Спрінсян В. Г.	Особливості становлення документаційного менеджменту (на прикладі розгляду ISO 15489–2001 «Інформація та документація. Керування документацією» і ДСТУ 4423:2005 «Інформація та документація. Керування документаційними процесами»)	140
Тімотіна Д. О.	Сучасний стан використання електронних звернень громадян в Україні	142

СЕКЦІЯ: МУЛЬТИМЕДІЙНІ КОМУНІКАЦІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Астрашенко М. О.	Web-технології: різновиди та функції	146
Білоус К. В.	Online-конструктори, як інструменти створення інтерактивних web-сайтів	147
Гармаш М. А.	Сетевое имя как коммуникативный код виртуальной языковой личности	149
Глок А. В.	Вплив онтології на інформатику	151
Гурко Д. В.	Сучасні спеціалізовані програми для проектування та розробки web-сайтів	152
Дударь Д. Д.	Электронные документы в системе современных коммуникаций	155
Караберова З. М.	Роль проксі серверу в роботі комп'ютерної мережі установи	157
Кривогуз К. В.	Архивирование файлов с помощью WinZip	159
Krugliakov O.	Użycie sztucznej inteligencji w tłumaczeniu maszynowym jako rozwiązanie problemu wielojęzyczności cyberprzestrzeni	161
Кругляков О.	Использование технологий искусственного интеллекта в машинном переводе при решении проблем полилингвизма в киберпространстве	
Лисенко О. А.	Електронні видання в сучасному інформаційному просторі	162
Майшмаз М. В.	Особистість в умовах становлення інформаційного суспільства	164
Охоцька А. В.	Системи управління контентом як засіб створення та підтримки освітнього сайту: порівняльний аспект	165
Полторак Д. В.	Личность и риски информационного общества	168

Тімотіна Д. О.	Програми захисту електронної документації: порівняльний досвід	170
Титовець Н. Е.	Інформаційний пошук у мережі інтернет	173
Філіпова Л. Я.	Етичні проблеми сучасного інтернет-мережевого простору	175

**СЕКЦІЯ: ГАЛУЗЕВІ МОДЕЛІ ІНФОРМАТИЗАЦІЇ
СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА: БІБЛІОТЕКА, ОСВІТА, МУЗЕЇ, ЗМІ**

Альохіна Н. А.	Впровадження інформаційних технологій в діяльність ВНЗ	178
Бабенко А. І.	Інформаційні послуги наукових бібліотек в Україні: стан та перспективи розвитку	180
Батичко Д. І.	Проблема вибору української молоді на користь навчання за кордоном	183
Біличенко Г. І.	Інформаційна діяльність музеїв України	186
Белоус К. В.	Сущність поняття «трансактивна пам'ять» в умовах становлення інформаційного общества	189
Головко О. В.	Інформативний аспект діяльності Української наукової бібліотеки ім. Тараса Шевченка у Лондоні	190
Глок А. В.	Сучасні автоматизовані системи управління навчальним процесом у вищих навчальних закладах України	193
Гуржий М. Ю.	Інформаційні технології в навчальному процесі вищих навчальних закладів України	195
Дьячкова М. А.	Інформаційно-аналітична діяльність у бібліотечних установах	197
Кабанчук Ю. В.	Рівень інформаційно-технологічної компетентності студентів історичного факультету Маріупольського державного університету	199
Ковальов К. К.	Організаційна комунікація культурно-мистецьких навчальних закладів України у нормативних документах	202
Литвин Ю. С.	Апаратне забезпечення в умовах дистанційного навчання	204
Мороз Г. П.	Фахові видання в системі наукової комунікації	206
Охоцька А. В.	Позиціонування спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» в інформаційному просторі України	207
Резніченко Н.М.	Особливості підготовки документознавців в Україні: регіональний аспект	210
Сивак О. А.	Особливості організації комп'ютерно-технологічної практики у контексті реалізації компетентнісного підходу	213
Скоблякова А. М.	Законодавче регулювання процесу інформатизації освіти в Україні	214
Супрун Я. Е.	Електронні бібліотеки: сучасний стан та перспективи розвитку	217
Тітова А. А.	Роль соціальних проектів з використанням ІКТ в громадянській освіті	219
Уткін О. А.	Документознавці на сучасному ринку праці в Україні	221
Шейгус А. В.	Програмне забезпечення діяльності приймальної комісії вищого навчального закладу	222
Юдіна Т. І.	Програми інтерактивного спілкування	225
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ		227

Наукове видання

**«Проблеми формування
інформаційної культури особистості»**

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції
05 листопада 2014 року

Редакційна колегія:

*Г. І. Батичко, к. н. з мист., доцент; І. О. Петрова, к.і.н., доцент;
Ю. М. Нікольченко, доцент; Ю. В. Рябуха, к.і.н., доцент.*

Комп'ютерна верстка: Н. В. Стахієва

Підписано до друку 20.10.2014

Наклад 150 примірників

Видавець МФ ТОВ «Друкарня «Новий світ»»
87510, м. Маріуполь, вул. Красномаякська, 2; тел.: (0629)41-35-13
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру суб'єкта видавничої справи
ДК №792 від 20.05.2004